

EURÓPSKA ÚNIA
Európsky sociálny fond
Európsky fond regionálneho rozvoja

OPERAČNÝ PROGRAM
ĽUDSKÉ ZDROJE

EU KIDS ONLINE SLOVENSKO – SPRÁVY Z VÝSKUMU

CHRÁŇME DETI
PRED NÁSILÍM

Editor:
Juraj Holdoš

2022

Juraj Holdoš (editor)
EU Kids Online Slovensko - správy z výskumu
(odborný zborník)

1. vyd. Ružomberok: Verbum. Vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2022.
139 s.
ISBN 978 – 80 – 561 – 0957 – 1

Recenzenti:
doc. PaedDr. Petra Lajčiaková, PhD.
PhDr. Angela Almášiová, PhD.

Návrh obálky:
Mgr. Marek Hasák, PhD.

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadnu jeho časť vtlačenej alebo elektronickej podobe nemožno reprodukovat', ukladať do informačných systémov alebo inak rozširovať bez súhlasu majiteľov práv.

Obsah

1 kapitola

Skúsenosť slovenských detí a mládeže so šikanovaním a sexuálnymi obsahmi na internete (Izrael, Holdoš, Ďurka, Hasák)

6

2 kapitola

Skúsenosť slovenských detí a mládeže so nenávisťnými prejavmi, diskrimináciou a násilným extrémizmom. (Izrael, Holdoš, Hasák)

60

3 kapitola

Sociálne siete a excesívne používanie internetu a sociálnych médií (Izrael, Holdoš, Hasák)

102

Úvod

Zborník „EU Kids Online Slovensko – správy z výskumu“ zahŕňa zistenia z projektu EU Kids Online IV v Slovenskej republike, ktorý sa zameriaval na aktivity, príležitosti a riziká detí a dospelých v online prostredí. Výskum sa realizoval pre Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v rámci Európskeho sociálneho fondu, Operačného programu ľudské zdroje, ITMS2014+: 312041M679.

Zistenia vychádzajú z dotazníkového prieskumu, ktorý sa uskutočnil v slovenských domácnostiach od apríla do júna 2018. Výskumná vzorka je reprezentatívna pre populáciu detí a dospelých vo veku 9 – 17 rokov na Slovensku.

Zborník EU Kids Online Slovensko – správy z výskumu predkladá tri samostatné kapitoly, ktoré prezentujú zistenia týkajúce sa oblastí:

- Skúsenosť slovenských detí a mládeže so šikanovaním a sexuálnymi obsahmi na internete (autori: P. Izrael, J. Holdoš, R. Ďurka, a M. Hasák).
- Skúsenosť slovenských detí a mládeže so nenávisťnými prejavmi, diskrimináciou a násilným extrémizmom (autori: P. Izrael, J. Holdoš, M. Hasák).
- Sociálne siete a excesívne používanie internetu a sociálnych médií (autori: P. Izrael, J. Holdoš, M. Hasák).

Výskum EU Kids online sa prvýkrát uskutočnil v roku 2010 v 25 štátoch Európy, no v prostredí Slovenskej republiky sa zber dát realizoval až v roku 2018. V tomto roku sa výskumu koordinovaného networkom EU Kids Online, zastrešeného inštitútom Hansa Bredowa na univerzite v Hamburgu, zúčastnilo okrem Slovenska ďalších 18 európskych krajín.

Pri čítaní jednotlivých kapitol zborníka je dôležité venovať pozornosť tomu, že hoci väčšina otázok bola položená všetkým deťom a dospelým, niektoré otázky boli položené len respondentom vo veku 11 a viac rokov. Na doplňujúce otázky k online rizikám zas odpovedali len tí, ktorí s nimi mali skúsenosť, preto sa pri jednotlivých grafoch a tabuľkách uvádza, kto na konkrétne otázky odpovedal.

Juraj Holdoš editor

**Skúsenosť slovenských detí a mládeže so šikanovaním a sexuálnymi
obsahmi na internete**

(P. Izrael, J. Holdoš, R. Ďurka, M. Hasák)

Úvod

Táto výskumná správa zahŕňa základné zistenia z projektu EU Kids Online IV v Slovenskej republike, ktoré sa týkajú vybraných rizikových aktivít detí a dospelých v online priestore. Zistenia vychádzajú z dotazníkového prieskumu, ktorý sa uskutočnil v domácnostiach od 30. apríla do 12. júna 2018. Respondentmi v prieskume bolo 969 detí a dospelých, ktorí používajú internet.

Správa obsahuje zistenia z oblasti kyberšikanovania a stretnutia sa so sexuálnymi obsahmi.

Metodológia

Vzorka

Výskum vychádza zo vzorky 969 detí a dospelých vo veku 9 – 17 rokov, ktorí používajú internet. Vo vzorke bolo zastúpených 51 % chlapcov a 49 % dievčat. Jednotlivé vekové kohorty boli zastúpené nasledovne: 9 – 11 rokov (30,5 %), 12 – 14 rokov (32,7 %) a 15 – 17 rokov (36,8 %). Priemerný vek bol 13,2 rokov (SD = 2,6 rokov). V správe sú uvedené výsledky z dát, ktoré boli štatisticky prevážené, aby zodpovedali rozloženiu detí a mladistvých z pohľadu veku a pohlavia v celej populácii Slovenskej republiky.

Dotazník

Vo výskume bol použitý dotazníkový nástroj vytvorený pre potreby projektu EU Kids Online IV, v rámci ktorého sa zbierajú dáta v ďalších európskych krajinách. Hlavnej vlne výskumu predchádzal pilotný výskum na vzorke 290 respondentov vo veku 9 – 18 rokov zo škôl v okrese Ružomberok.

Výber vzorky

Vytvorenie reprezentatívnej vzorky zo základného súboru detí vo veku 9 až 17 rokov, ktoré používajú internet, bolo uskutočnené náhodným výberom z registra obcí a miest SR. Podkladom pre tento výber boli oficiálne štatistiky zo sčítania obyvateľstva z roku 2011. Vzorka mala rozsah 200 územných výberových jednotiek, v ktorých sa náhodnou prechádzkou (podľa vopred stanovených pravidiel) robil výber domácností.

Priebeh zberu dát

Zber dát prebiehal od 30. apríla 2018 do 12. júna 2018 v domácnostiach s dieťaťom alebo dospelým v požadovanom veku. Pri zbere dát bola použitá metóda CAPI (Computer Assisted Personal Interview). Nástroj využívaný pre terénny zber údajov bol online nástroj pre terénne dopytovanie Nfield. Staršie deti vyplňali dotazník bez prítomnosti rodičov.

Etické aspekty výskumu

Nevyhnutnou podmienkou pre realizáciu výskumných rozhovorov bolo získanie písomného súhlasu zákonných zástupcov dieťaťa a ústneho súhlasu dieťaťa alebo dospelého, ktoré prebehlo priamo v domácnosti. Dotazníky boli anonymné a osobné informácie od rodičov boli získané len za účelom možnej kontroly anketárov a boli archivované len po dobu šiestich mesiacov. Pri každej odpovedi si respondent mohol vybrať možnosť Nevieť alebo Radšej nechcem odpovedať.

Realizačný tím

Pavel Izrael, PhD.

Juraj Holdoš, PhD.

Róbert Ďurka, PhD.

Marek Hasák, PhD.

Mgr. et Mgr. Hana Macháčková, Ph.D.,

Prof. PhDr. David Šmahel, Ph.D.

Mgr. Lenka Dědková, Ph.D.

Kyberšikanovanie

Šikanovanie v online priestore nie je novodobým problémom. Psychológov, učiteľov či rodičov znepokojuje od času, keď sa rozšírilo používanie mobilných telefónov a keď sa Web 1.0 zmenil na Web 2.0, čo umožnilo používateľom vytvárať vlastné obsahy. Nástup sociálnych sietí rozšíril paletu platforiem, cez ktoré môže dochádzať k šikanovaniu. Medzi typické príklady kyberšikanovania patrí zasielanie výhražných, útočných SMS správ, emailov, správ či komentárov cez sociálne siete. Iným príkladom je zosmiešnenie obete prostredníctvom na to vytvorenej webovej stránky, falošného či zneužitého profilu na sociálnej sieti, šírenie upravených či kompromitujúcich fotografií alebo videí. Čo spája rozličné formy šikanovania, je úmysel agresora obeti nejakým spôsobom ublížiť, napr. formou zosmiešnenia, alebo nad obeťou získať moc, čím agresor získava pozornosť okolia a niekedy i jeho uznanie.

Kyberšikanovanie je spojené so šikanovaním tvárou v tvár, a to nielen koncepcne ale aj časovo. Pri oboch je prítomný element nerovnováhy moci (útočník má moc nad obeťou); šikanovanie má svoje publikum, ktoré môže slúžiť útočníkovi aj ako zdroj spätnej väzby (obdiv, povzbudenie, odmietnutie, ignorácia); útočnickove aktivity sú úmyselné, opakované a dlhodobé.

Výskumy ukazujú, že kyberšikanovanie sa často realizuje v súhre s bežným šikanovaním. Ak teda dochádza ku kyberšikanovaniu, existuje vysoká pravdepodobnosť, že obeť je zároveň šikanovaná aj offline. Útočník prostredníctvom technológií dokáže zasiahnuť obeť aj doma a na diaľku a zároveň osloviť širšie publikum. Prostredie internetu ponúka útočníkovi vyššiu mieru anonymity a útočníkmi sa môžu stať aj jednotlivci, ktorí by v kontakte z tváre do tváre nedisponovali prevahou fyzickej sily. Na internete tiež dochádza k disinhibičnému efektu – ľudia častejšie povedia, napíšu, urobia to, čo by pri osobnom stretnutí neurobili.

Vo výskume EU Kids Online bolo kyberšikanovanie uvedené nasledovne:

Niekedy deti alebo tínedžeri niekomu povedia alebo urobia škaredé alebo nepríjemné veci. Často sa to napríklad môže diať viackrát v rôznych dňoch a v určitom časovom období. Môže to byť napríklad:

- provokovanie niekoho spôsobom, ktorý sa mu nepáči
- udieranie, kopanie alebo sácanie
- vylúčenie niekoho zo spoločných aktivít
- Keď sa ľudia takto zraňujúco alebo hnusne k niekomu správajú, môže sa to stať:
- osobne (tvárou v tvár)
- cez mobilné telefóny (správy, volania, videonahrávky)
- cez internet (e-mail, správy, četovanie, sociálna sieť)

Položky, ktoré boli obsiahnuté v skupine otázok týkajúcich sa šikanovania v online a offline forme:

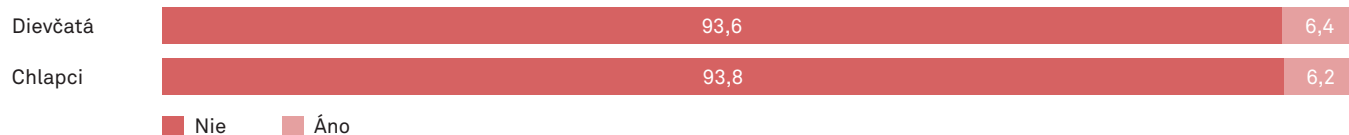
- Správal sa k tebe niekto za POSLEDNÝ ROK takýmto zraňujúcim alebo hnusným spôsobom? Ako na túto otázku odpovedali respondenti?
- Ako často sa to za POSLEDNÝ ROK stalo?
 - Osobne – tvárou v tvár (to znamená, že tá osoba bola s tebou na tom istom mieste v tom istom čase)
 - Cez mobilný telefón alebo internet, počítač, tablet a pod.
 - Iným spôsobom
- Keď sa k tebe niekto takto správal na internete alebo cez mobilné zariadenie, ako sa to stalo?
- Stala sa ti za posledný rok niektorá z nasledujúcich vecí?
 - niekto mi poslal hnusné alebo nepríjemné správy,
 - hnusné alebo nepríjemné správy o mne boli zdieľané alebo zverejnené na miestach, kde ich mohli vidieť iní,
 - Vylúčili ma z aktivity alebo zo skupiny na internete,
 - Niekto sa mi na internete vyhrážal,
 - Prinútili ma urobiť niečo, čo som nechcel/a,
 - Na internete sa mi stali iné škaredé alebo nepríjemné veci.
- A keď sa k tebe naposledy niekto správal na internete hnusne alebo zraňujúco, mal/a si niektorý z týchto pocitov? (Nebol/a som vôbec znepokojený/á; Bol/a som trochu znepokojený/á; Bol/a som dosť znepokojený/á; Bol/a som veľmi znepokojený/á)
- Keď sa ti to stalo, s kým si sa o tom rozprával/a? Označ toľko možností, koľko potrebuješ.
- Správal/a si sa za posledný rok k niekomu inému hnusne, zraňujúco alebo si ho vylúčil/a zo spoločných aktivít?
- Ako často si sa za posledný rok takto správal/a k niekomu inému?
 - Osobne – tvárou v tvár (to znamená, že tá osoba bola s tebou na tom istom mieste v tom istom čase)
 - Cez mobilný telefón alebo internet, počítač, tablet a pod.
 - Iným spôsobom

Správal sa k tebe niekto za POSLEDNÝ ROK takýmto zraňujúcim alebo hnusným spôsobom?

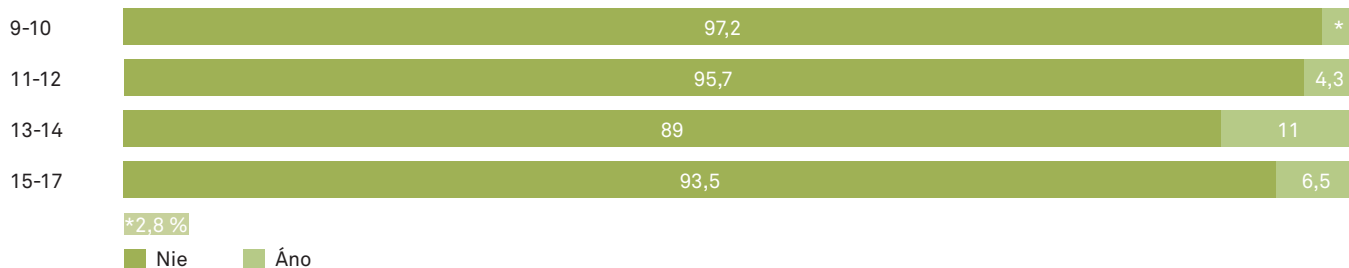
Poznámka: Ak na prvú otázku Správal sa k tebe niekto za POSLEDNÝ ROK takýmto zraňujúcim alebo hnusným spôsobom? respondenti odpovedali záporne, pokračovali až predposlednou otázkou Správal/a si sa za posledný rok k niekomu inému hnusne, zraňujúco alebo si ho vylúčil/a zo spoločných aktivít?

Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

Ako často sa to za POSLEDNÝ ROK stalo?

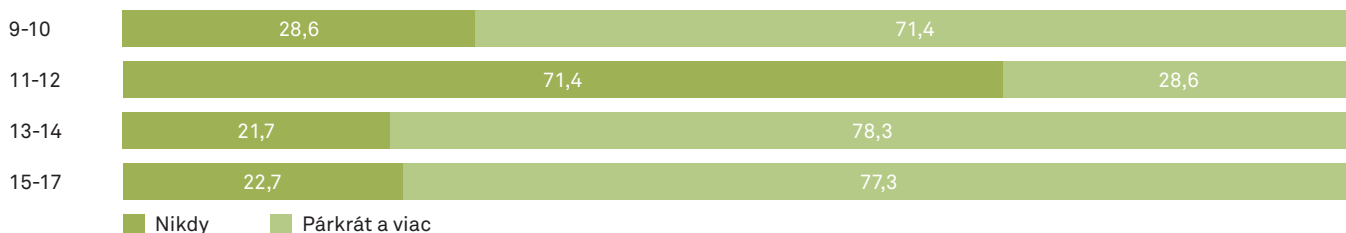
Osobne – tvárou v tvár (to znamená, že tá osoba bola s tebou na tom istom mieste v tom istom čase)

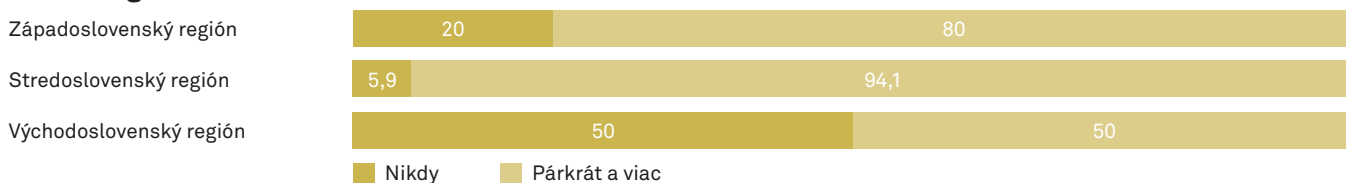
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

Ako často sa to za POSLEDNÝ ROK stalo?

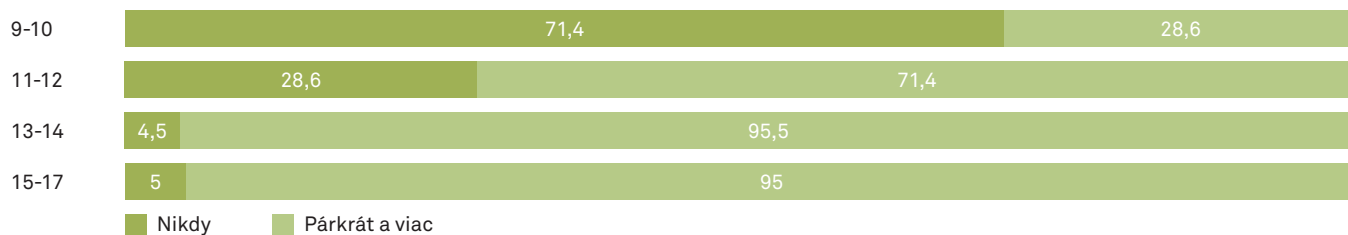
Cez mobilný telefón alebo internet, počítač, tablet a pod.

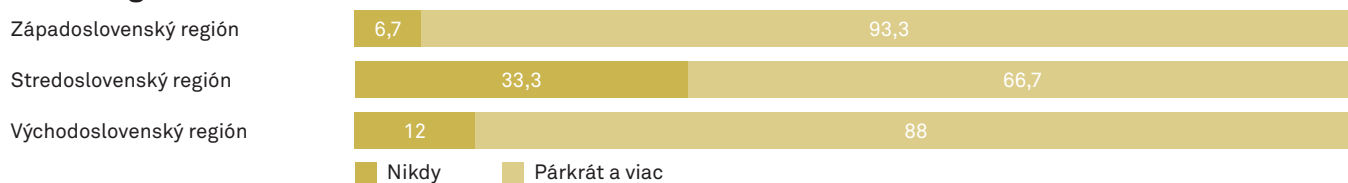
Podľa pohlavia

Podľa veku

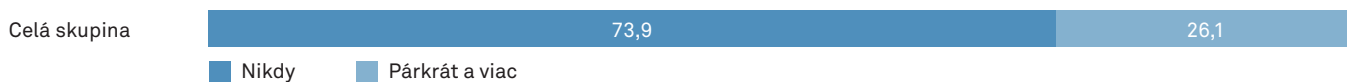

Podľa regiónu

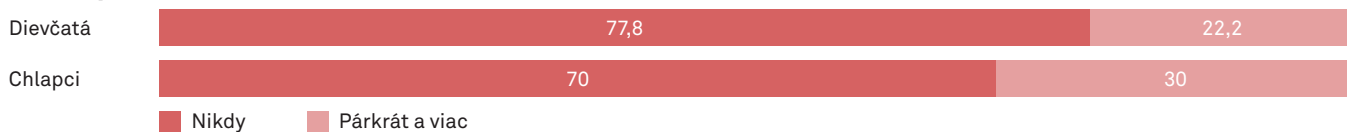

Ako často sa to za POSLEDNÝ ROK stalo?

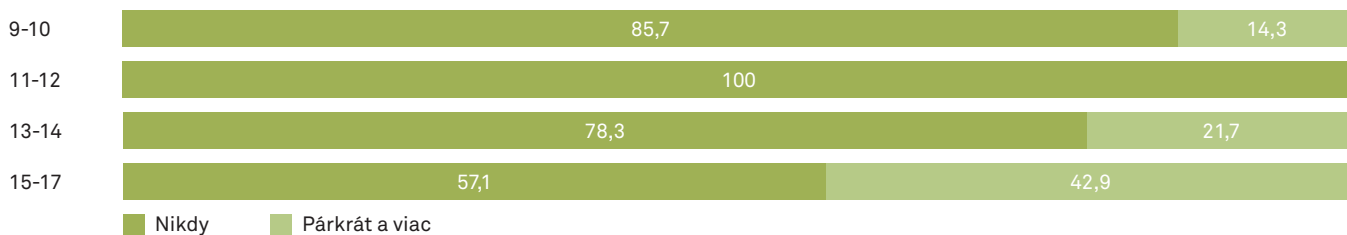
Iným spôsobom

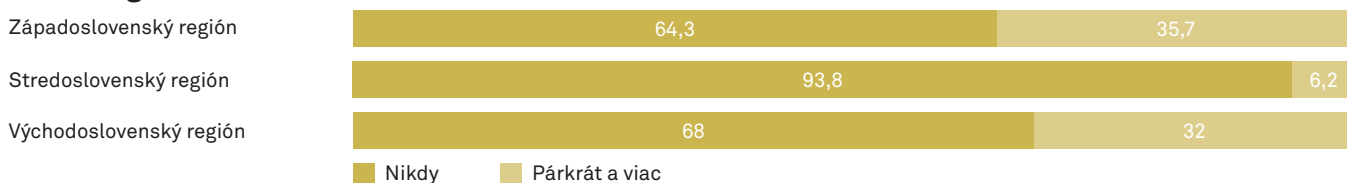
Podľa pohlavia

Podľa veku

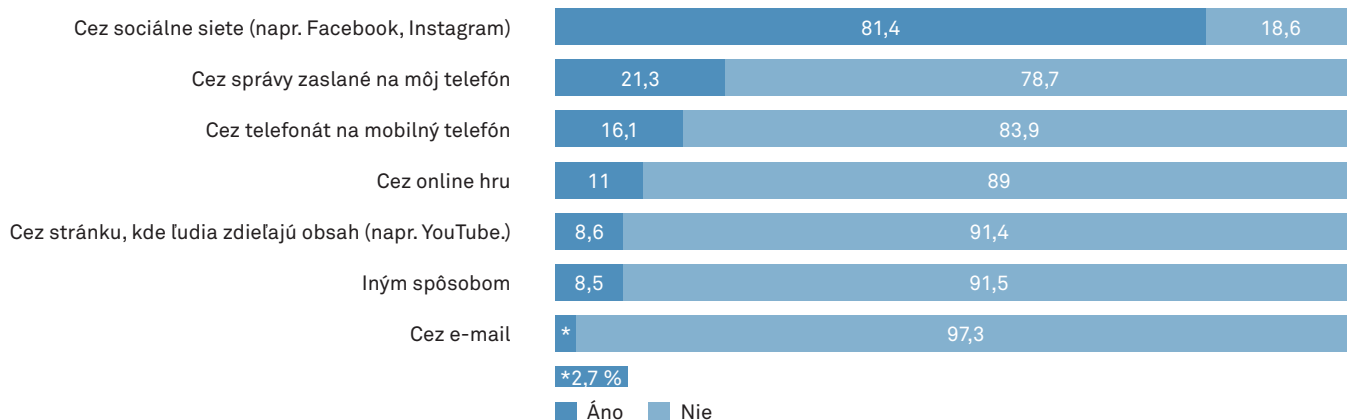
Podľa regiónu

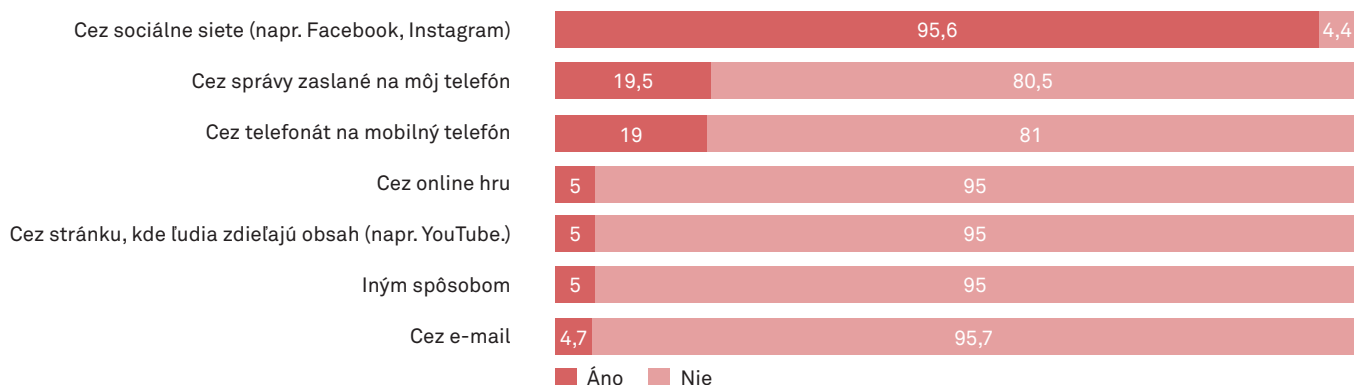
Keď sa k tebe niekto takto správal na internete alebo cez mobilné zariadenie, ako sa to stalo?

Poznámka: Na túto otázku odpovedali iba účastníci, ktorí označili v predošlých otázkach aspoň raz „párkrát a viac“. V tejto položke mohli označiť účastníci viaceré odpovedí.

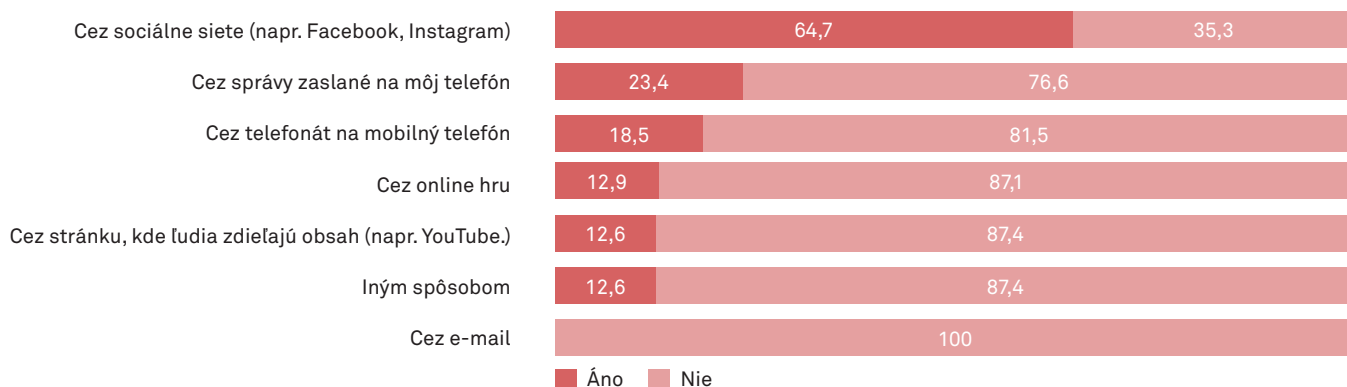
Celá skupina

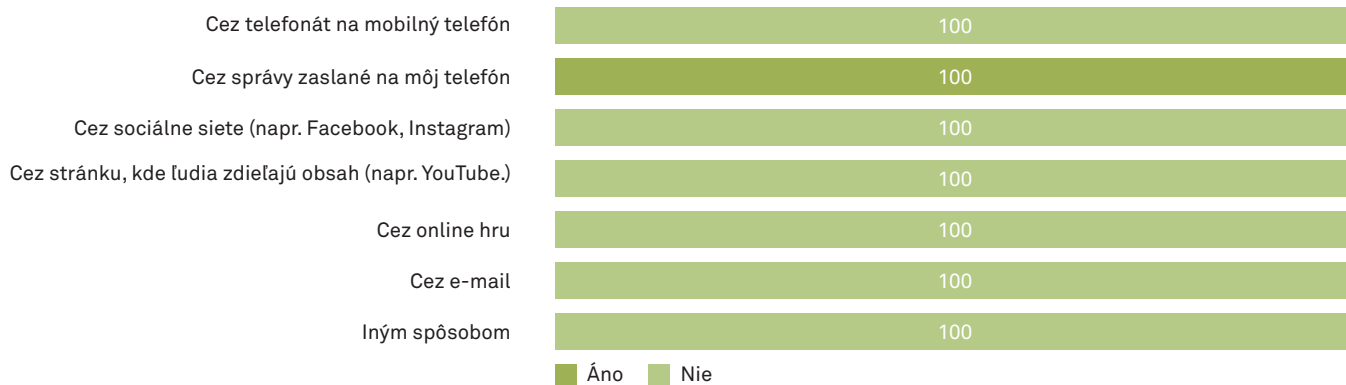
Podľa pohlavia: dievčatá

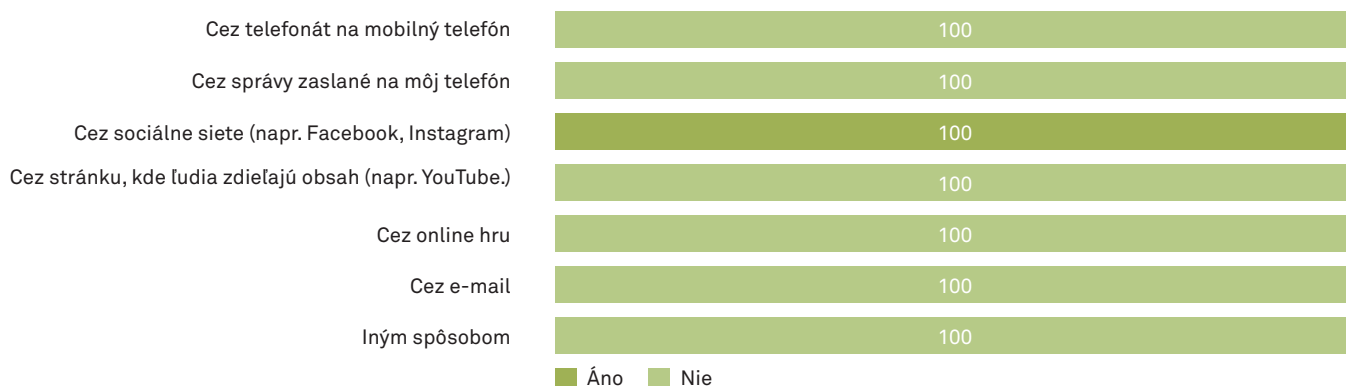
Podľa pohlavia: chlapci

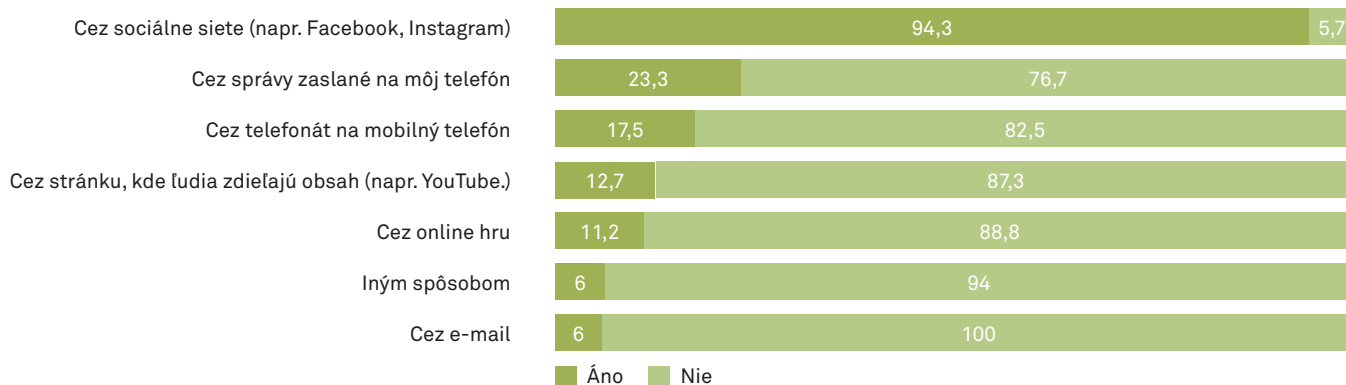
Podľa veku: 9-10

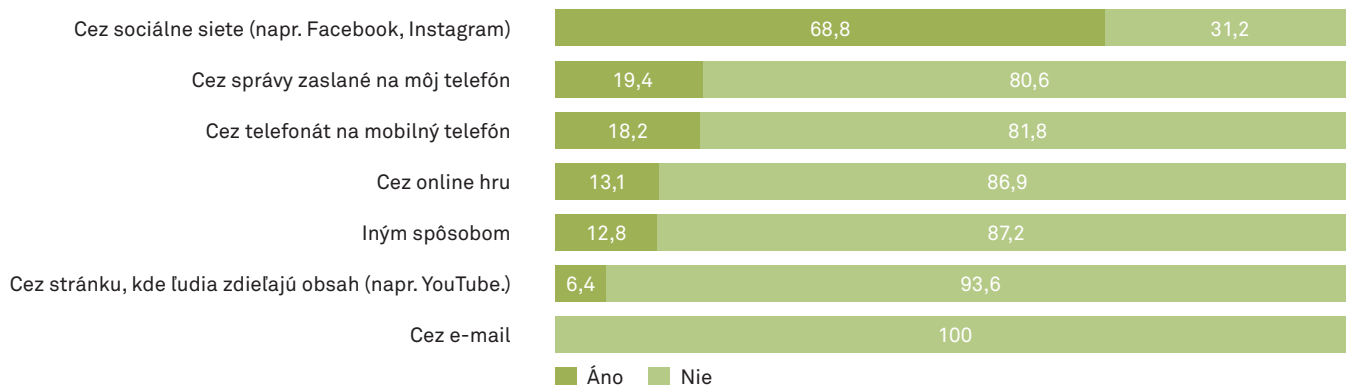
Podľa veku: 11-12

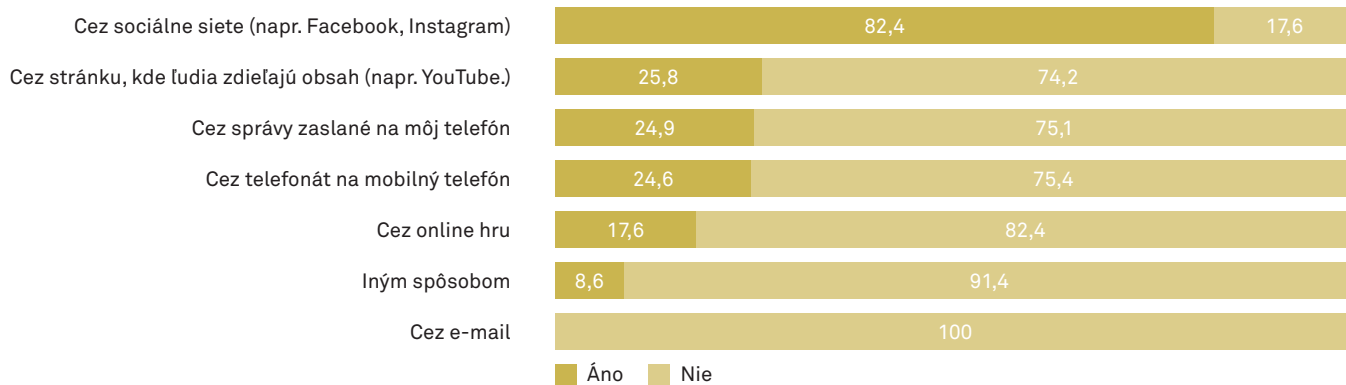
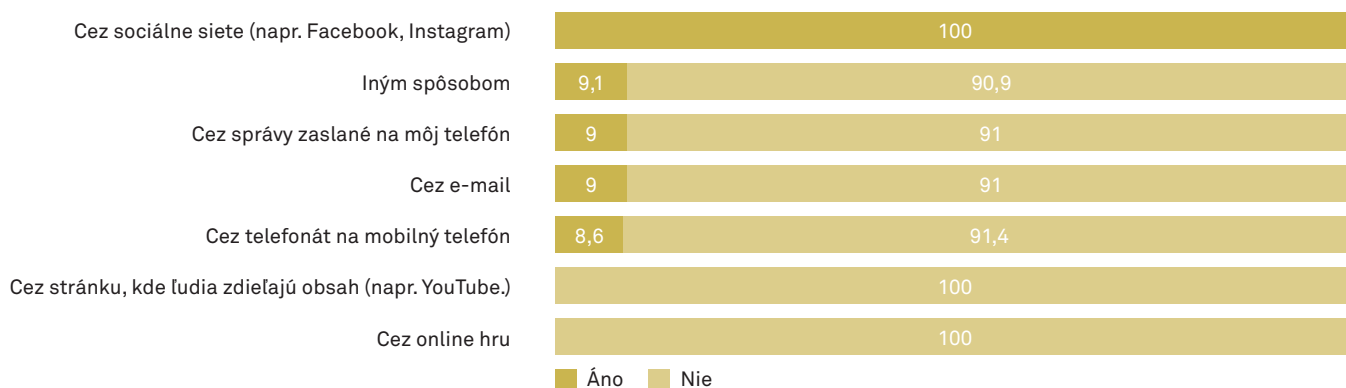
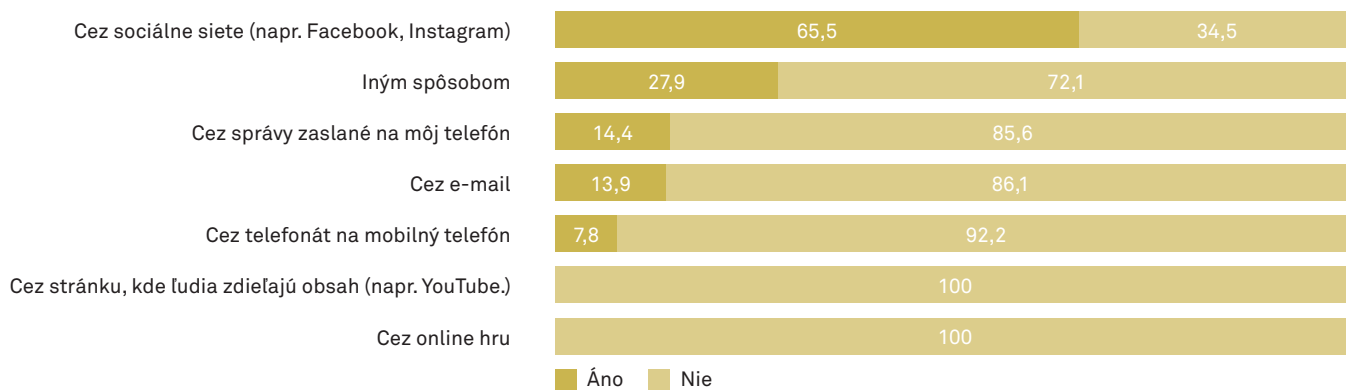

Podľa veku: 13-14

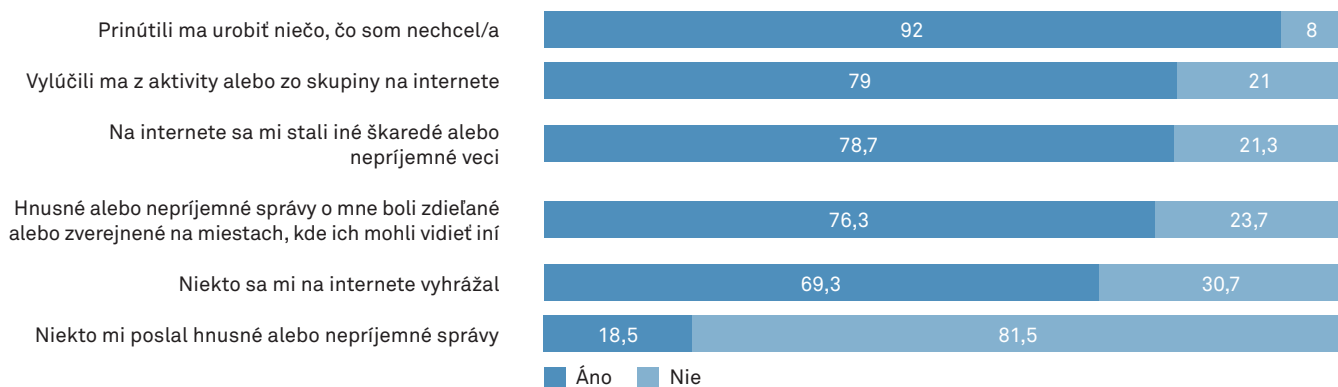

Podľa veku: 15-17

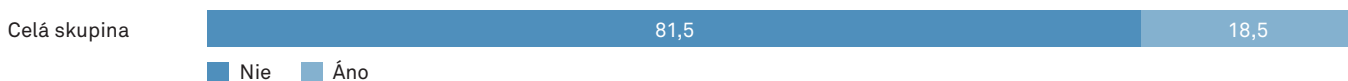

Podľa regiónu: Západné Slovensko**Podľa regiónu: Stredné Slovensko****Podľa regiónu: Východné Slovensko**

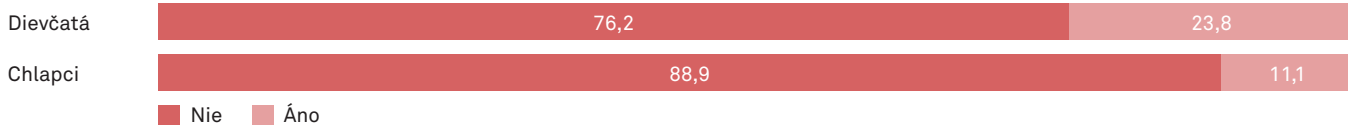
Stala sa ti za posledný rok niektorá z nasledujúcich vecí?

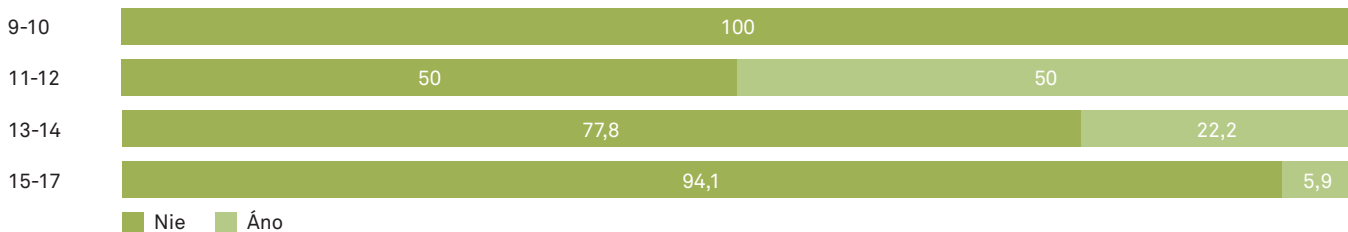
Nieкто mi poslal husné alebo nepríjemné správy

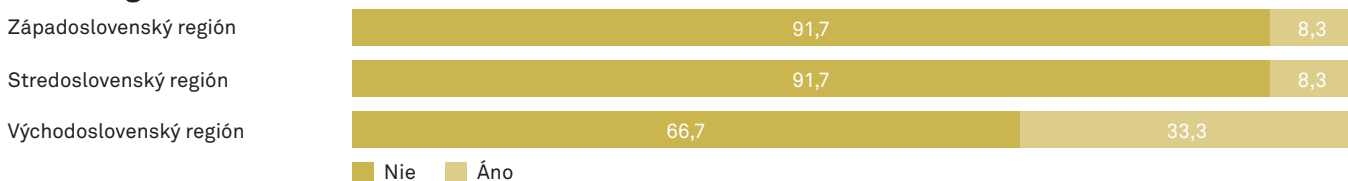
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

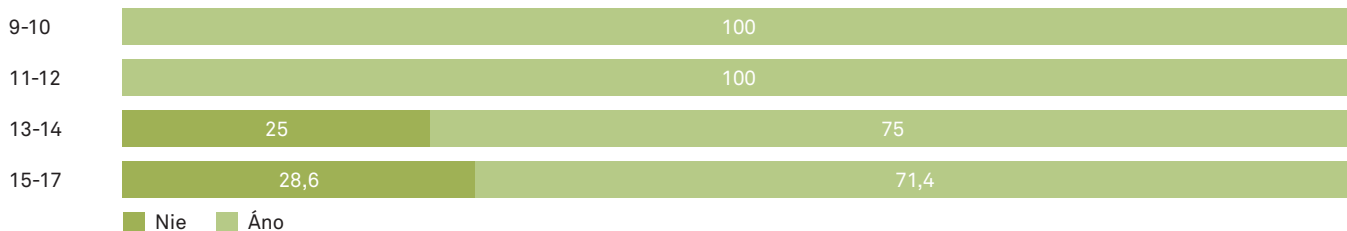
Hnusné alebo nepríjemné správy o mne boli zdieľané alebo zverejnené na miestach, kde ich mohli vidieť iní

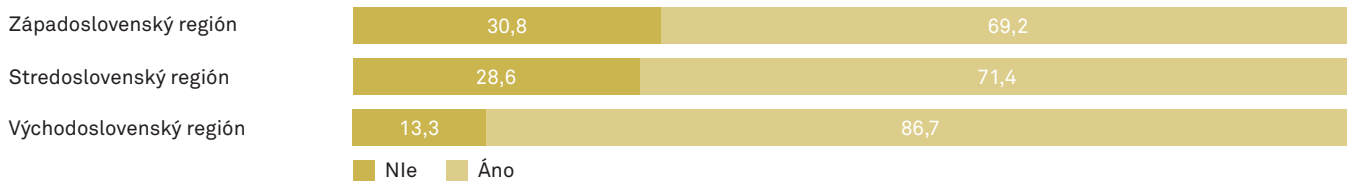
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

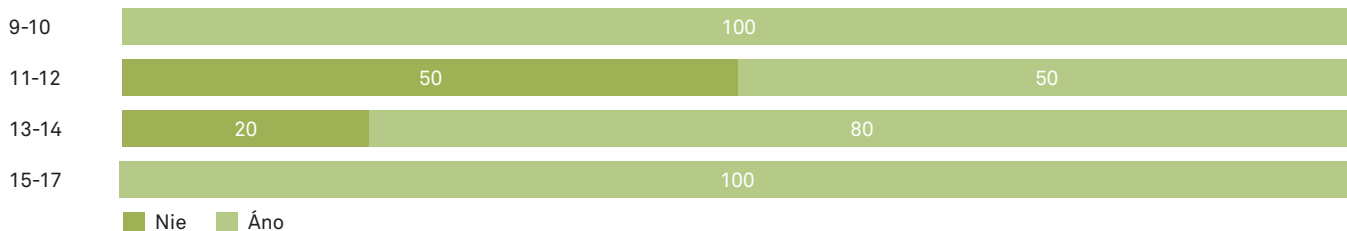
Vylúčili ma z aktivity alebo zo skupiny na internete

Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

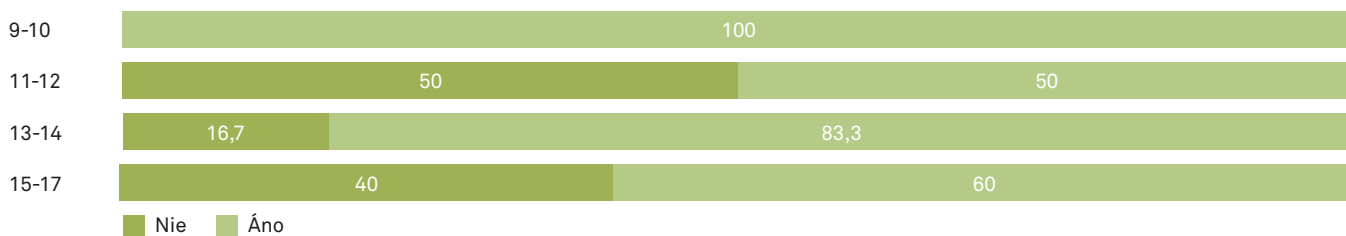
Niektor sa mi na internete vyhráždal

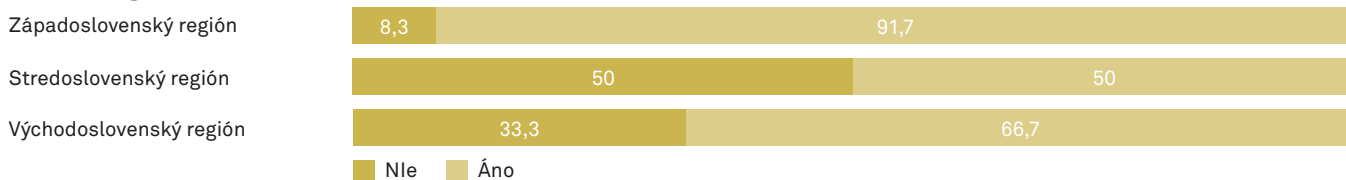
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

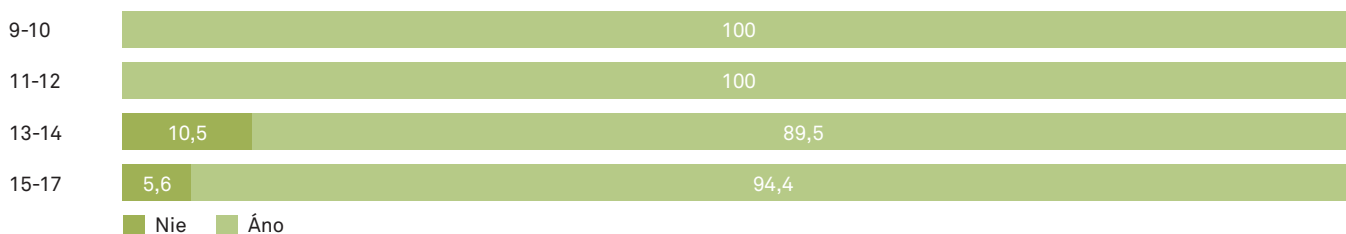
Prinútili ma urobiť niečo, čo som nechcel/a

Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

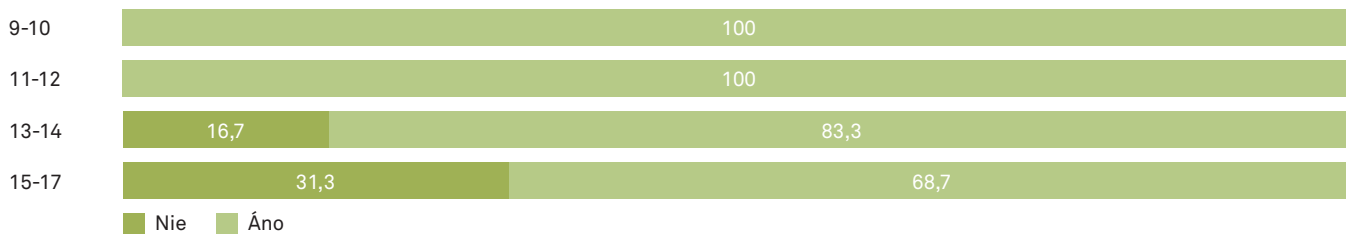
Na internete sa mi stali iné škaredé alebo nepríjemné veci

Podľa pohlavia

Podľa veku

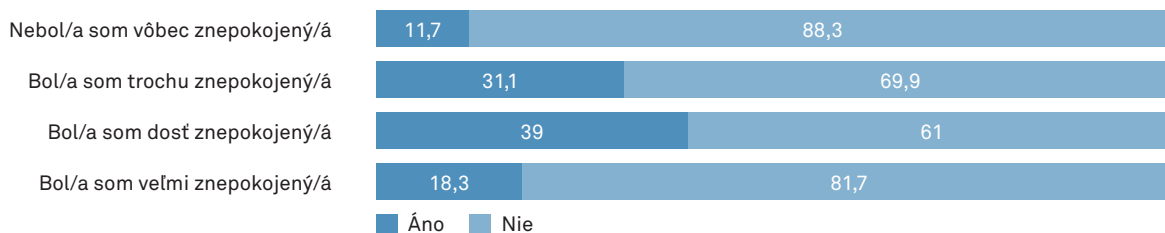

Podľa regiónu

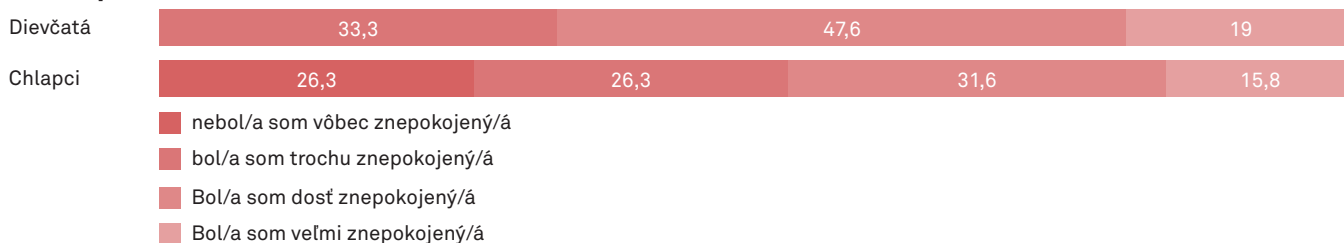

A keď sa k tebe naposledy niekto správal na internete hnusne alebo zraňujúco, mal/a si niektorý z týchto pocitov?

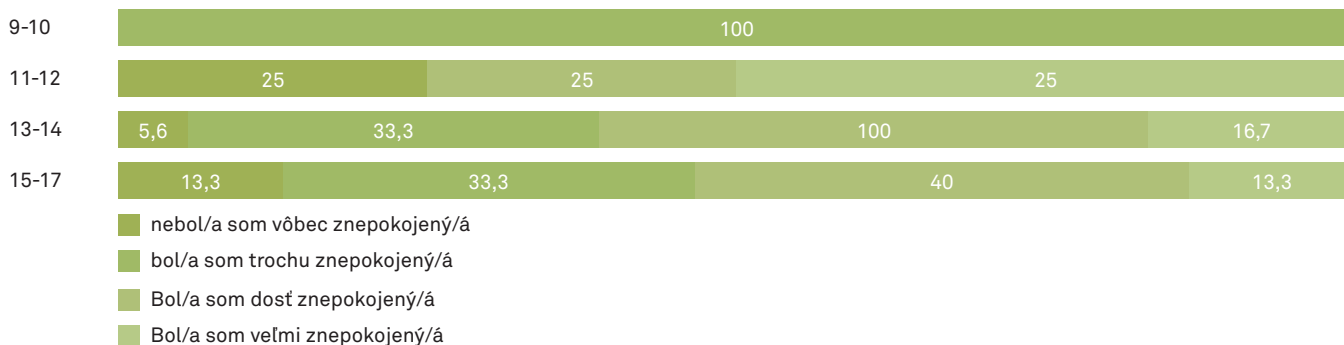
Celá skupina

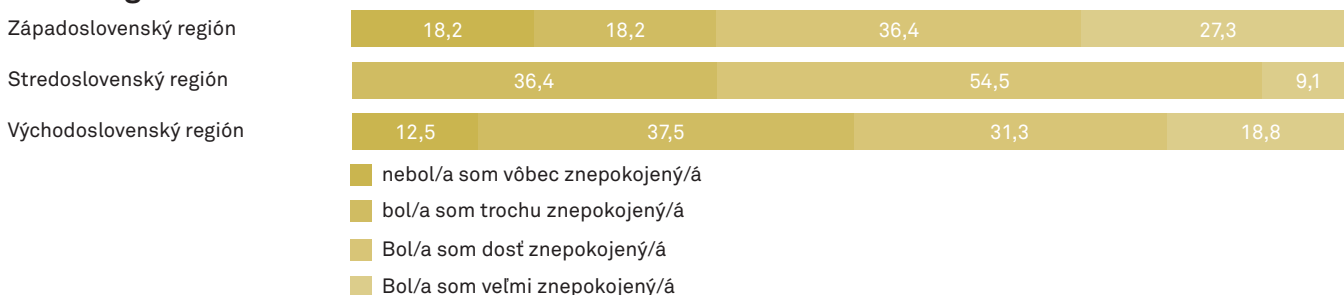
Podľa pohlavia

Podľa veku

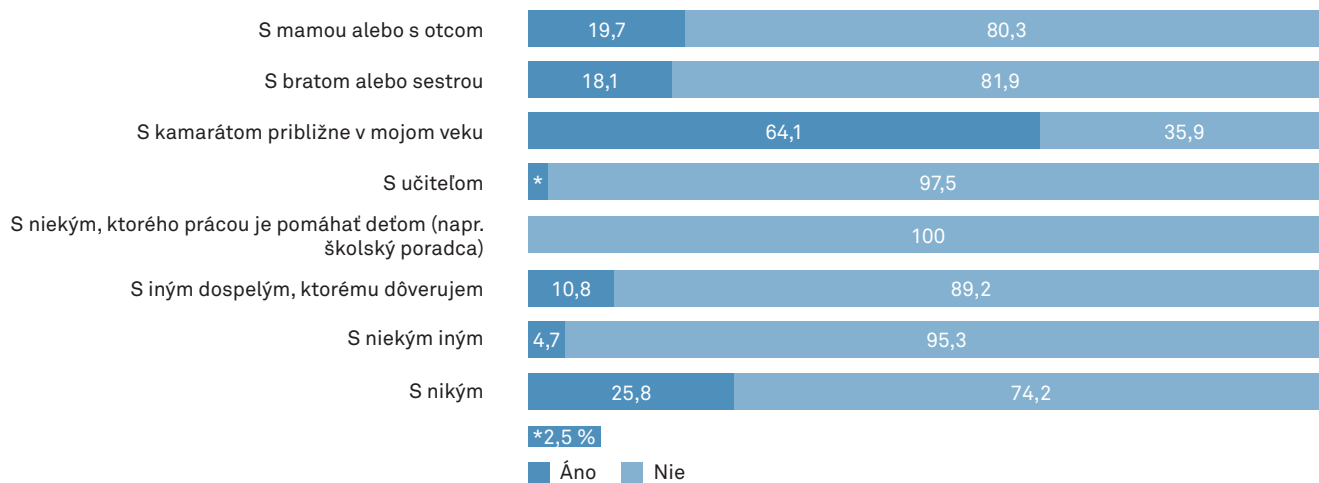

Podľa regiónu

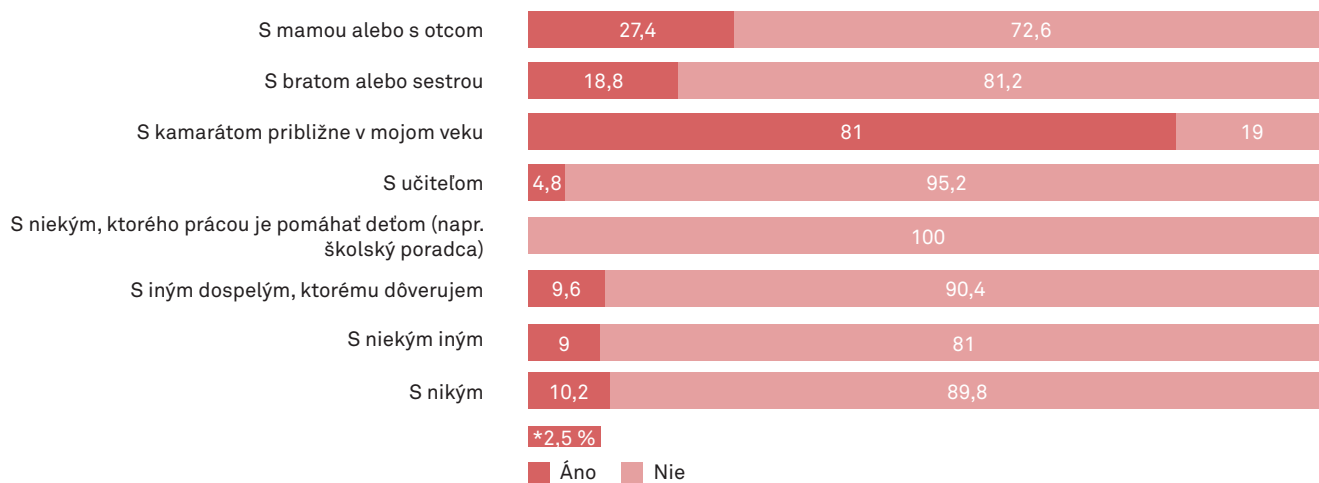

Keď sa ti to stalo, s kým si sa o tom rozprával/a? Označ toľko možností, koľko potrebuješ.

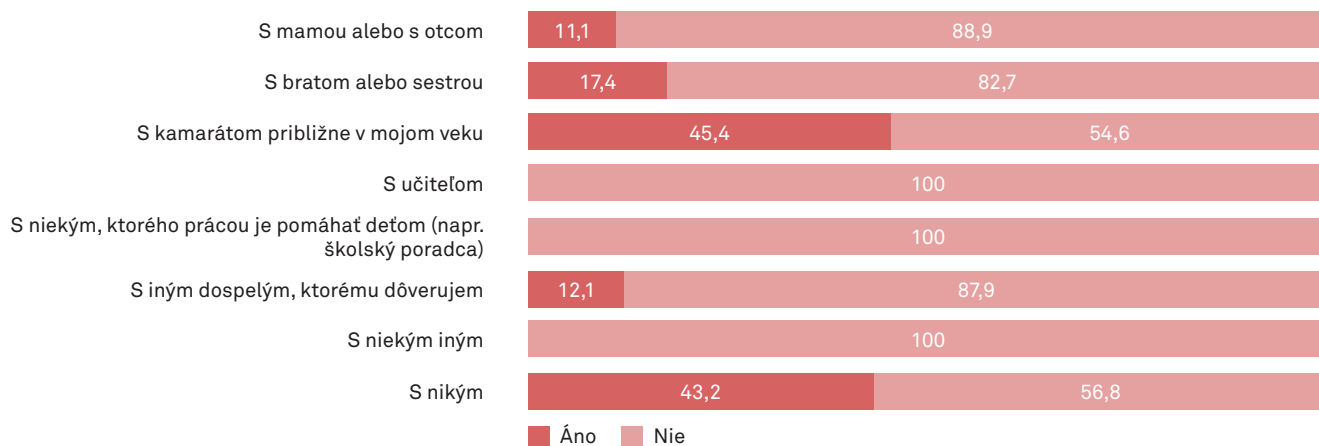
Celá skupina

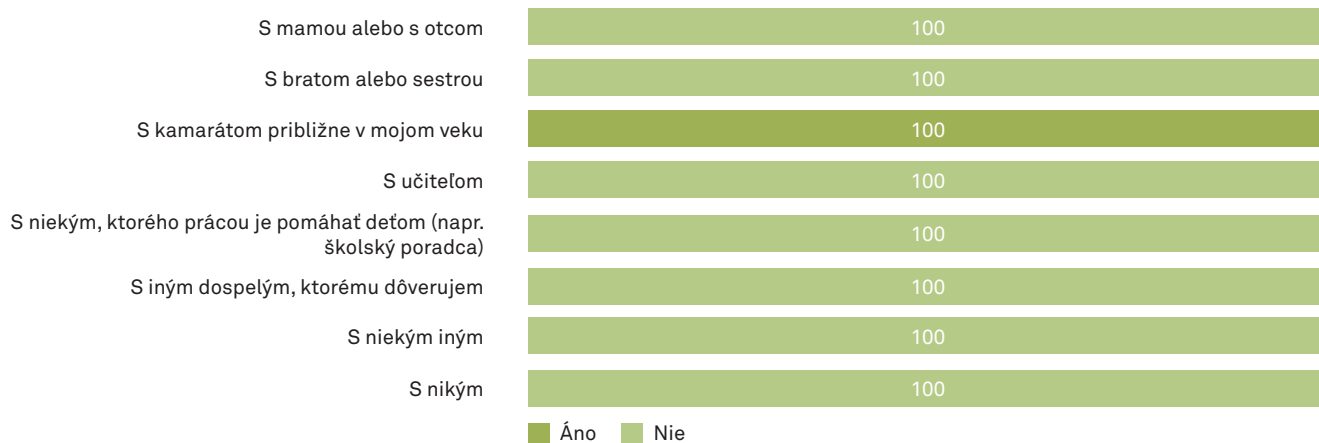
Podľa pohlavia - dievčatá

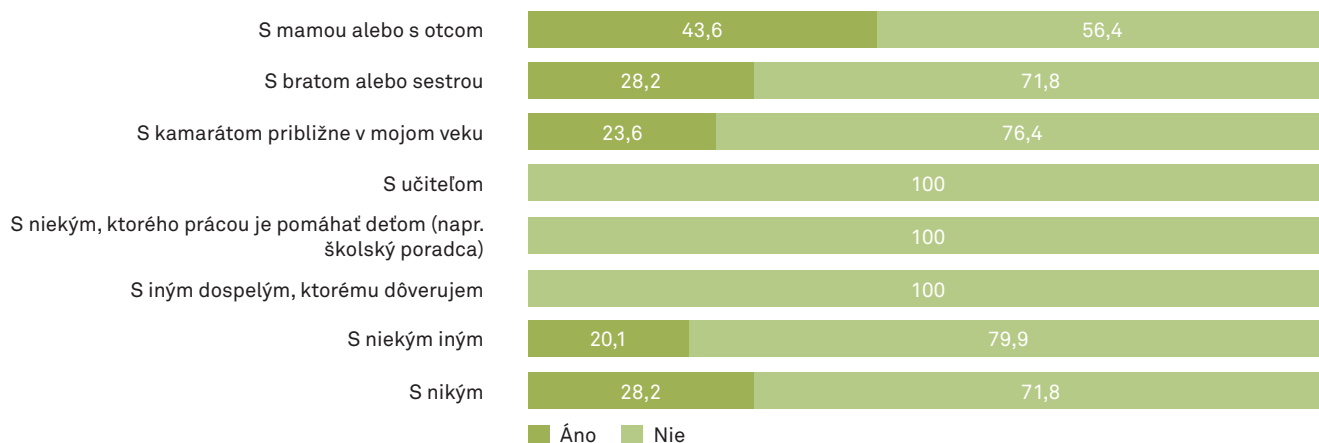
Podľa pohlavia - chlapci

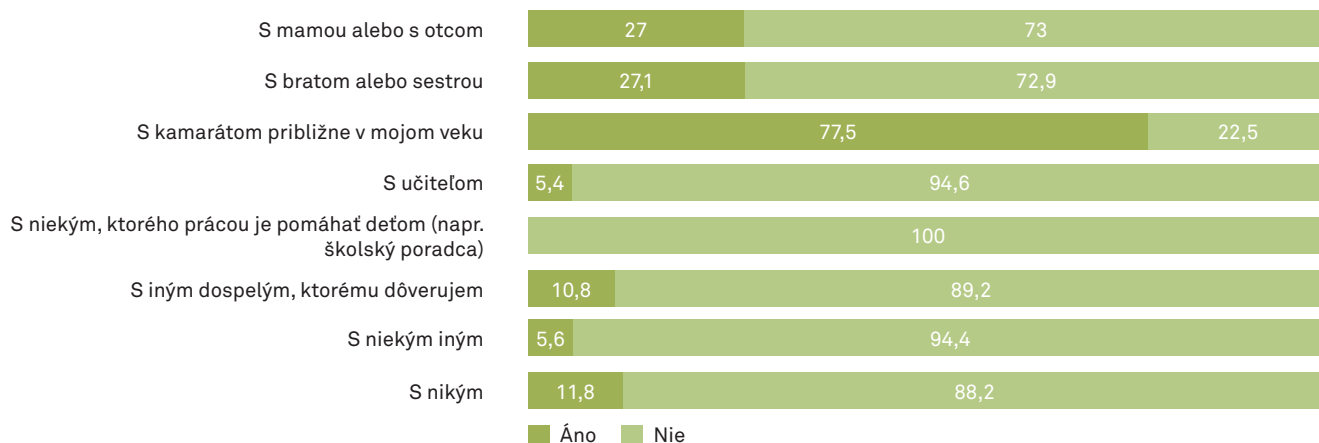
Podľa veku: 9-10

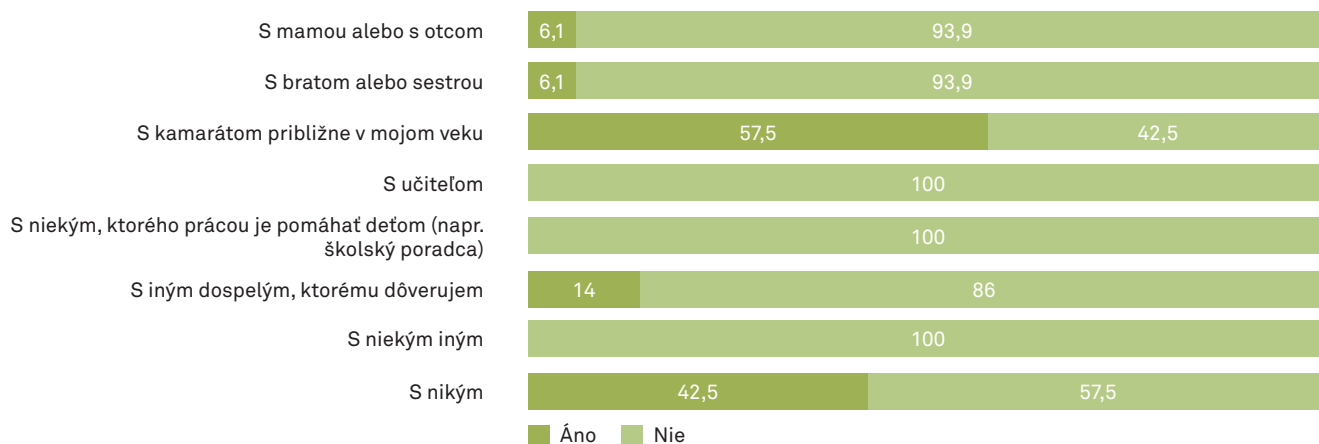
Podľa veku: 11-12

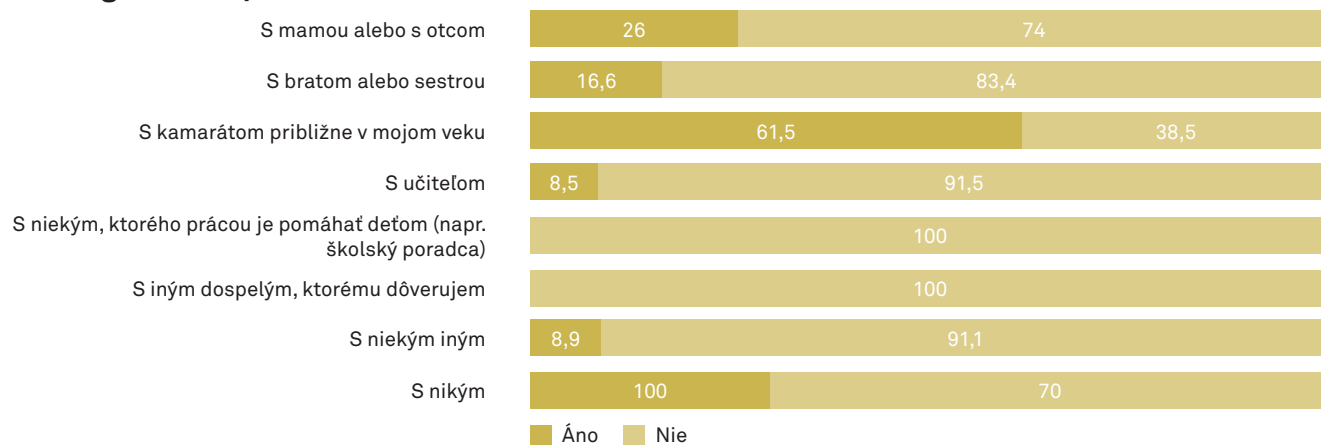
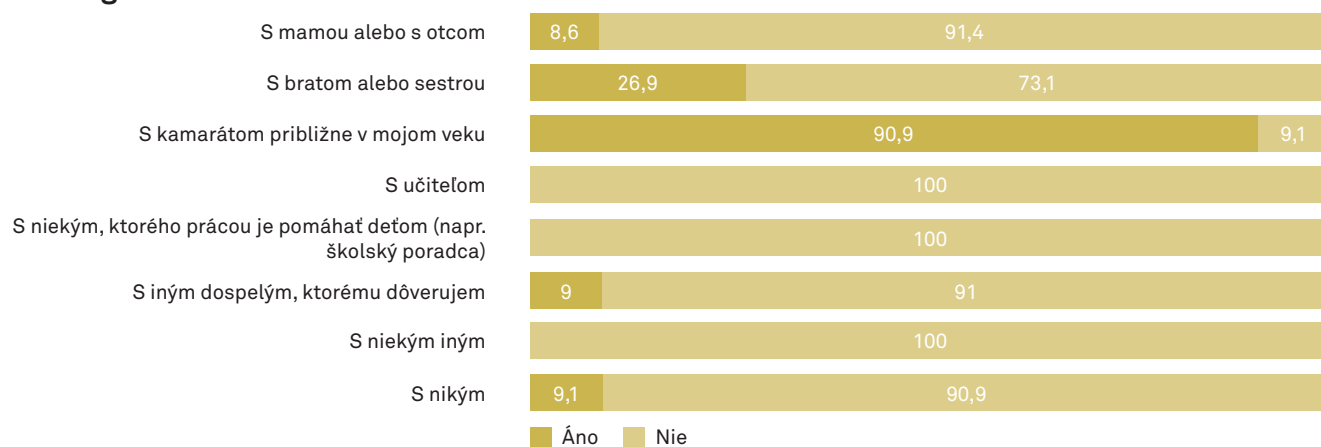
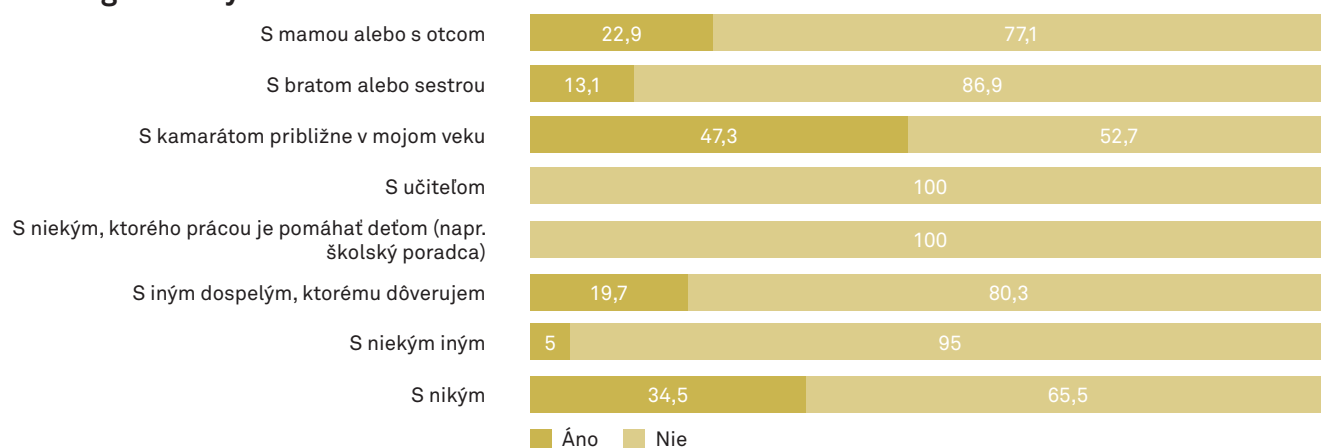

Podľa veku: 13-14

Podľa veku: 15-17

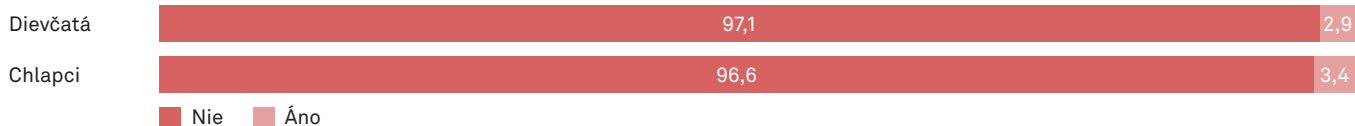

Podľa regiónu - Západné Slovensko**Podľa regiónu - Stredné Slovensko****Podľa regiónu - Východné Slovensko**

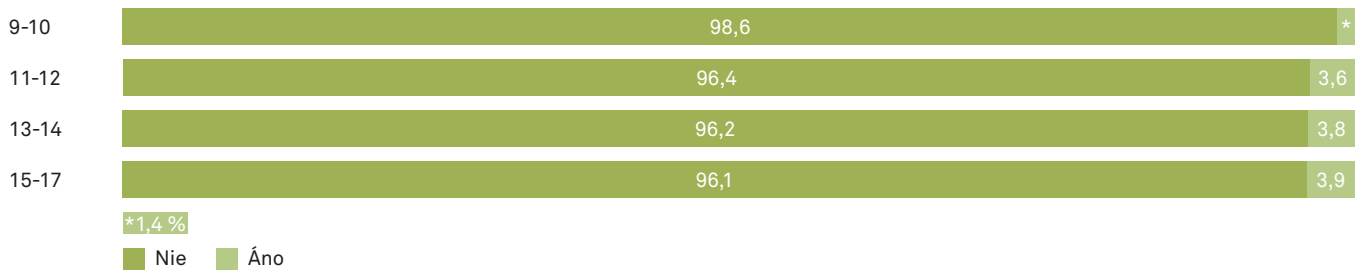
Správal/a si sa za posledný rok k niekomu inému hnusne, zraňujúco alebo si ho vylúčil/a zo spoločných aktivít?

Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

Ako často si sa za posledný rok takto správal/a k niekomu inému?

Poznámka: respondenti mohli označiť aj viac možností

Osobne – tvárou v tvár (to znamená, že tá osoba bola s tebou na tom istom mieste v tom istom čase)

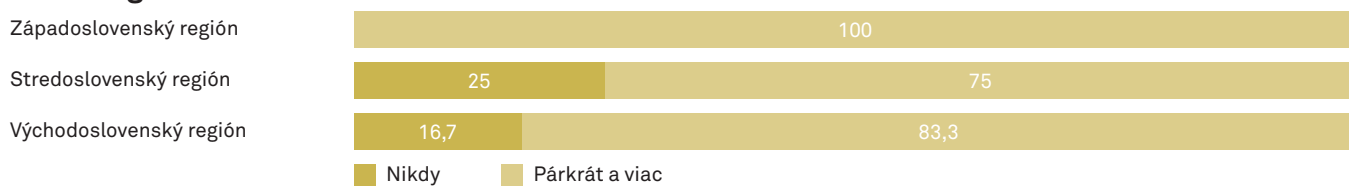
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

Ako často si sa za posledný rok takto správal/a k niekomu inému?

Poznámka: respondenti mohli označiť aj viac možností

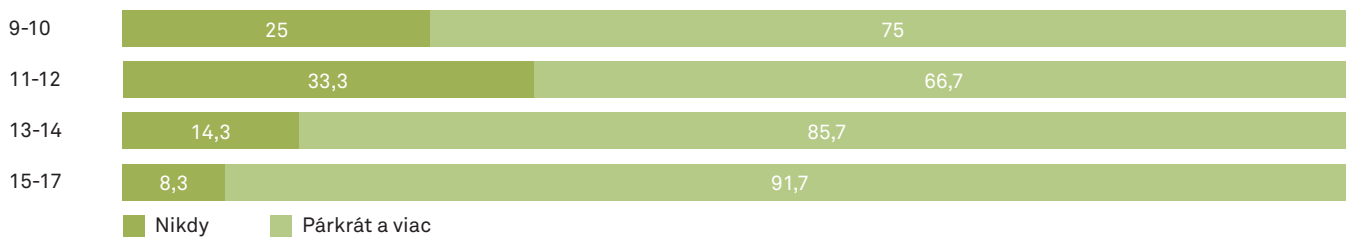
Cez mobilný telefón alebo internet, počítač, tablet a pod

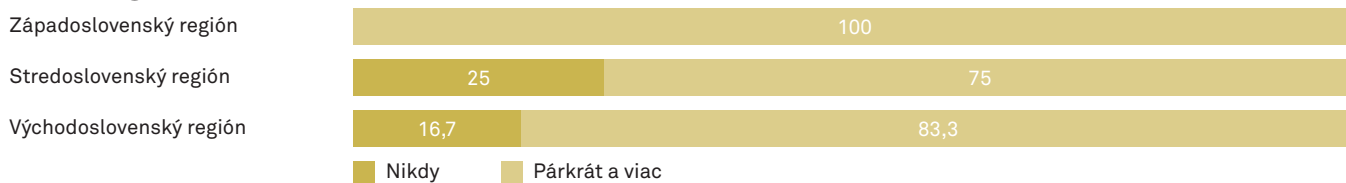
Podľa pohlavia

Podľa veku

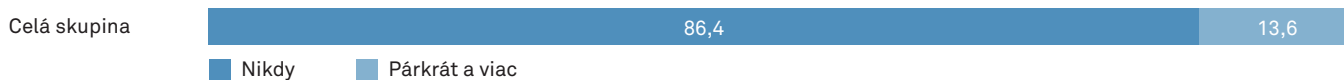
Podľa regiónu

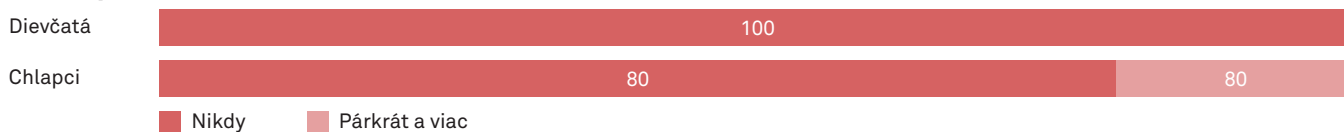
Ako často si sa za posledný rok takto správal/a k niekomu inému?

Poznámka: respondenti mohli označiť aj viac možností

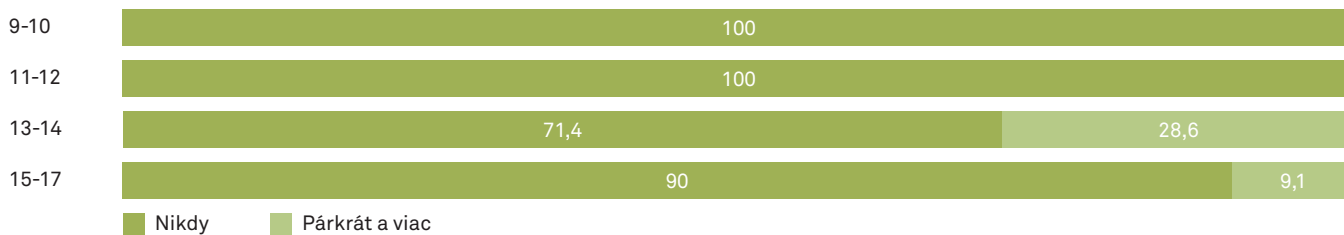
Iným spôsobom

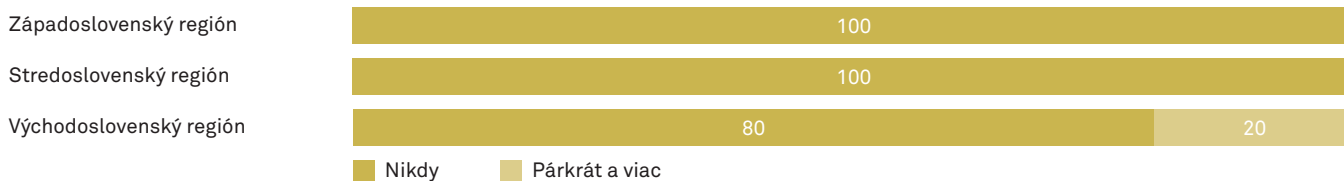
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

Zhrnutie:

V našom reprezentatívnom výskumnom súbore detí a mladých vo veku 9 – 17 rokov sa 6,4 % detí priznalo k tomu že už boli v poslednom roku obeťou šikanovania v offline alebo online forme. Možnosť „neviem“ označilo 1,6 % respondentov a 2,2% označilo možnosť „radšej nechcem povedať“. Vzhľadom na reprezentatívnosť získaných dát môžeme povedať, že každé pätnáste dieťa sa v poslednom roku stalo obeťou šikanovania. Reálne to vychádza, že v každej školskej triede od 3. ročníka základnej školy po 2. až 3. ročník strednej školy sa vyskytuje sociálno-patologický jav šikanovania. Skúsenosť so šikanovaním počas celého života môže byť vyššia. Nezaznamenali sme významný štatistický rozdiel medzi dievčatami (6,4 %) a chlapcami (6,2 %). Najčastejšie sa šikanovanie objavuje vo veku 13 – 14 rokov a najmenej v veku 9 – 10 rokov. Východoslovenský región vykazuje najvyššiu mieru šikanovania 8,4 %, po ňom nasleduje Stredoslovenský región 7,4 a najmenej Západoslovenský región 4,1 %.

V poslednom roku zažilo šikanovanie osobne – tvárou v tvár párkrát a viac (to znamená, že zvolili možnosti „Niekoľkokrát“, „Aspoň raz za mesiac“, „Aspoň raz za týždeň“, „Denne alebo takmer denne“) 70,9 % detí a mládeže z tých, čo priznávajú, že boli obeťou šikanovania. Chlapci šikanovanie tvárou v tvár označili častejšie (76,7 %) oproti dievčatám (64,3 %). Šikanovanie v online forme (kyberšikanovanie) priznáva 83,5 % z tých, čo uviedli, že boli obeťou šikanovania. Dievčatá kyberšikanovanie označili častejšie 89,3 % oproti chlapcom 75,9 %. Výskyt kyberšikanovania sa zvyšuje v spojitosti s narastajúcim vekom respondentov. Iný spôsob šikanovania uvádza 26,1 % z tých, čo priznávajú, že boli obeťou šikanovania. Z toho vychádza, že najčastejšou formou šikanovania je kyberšikanovanie a obeť zažívajú šikanovanie vo viacerých formách naraz. Najčastejšie sa kyberšikanovanie deje prostredníctvom sociálnych sietí (81,4 %), následne správami zaslanými na telefón obeť (21,3 %) a najmenej cez e-mail (2,7%). U dievčat je kyberšikanovanie prostredníctvom sociálnych sietí výrazne častejšie 95,6 % ako u chlapcov 64,7 %. To potvrdzuje aj celkové častejšie používanie sociálnych sietí u dievčat oproti chlapcom. Vo veku 9 – 10 rokov sa kyberšikanovanie deje výhradne cez správy zaslané na mobil obeť. Súvisí to aj tým, že v tomto veku sociálne siete nie sú až také rozšírené. Oficiálne je väčšina sociálnych sietí povolená až od 13 rokov, čo však neznamená, že by ich deti nepoužívali, pretože už vo veku 11 – 12 deti uvádzajú kyberšikanovanie výhradne cez sociálne siete. Vo veku 13 – 17 je rozloženie spôsobu kyberšikanovania rovnomernejšie, ale stále výrazne vyčnievajú sociálne siete. Znovu dochádza k využívaniu viacerých spôsobov kyberšikanovania zároveň.

Čo sa týka obsahu, respondenti najčastejšie označili: „Prinútili ma urobiť niečo, čo som nechcel/a“ (92 %) a najmenej časté: „Nieкто mi poslal hnusné alebo nepríjemné správy“ (18,5 %). Často sa deje aj to, že obeť je vylúčená zo skupiny alebo aktivity na internete (79 %), alebo o nej nieкто zverejňuje nepríjemné informácie takým spôsobom, že ich môžu vidieť iní (79 %). Takmer 70 % z obetí kyberšikanovania si zažilo situáciu, keď sa im nieкто cez internet vyhrážal. Obeť šikany v našom výskume prežívali rôzne pocity: Od „Nebol/a som vôbec znepokojený/á“ (11,7 %), kde môžeme usudzovať, že výsledkom šikanovania nie sú negatívne pocity; až po „Bol/a som veľmi znepokojený/á“ (18 %), pri ktorých môžeme usudzovať, že negatívny dopad na psychiku bol výrazný. Najčastejší emocionálny výsledok šikanovania bol: „Bol/a som dosť znepokojený/á“ (39%).

K šikanovaniu z pozície agresora sa priznalo 3,2 % skúmanej populácie. Možnosť „neviem“ označilo 1,9 % respondentov a 2,2 % si vybralo možnosť „radšej nechcem povedať“, čo možno interpretovať viacerými spôsobmi. Nezaznamenali sme štatisticky významný rozdiel medzi dievčatami (2,9 %) a chlapcami (3,4 %) i keď opticky sa javí, že agresori sú častejšie muži. Priznanie sa ku šikanovaniu z pozície agresora rastie s vekom. Keď uvážime, že 6,4 % participantov uviedlo, že boli obeťou šikanovania, a len 3,2 % bolo v pozícii agresora, vyplýva z toho, že šikanujúci musia šikanovať naraz viac obetí. Agresori uvádzajú najčastejšiu formu šikanovanie osobne – tvárou v tvár (83,6%), potom formu kyberšikanovania (82,2%) a následne iným spôsobom 13,6%. Z toho vyplýva, že šikanovanie uskutočňujú viacerými formami naraz, čo korešponduje so zisteniami uvedenými vyššie. O svojich skúsenostiach so šikanovaním mladí ľudia najčastejšie hovoria so svojimi rovesníkmi (64 %), každá piata obeť sa o tom rozpráva s rodičom alebo súrodencom. Až jedna štvrtina obetí však o tom nehovorí s nikým. Je potrebné tiež pripustiť možnosť, že napriek snahe o objektivnosť (citlivé otázky boli položené v súkromí) časť participantov nemusela byť pri odpovedi úprimná, keďže ide o pomerne citlivú oblasť.

Sexuálne obsahy

V spoločnosti dlhodobo pretrvávajú obavy z toho, že deti môžu byť vystavené sexuálnym obsahom rozličného druhu. V minulosti bola pornografia dostupná hlavne prostredníctvom tlače a videí. Neskôr k tomu pribudli televízne kanály a v 90. rokoch stál za rozšírením pornografie internet. Zväčšujúca sa dostupnosť pripojenia do internetu, mobilný prístup cez telefóny, tablety, notebooky a možnosť jednoduchého ukladania, prenášania a zdieľania sexuálnych obsahov zapríčinili, že k pornografii sa začali dostávať aj deti v nižšom veku.

Výskumy ukazujú, že vystavovanie sa pornografii môže spúšťať procesy podobné tým, ktoré sa objavujú pri závislosti od drog, preto sa dnes už hovorí o závislosti od pornografie. Pornografia skresľuje pohľad na ženu, keďže tá je väčšinou redukovaná na predmet; predkladá pokrivený obraz o ľudskej sexualite, vedie k riskantnému sexuálnemu správaniu.

Špecifickou formou šírenia sexuálnych obsahov je zasielanie textových alebo obrazových správ prostredníctvom mobilných telefónov, či už v podobe klasických SMS a MMS správ, alebo prostredníctvom mobilných aplikácií. Do tejto oblasti zapadá aj zasielanie obsahov týkajúcich sa tela či sexuálnych skúseností osoby aktívnej v danej komunikácii – sexting. Spravidla, no nie výlučne, sa objavuje medzi dvomi ľuďmi v romantickom vzťahu

Tento fenomén podporuje tzv. kultúra „selfies“, keď mnoho mladých ľudí využíva technické možnosti telefónov či tabletov na robenie vlastných fotiek, nezriedka intímneho charakteru.

V súvislosti so sextingom sa objavuje viacero rizík. Prvým je porušovanie zákona, ak ide o osobu mladšiu ako 18 rokov, pretože prechovávanie takýchto fotografií alebo videí zákon klasifikuje ako detskú pornografiu. Druhým rizikom je možnosť nekontrolovaného šírenia v online priestore. S tým súvisí riziko, že osoba na inkriminovaných fotografiách či videách sa lahko môže stať obeťou vydierania pod hrozbou ich zverejnenia. V prípade sextingu je často prítomný psychický nátlak, aby určitá osoba (zväčša ženského pohlavia) zaslala takýto typ správ. Sexting však môže byť aj výsledkom nepremyslenej zábavy bez uvedomenia si prípadných rizík.

Oblasť skúseností so sexuálnym obsahom sme analyzovali z viacerých pohľadov. Každú položku, ktorá sa týkala odlišnej skúsenosti detí a mladých so sexualitou na internete, sme analyzovali z pohľadu celej skupiny, ďalej z pohľadu pohlavia, veku a z hľadiska regiónov Slovenska. Vek sme rozdelili do vekových skupín 9 – 10, 11– 12, 13 – 14 a 15 – 17 rokov. Niektoré citlivé položky sme položili až deťom vo veku 11 +. Túto prax sme prevzali z metodológie EU KIDS Online. Slovensko sme rozdelili do regiónov: západoslovenský + Bratislava, stredoslovenský a východoslovenský.

Opis oblasti pred otázkami v dotazníku:

Za posledný rok si určite videl/a množstvo rozličných obrázkov, fotiek, videí. Tieto obrázky môžu byť niekedy zjavne sexuálne, môžu napríklad zobrazovať nahých ľudí alebo ľudí pri sexe. Možno si nikdy nič také nevidel/a, ale možno si už niečo také videl/a na mobile, v časopise, v televízii na DVD alebo na internete. Nasledujúce otázky sú práve o tom.

Položky, ktoré boli obsiahnuté v skupine otázok týkajúcich sa sexuálnych obsahov:

- Videl/a si nejaké sexuálne obrázky, fotky, videá za POSLEDNÝ ROK?
- Ako často si za posledný rok videl/a obrázky tohto druhu v niektorom z nasledujúcich prostriedkov?
 - V časopise alebo knihe
 - V televízii, vo filme
 - Cez mobilný telefón, počítač, tablet alebo iné online zariadenie
 - Na stránke, kde ľudia zdieľajú videá (napr. YouTube) alebo fotografie (napr. Instagram)
 - Na online platforme, kde sa zdieľajú fotky (napr. Instagram, Flickr)
 - Na stránke sociálnych sietí (napr. Facebook, Twitter)
 - V online hre
 - Na pornografickej stránke (stránka s obsahom pre dospelých – v angl. X-rated)
 - V správe, ktorá mi bola priamo poslaná na mobilný telefón
 - V online reklame
 - Nejakým iným spôsobom
- Naposledy, keď si videl/a niečo také, ako si sa pri tom cítil/a?
- Dostal/a si za posledný rok nejaké sexuálne správy? Mohlo by ísť o slová, obrázky alebo videá.
- Ako často za posledný rok si dostal cez internet správy so sexuálnym obsahom?
- Poslal/a alebo zverejnil/a si za posledný rok nejaké sexuálne správy? Mohlo ísť o slová, obrázky alebo videá týkajúce sa teba alebo niekoho iného.
- Ako často, ak vôbec, si za posledný rok poslal/a alebo uverejnil/a akékoľvek sexuálne správy (slová, obrázky alebo videá) nasledujúcimi spôsobmi?
 - Poslal/a som niekomu sexuálnu správu (napr. slová, obrázky alebo video)
 - Zverejnil/a som správu so sexuálnym obsahom (napr. text, obrázky alebo video) na takom mieste na internete, kde to mohli vidieť aj iní ľudia celá skupina
- Požiadal/a som niekoho na internete o intímne informácie o ňom alebo o nej (napr. ako vyzerá nahý/á alebo aké má sexuálne zážitky)
- Ako často, ak vôbec, od teba za posledný rok na internete niekto chcel intímne informácie o tebe (text, fotky alebo videá, napr. ako vyzerá tvoje telo bez šiat alebo aké máš sexuálne zážitky), aj keď si na také otázky nechcel/a odpovedať?

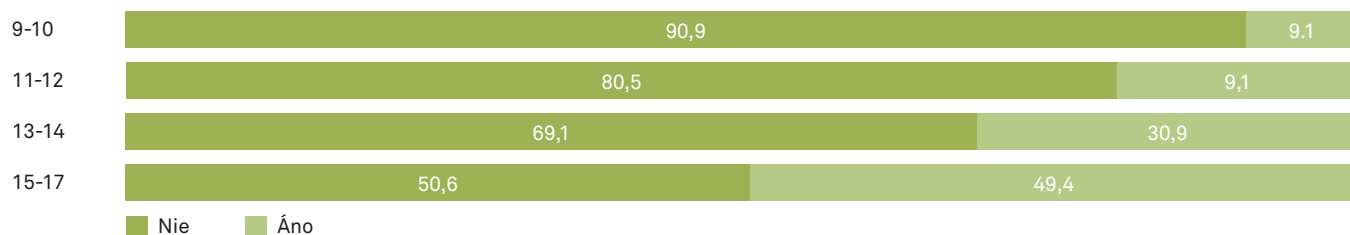
Videl/a si nejaké sexuálne obrázky, fotky, videá za POSLEDNÝ ROK?

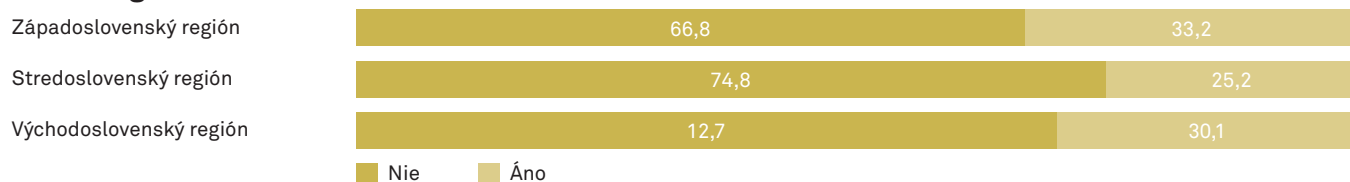
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

Ako často si za posledný rok videl/a obrázky tohto druhu v niektorom z nasledujúcich prostriedkov?

V časopise alebo knihe

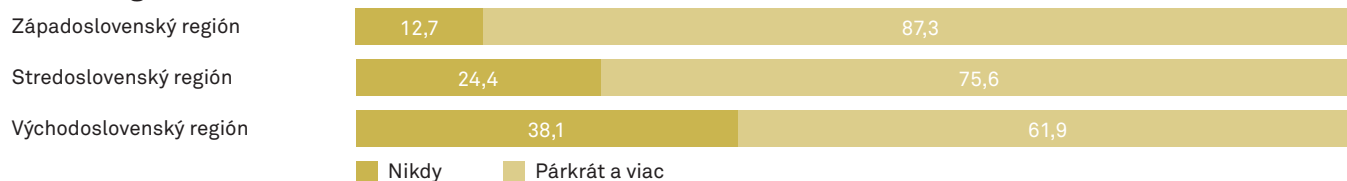
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

Ako často si za posledný rok videl/a obrázky tohto druhu v niektorom z nasledujúcich prostriedkov?

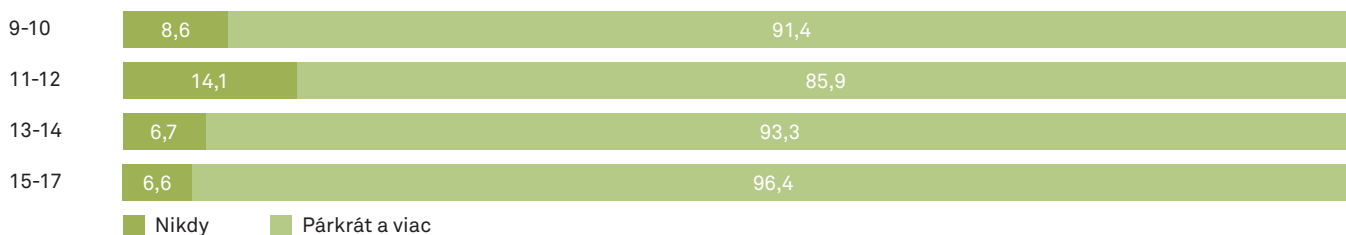
V televízii, vo filme

Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

Ako často si za posledný rok videl/a obrázky tohto druhu v niektorom z nasledujúcich prostriedkov?

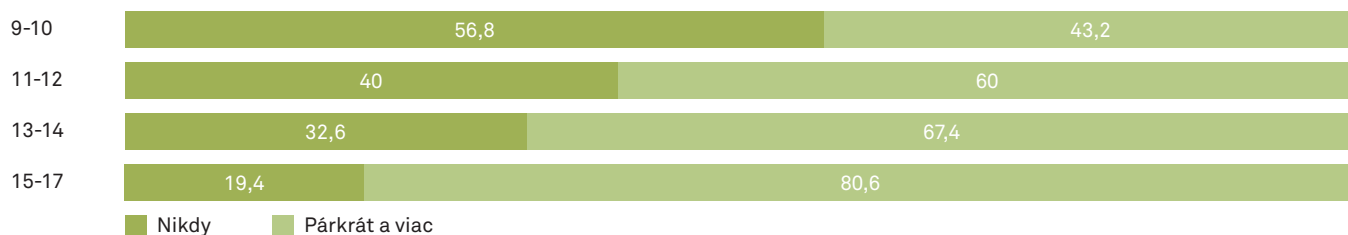
Cez mobilný telefón, počítač, tablet alebo iné online zariadenie

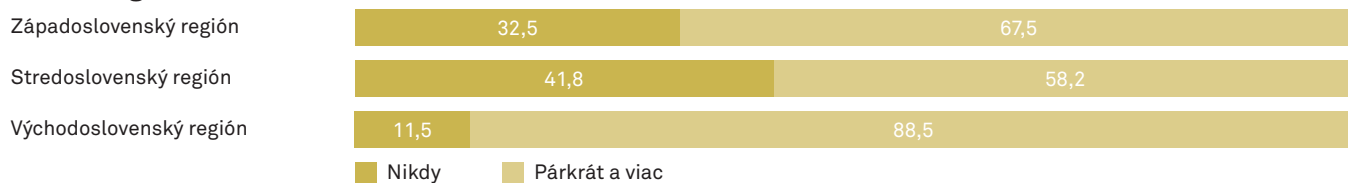
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

Ako často si za posledný rok videl/a obrázky tohto druhu v niektorom z nasledujúcich prostriedkov?

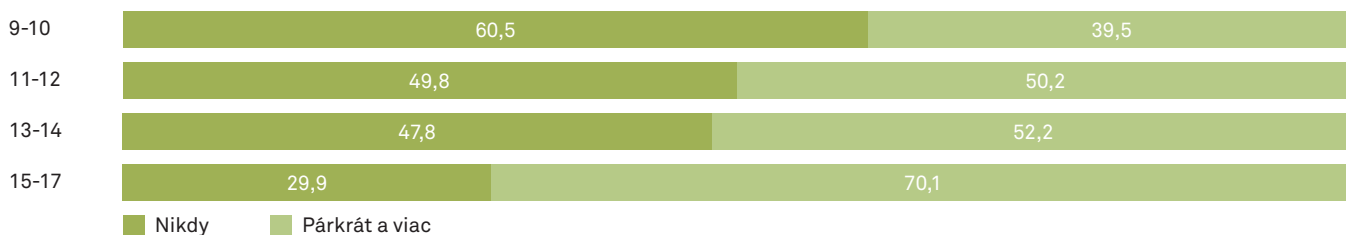
Na stránke, kde ľudia zdieľajú videá (napr. YouTube) alebo fotografie (napr. Instagram)

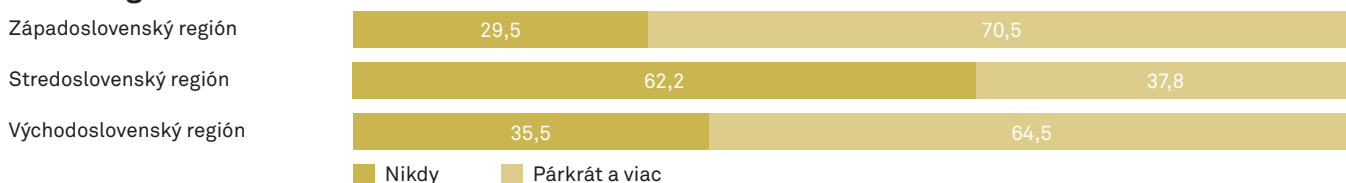
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

Ako často si za posledný rok videl/a obrázky tohto druhu v niektorom z nasledujúcich prostriedkov?

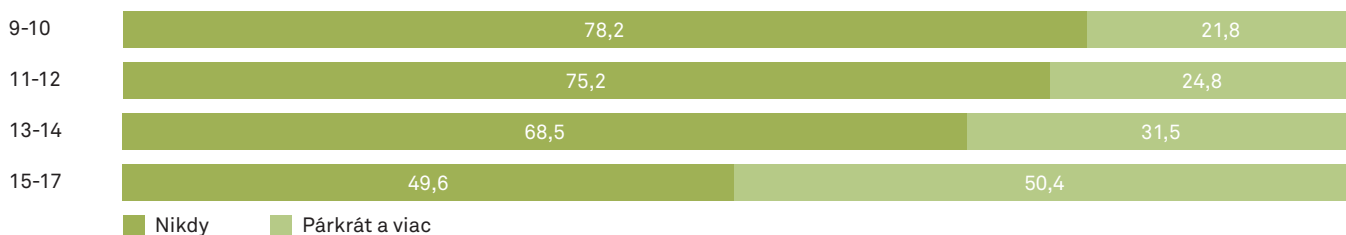
Na online platforme, kde sa zdieľajú fotky (napr. Instagram, Flickr)

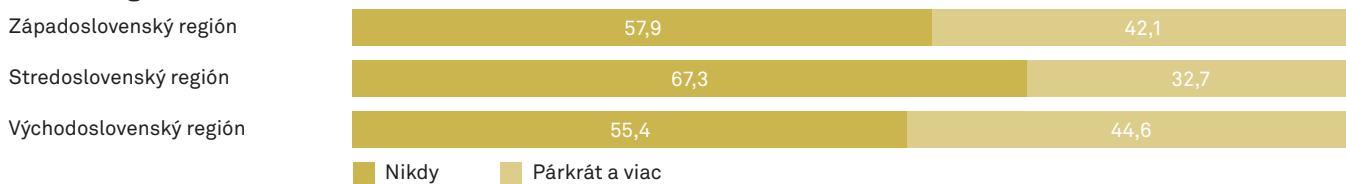
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

Ako často si za posledný rok videl/a obrázky tohto druhu v niektorom z nasledujúcich prostriedkov?

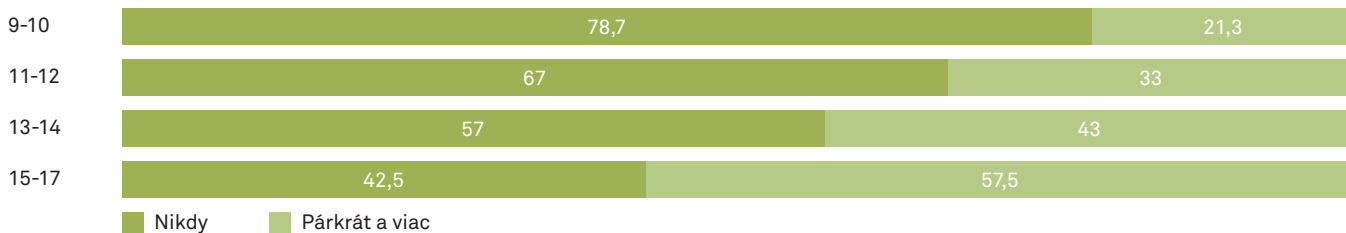
Na stránke sociálnych sietí (napr. Facebook, Twitter)

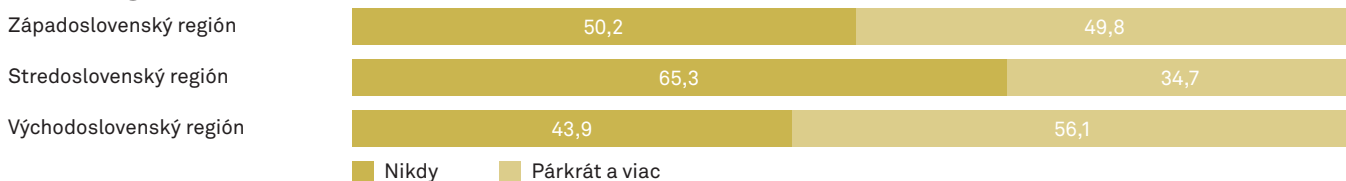
Podľa pohlavia

Podľa veku

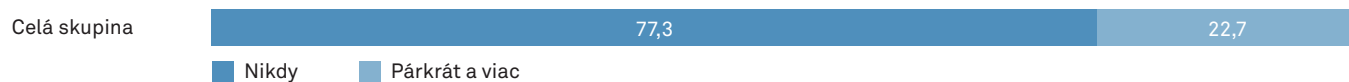

Podľa regiónu

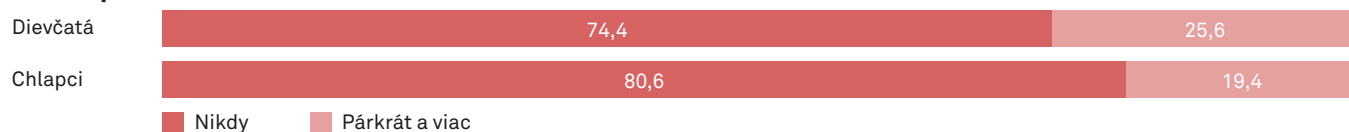

Ako často si za posledný rok videl/a obrázky tohto druhu v niektorom z nasledujúcich prostriedkov?

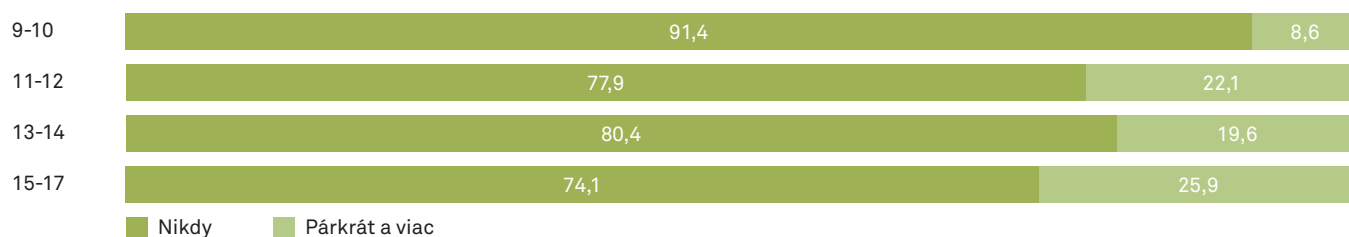
V online hre

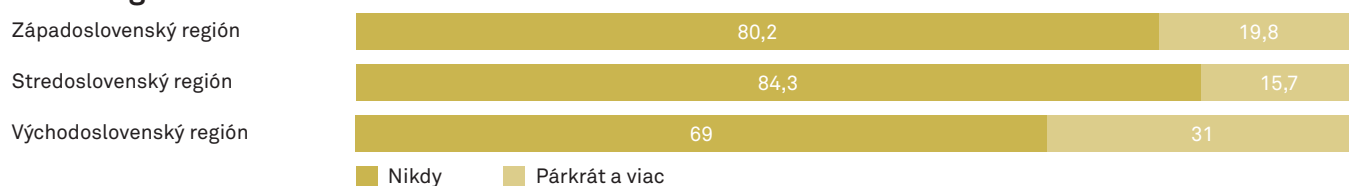
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

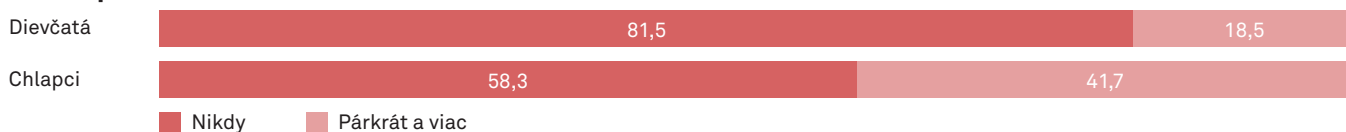

Ako často si za posledný rok videl/a obrázky tohto druhu v niektorom z nasledujúcich prostriedkov?

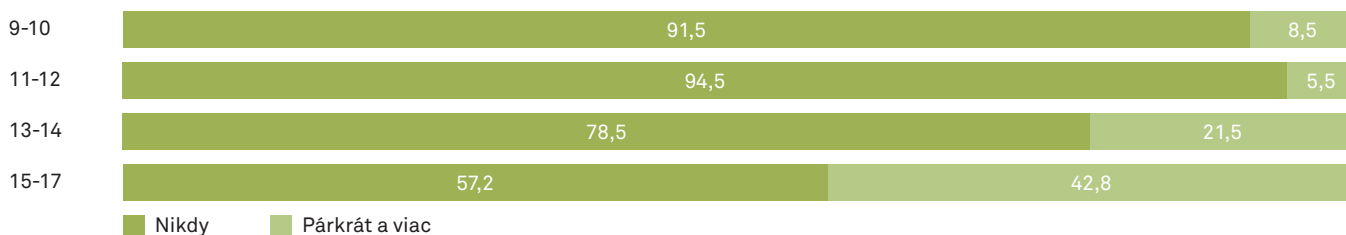
Na pornografickej stránke (stránka s obsahom pre dospelých - angl. X-rated)

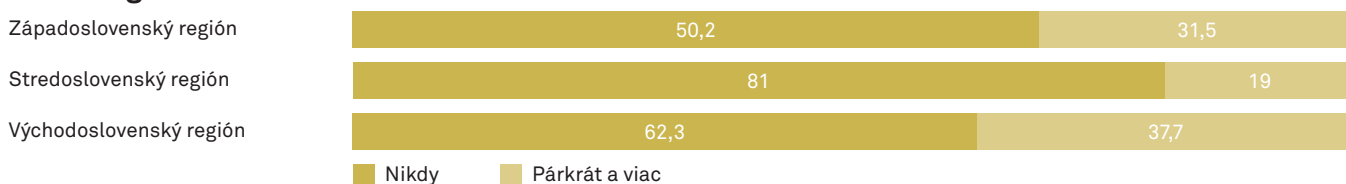
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

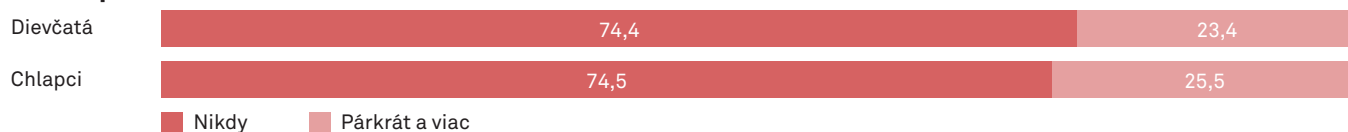

Ako často si za posledný rok videl/a obrázky tohto druhu v niektorom z nasledujúcich prostriedkov?

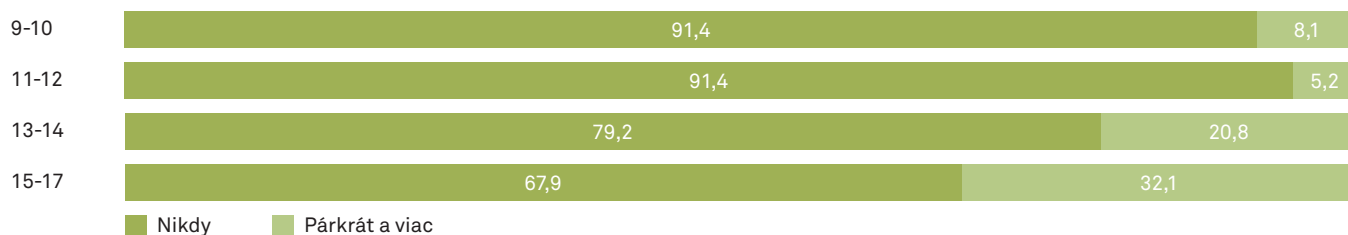
V správe, ktorá mi bola priamo poslaná na mobilný telefón

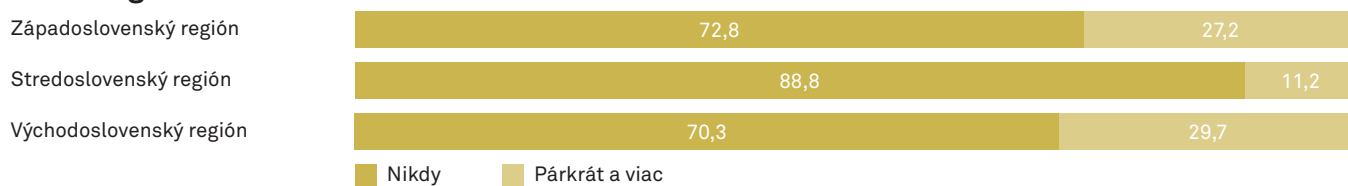
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

Ako často si za posledný rok videl/a obrázky tohto druhu v niektorom z nasledujúcich prostriedkov?

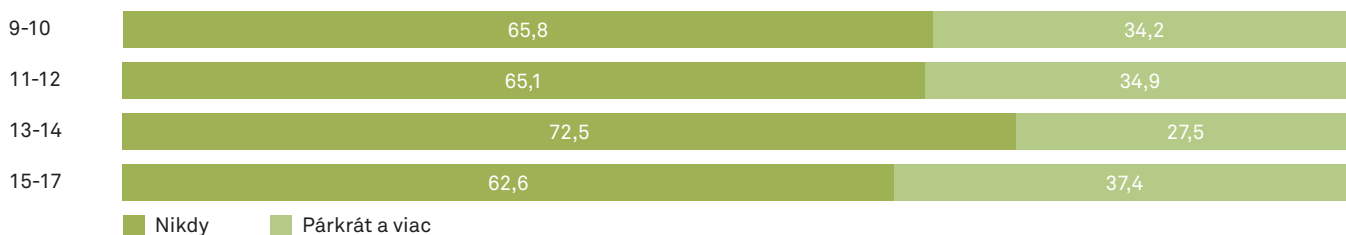
V online reklame

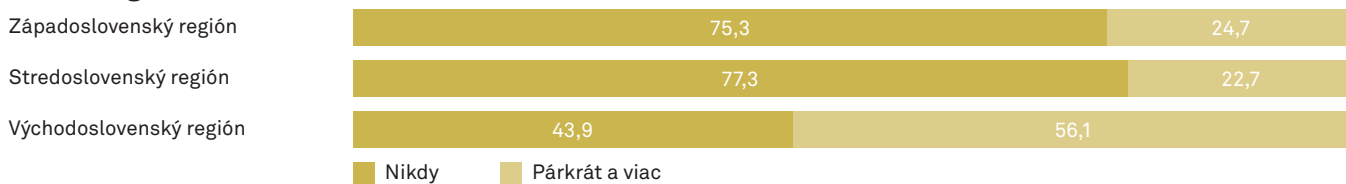
Podľa pohlavia

Podľa veku

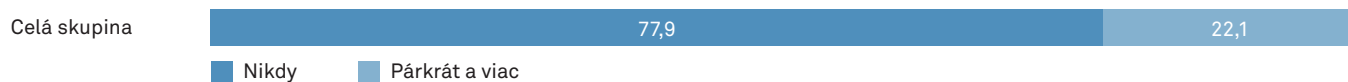

Podľa regiónu

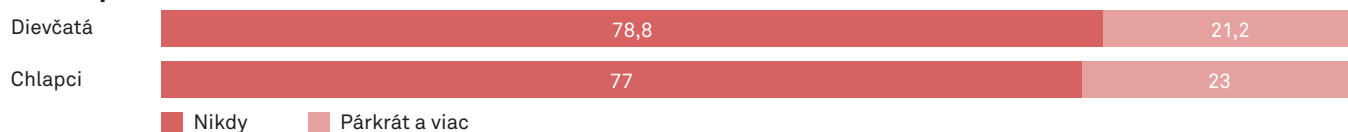

Ako často si za posledný rok videl/a obrázky tohto druhu v niektorom z nasledujúcich prostriedkov?

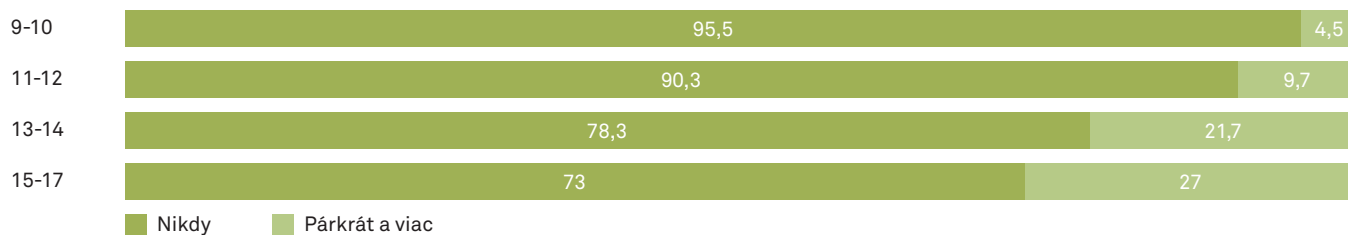
Nejakým iným spôsobom

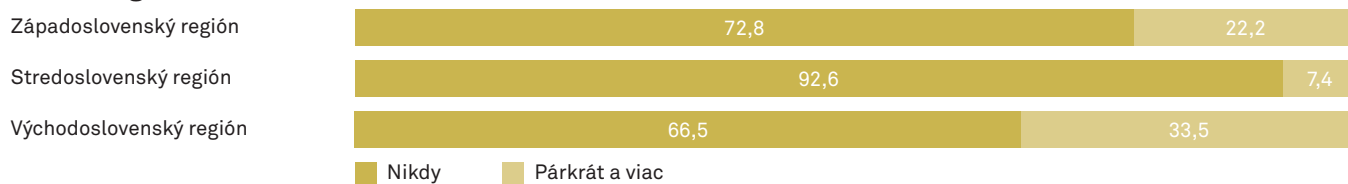
Podľa pohlavia

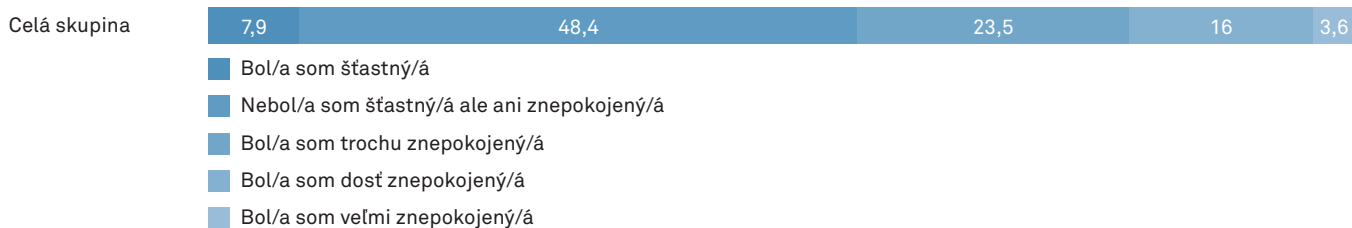
Podľa veku

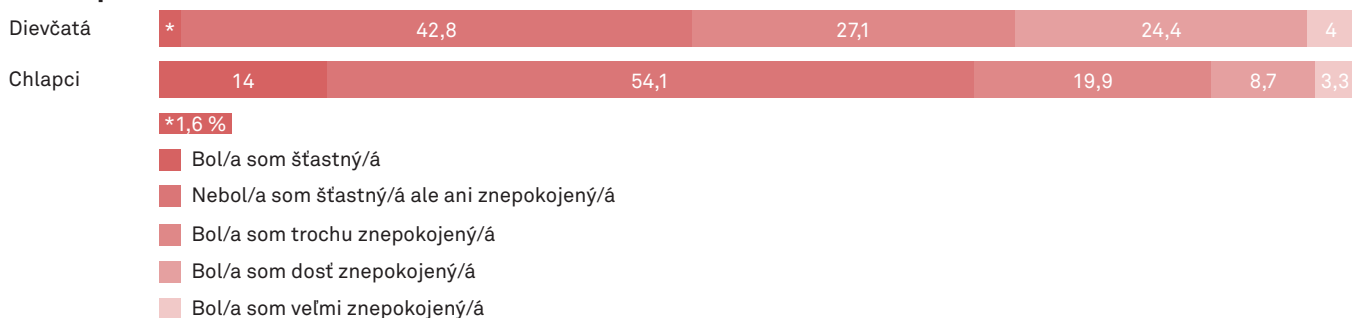
Podľa regiónu

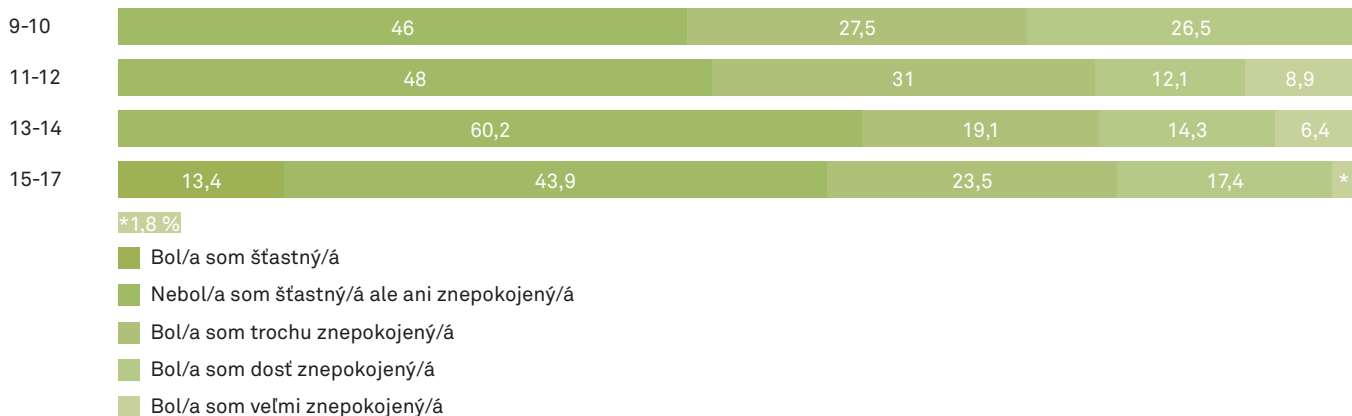
Naposledy, keď si videl/a niečo také, ako si sa pri tom cítil/a?

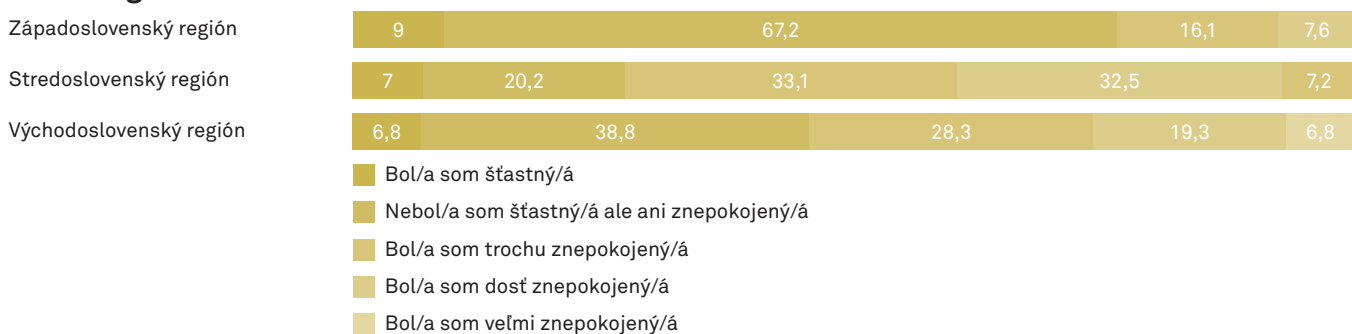
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

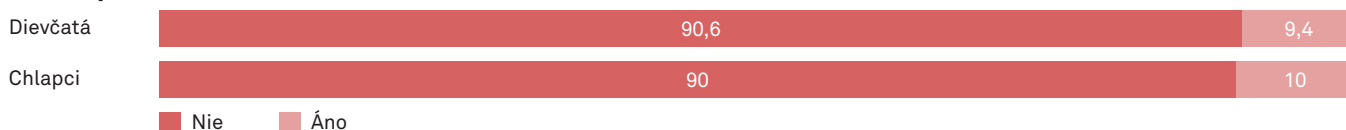

Dostal/a si za posledný rok nejaké sexuálne správy? Mohlo by ísť o slová, obrázky alebo videá.

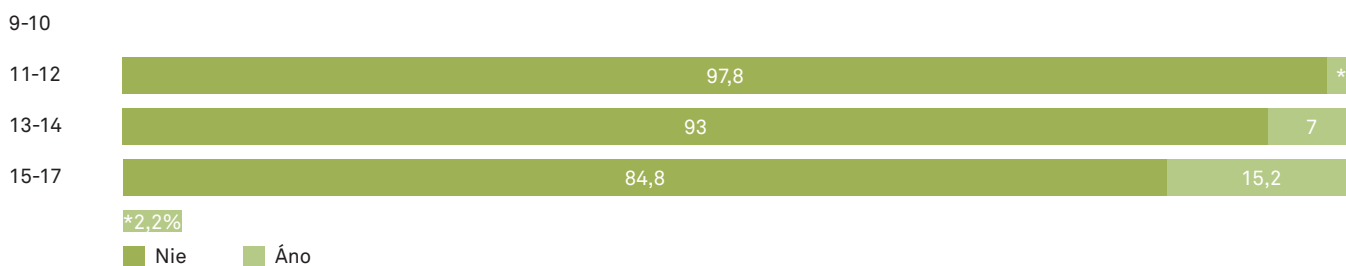
Túto položku sme sa pýtali iba detí a mládeže vo veku 11+.

Podľa pohlavia

Podľa veku

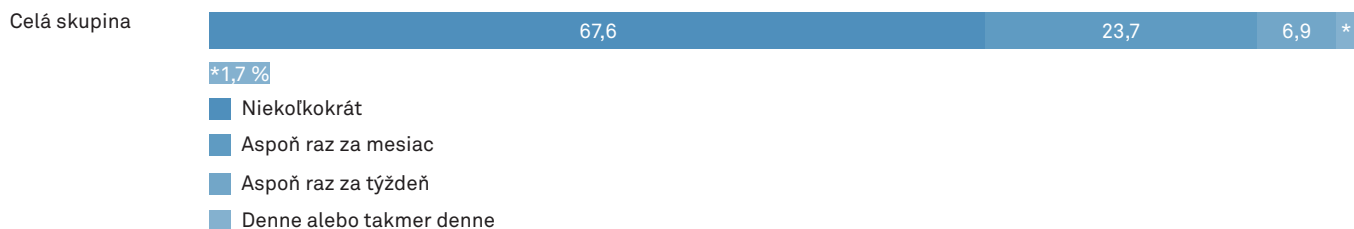

Podľa regiónu

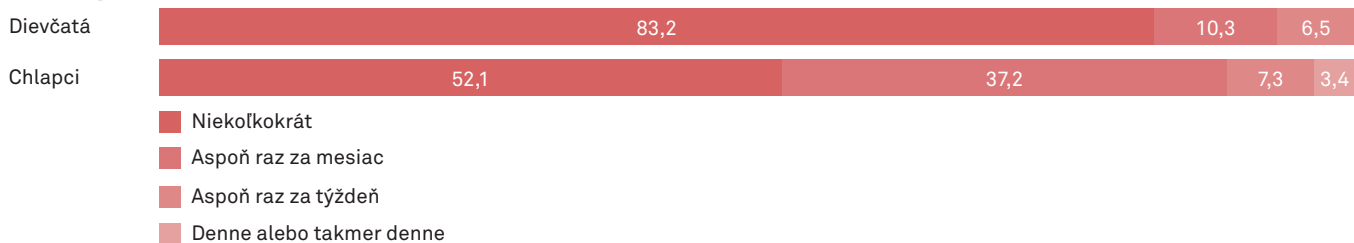

Ako často za posledný rok si dostal cez internet správy so sexuálnym obsahom?

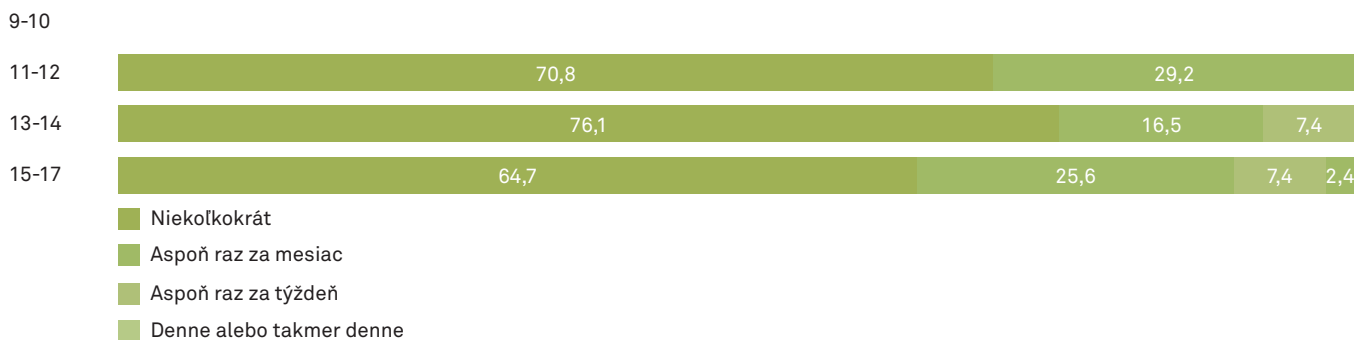
Túto položku sme sa pýtali iba detí a mládeže vo veku 11+.

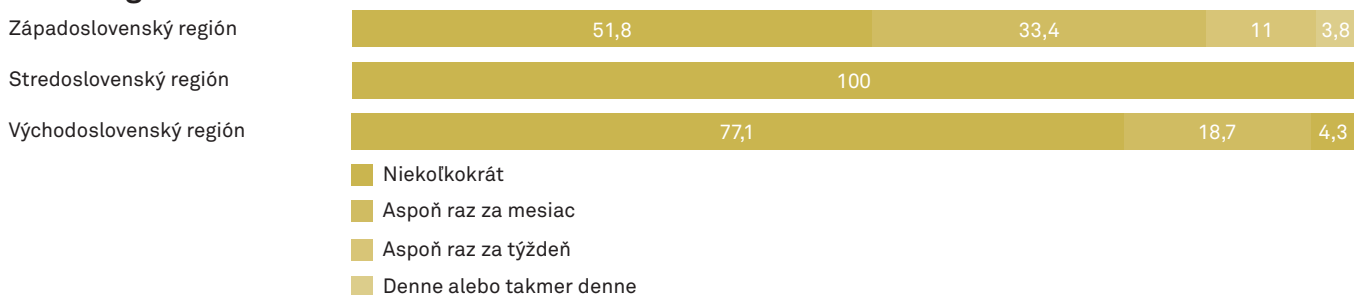
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

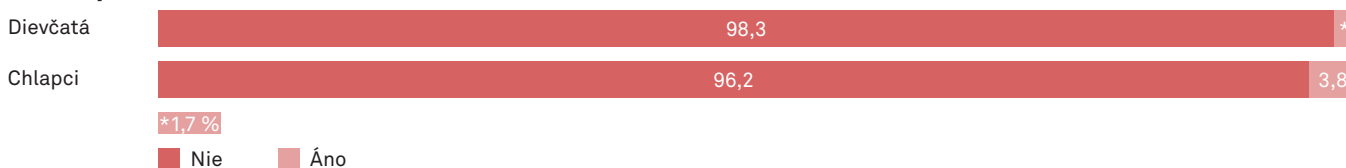

Poslal/a alebo zverejnil/a si za posledný rok nejaké sexuálne správy? Mohlo ísť o slová, obrázky alebo videá týkajúce sa teba alebo niekoho iného.

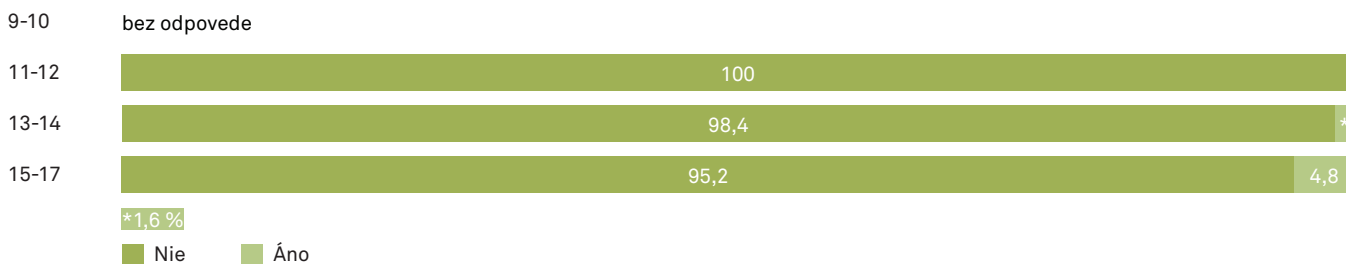
Túto položku sme sa pýtali iba detí a mládeže vo veku 11+.

Podľa pohlavia

Podľa veku

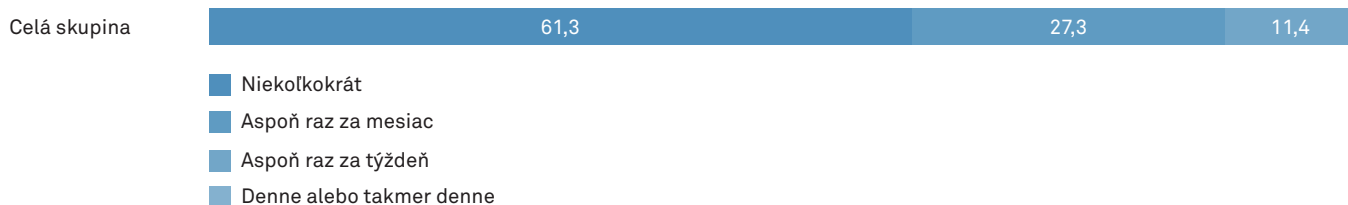

Podľa regiónu

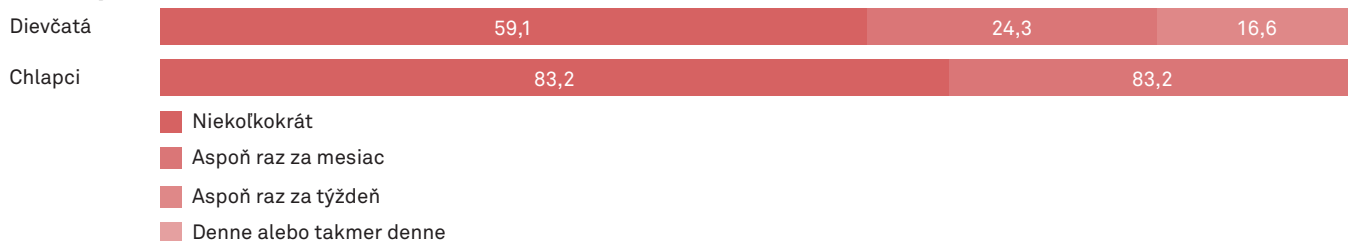

Ako často, ak vôbec, si za posledný rok poslal/a alebo uverejnil/a akékoľvek sexuálne správy (slová, obrázky alebo videá) nasledujúcimi spôsobmi?

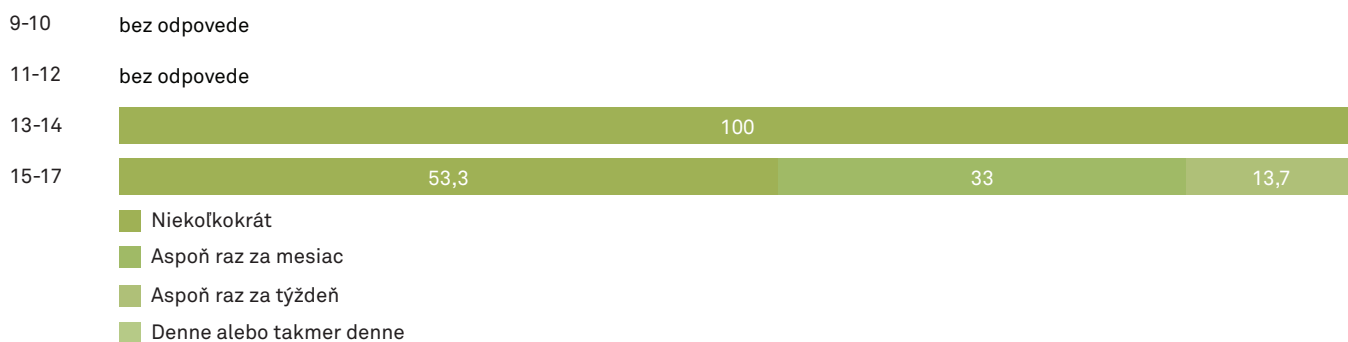
Poslal/a som niekomu sexuálnu správu (napr. slová, obrázky alebo video)
Túto položku sme sa pýtali iba detí a mládeže vo veku 11+.

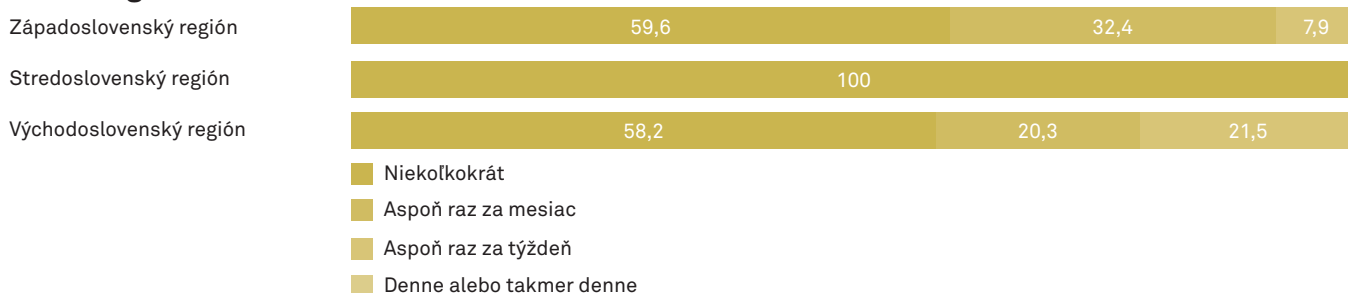
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

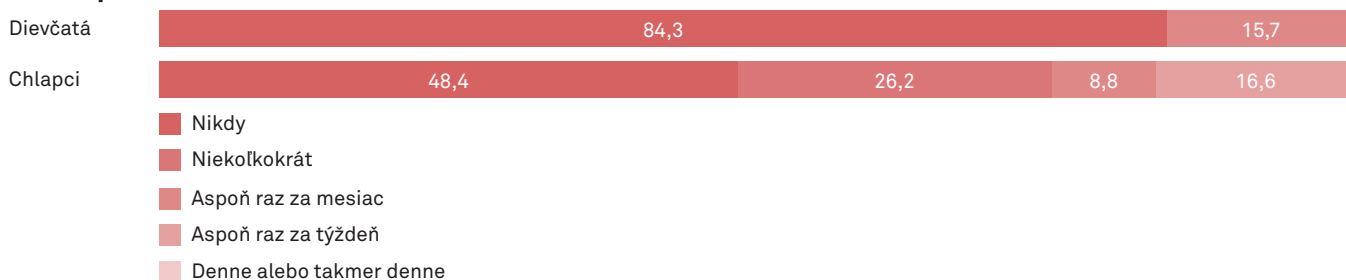

Zverejnil/a som správu so sexuálnym obsahom (napr. text, obrázky alebo video) na takom mieste na internete, kde to mohli vidieť aj iní ľudia

Túto položku sme sa pýtali iba detí a mládeže vo veku 11+.

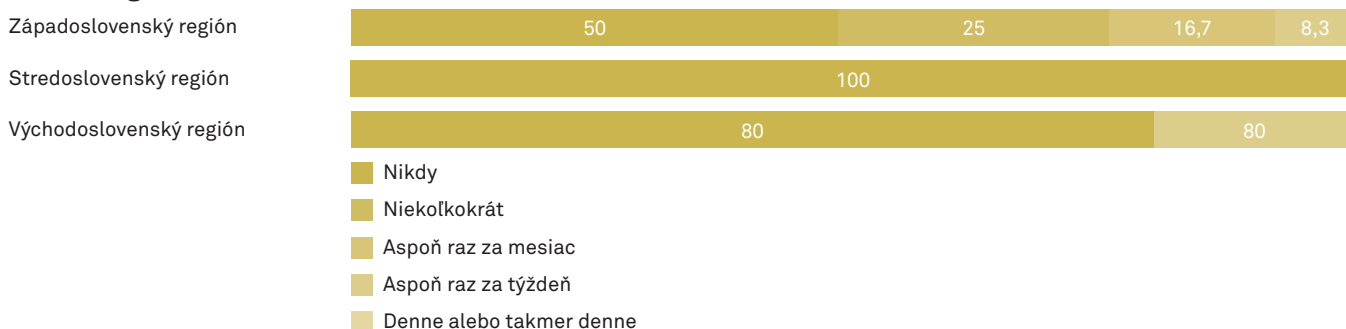
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

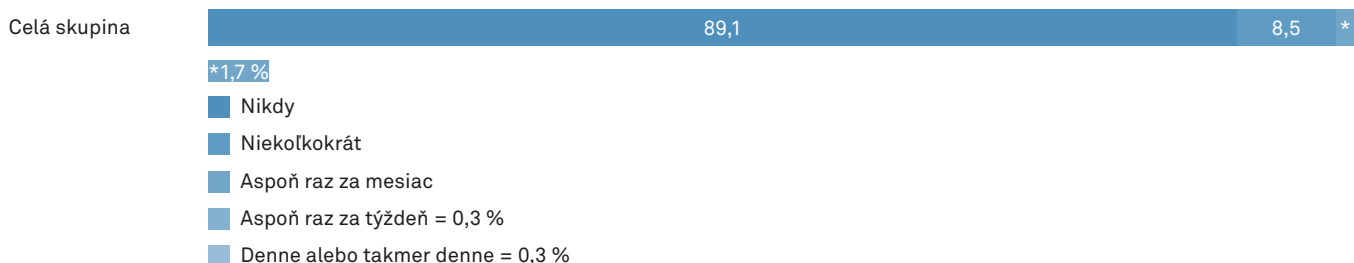
**Požiadal/a som niekoho na internete o intímne informácie o ňom alebo o nej
(napr. ako vyzerá nahý/á alebo aké má sexuálne zážitky)**

Túto položku sme sa pýtali iba detí a mládeže vo veku 11+.

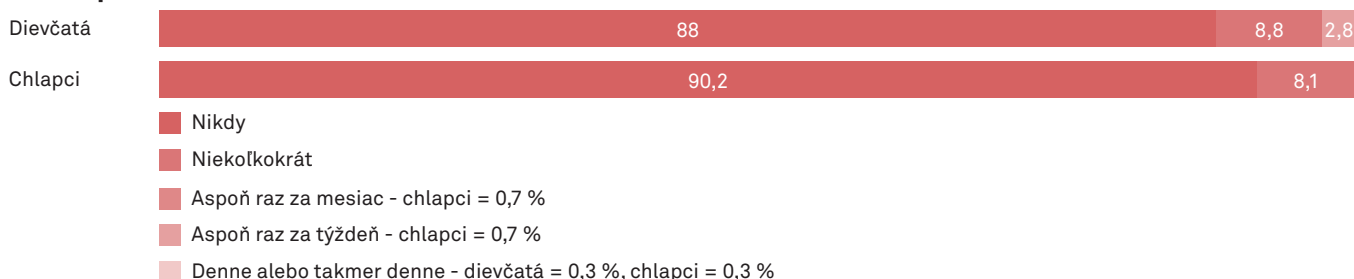
Vo výskumnom súbore sa nikto k takejto aktivite nepriznal. To však neznamená, že sa reálne takéto aktivity nemôžu vyskytovať.

Ako často, ak vôbec, od teba za posledný rok na internete niekto chcel intímne informácie o tebe (text, fotky alebo videá, napr. ako vyzerá tvoje telo bez šiat alebo aké máš sexuálne zážitky), aj keď si na také otázky nechcel/a odpovedať?

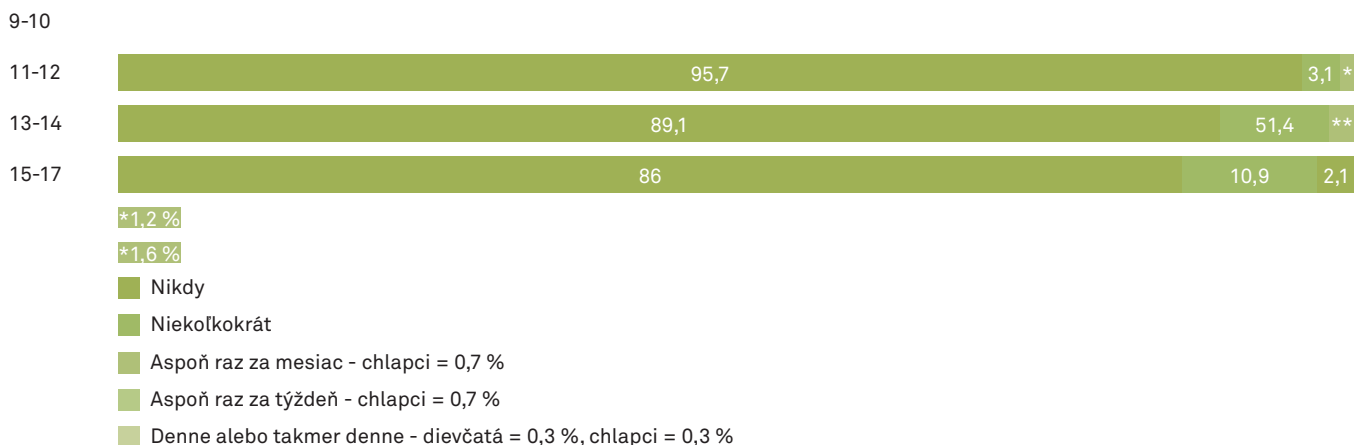
Túto položku sme sa pýtali iba detí a mládeže vo veku 11+.

Podľa pohlavia

Podľa veku

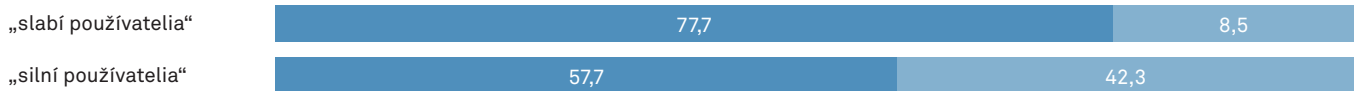

Podľa regiónu

Skúsenosť so sexuálnym obsahom na internete podľa intenzity používania mobilného telefónu na prístup do internetu

V našom reprezentatívnom súbore sme porovnali skupiny, ktoré sa líšili v intenzite používania mobilu ako zariadenia na prístup do internetu z pohľadu skúsenosti so sexuálnym obsahom na internete. Prvá skupina boli tzv. „slabí používatelia“, ktorí používali mobil na pripojenie do internetu vo frekvencii nikdy až denne alebo takmer denne. Druhá skupina, tzv. „silní používatelia“, boli intenzívni používatelia mobilného telefónu na prístup do internetu, ktorí označili možnosť „viackrát denne“, alebo „stále“. Tieto dve skupiny sa významne líšili v miere skúsenosti so sexuálnym obsahom na internete. Skupina silných používateľov mala skúsenosť so sexuálnym obsahom významne častejšie ako skupina slabých používateľov. Konkrétne hodnoty sú prezentované v grafe.

Skúsenosť so sexuálnym obsahom na internete podľa intenzity používania mobilného telefónu na prístup do internetu

Zhrnutie:

Výsledky výskumu ukazujú, že takmer jedna tretina mladých ľudí vo veku 9 – 17 rokov mala za posledný rok skúsenosť so sexuálnymi obsahmi, či už v podobe obrázkov, fotografií alebo videí. Z pohľadu rozdielu medzi chlapcami a dievčatami takúto skúsenosť má len o 3 % menej dievčat ako chlapcov, čo nie je významný rozdiel. Ak sa na tieto skúsenosti pozrieme v priereze vekových skupín, s vyšším vekom rastie aj výskyt skúsenosti so sexuálnymi obsahmi. Najmenej detí s takouto skúsenosťou je vo vekovej skupine 9 – 10 rokov a najviac vo vekovej skupine 15 – 17 rokov.

Hoci internet stiera geografické hranice, stredoslovenskom regióne bolo o 5 % menší výskyt tejto skúsenosti, ako bol celoslovenský priemer. Na druhej strane, v západoslovenskom regióne bol výskyt o 3 % vyšší.

Napriek tomu, že mladí ľudia žijú v intenzívnom kontakte s internetom a digitálnymi médiami, najčastejšie sa so sexuálnymi obsahmi stretli prostredníctvom televízie a filmu, za ktorými nasledovali časopisy a po nich telefón, počítač, tablet alebo iné zariadenie s prístupom na internet. Zo získaných dát je zrejmé, že väčšina z tých, ktorí sa so sexuálnymi obsahmi stretli, mala viacnásobnú skúsenosť, a to prostredníctvom všetkých troch spôsobov prístupu. Takmer dve tretiny detí a mladých uviedlo, že sa so sexuálnymi obsahmi stretli cez sociálne siete a zdieľacie platformy ako YouTube a Instagram. Zaujímavým zistením je, že v prípade online hier to boli skôr dievčatá, kto sa stretol so sexuálnymi obsahmi, a nie chlapci. Opačne je to však v prípade pornografických stránok, kde chlapci prevýšili dievčatá o viac ako 20 %.

Jednou z platforiem šírenia sexuálnych obsahov sú aj mobilné telefóny a to v podobe zaslanej správy, čo sa odborne klasifikuje ako SEXTING. Nejde tu teda len o zdieľanie fotografií či videí z iných zdrojov, ale primárne o interpersonálnu komunikáciu, pričom nemusí ísť o obrazové obsahy ale aj o text so sexuálnym podtónom. Približne štvrtina detí a mladých, ktorí sa za posledný rok stretli so sexuálnymi obsahmi, sa s tým stretla práve vo forme sextingu. Táto prevalencia sa potvrdila aj pri samostatnej otázke o sextingu formou správ cez mobilný telefón (SMS, MMS) alebo cez internet, ktorá bola určená skupine vo veku 11+. V nej sa ukázalo, že takmer 10 % detí a mladých ľudí v tejto vekovej skupine dostalo nejakú sexuálnu správu, čo rovnako platí pre dievčatá aj chlapcov a je to najčastejšie vo vekovej skupine 15 – 17 rokov. V porovnaní regiónov je najmenší výskyt tejto skúsenosti v stredoslovenskom regióne.

Výsledky ukazujú, že nejde o jednorazové skúsenosti, keďže 68 % detí a mladých starších ako 11 rokov uviedlo, že to bolo niekoľkokrát a 24 % uviedlo, že sa tak stalo aspoň raz za mesiac a v tejto frekvencii s týmto malo skúsenosť viac chlapcov (37 %) ako dievčat (10 %).

Dieťa a mladý človek nie je len príjemcom mediálnych obsahov, ale môže byť aktívny aj ako tvorca, a to aj v prípade šírenia sexuálnych obsahov. Na základe analýzy získaných dát sa ukázalo, že 2,7 % detí a mladých nad 11 rokov za posledný rok zverejnilo nejaké sexuálne správy (text, obrázky, videá) týkajúce sa ich samotných alebo niekoho iného. Správy sexuálneho charakteru posielali viac chlapci (3,8 %) ako dievčatá (1,7 %) a skôr vo vyššom veku. Čo sa týka spôsobu zaslania či zverejnenia sexuálnej správy, častejšie sa to udialo ako súčasť osobnej komunikácie a v 40 % prípadov bola sexuálna správa zverejnená tak, že si ju mohli pozrieť aj iné osoby. Nižšiu prevalenciu (24 %) má aj aktivita s cieľom získať od niekoho intímne informácie sexuálneho charakteru. Tento posledný údaj znamená, že približne každý štvrtý prípad skúsenosti so sexuálnou správou mal charakter vyžiadania intímnej informácie od niekoho iného. Pri pohľade na celú skupinu detí a mladých vo vekovej skupine 11+ malo každé desiate dieťa alebo mladý človek skúsenosť s tým, že od nich niekto za posledný rok cez internet žiadal intímne informácie (text, fotky, videá). V štyroch prípadoch sa to dialo minimálne raz za týždeň a v 12 prípadoch to bolo minimálne raz za mesiac. V prepočte na celý výskumný súbor nejde o vysoký výskyt, ale vzhľadom na reprezentatívnosť získaných dát to možno interpretovať tak, že jedno zo 40 detí vo veku 11 – 17 rokov bolo za posledný rok minimálne raz za mesiac na internete konfrontované so žiadosťou o poskytnutie informácie sexuálneho charakteru. Samostatnou oblasťou je emocionálna reakcia na sexuálne obsahy, s ktorými sa deti a mladí stretli. Takmer polovica z nich sa vyjadrila, že sa necítili ani šťastní ani znepokojení. Trochu znepokojených bolo 24 % respondentov a dosť až veľmi znepokojených bolo takmer 20 %.

Záver

Prevalencia skúseností detí so šikanovaním v offline i online prostredí nie je vysoká, skôr možno hovoriť o nízkej prevalencii. V každom prípade výskum ukazuje, že internet je najčastejším miestom, kde sú deti šikanované, preto je potrebné v ochrane detí pred násilím reflektovať aj problematiku kyberšikanovania. V súlade s existujúcimi výskumami náš výskum ukázal, že kyberšikanovanie sa často realizuje v súbehu so šikanovaním tvárou v tvár. Ďalším zistením je, že agresori na kyberšikanovanie využívajú rozličné technologické platformy. Najčastejšie sa to deje v prostredí sociálnych sietí. V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že v tomto prostredí majú problém so šikanovaním aj deti vo veku 11 – 12 rokov, ktoré by na sociálnych sieťach nemali mať profil. Táto skutočnosť môže poslúžiť ako východisko pre preventívne a vzdelávacie kampane zamerané na bezpečné používanie sociálnych sietí. Podľa dát sa kyberšikanovanie neobmedzuje len na zasielanie nepríjemných, útočných správ, ale najčastejšou formou bol nátlak na obeť, aby niečo urobila, hoci ona samotná to urobiť nechcela. Časté je aj sociálne vylúčenie z aktivít na internete – môže ísť napríklad o vyradenie zo skupiny na sociálnej sieti. Vzhľadom na to, že prítomnosť v online priestore je pre súčasného mladého človeka rozšírením jeho prirodzeného prostredia, takáto ostrakizácia môže vážne zasiahnuť do spoločenského života obeť. Čo sa týka možnej ujmy, ktorá je spojená s kyberšikanovaním, aktuálny výskum reflektoval len oblasť pocitov. Výsledky ukazujú, že viac ako polovicu tých, čo zažili kyberšikanovanie, to dosť až veľmi znepokojilo.

Kyberšikanovanie môže byť prepojené so sextingom, a to napríklad tak, že intímne fotky druhého človeka sa v niektorých prípadoch môžu stať prostriedkom na vydieranie, ktoré možno zaradiť do psychického násillia.

V súvislosti s nastavením mechanizmov pomoci obetiam šikanovania a kyberšikanovania je dôležité zistenie, že deti a mladí v prípade šikanovania vôbec neoslovia školských poradcov a len v niekoľkých prípadoch oslovili učiteľa. Najčastejšie o šikanovaní komunikujú s rovesníkom, čo znamená, že pozornosť by sa v preventívnych programoch mala venovať práci s rovesníckymi skupinami. Samotná prax ukazuje, že aktívna práca so školským kolektívom dokáže vo významnej miere eliminovať výskyt šikanovania.

Druhá oblasť, ktorej sa venuje táto výskumná správa, je oblasť skúseností so sexuálnymi obsahmi v rozličných formách, vrátane sextingu. Skutočnosť, že takmer jedna tretina detí a mladých ľudí vo veku 9 – 17 rokov mala za posledný rok skúsenosť so sexuálnymi obsahmi, či už v podobe obrázkov, fotografií alebo videí, nie je prekvapujúca, a to vzhľadom na viditeľnú sexualizáciu mediálneho priestoru, technológiou zjednodušený prístup k takýmto obsahom na internete a možnosti ich zdieľania. Trochu prekvapujúce je zistenie, že televízia, film a časopisy sú najčastejšie zdroje sexuálnych obsahov. To môže prameniť z toho, že v nižšom veku mnoho detí ešte nemá vlastné digitálne zariadenia. Znepokojujúce môže byť zistenie, že približne jedna tretina detí a mladých sa s takýmito obsahmi stretla na platformách ako YouTube a Instagram. Problematický môže byť práve Instagram, keďže YouTube má nastavené striktné pravidlá pre explicitné sexuálne obsahy. Popularita Instagramu nesie so sebou riziko, že neplnoleté osoby a aj mladšie deti, ktoré by nemali mať prístup k Instagramu, sa prostredníctvom neho dostanú k explicitným sexuálnym obsahom. Skúsenosť so sextingom je podmienená vekom. Len ojedinele majú takúto skúsenosť deti vo veku 11 – 12 rokov, 7 % vo veku 13 – 14 % a každý siedmy mladý človek vo veku 15 – 17 rokov. Hoci tento výskum nezistoval kontext sextingu, iné výskumy ukazujú, že v tejto vekovej skupine môže ísť aj o posielanie správ so sexuálnym podtónom medzi mladými ľuďmi v romantickom vzťahu.

Znepokojujúce je aj zistenie, že každé desiate dieťa od 11 do 17 rokov sa stretlo s tým, že od neho niekto za posledný rok cez internet žiadal intímne informácie (text, fotky, videá). Hoci prevalencia je vyššia vo vekových skupinách 13 – 14 a 15 – 17 rokov, takúto a nie jednorazovú skúsenosť mali aj deti vo veku 11 – 12 rokov.

V zmysle zvýšenia bezpečnosti prostredia internetu, resp. vnímania internetu ako bezpečného prostredia je potrebné zamerať pozornosť na mladších používateľov, ktorí podľa výsledkov analýz často nevedia, ako sa zachovať v prípadoch, keď sa k nim niekto na internete správa spôsobom, ktorý sa im nepáči.

Ako vyplýva z analýz kyberšikanovania aj skúseností so sexuálnymi obsahmi, zvláštnu pozornosť je potrebné venovať oblastiam sociálnych sietí, a to konkrétne Facebooku a Instagramu, kde majú

svoje profily aj deti v nižšom veku, ako je nastavené obmedzenie ich prevádzkovateľmi (13 rokov), pričom na Slovensku aktuálne platí zákon, že dieťa do 16 rokov potrebuje na vytvorenie profilu na sociálnych sieťach súhlas rodiča. Existujú teda dve primárne cieľové skupiny – rodičia a deti, ktorým by sa mala venovať pozornosť v súvislosti s bezpečným a zodpovedným používaním sociálnych sietí.

**Skúsenosť slovenských detí a mládeže so nenávisťnými prejavmi,
diskrimináciou a násilným extrémizmom**
(P. Izrael, J. Holdoš, R. Ďurka, M. Hasák)

Úvod

Táto výskumná správa zahŕňa základné zistenia z projektu EU Kids Online IV v Slovenskej republike, ktoré sa týkajú vybraných rizikových aktivít detí a dospelých v online priestore. Zistenia vychádzajú z dotazníkového prieskumu, ktorý sa uskutočnil v domácnostiach od 30. apríla do 12. júna 2018. Respondentmi v prieskume bolo 969 detí a dospelých, ktorí používajú internet.

Správa obsahuje zistenia z oblasti šírenia nenávisťných prejavov, diskriminácie a násilného extrémizmu.

Metodológia

Vzorka

Výskum vychádza zo vzorky 746 detí a dospelých vo veku 11 – 17 rokov, ktorí patria do širšieho výskumného súboru detí a dospelých (N = 969) vo veku 9 – 17 rokov, ktorí používajú internet. Vo vzorke bolo zastúpených 50 % chlapcov a 50 % dievčat. Jednotlivé vekové kohorty boli zastúpené nasledovne: 11 – 12 rokov (23 %), 13 – 14 rokov (29 %) a 15 - 17 rokov (48 %). V správe sú uvedené výsledky z dát, ktoré boli štatisticky prevážené, aby zodpovedali rozloženiu detí a mladistvých z pohľadu veku a pohlavia v celej populácii Slovenskej republiky.

Dotazník

Vo výskume bol použitý dotazníkový nástroj vytvorený pre potreby projektu EU Kids Online IV, v rámci ktorého sa zbierajú dáta v ďalších európskych krajinách. Hlavnej vlne výskumu predchádzal pilotný výskum na vzorke 290 respondentov vo veku 9 – 18 rokov zo škôl v okrese Ružomberok.

Výber vzorky

Vytvorenie reprezentatívnej vzorky zo základného súboru detí vo veku 9 až 17 rokov, ktoré používajú internet, bolo uskutočnené náhodným výberom z registra obcí a miest SR. Podkladom pre tento výber boli oficiálne štatistiky zo sčítania obyvateľstva z roku 2011. Vzorka mala rozsah 200 územných výberových jednotiek, v ktorých sa náhodnou prechádzkou (podľa vopred stanovených pravidiel) robil výber domácností.

Priebeh zberu dát

Zber dát prebiehal od 30. apríla 2018 do 12. júna 2018 v domácnostiach s dieťaťom alebo dospelým v požadovanom veku. Pri zbere dát bola použitá metóda CAPI (Computer Assisted Personal Interview). Nástroj využívaný pre terénny zber údajov bol online nástroj pre terénne dopytovanie Nfield. Staršie deti vyplňali dotazník bez prítomnosti rodičov.

Etické aspekty výskumu

Nevyhnutnou podmienkou pre realizáciu výskumných rozhovorov bolo získanie písomného súhlasu zákonných zástupcov dieťaťa a ústneho súhlasu dieťaťa alebo dospelého, ktoré prebehlo priamo v domácnosti. Dotazníky boli anonymné a osobné informácie od rodičov boli získané len za účelom možnej kontroly anketárov a boli archivované len po dobu šiestich mesiacov. Pri každej odpovedi si respondent mohol vybrať možnosť Neviem alebo Radšej nechcem odpovedať.

Realizačný tím

Pavel Izrael, PhD.

Juraj Holdoš, PhD.

Róbert Ďurka, PhD.

Marek Hasák, PhD.

Mgr. et Mgr. Hana Macháčková, Ph.D.,

Prof. PhDr. David Šmahel, Ph.D.

Mgr. Lenka Dědková, Ph.D.

Predstavenie problematiky

Zmeny súvisiace s internetom, ktoré z neho urobili prostriedok obojsmernej komunikácie a umožnili používateľom stať sa tvorcami obsahu, majú významný vplyv na kvalitu verejného diskurzu. Sociálne siete, blogovacie stránky, diskusné fóra sa stali akýmsi trhoviskom informácií a ideí. Široká dostupnosť, mobilné technológie a minimálna legislatívna regulácia robia z internetu vyhľadávaný prostriedok na šírenie širokej palety informácií a názorov.

Napriek vysokej heterogénnosti skupiny používateľov internetu sa v online prostredí prirodzene vytvárajú skupiny používateľov s vyššou mierou homogénnosti, a to napr. z pohľadu svetonázoru. Takýmto spôsobom môžu vzniknúť tzv. sociálne bubliny, čiže relatívne uzavreté skupiny používateľov, ktorí si medzi sebou zdieľajú určitý typ obsahov korešpondujúci s ich názormi a hodnotami. K upevňovaniu sociálnych bublín prispievajú aj strojové algoritmy pre odporúčanie obsahu na základe predchádzajúceho vyhľadávania. Takto používateľ, ak sa nechá viesť odporúčaniami internetového vyhľadávača, postupne stráca možnosť konfrontovať sa s inými názormi a hodnotami.

Druhým javom, ktorý sa podieľa na vysvetlení mnohých negatív internetu je disinhibičný efekt. Ide o správanie, pre ktoré je typická redukcia sociálnych zábran. Prejavuje sa hlavne v komunikácii, a to formou zvýšenej agresie.

Doterajší výskum ukázal, že v posledných rokoch sa na internete zvyšoval počet nenávistných obsahov vo forme postojov a presvedčení. Obsahy zväčša zapadali do proti-imigračného a proti-moslimského diskurzu, no nenávistné obsahy zachytávajú širokú paletu názorov, ktoré šíria či podnecujú nenávisť alebo diskriminačný prístup na základe príslušnosti k určitej skupine. Najčastejšie sa tak deje na základe rasy, etnickej príslušnosti, pohlavia, náboženstva, sexuálnej orientácie, ale podnetom môže byť aj zdravotné postihnutie, fyzický zjav či záujem o čosi špecifické.

Nenávistný obsah sa stal súčasťou bežných online skúseností a nie je striktné limitovaný len na extrémistické skupiny a ich webové stránky. Zvyčajne takýto obsah býva súčasťou online diskusií, a to vo forme komentárov, ale vyskytuje sa aj v iných formách: fotky, videá, knihy, videohry.

Deti a mládež môžu byť v kontakte s nenávistným obsahom tromi rôznymi spôsobmi: ako príjemca obsahu, obeť, agresor. V online prostredí existuje riziko, že sa dieťa stretne s nenávistným obsahom ako bežný používateľ – náhodne či prostredníctvom aktívneho vyhľadávania. Ide o najčastejšiu podobu rizika kontaktu s nenávistným obsahom. Vážnejšie je, keď sa dieťa stane obeťou nenávistných prejavov (druhý spôsob) alebo samotným agresorom, teda tvorcom či šíriteľom nenávistného obsahu (tretí spôsob).

Prítomnosť týchto troch typov rizík v živote dieťaťa je previazaná na jeho digitálne správanie a aktivity v zmysle používaných aplikácií, sociálnych sietí, navštevovaných stránok a veľmi dôležitým faktorom sú osoby, s ktorými je dieťa v kontakte. Tri spomínané riziká sú nezriedka vzájomne prepojené, podobne ako sa to ukazuje v prípade kyberšikanovania, kde sa často obeť stáva agresorom.

Online návyky, hlavne silná prítomnosť mladej generácie na sociálnych sieťach, zvyšujú pravdepodobnosť, že sa dieťa stretne s nenávistným obsahom, pričom treba brať do úvahy skutočnosť, že sú to práve sociálne siete, kde je vysoký výskyt nenávistných obsahov.

Výskum skúseností s nenávistnými obsahmi je dôležitý preto, lebo deti a mládež sú zvlášť zraniteľní vo vzťahu k extrémistickým posolstvám. Jedným z možných negatívnych dopadov môže byť negatívne hodnotenie vlastného pohodlia (well-being) a nižšia spokojnosť so životom. Vo vzťahu k spoločnosti a druhým ľuďom sa prejavuje nižšia miery dôvery. Viktimizácia prostredníctvom nenávistných obsahov môže viesť k pocitom strachu, zraniteľnosti prípadne až k prerušeniu kontaktu so spoločnosťou.

Vo výskume boli použité nasledujúce položky:

- Videl/a si za POSLEDNÝCH 12 MESIACOV na internete nenávistné alebo ponižujúce správy alebo komentáre namierené proti ľuďom alebo skupinám ľudí? (napríklad proti moslimom, migrantom, Rómom, Židom, atď.)?
- Ako často si videl/a niečo také za POSLEDNÝCH 12 MESIACOV?
- Vyhľadával/a si za POSLEDNÝCH 12 MESIACOV na internete stránky alebo články, ktoré šíрили nenávistné alebo ponižujúce správy alebo komentáre proti ľuďom alebo určitým skupinám ľudí? (napríklad proti moslimom, migrantom, Rómom, Židom atď.)?
- Čo si cítil/a, keď si na internete videl/a také správy, komentáre alebo obrázky.
- Dostal/a si za POSLEDNÝCH 12 MESIACOV cez internet nejaké nenávistné alebo ponižujúce správy alebo komentáre namierené proti tebe alebo proti skupine do ktorej patríš? (napríklad proti Rómom, chudobným, moslimom, migrantom a pod.)?
- Ako často sa niečo také stalo za POSLEDNÝCH 12 MESIACOV?
- Čo myslíš, prečo sa to stalo? Bolo to kvôli...
- Keď sa k tebe takto správali na internete alebo prostredníctvom mobilného zariadenia (mobil, tablet), stalo sa to niektorým z nasledujúcich spôsobov?
- Čo si cítil/a, keď si videl/a také správy, komentáre alebo obrázky?
- Poslal/a si za POSLEDNÝCH 12 MESIACOV cez internet nejaké nenávistné alebo ponižujúce správy alebo komentáre namierené proti niekomu alebo proti skupine do ktorej patrí? (napríklad proti Rómom, chudobným, moslimom, migrantom, Židom, a pod.)?
- Ako často sa niečo také udialo za POSLEDNÝCH 12 MESIACOV?
- Keď si poslal/a takéto správy cez internet alebo cez mobilné zariadenie (mobil, tablet), udialo sa to niektorým z nasledujúcich spôsobov?
- Prečo si to urobil/a? Bolo to kvôli...
- Do akej miery súhlasíš alebo nesúhlasíš s nasledujúcimi výrokmi?
- Je v poriadku použiť násilie voči niekomu, kto si začal ako prvý ?
- Je v poriadku použiť násilie voči niekomu, kto uráža tvojich priateľov alebo tvoju rodinu ?
- Je v poriadku používať násilie, pretože násilie je zábava ?
- Je v poriadku používať násilie, pretože tak ťa druhí rešpektujú?
- Je v poriadku používať násilie, ak si z teba niekto uťahuje alebo ťa uráža kvôli tvojmu náboženstvu, pôvodu alebo farbe tvojej pleti ?
- Je v poriadku používať násilie na vyriešenie problémov sveta ?
- Je v poriadku páchať teroristické činy ?
- Je v poriadku používať bomby na boj proti nespravodlivosti ?

Nenávistné prejavy a diskriminácia

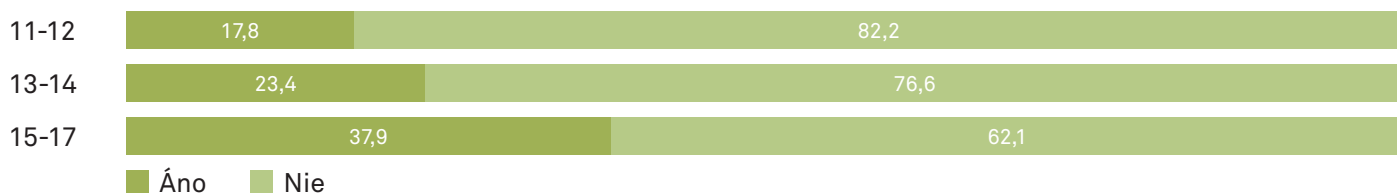
Videl/a si za POSLEDNÝCH 12 MESIACOV na internete nenávistné alebo ponižujúce správy alebo komentáre namierené proti ľuďom alebo skupinám ľudí? (napríklad proti moslimom, migrantom, Rómom, Židom, atď.)?

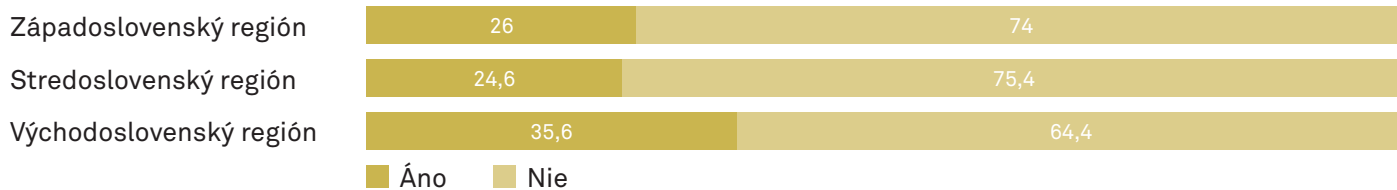
Podľa pohlavia

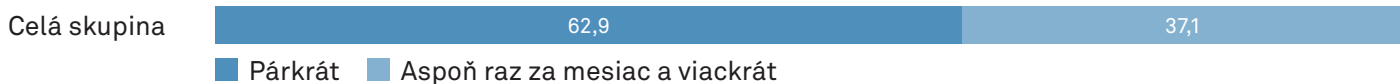
Podľa veku

Podľa regiónu

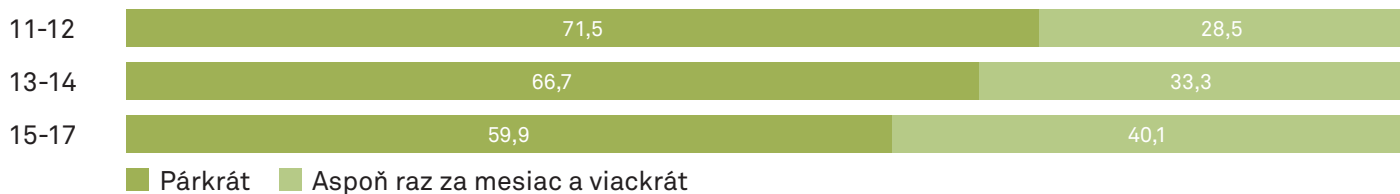
Ako často si videl/a niečo také za POSLEDNÝCH 12 MESIACOV?

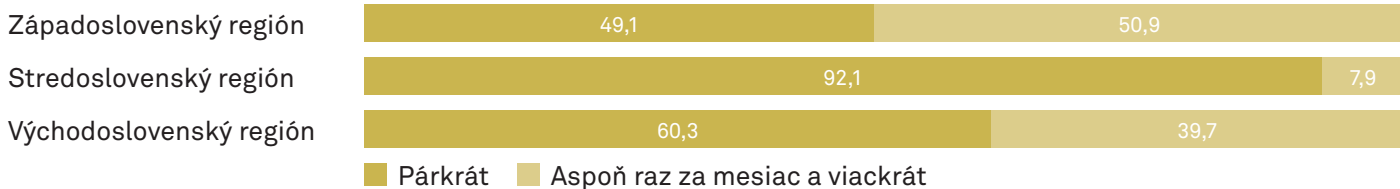
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

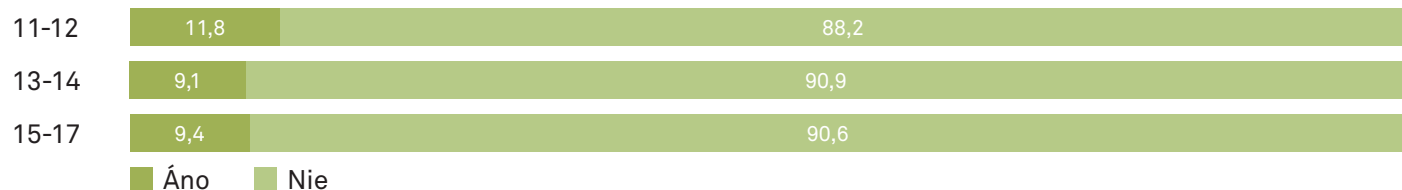
Vyhľadával/a si za POSLEDNÝCH 12 MESIACOV na internete stránky alebo články, ktoré šíрили nenávistné alebo ponižujúce správy alebo komentáre proti ľuďom alebo určitým skupinám ľudí? (napríklad proti moslimom, migrantom, Rómom, Židom atď.)?

Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

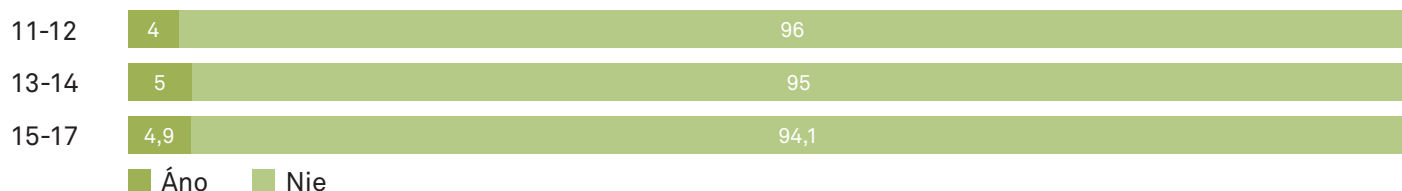
Dostal/a si za POSLEDNÝCH 12 MESIACOV cez internet nejaké nenávistné alebo ponižujúce správy alebo komentáre namierené proti tebe alebo proti skupine do ktorej patríš? (napríklad proti Rómom, chudobným, moslimom, migrantom a pod.)?

Podľa pohlavia

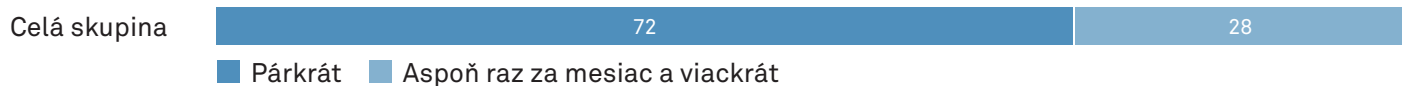
Podľa veku

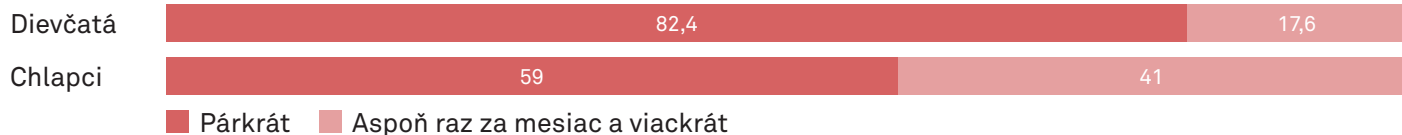
Podľa regiónu

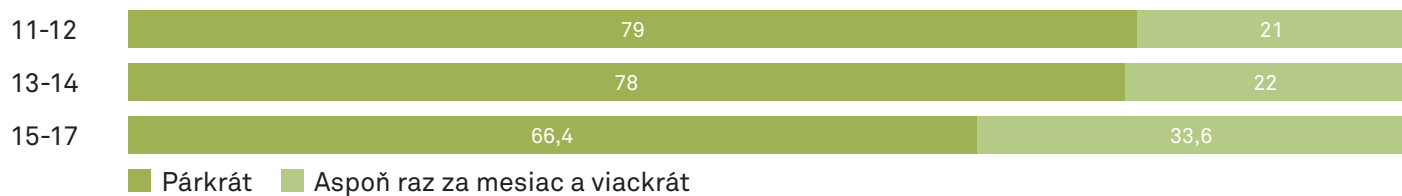
Ako často sa niečo také stalo za POSLEDNÝCH 12 MESIACOV?

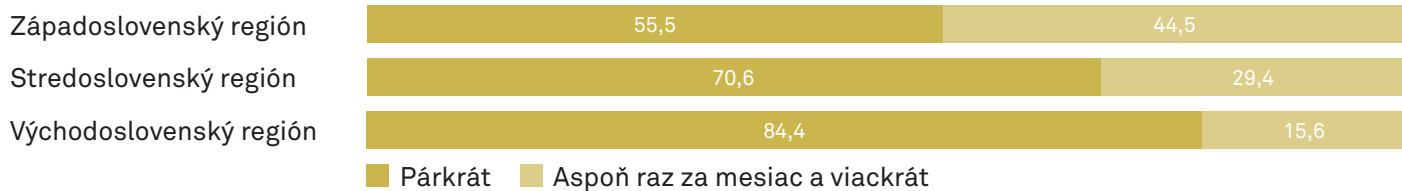
Podľa pohlavia

Podľa veku

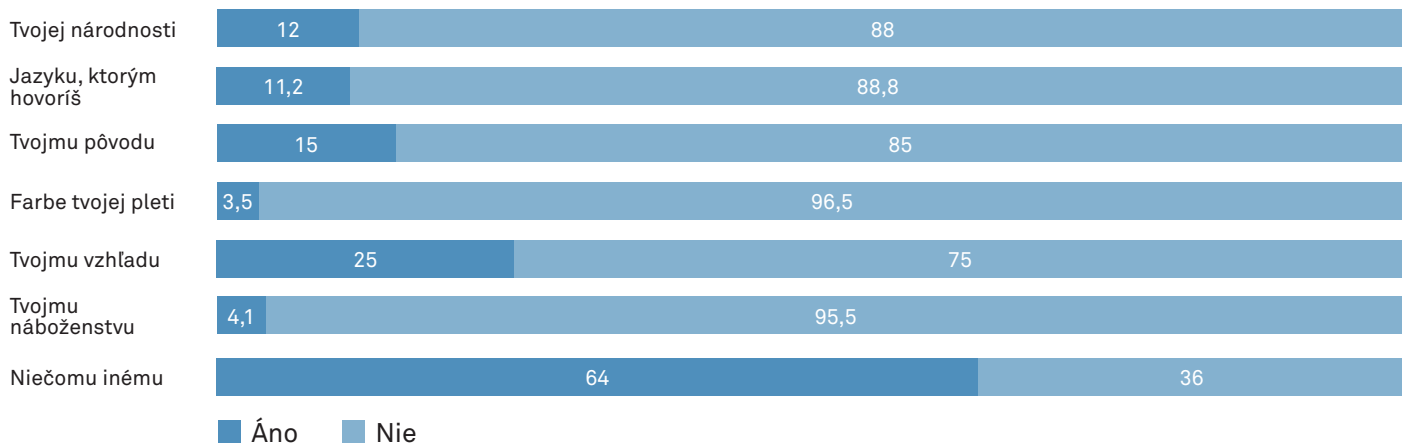

Podľa regiónu

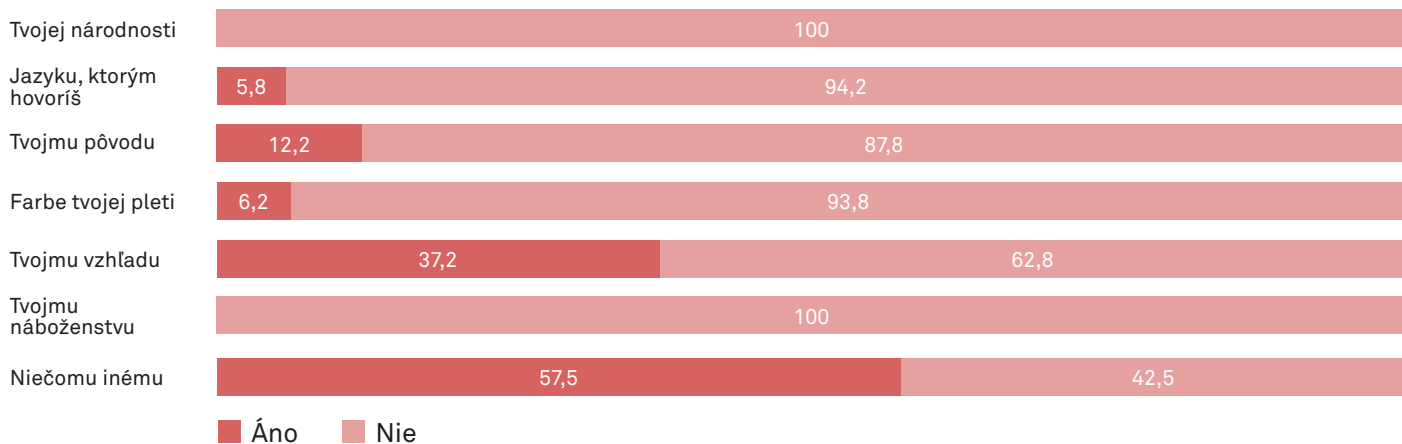

Čo myslíš, prečo sa to stalo? Bolo to kvôli...

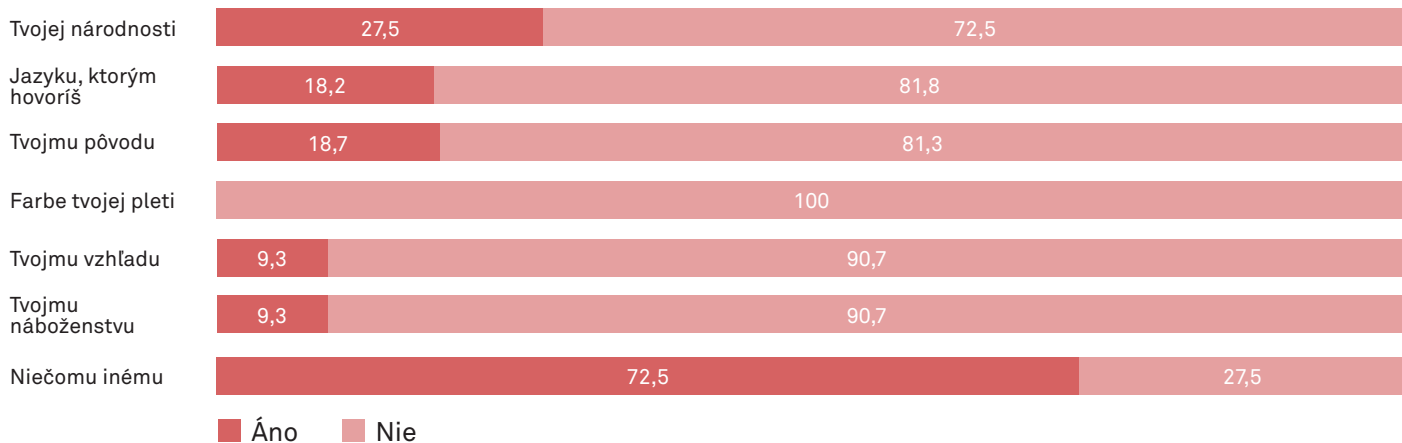
Celá skupina

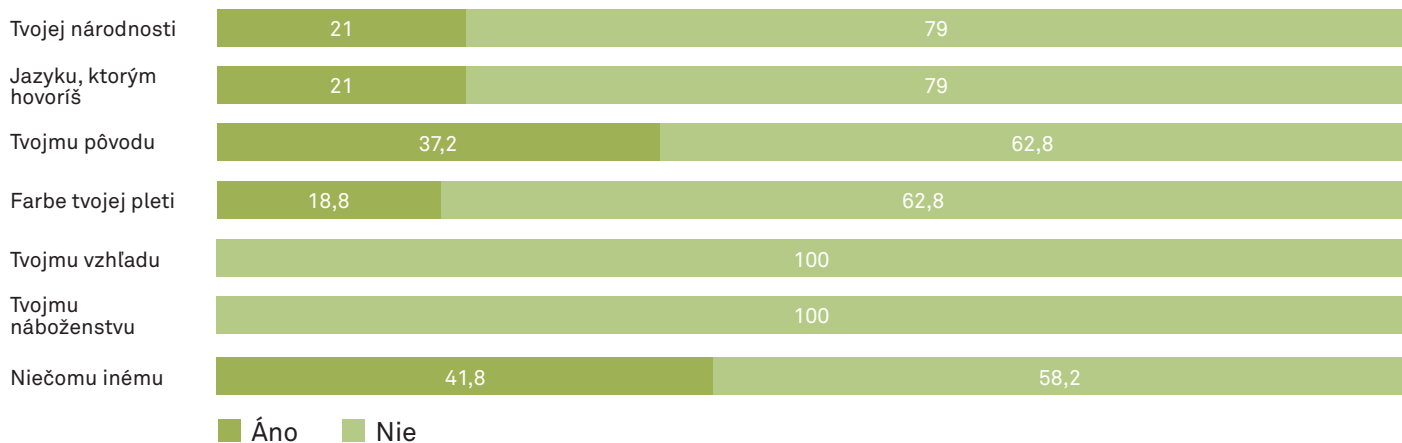
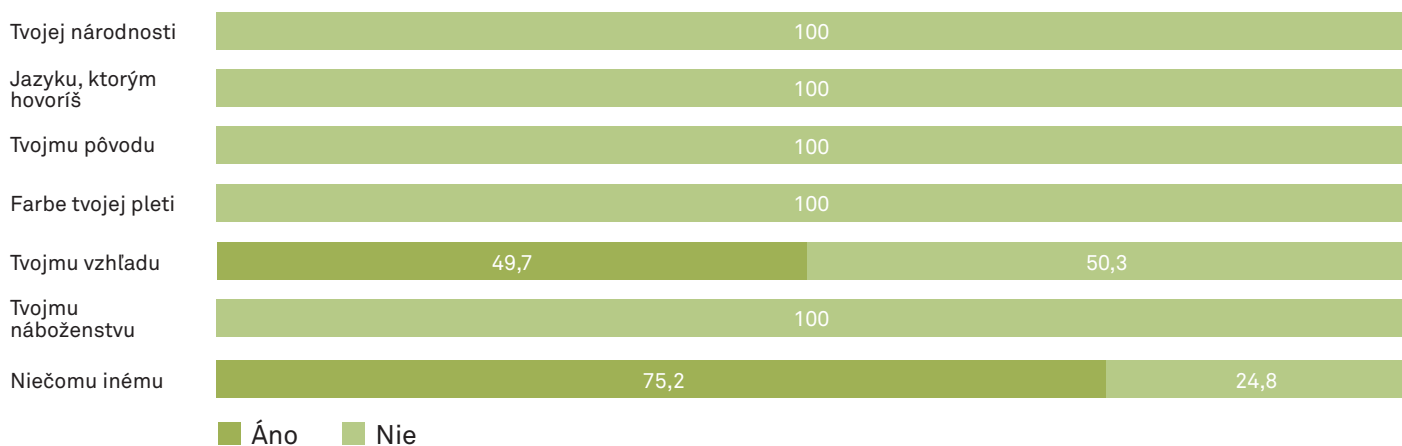
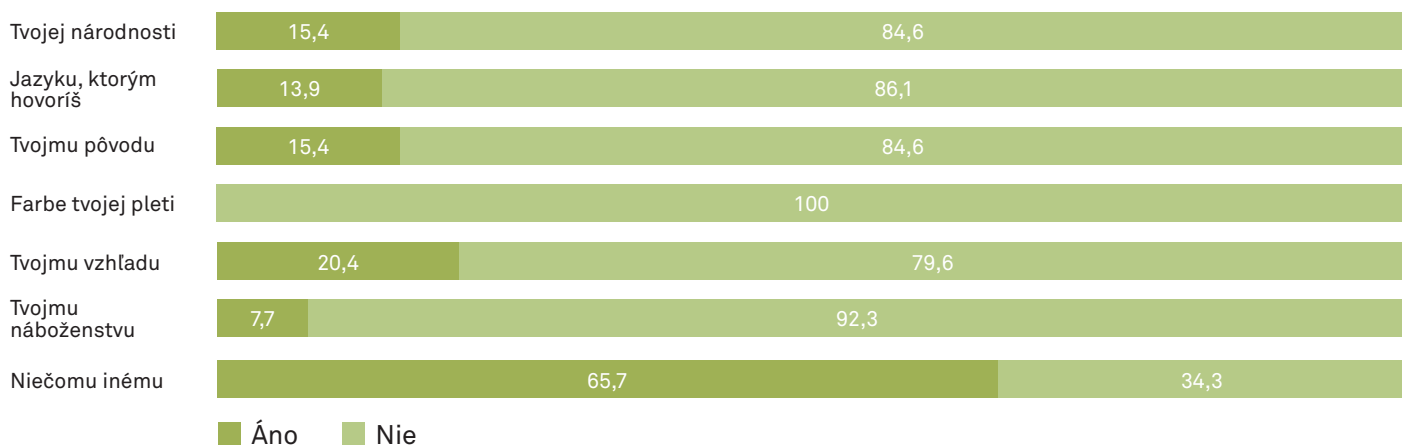

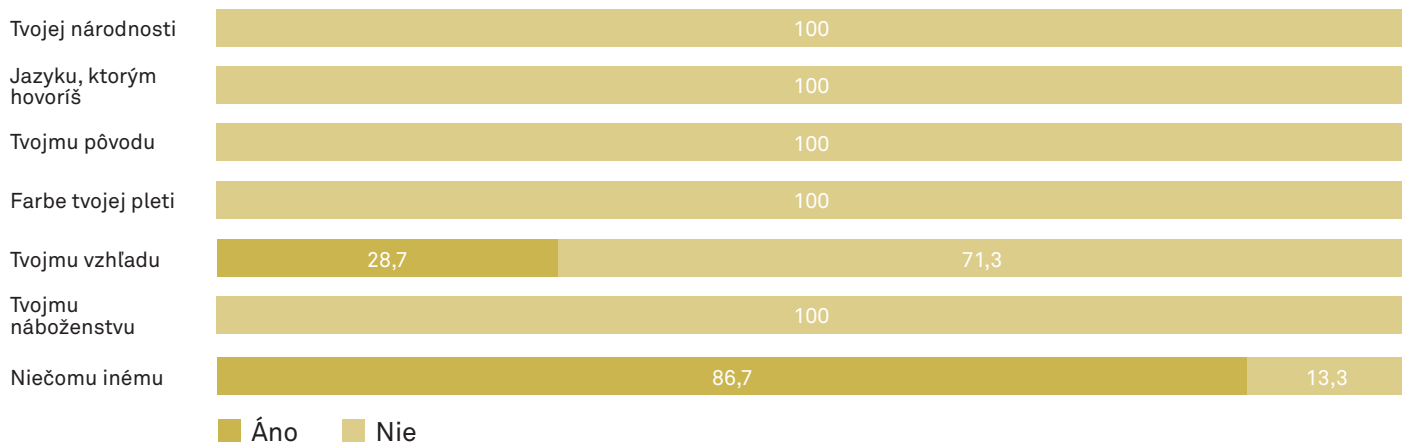
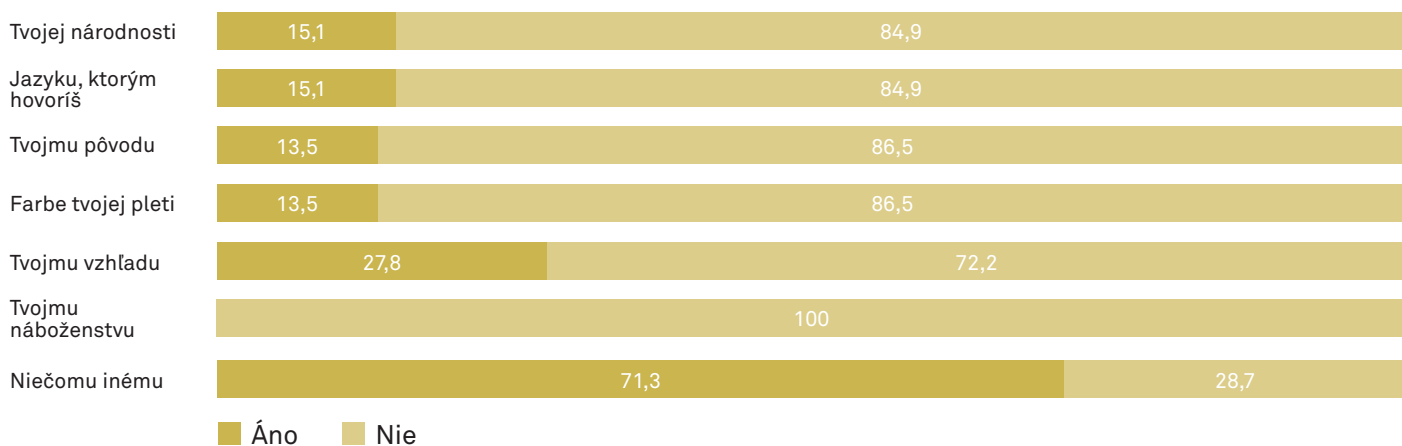
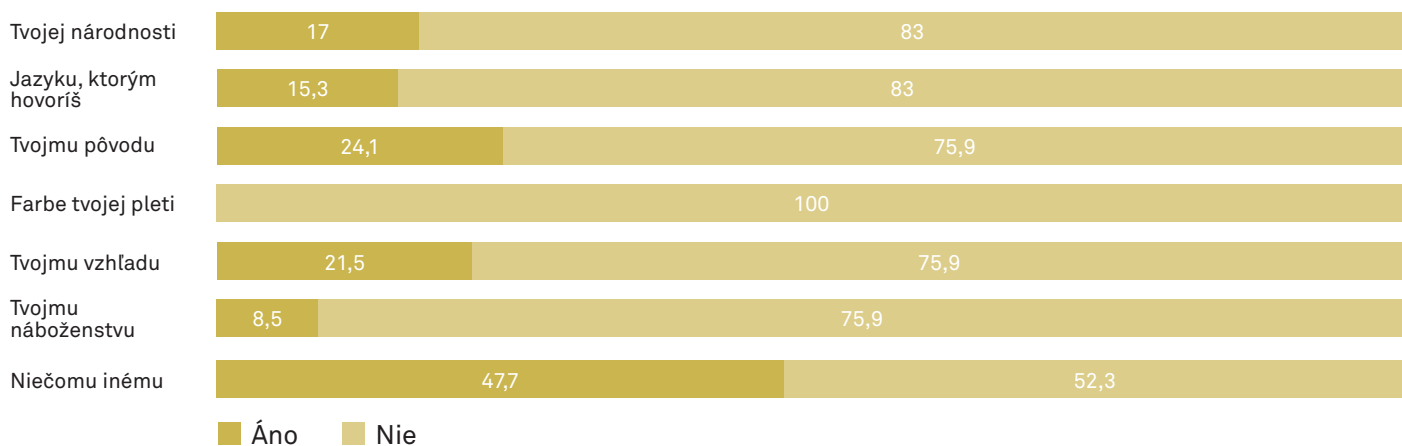
Podľa pohlavia - dievčatá

Podľa pohlavia - chlapci

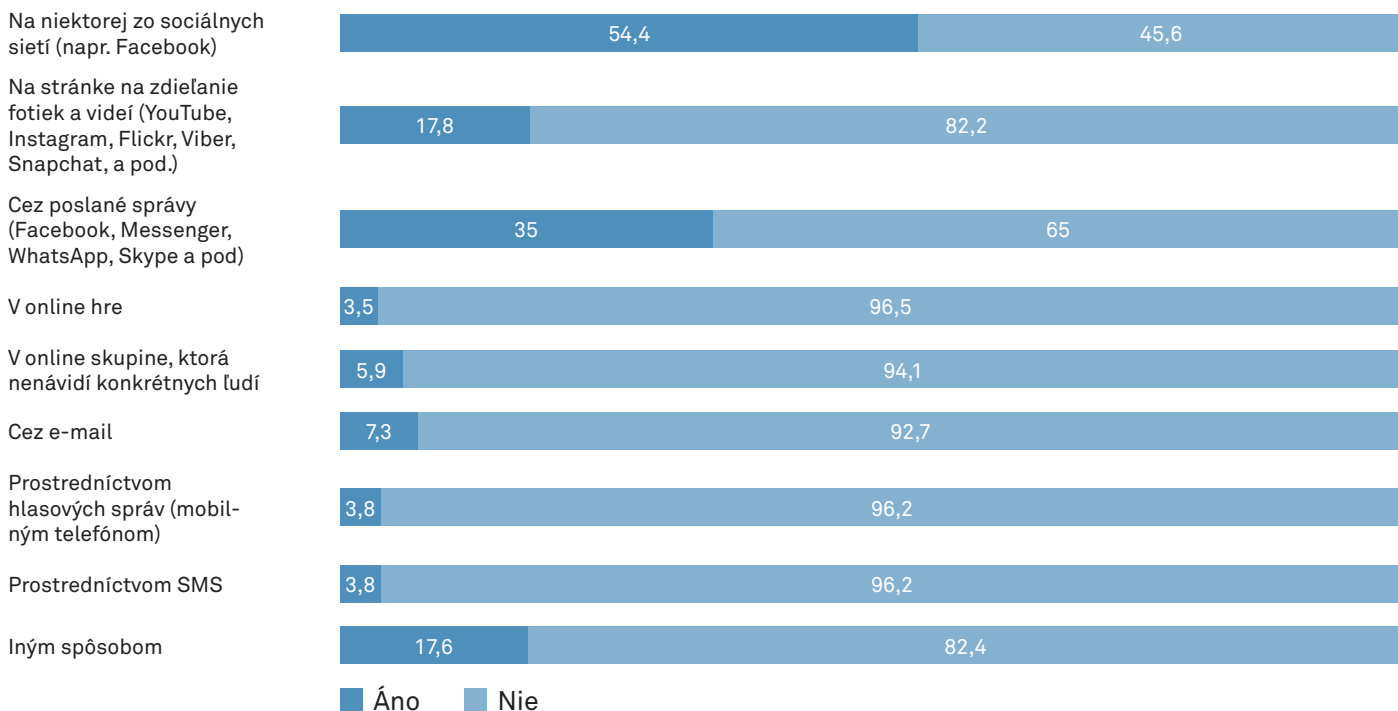

Podľa veku - 11-12**Podľa veku - 13-14****Podľa veku - 15-17**

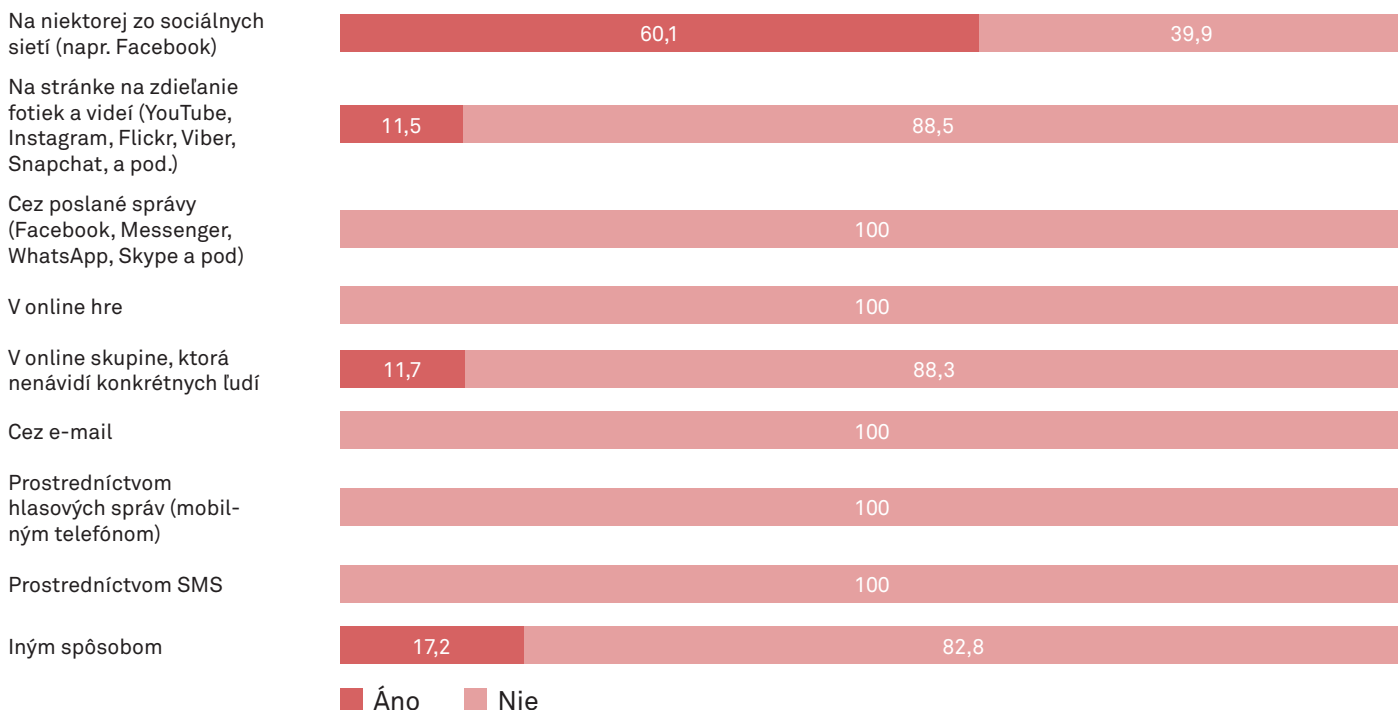
Podľa regiónu - Západné Slovensko**Podľa regiónu - Stredné Slovensko****Podľa regiónu - Východné Slovensko**

Keď sa k tebe takto správali na internete alebo prostredníctvom mobilného zariadenia (mobil, tablet), stalo sa to niektorým z nasledujúcich spôsobov?

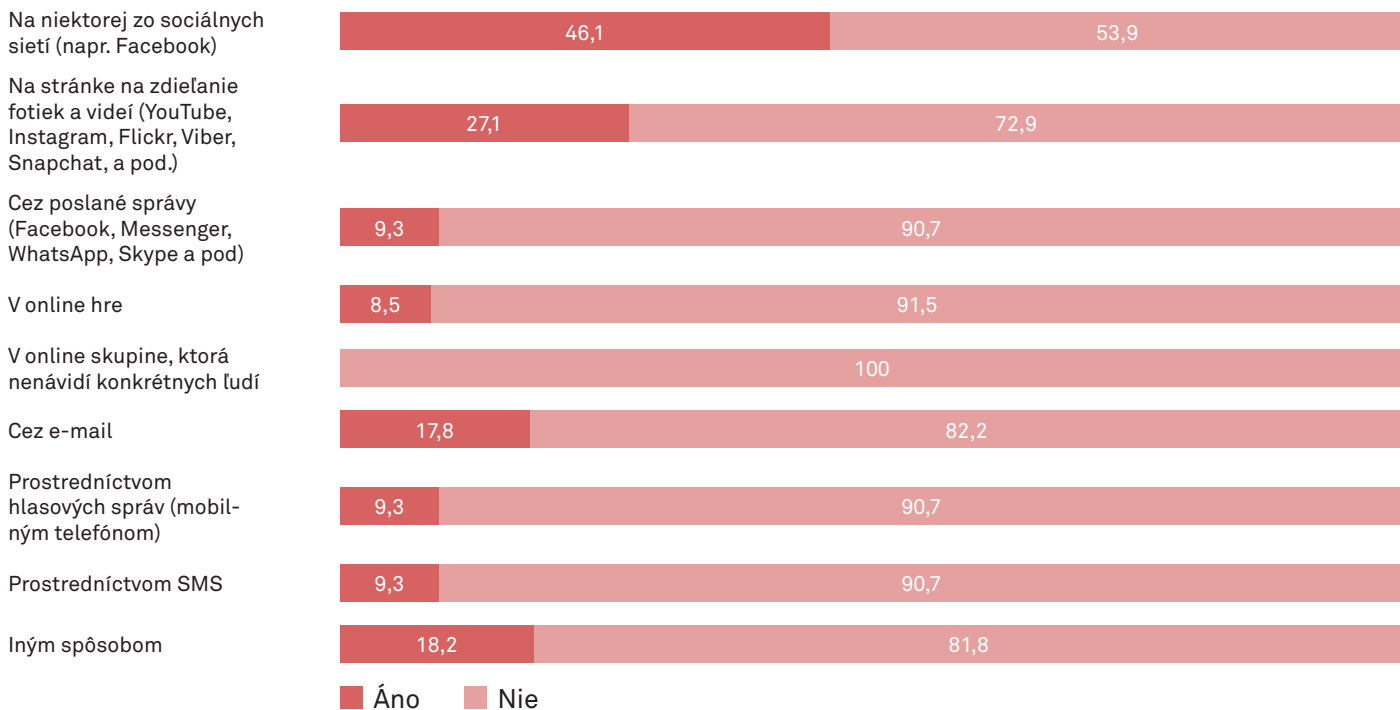
Celá skupina

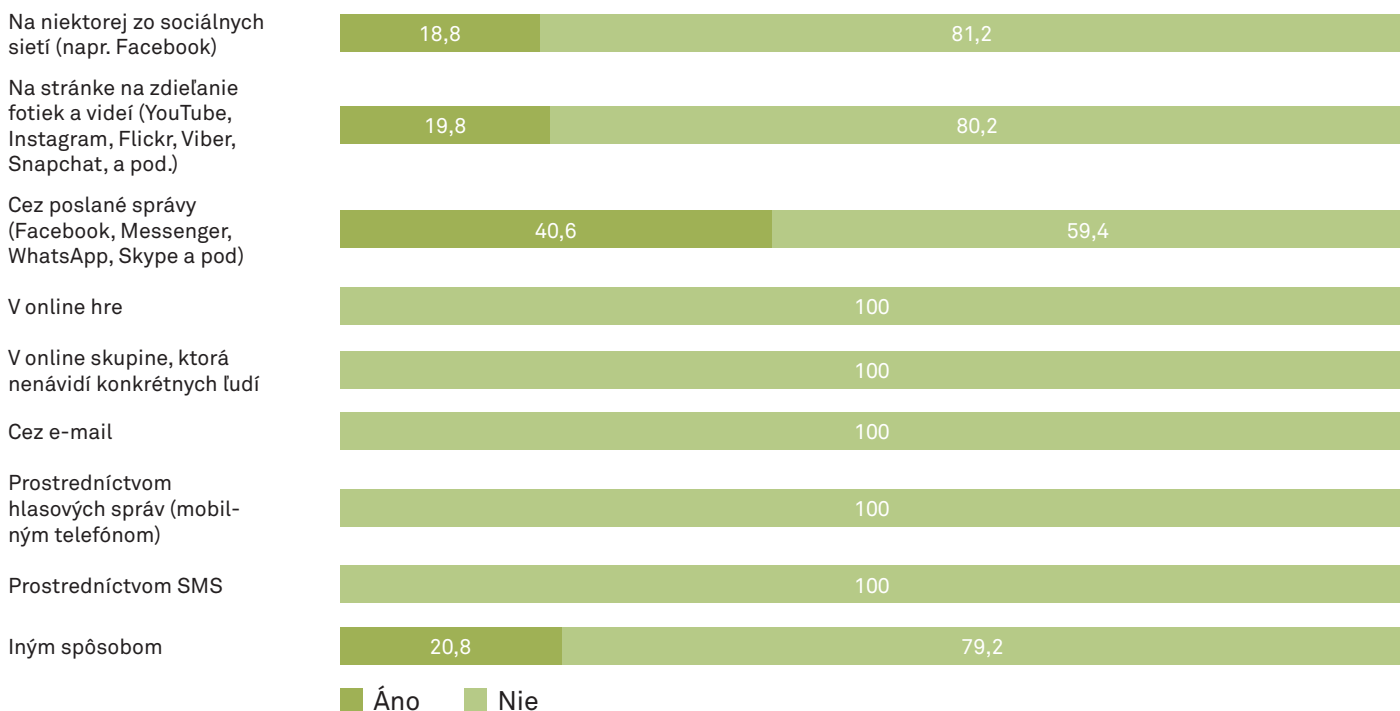
Podľa pohlavia - dievčatá

Podľa pohlavia - chlapci

Podľa veku - 11-12

Podľa veku - 13-14

Na niektorej zo sociálnych sietí (napr. Facebook)

Na stránke na zdieľanie fotiek a videí (YouTube, Instagram, Flickr, Viber, Snapchat, a pod.)

Cez poslané správy (Facebook, Messenger, WhatsApp, Skype a pod)

V online hre

V online skupine, ktorá nenávidí konkrétnych ľudí

Cez e-mail

Prostredníctvom hlasových správ (mobilným telefónom)

Prostredníctvom SMS

Iným spôsobom

■ Áno ■ Nie

Podľa veku - 15-17

Na niektorej zo sociálnych sietí (napr. Facebook)

Na stránke na zdieľanie fotiek a videí (YouTube, Instagram, Flickr, Viber, Snapchat, a pod.)

Cez poslané správy (Facebook, Messenger, WhatsApp, Skype a pod)

V online hre

V online skupine, ktorá nenávidí konkrétnych ľudí

Cez e-mail

Prostredníctvom hlasových správ (mobilným telefónom)

Prostredníctvom SMS

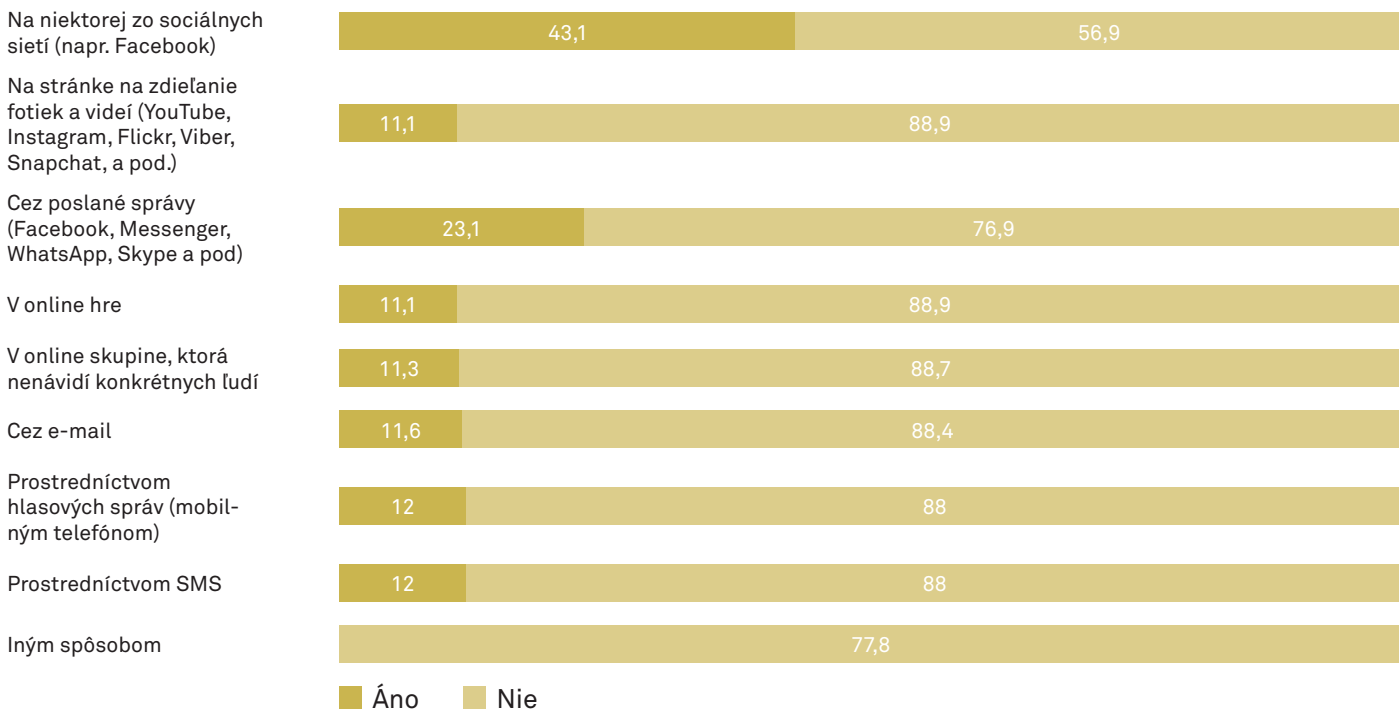

Iným spôsobom

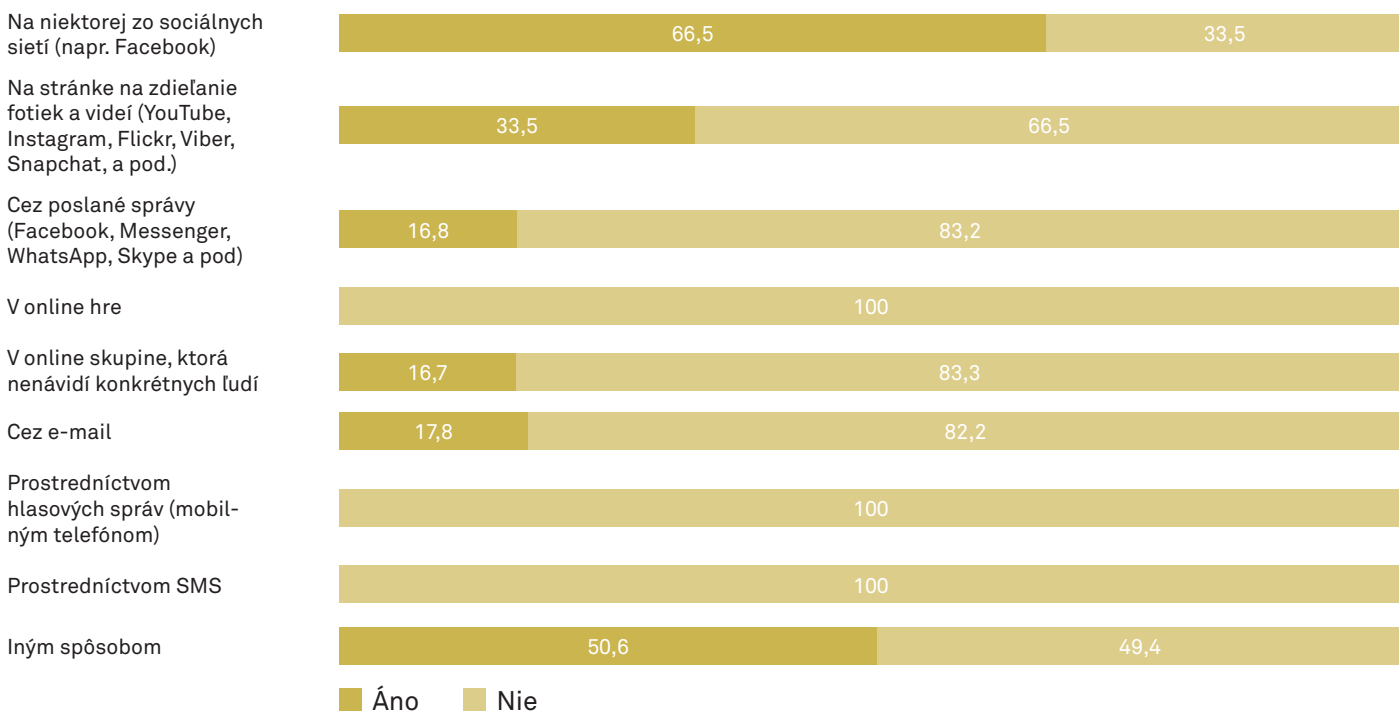

■ Áno ■ Nie

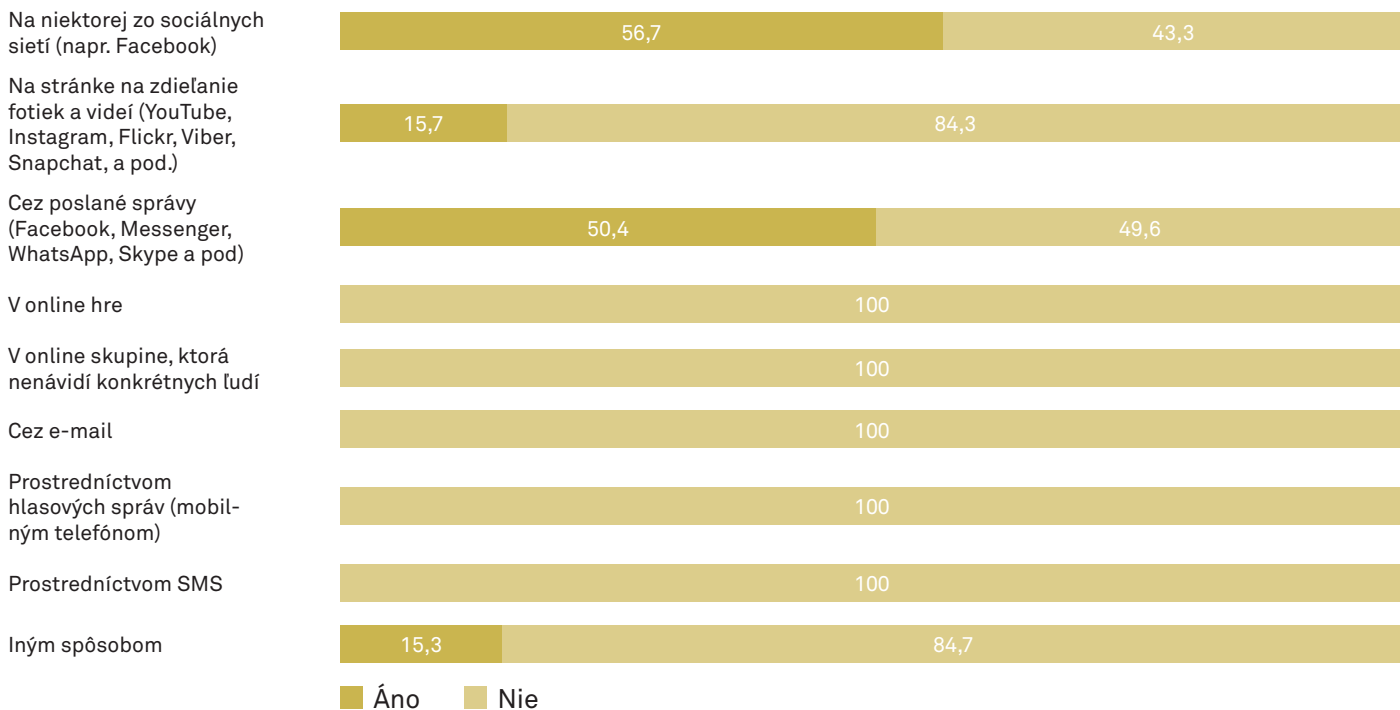
Podľa regiónu - Západné Slovensko

Podľa regiónu - Stredné Slovensko

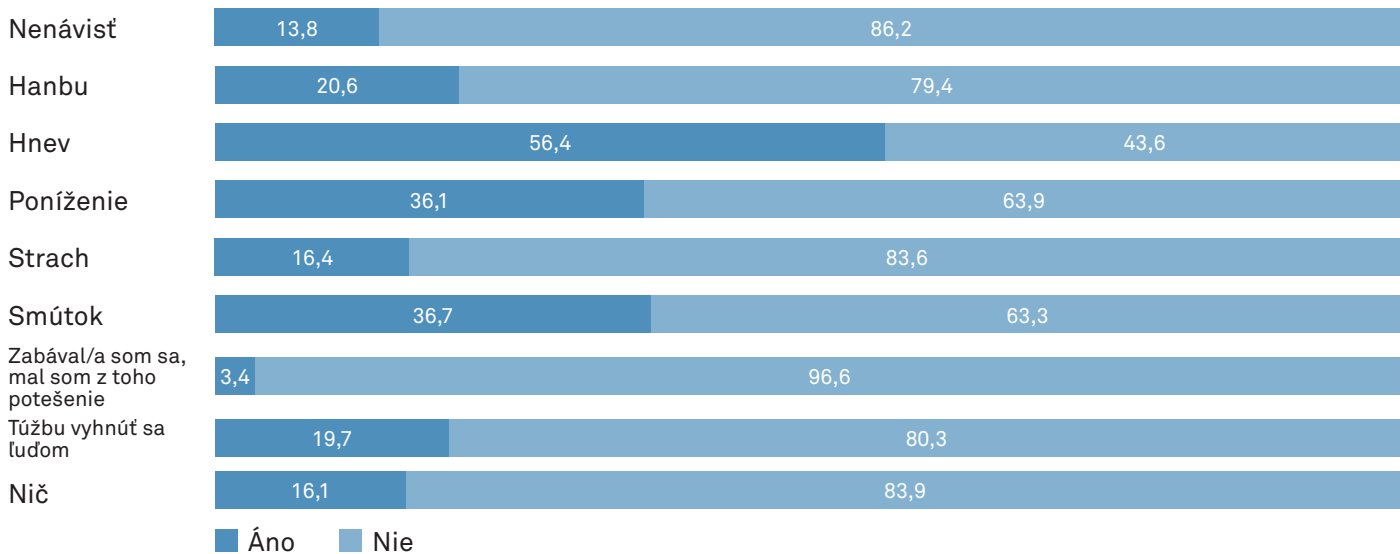

Podľa regiónu - Východné Slovensko

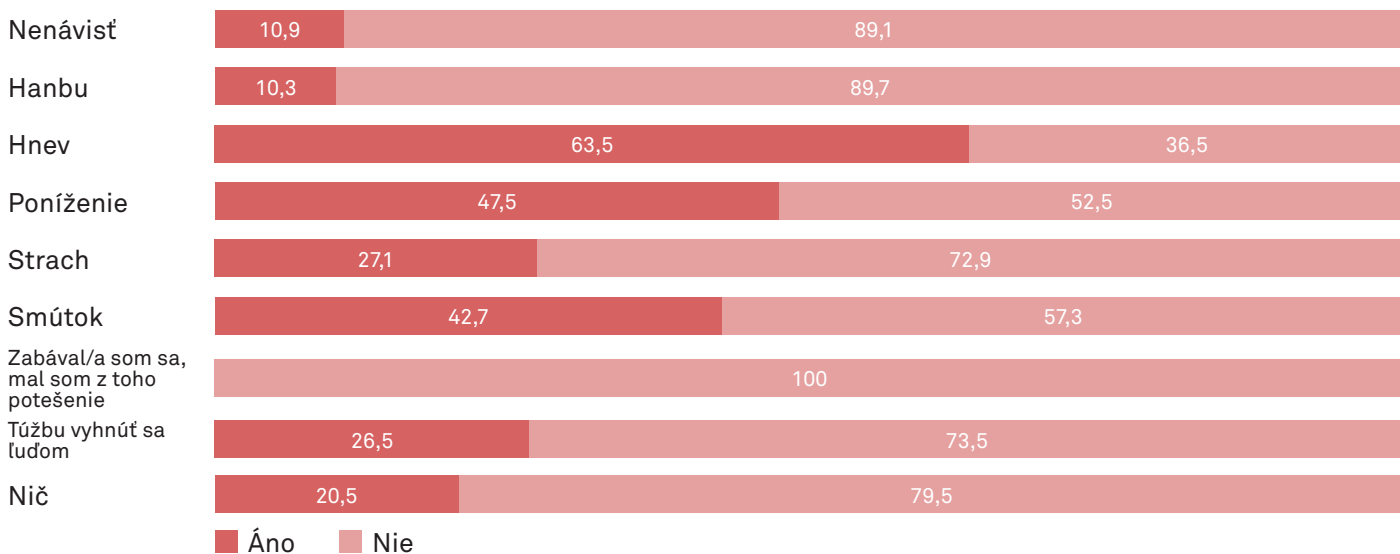

QM1-10 Čo si cítil/a, keď si videl/a také správy, komentáre alebo obrázky?

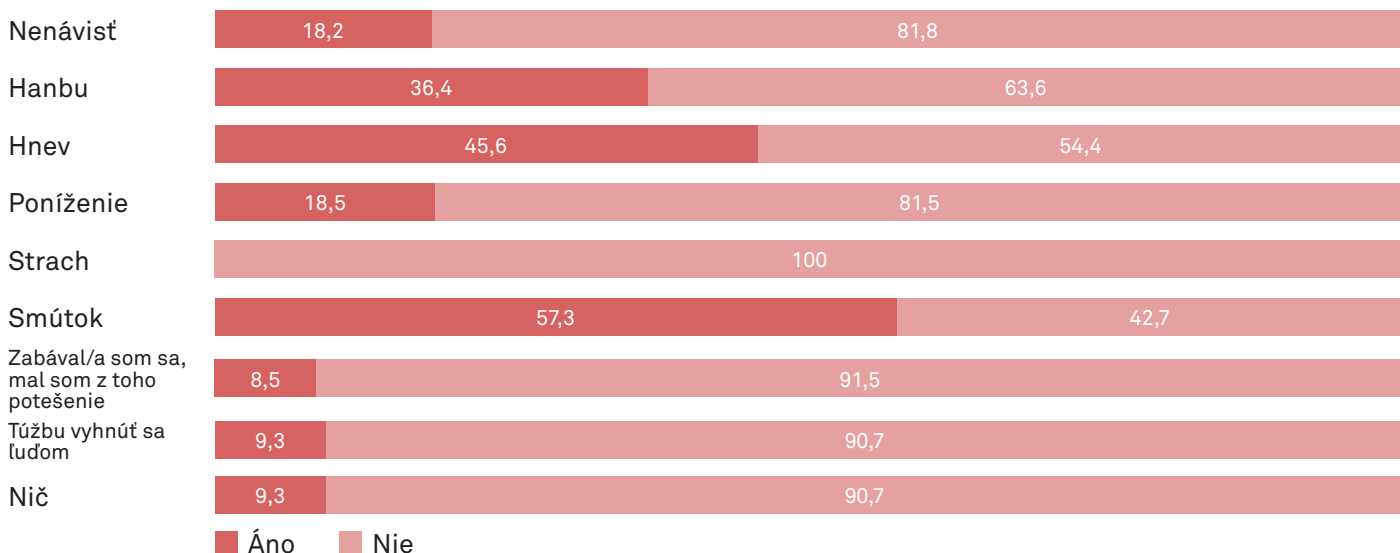
Celá skupina

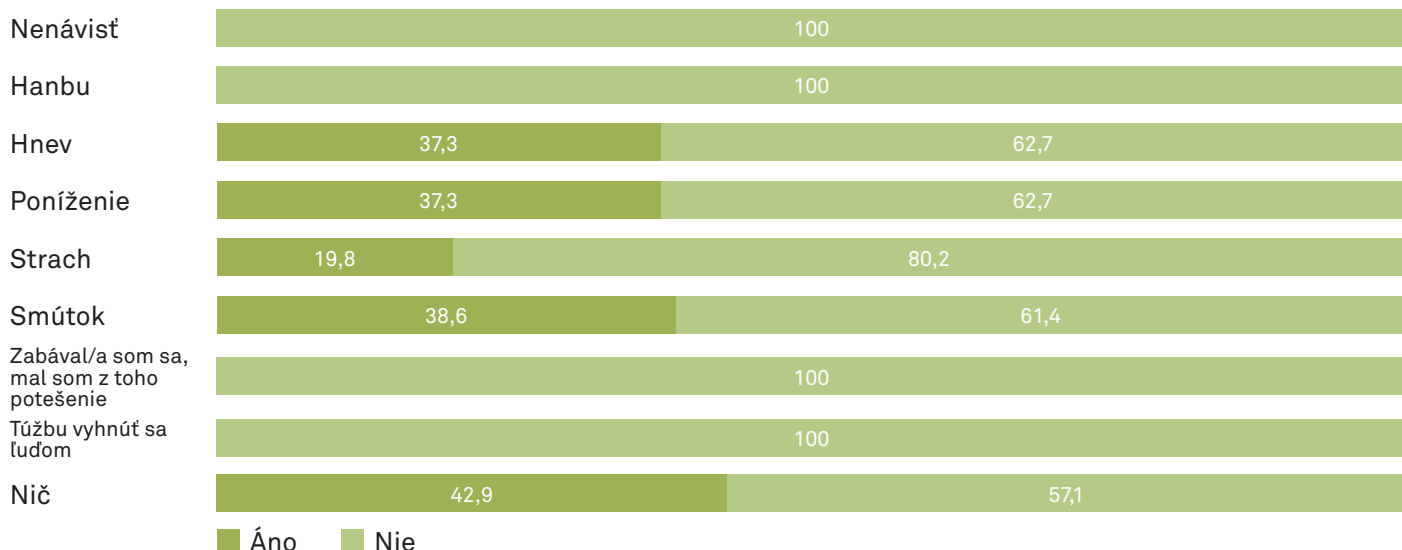
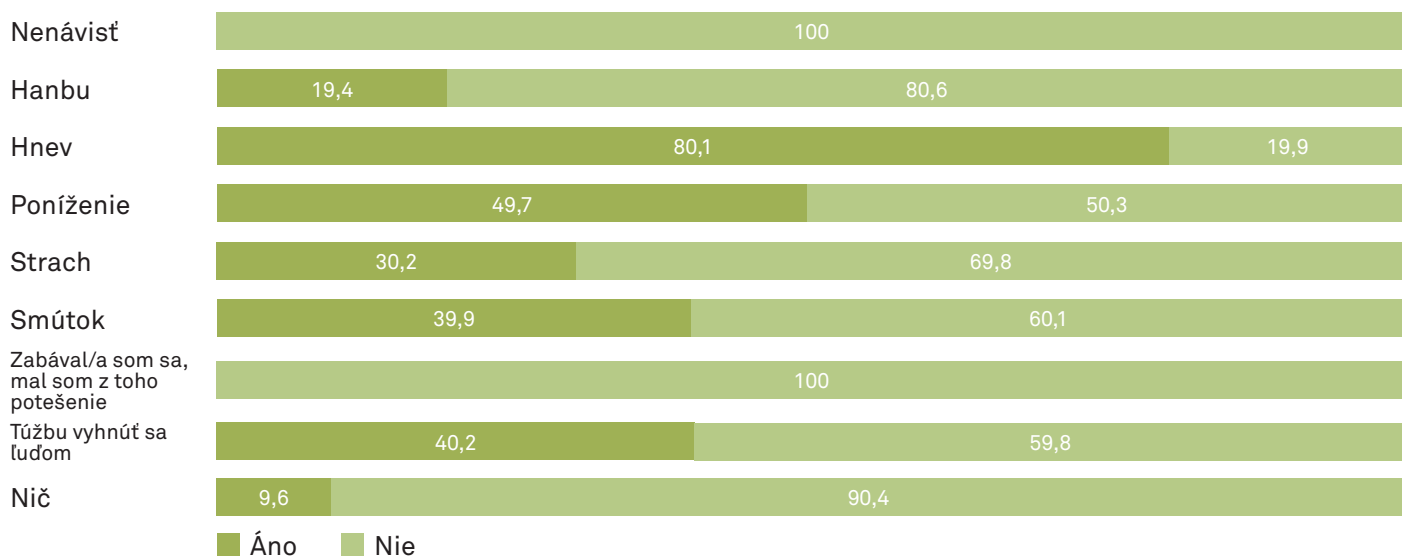
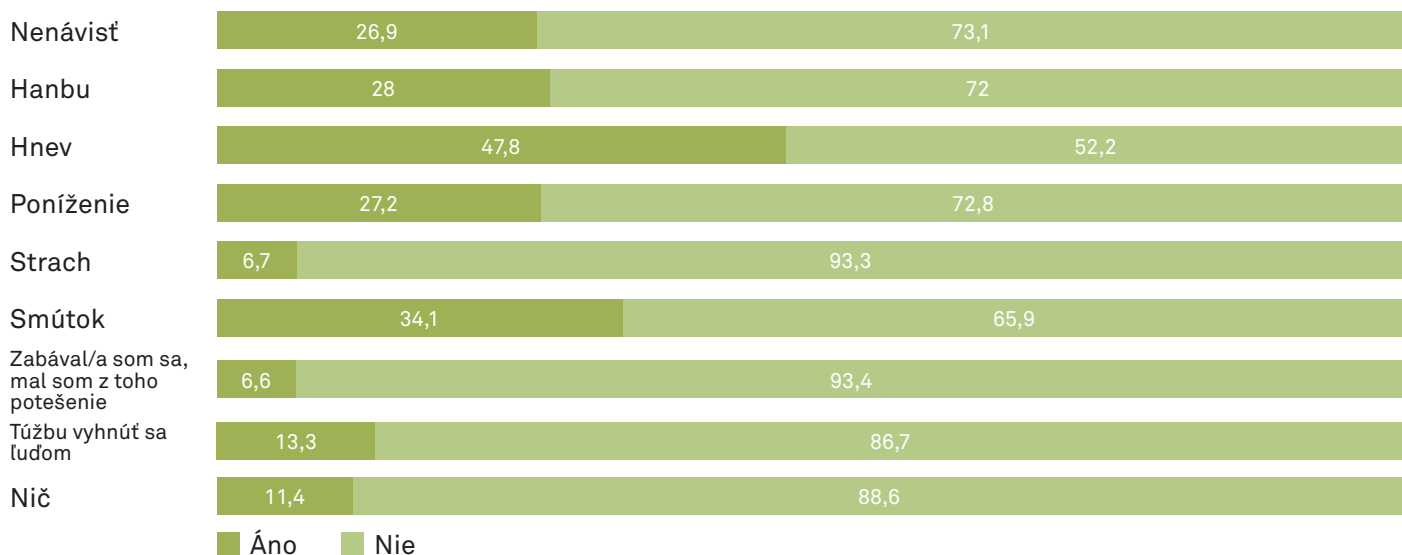

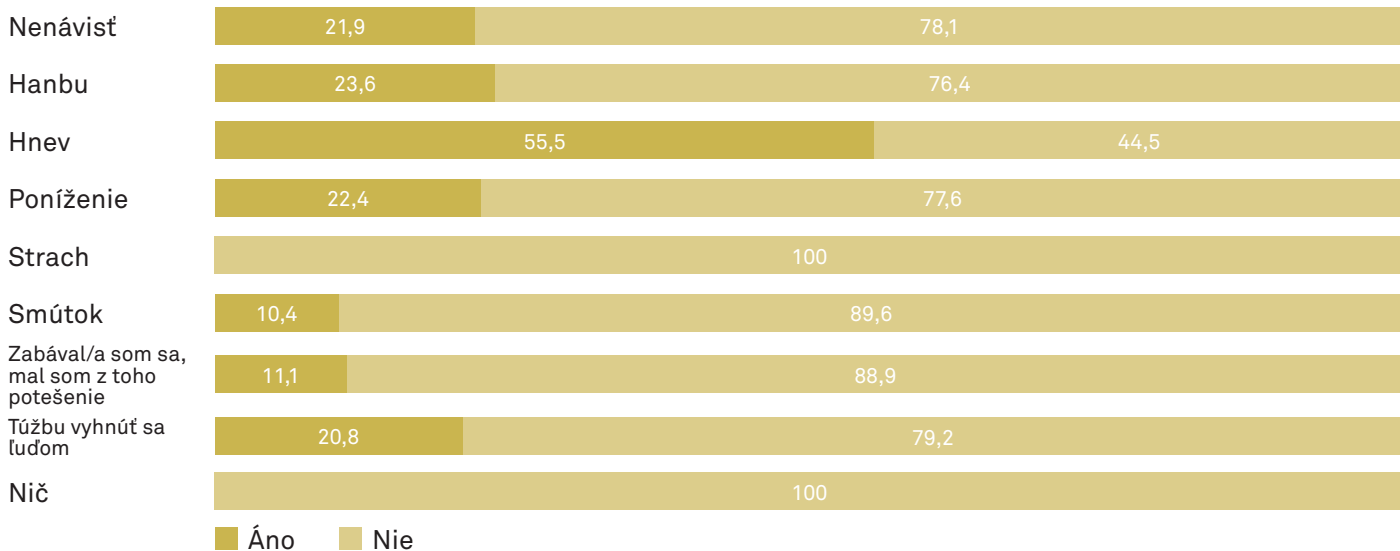
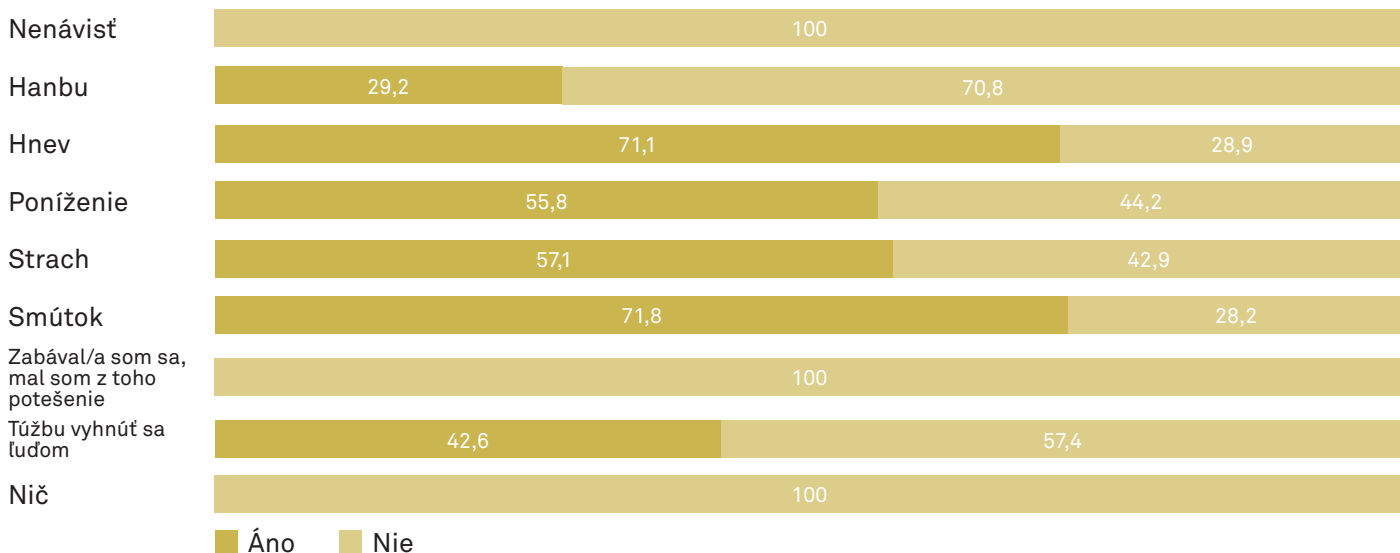
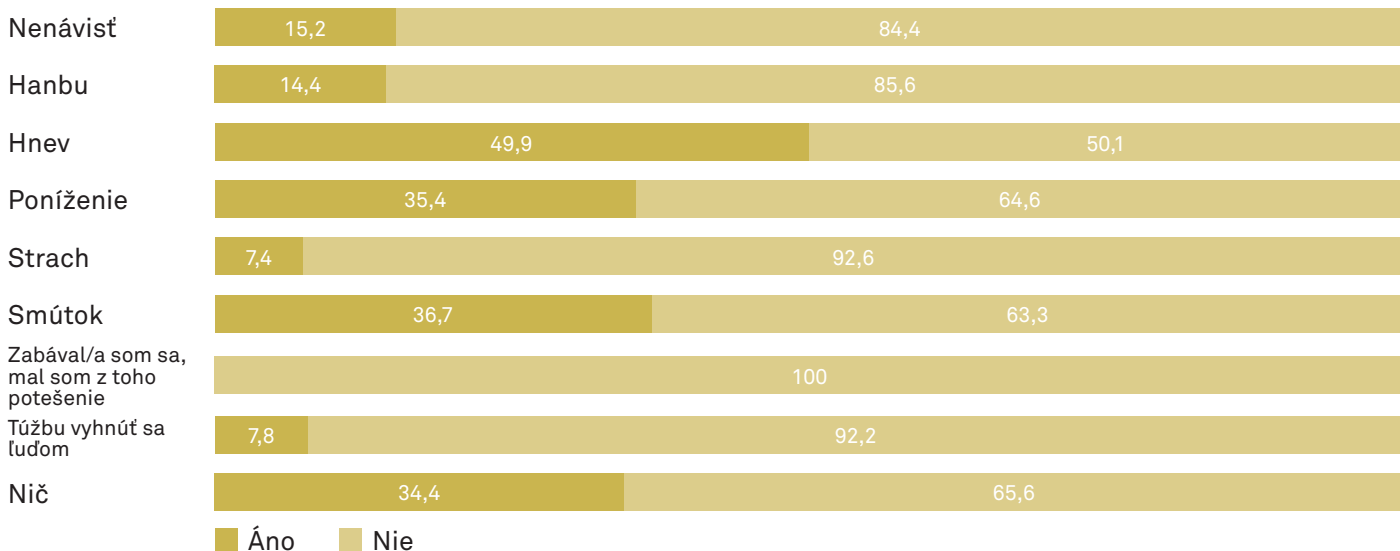
Podľa pohlavia - dievčatá

Podľa pohlavia - chlapci

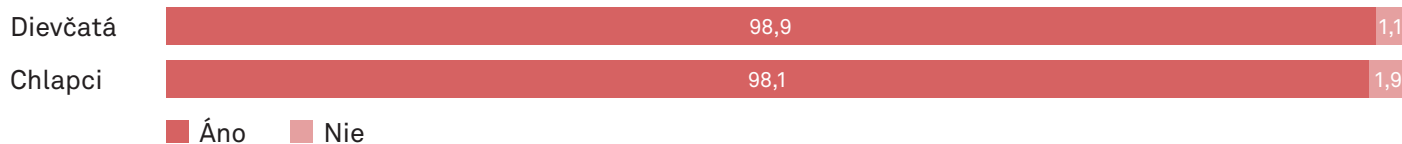
Podľa veku - 11-12**Podľa veku - 13-14****Podľa veku - 15-17**

Podľa regiónu - Západné Slovensko**Podľa regiónu - Stredné Slovensko****Podľa regiónu - Východné Slovensko**

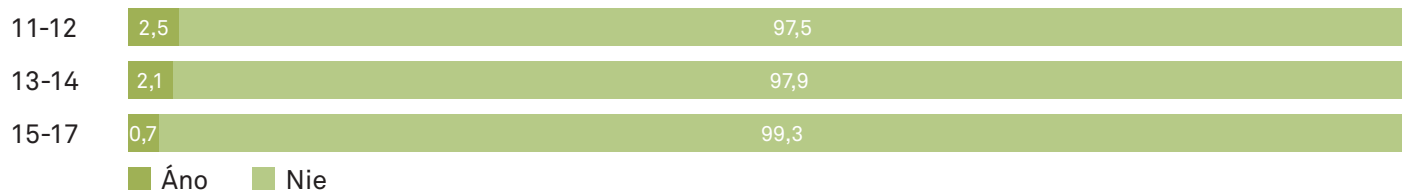
Poslal/a si za POSLEDNÝCH 12 MESIACOV cez internet nejaké nenávistné alebo ponižujúce správy alebo komentáre namierené proti niekomu alebo proti skupine do ktorej patrí? (napríklad proti Rómom, chudobným, moslimom, migrantom, Židom, a pod.)?

Podľa pohlavia

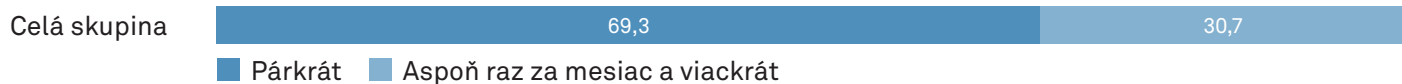
Podľa veku

Podľa regiónu

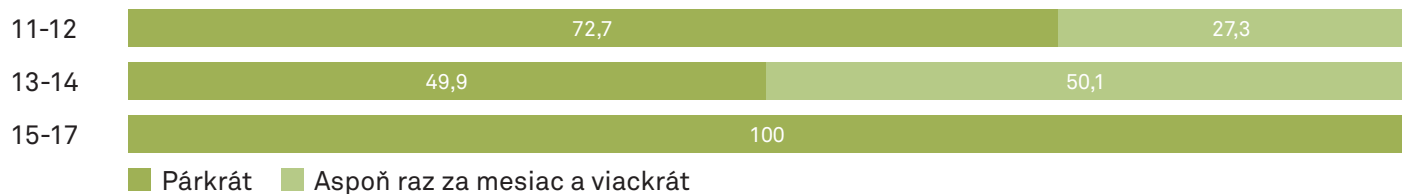
Ako často sa niečo také udialo za POSLEDNÝCH 12 MESIACOV?

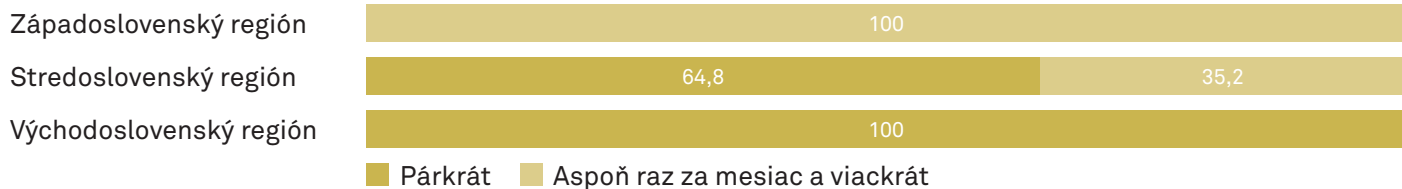
Podľa pohlavia

Podľa veku

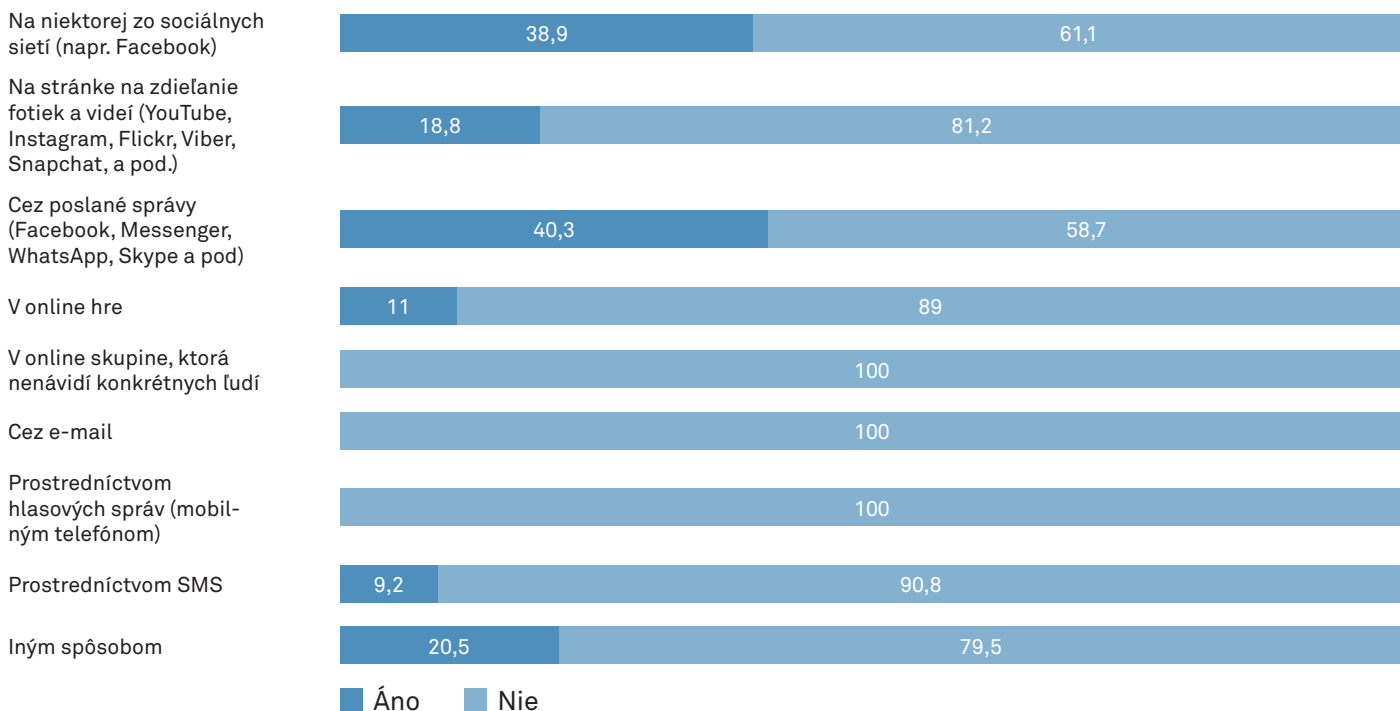

Podľa regiónu

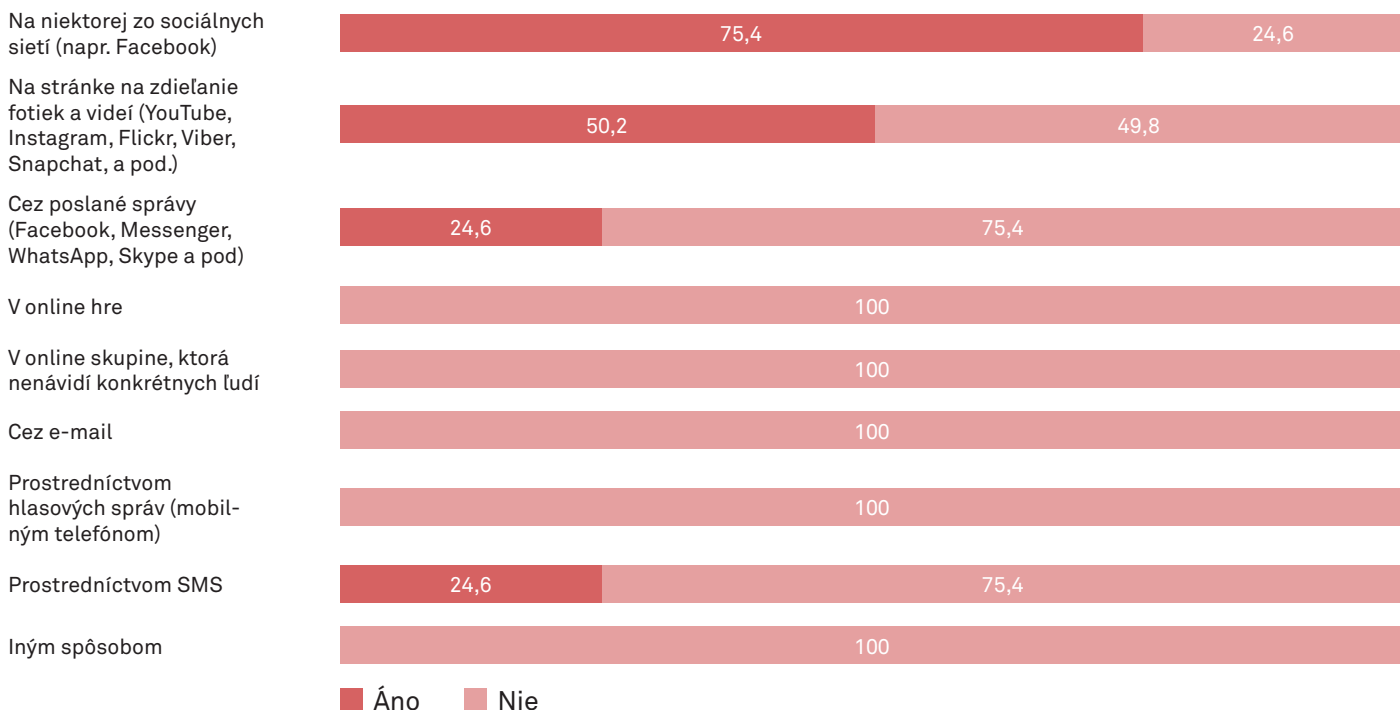

Keď si poslal/a takéto správy cez internet alebo cez mobilné zariadenie (mobil, tablet), udialo sa to niektorým z nasledujúcich spôsobov?

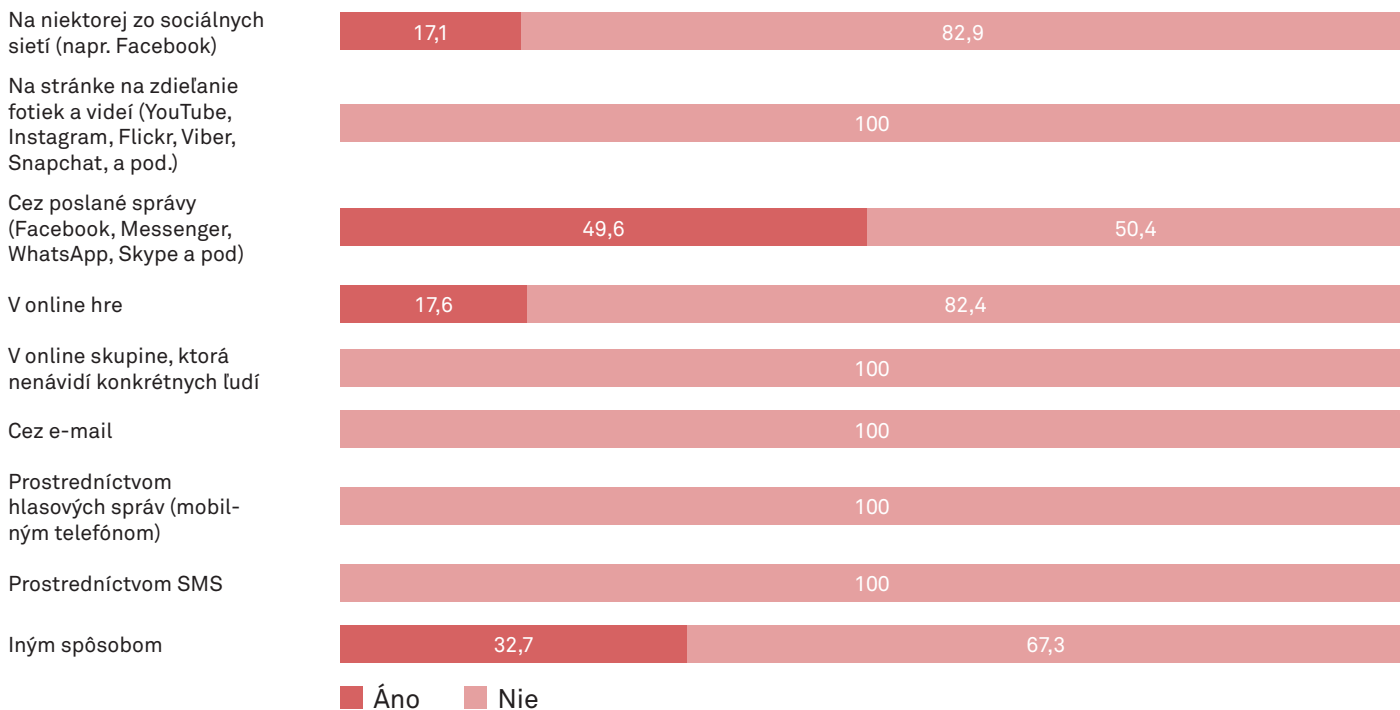
Celá skupina

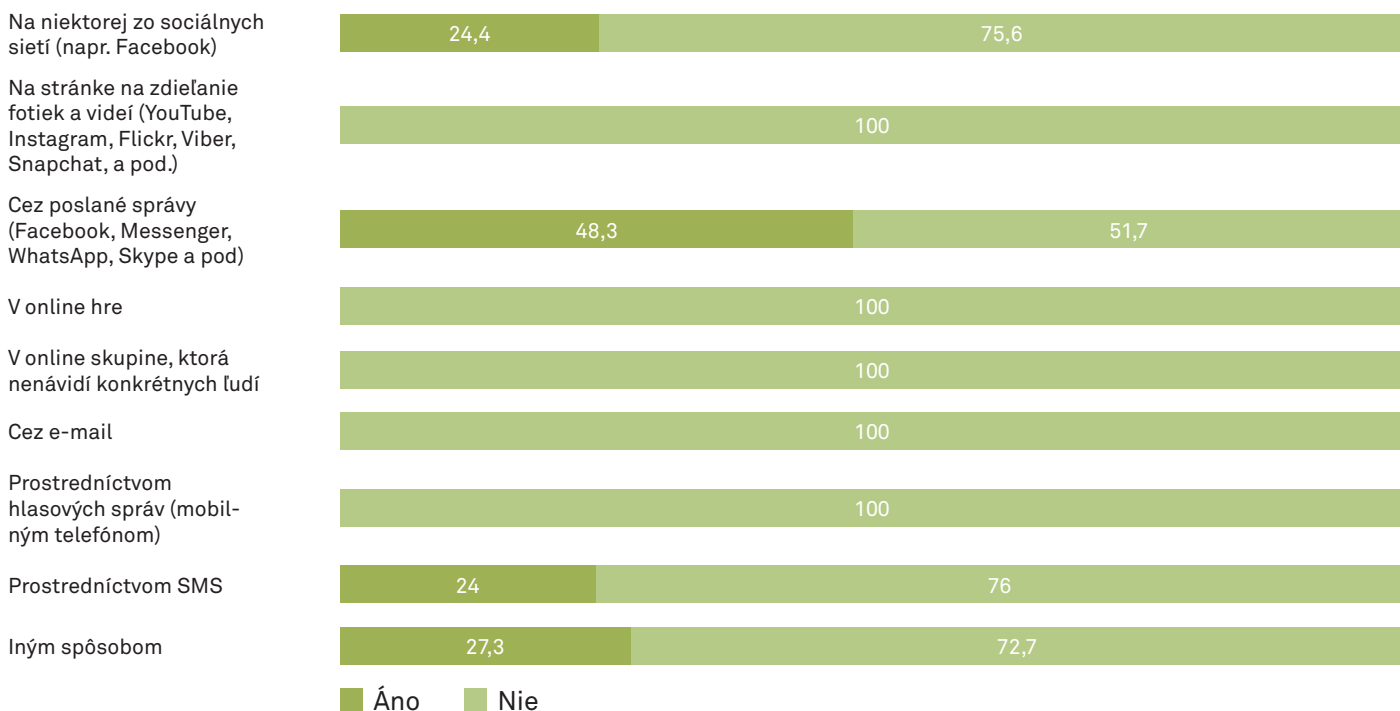
Podľa pohlavia - dievčatá

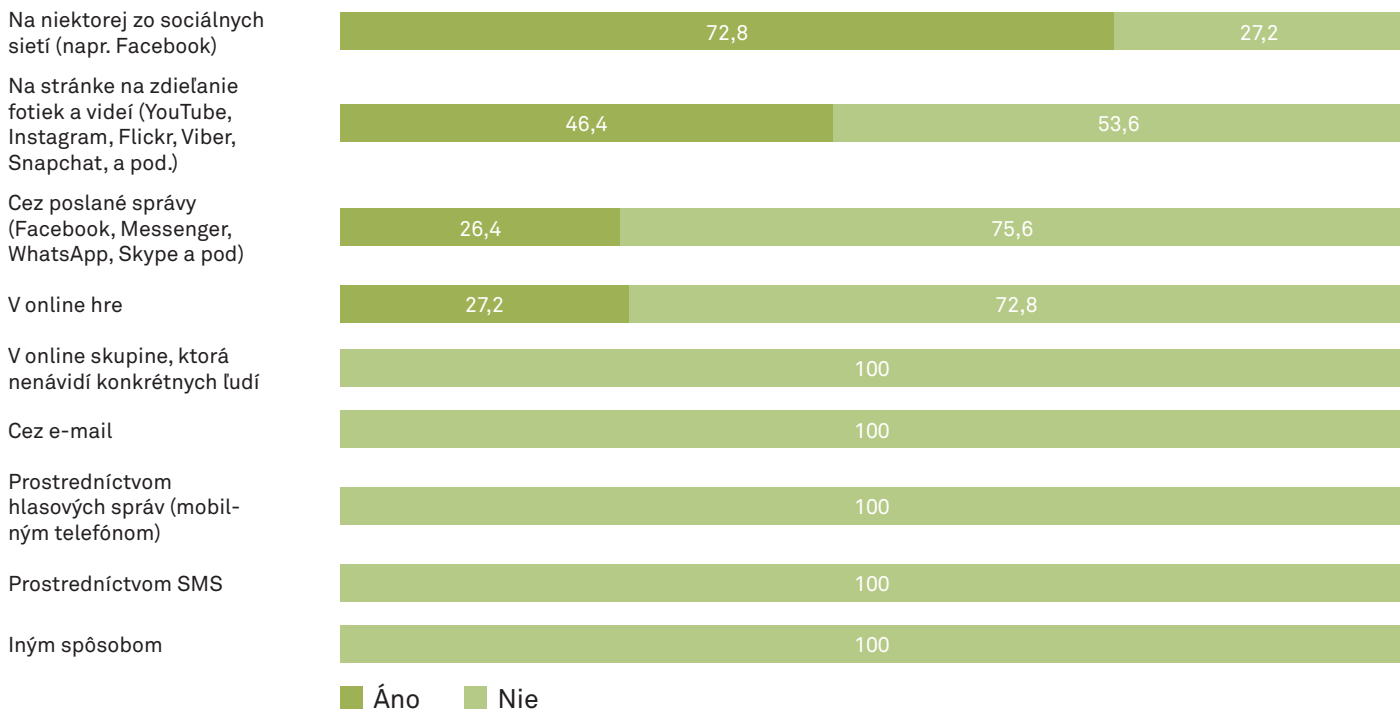
Podľa pohlavia - chlapci

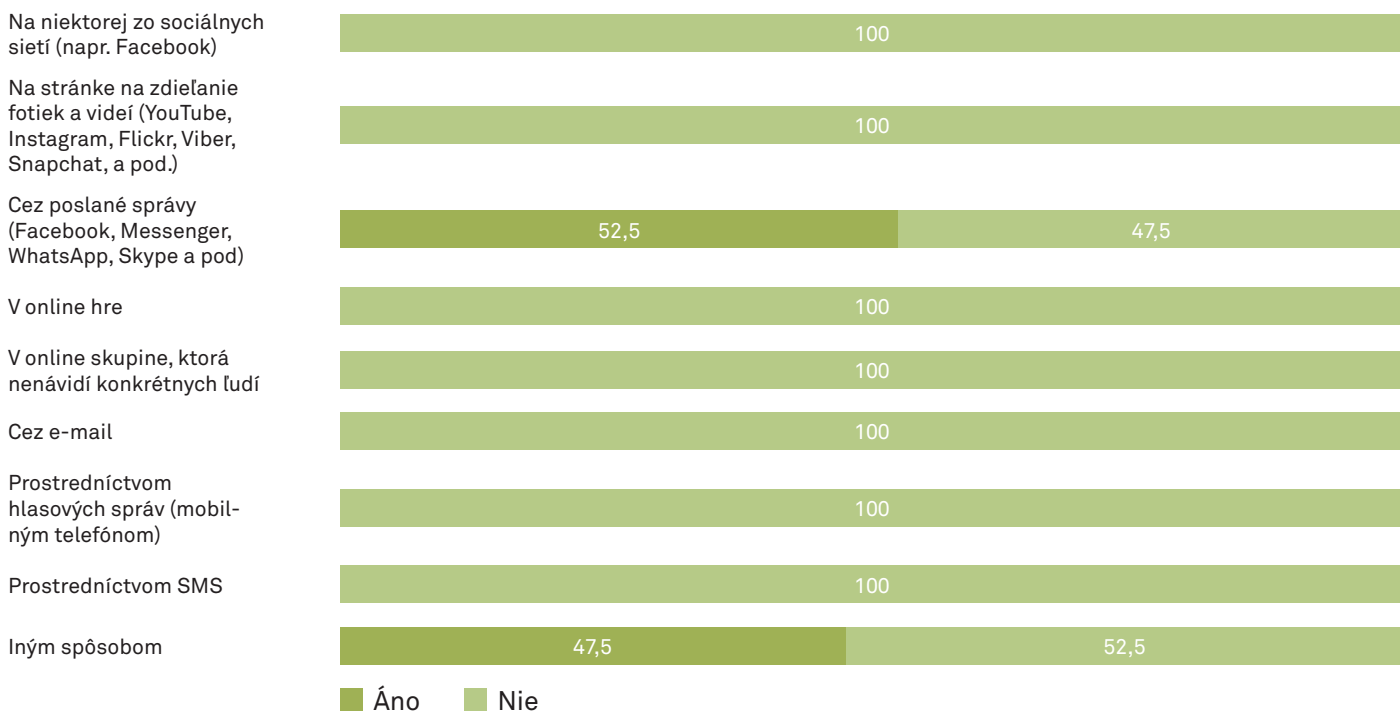
Podľa veku - 11-12

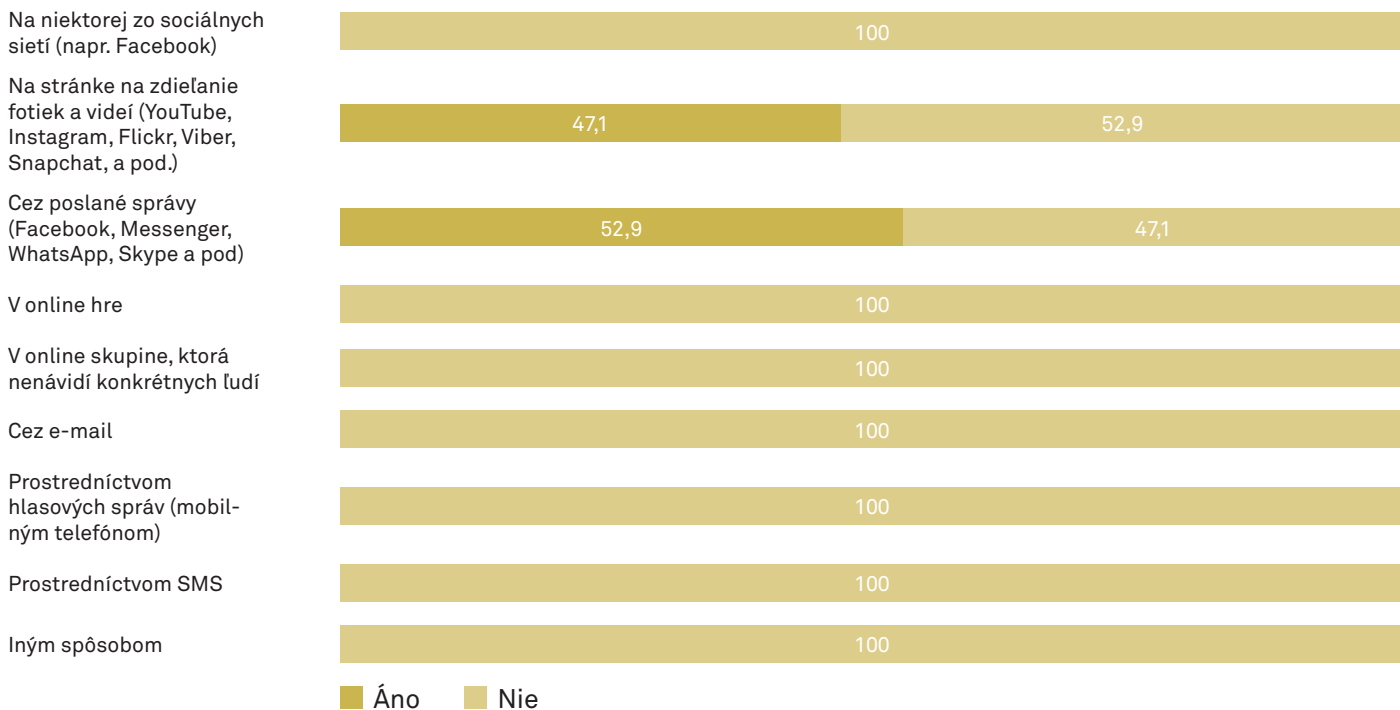
Podľa veku - 13-14

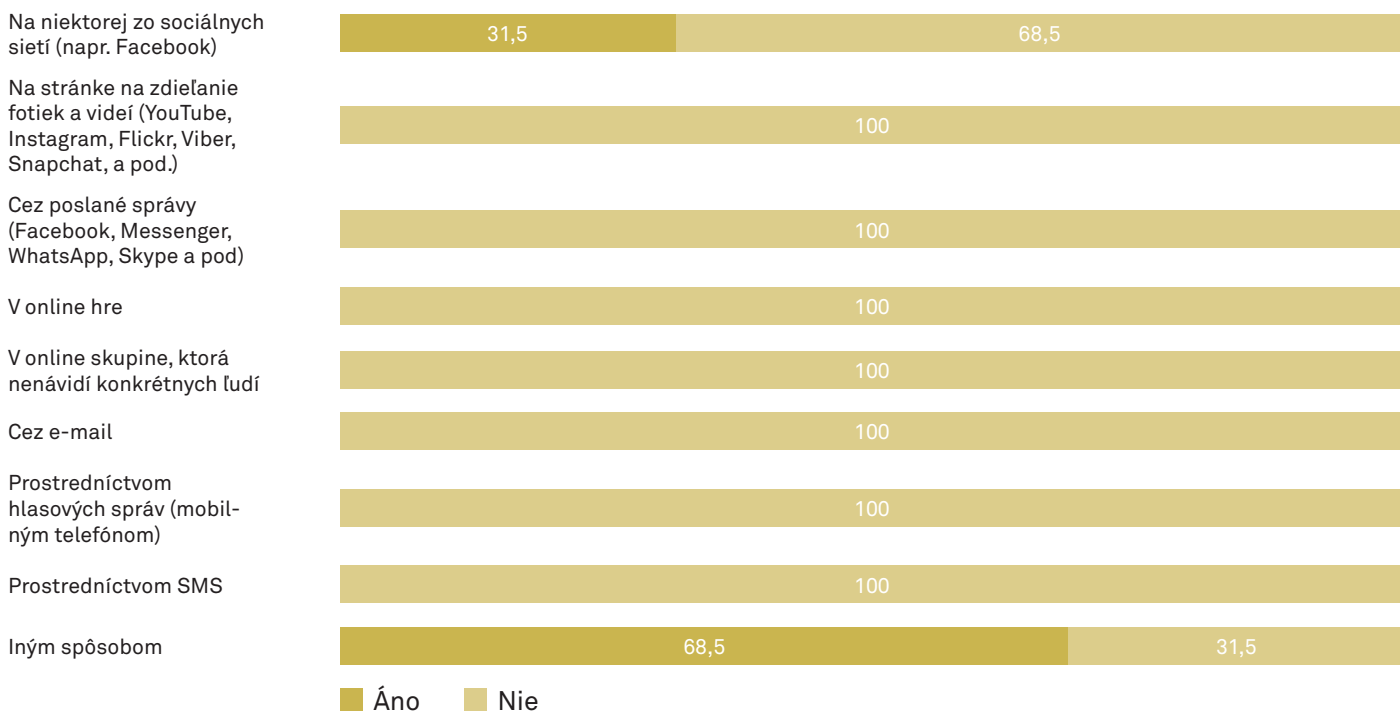
Podľa veku - 15-17

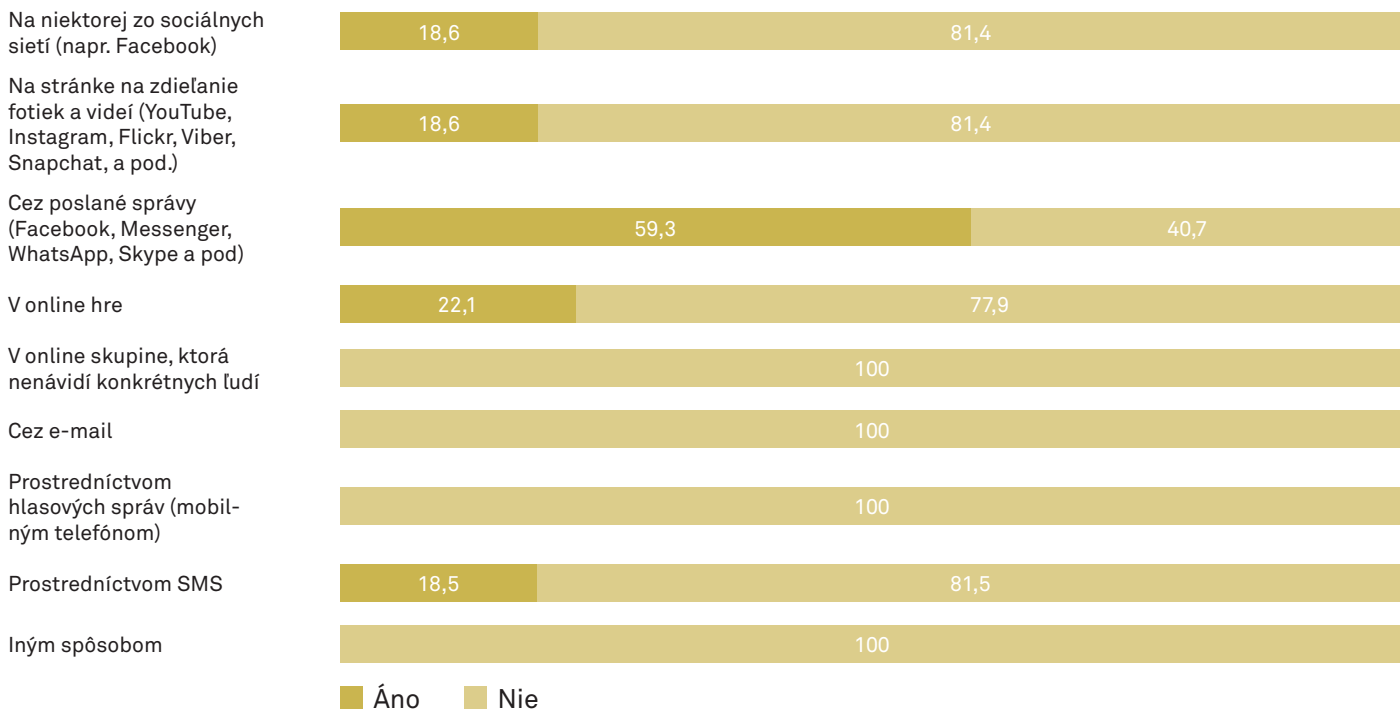
Podľa regiónu - Západné Slovensko

Podľa regiónu - Stredné Slovensko

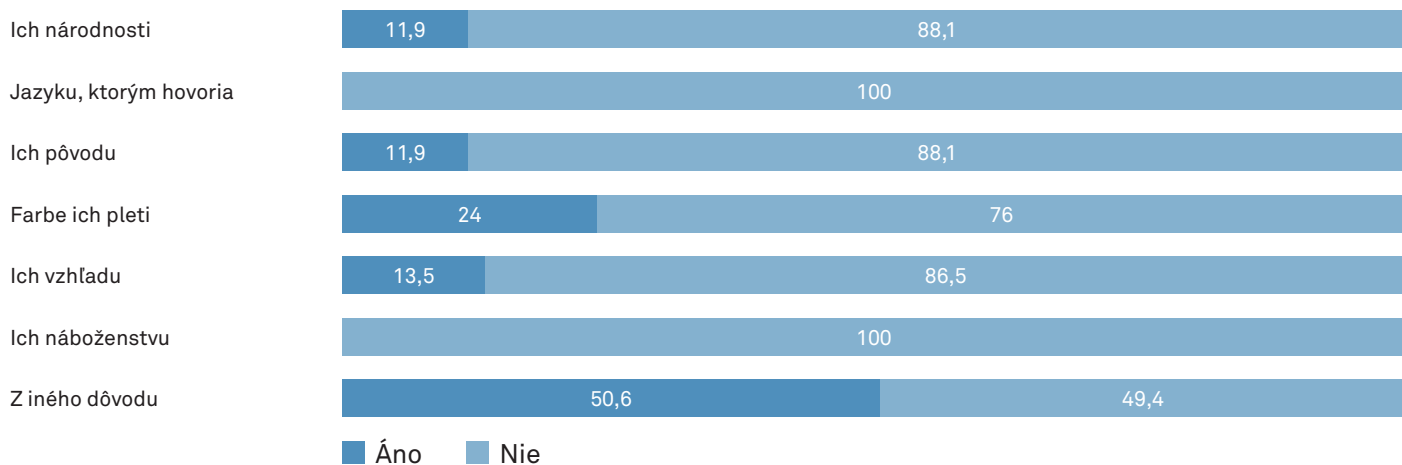

Podľa regiónu - Východné Slovensko

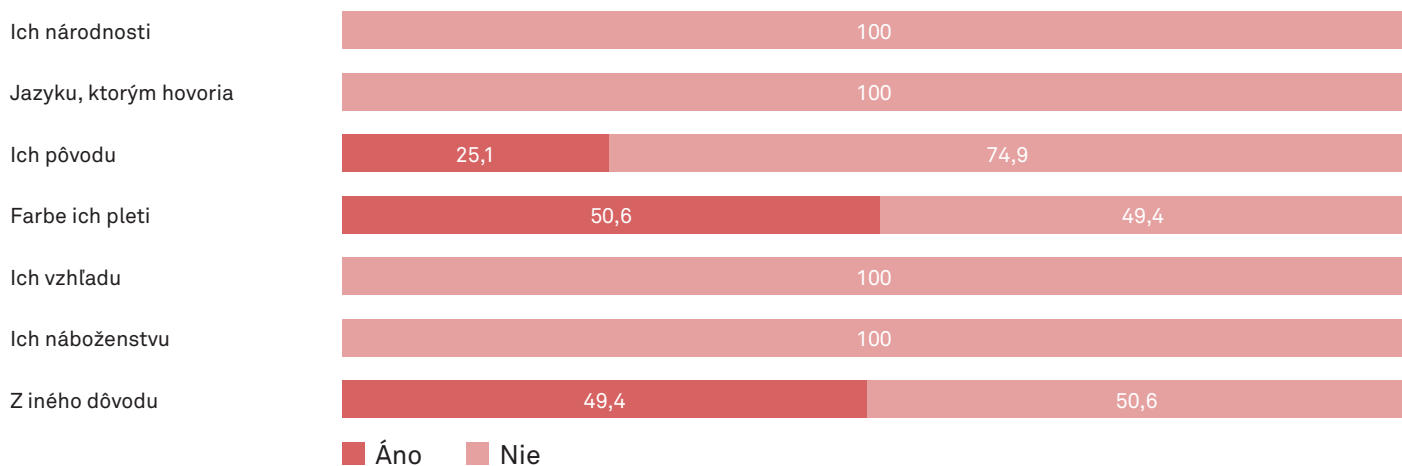

Prečo si to urobil/a? Bolo to kvôli...

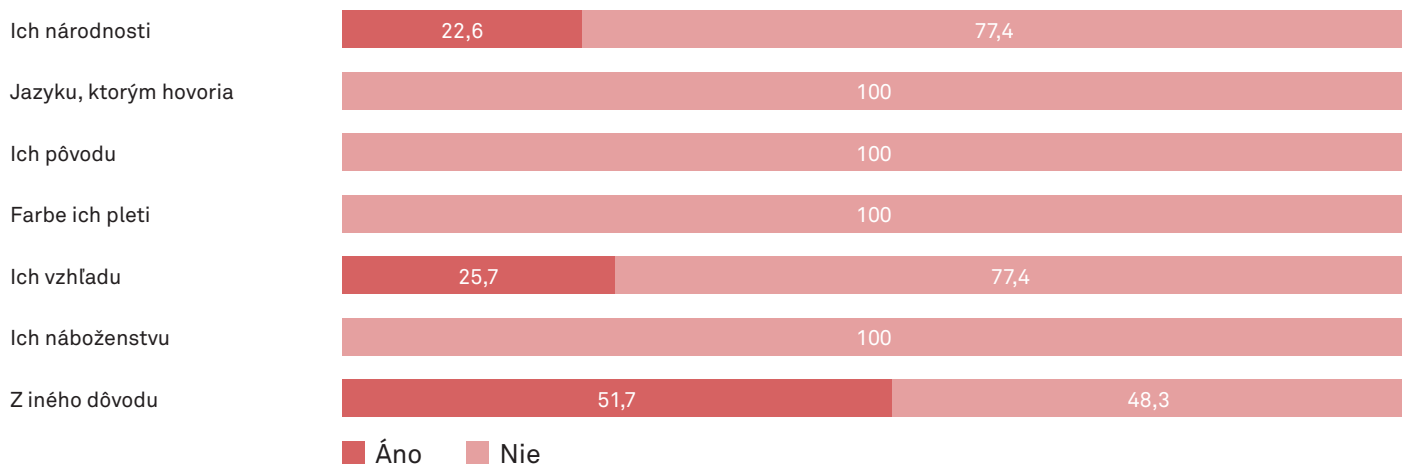
Celá skupina

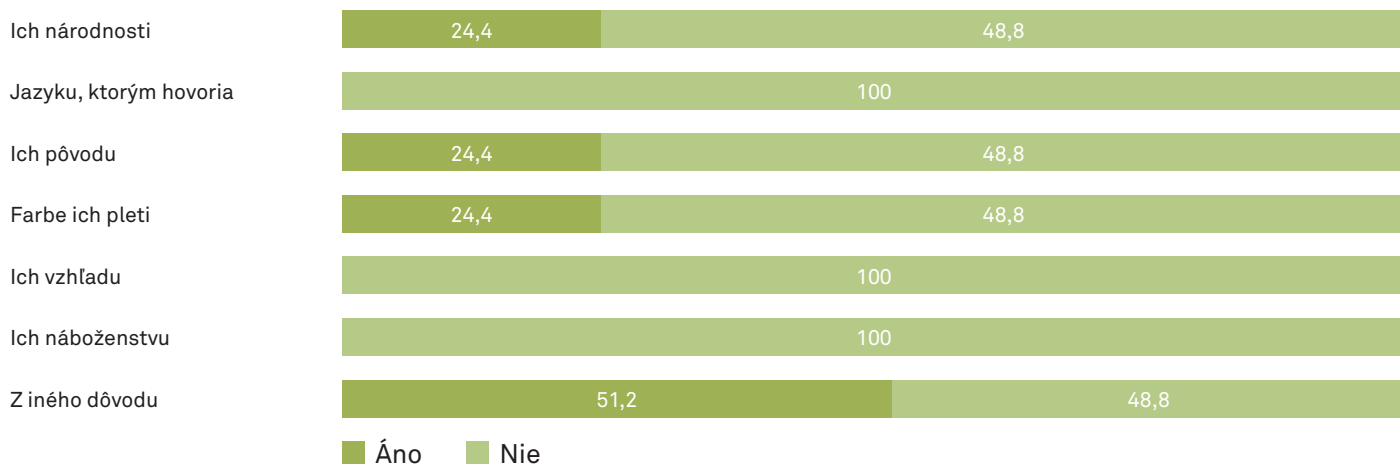
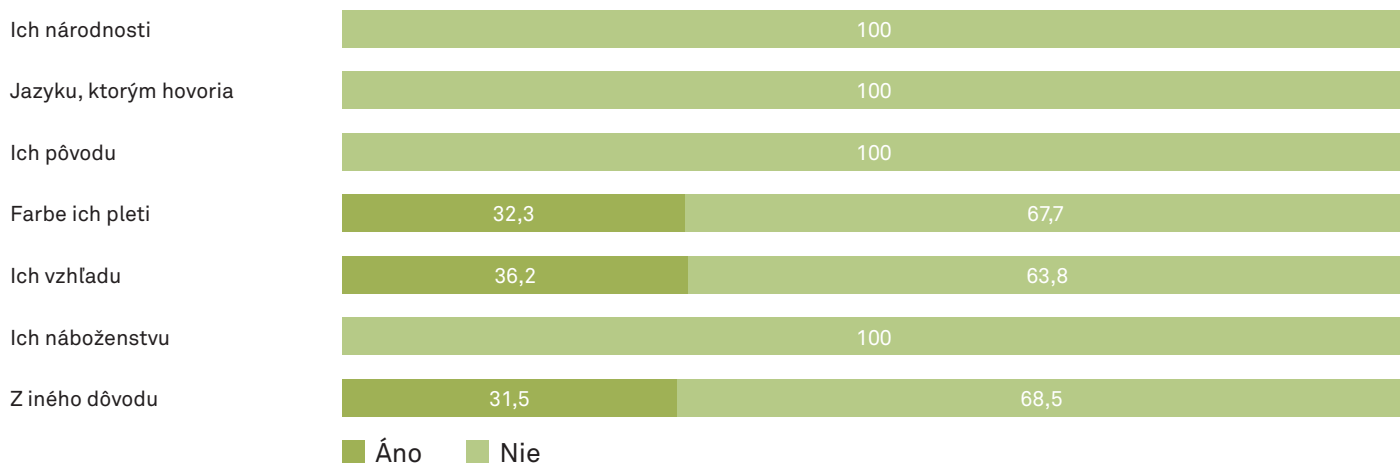

Podľa pohlavia - dievčatá

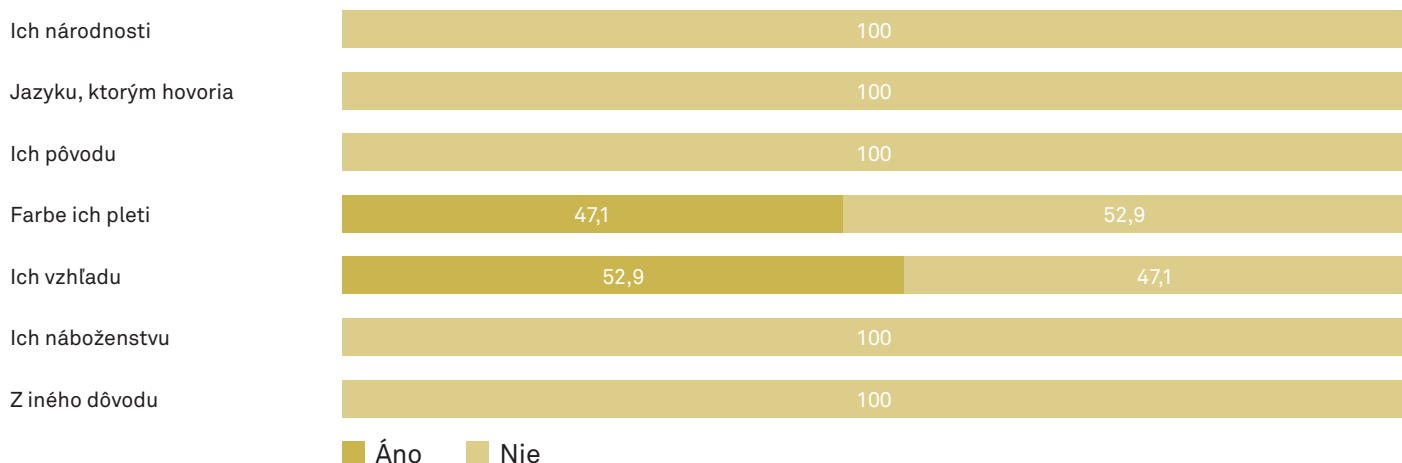
Podľa pohlavia - chlapci

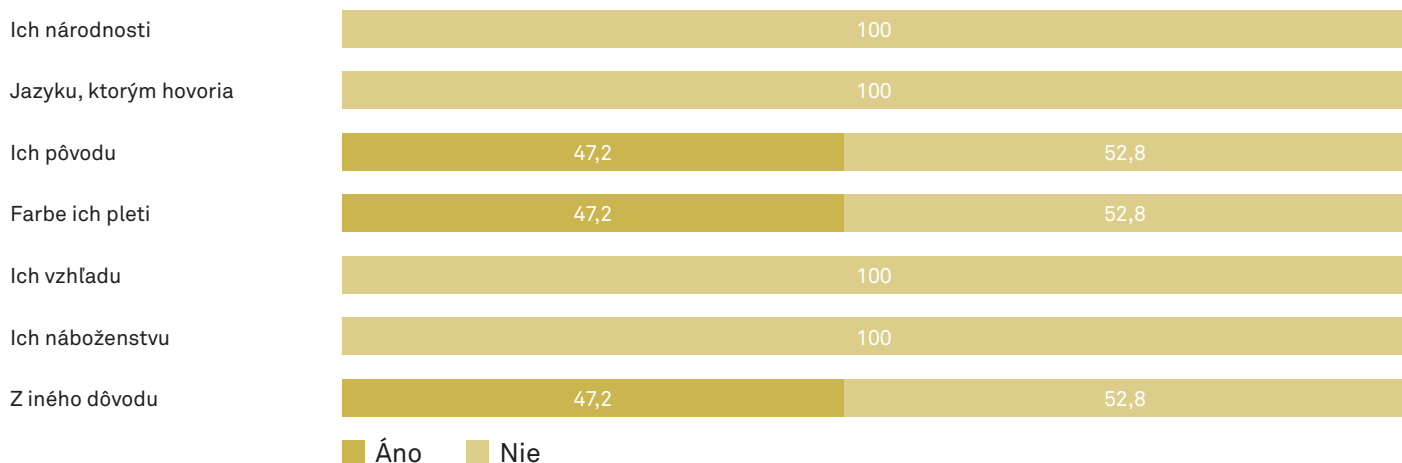
Podľa veku - 11-12**Podľa veku - 13-14****Podľa veku - 13-14**

nikto neuviedol žiadnu z možností

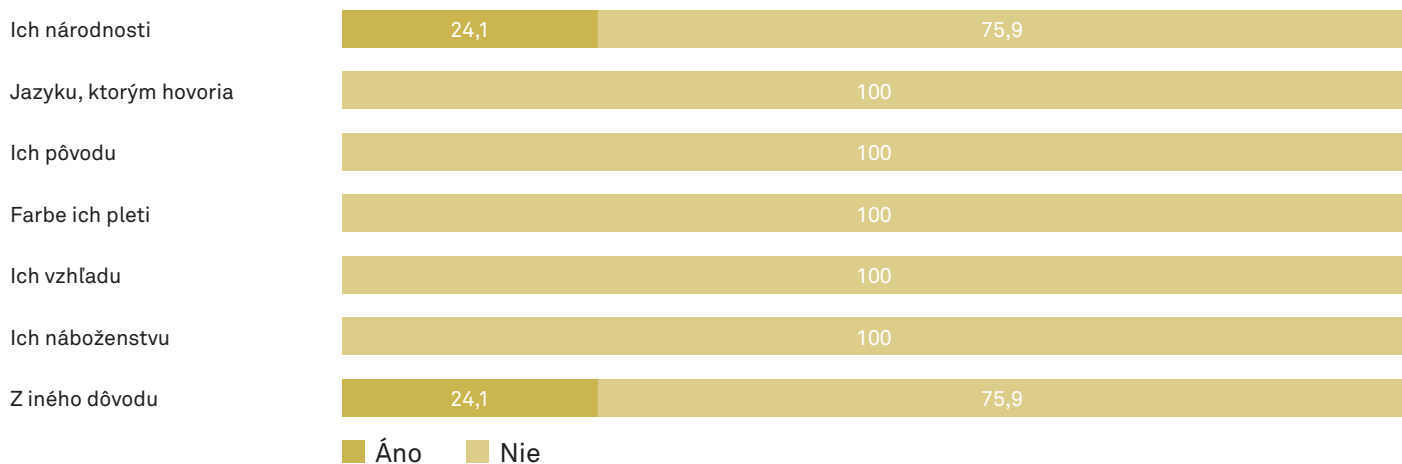
Podľa regiónu - Západné Slovensko

Podľa regiónu - Západné Slovensko

Podľa regiónu - Východné Slovensko

Zhrnutie:

V našom reprezentatívnom výskumnom súbore detí a mladých vo veku 11 – 17 rokov sa 29 % respondentov vyjadrilo, že sa za posledný rok na internete stretlo s nenávisťnými alebo ponižujúcimi správami, komentármi namierenými proti jednotlivcom alebo skupinám ľudí. Takúto skúsenosť majú skôr chlapci ako dievčatá. Riziko skúsenosti s nenávisťným obsahom narastá s vekom, keď v skupine 15 – 17 rokov to bolo 37,9 % mladých, v skupine 11 – 12 rokov to bolo len 17,8 % detí. Z pohľadu rozdielov medzi regiónmi sa ukazuje, že na východnom Slovensku je približne o 10 % vyšší výskyt takejto skúsenosti ako vo zvyšných regiónoch. Z tých, ktorí mali takúto skúsenosť, 63 % uviedlo, že to bolo niekoľkokrát. Zvyšných 37 % sa s tým stretávalo viac-menej pravidelne, minimálne raz za mesiac. Na týždennej báze sa s tým stretali 3 % detí a mladých. Dáta ukazujú, že sú to práve chlapci a mládež vo veku 15 – 17 rokov, kto sa s nenávisťnými obsahmi stretáva vo vyššej frekvencii a nielen párkrát do roka.

Okrem náhodného, resp. neúmyselného kontaktu s nenávisťným obsahom na internete existuje aj kontakt ako výsledok zámerného činnosti. Takmer 10 % detí a mladých za posledný rok vyhľadávalo na internete stránky s nenávisťným obsahom, pričom tak robilo dvojnásobne viac chlapcov ako dievčat.

Okrem kontaktu s nenávisťným obsahom, ktorého objektom bol niekto iný, sa dieťa a mladý človek sám môže stať obeťou verbálneho útoku. Výskumné dáta ukazujú, že takmer 5 % detí a mladých dostalo cez internet nejaké nenávisťné alebo ponižujúce správy namierené proti nim samým alebo skupine, do ktorej patria. Ak sme vyššie uviedli, že kontakt s nenávisťným obsahom majú častejšie chlapci, v tomto prípade sa ukazuje, že objektom nenávisťných správ sú skôr dievčatá (5,5 % proti 3,9 %). Na druhej strane, v prípade chlapcov šlo o vyššiu frekvenciu – 41 % z nich malo takúto skúsenosť častejšie ako raz do mesiaca, no pri dievčatách to bolo v tejto frekvencii len 17,6 %.

Dôvody pre vznik nenávisťných obsahov môžu byť rôzne. Nami získané dáta ukazujú, že v jednej štvrtine prípadov bol dôvodom vzhľad, 15 % uviedlo ako dôvod svoj pôvod, 12 % národnosť a 11 % jazyk, no až 64 % uviedlo, že to bolo z iného nešpecifikovaného dôvodu. V prípade dievčat bol najčastejším dôvodom vzhľad a v prípade chlapcov to bola národnosť. Z konkrétne uvedených dôvodov vo vekovej kategórii 11 – 12 rokov prevažovala otázka pôvodu (37 %), v skupine 13 – 14 rokov to bol vzhľad (50 %) a v skupine 15 – 17 rokov vzhľad ako dôvod (20 %) len mierne prevyšoval iné dôvody. Z pohľadu regiónov sa neukazujú významné rozdiely, jedine na východnom Slovensku výraznejšie vyčnieva otázka pôvodu ako motívu pre nenávisťné prejavy.

Výskum potvrdil, že nenávisťné obsahy sa najviac šíria prostredníctvom komentárov na sociálnych sieťach (54 % prípadov) a cez správy poslané prostredníctvom sociálnych sietí a komunikačných aplikácií (35 %). Po nich nasledujú platformy na zdieľanie fotografií a videí (18 %). V šiestich percentách prípadov sa tak stalo v online skupine, ktorú spája nenávisť voči konkrétnym ľuďom, v siedmich percentách to bolo cez email a približne v 4 % prípadov sa to stalo v online hre.

Najčastejšie prežívanou emóciou obeť nenávisťných prejavov je hnev (56 %), smútok (37 %), poníženie (36 %), hanba (21 %) a strach (16 %). V 19 % prípadov je reakciou túžba vyhnúť sa ľuďom. Obeť nemusí reagovať len negatívne, čo ukazuje zistenie, že 9 % detí a mladých sa na im adresovaných nenávisťných prejavoch zabávalo.

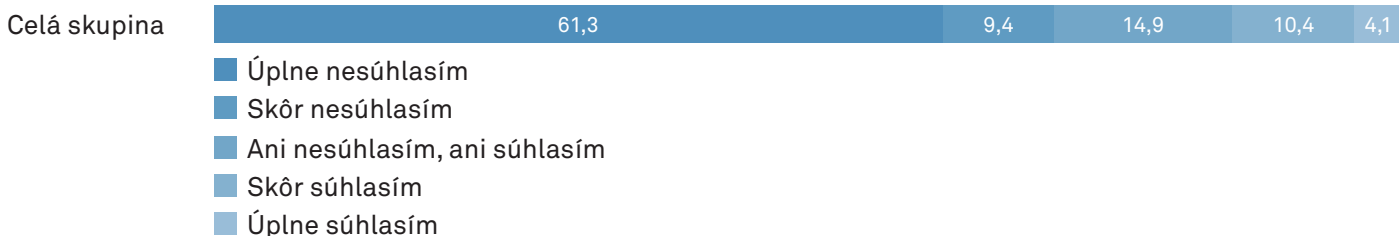
Deti a mládež môžu byť aj tvorcami nenávisťných obsahov, no ide len malú skupinu (1,5 %). Väčšina z nich takýto obsah zverejnila len párkrát za rok, no až 31 % to robilo minimálne raz za mesiac, pričom to častejšie robili chlapci ako dievčatá. Aj v prípade tvorby nenávisťného obsahu platí, že sa to šíri cez správy poslané v rámci sociálnych sietí a komunikačných aplikácií (40 %), samotné sociálne siete (39 %) a na stránkach pre zdieľanie fotiek a videí (19 %). V 11 % prípadov sa to dialo v prostredí online hry a v 9 % to bolo prostredníctvom SMS. Chlapci častejšie používali správy poslané v rámci sociálnych sietí a komunikačných aplikácií a v online hre, pričom dievčatá boli takýmto spôsobom aktívnejšie na sociálnych sieťach a zdieľacích platformách.

Najčastejším špecifikovaným dôvodom, pre ktorý deti a mladí tvorili nenávisťné obsahy, bola farba pleti (24 %), potom nasledoval vzhľad (13,5 %), národnosť a pôvod (zhodne 12 %). Polovica uviedla, že to bolo z nejakého iného nešpecifikovaného dôvodu.

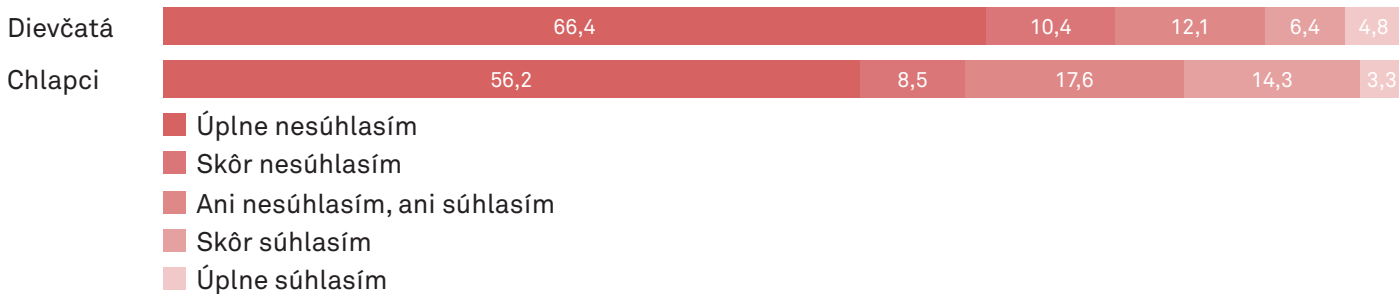
Násilný extrémizmus

Do akej miery súhlasíš alebo nesúhlasíš s nasledujúcimi výrokmí?

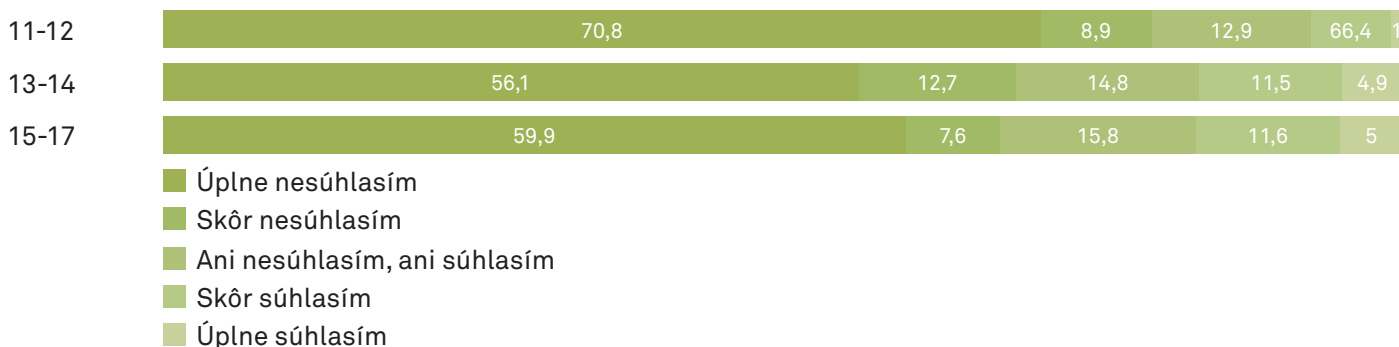
Je v poriadku použiť násilie voči niekomu, kto si začal ako prvý?

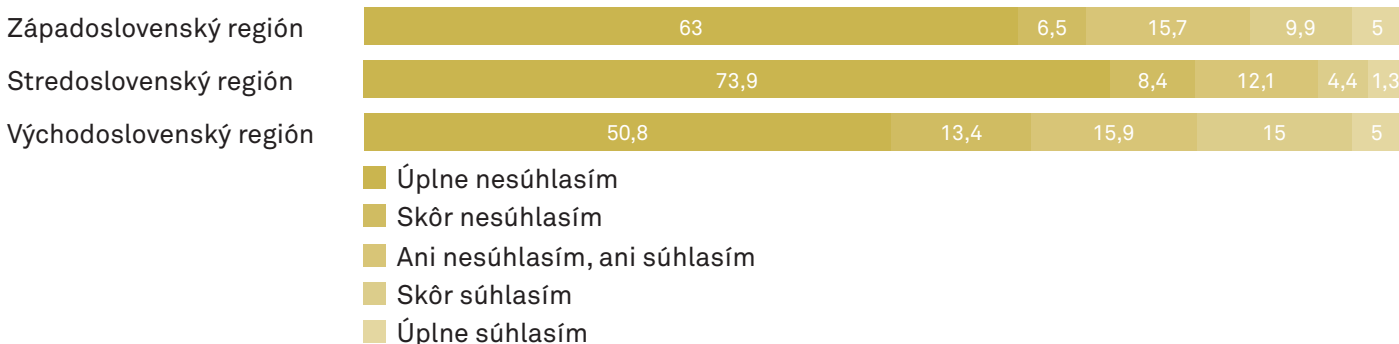
Podľa pohlavia

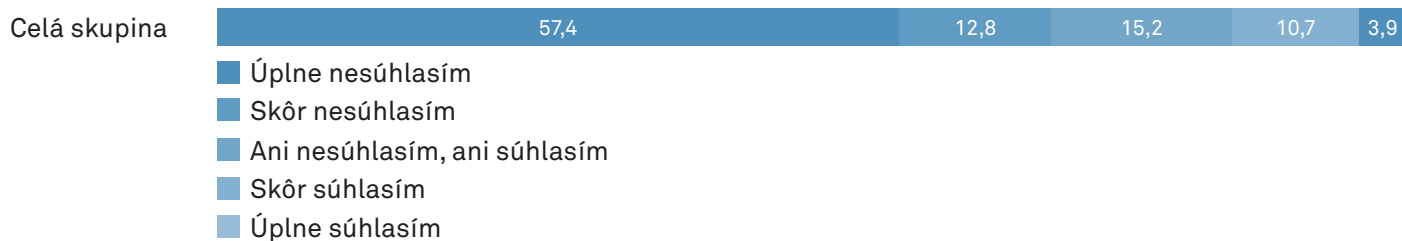
Podľa veku

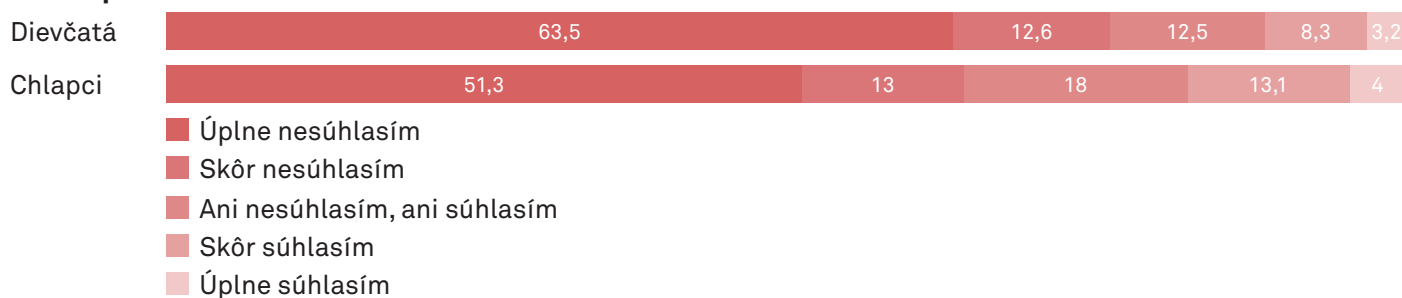
Podľa regiónu

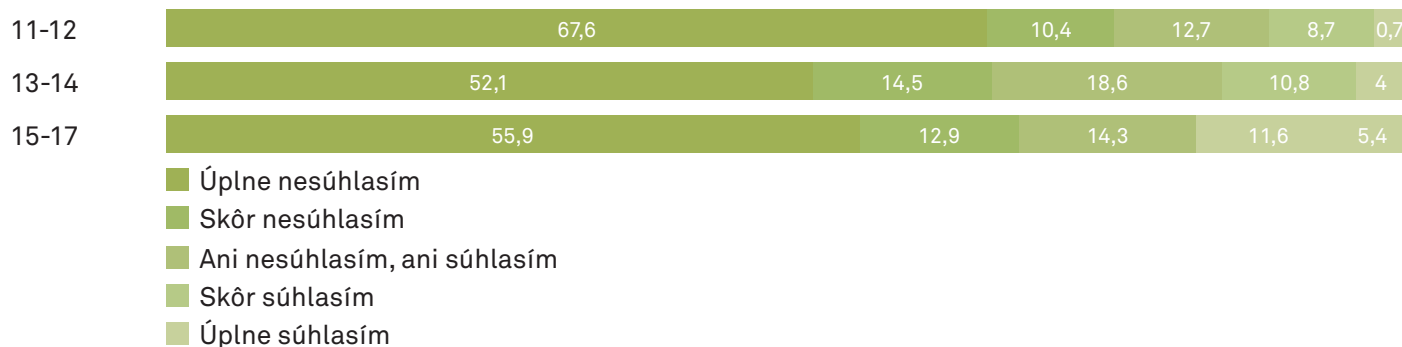
Je v poriadku použiť násilie voči niekomu, kto uráža tvojich priateľov alebo tvoju rodinu?

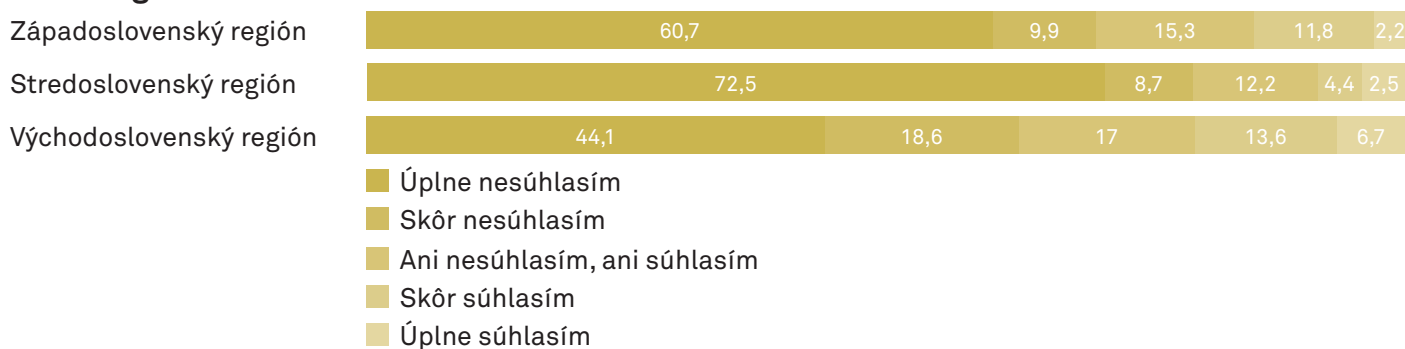
Podľa pohlavia

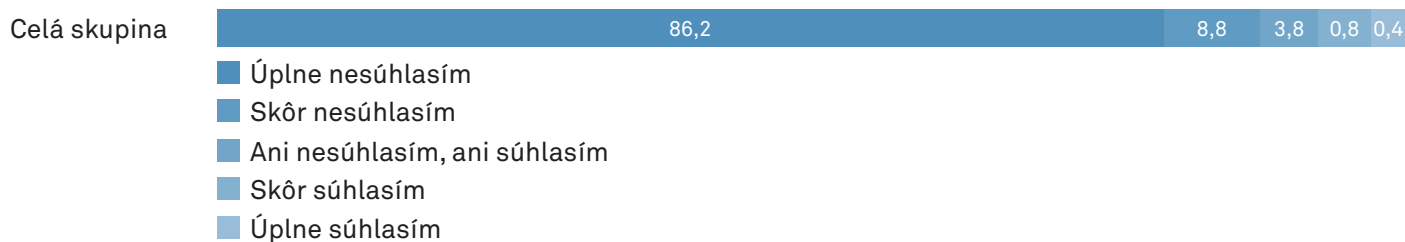
Podľa veku

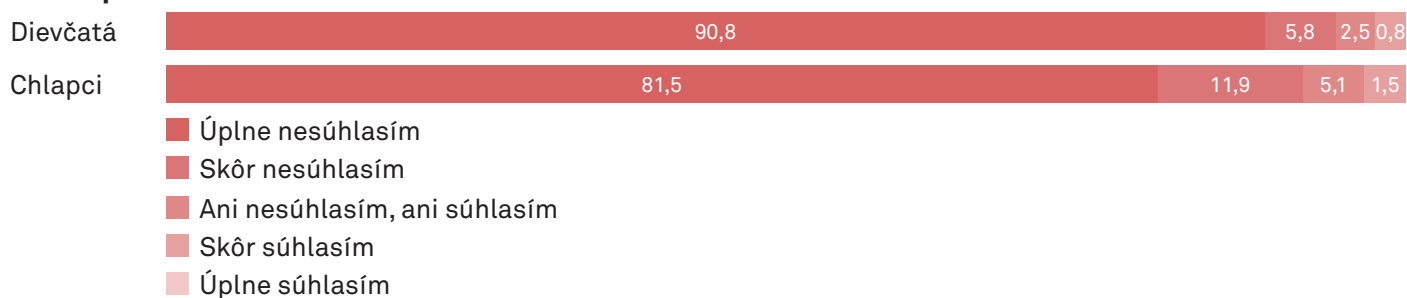
Podľa regiónu

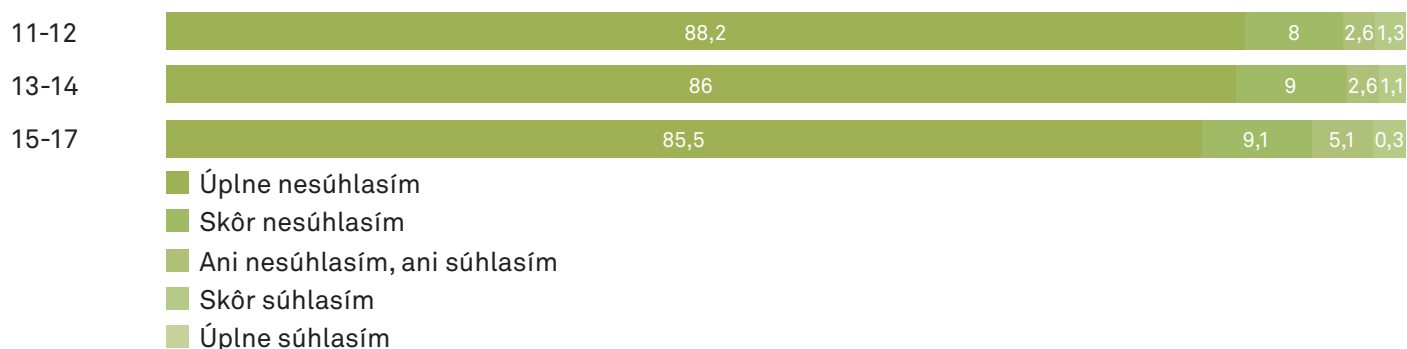
Je v poriadku používať násilie, pretože násilie je zábava?

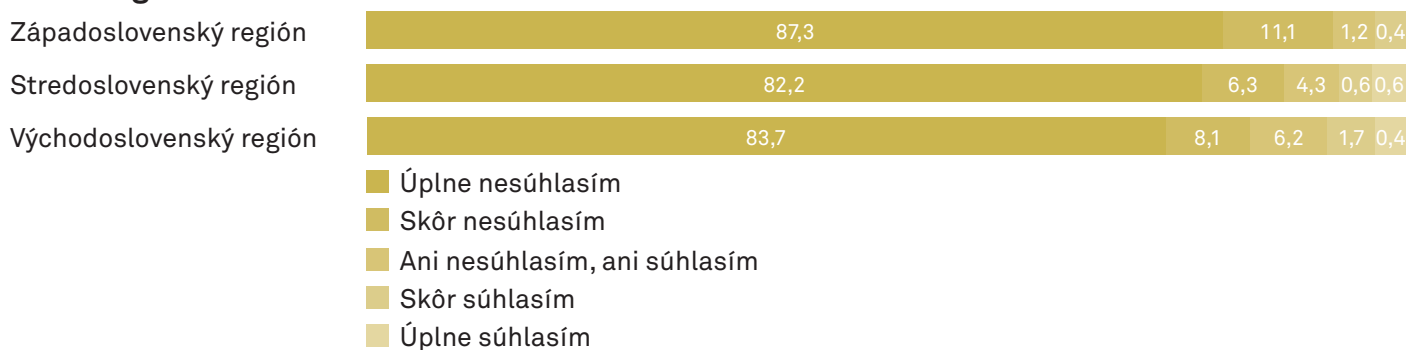
Podľa pohlavia

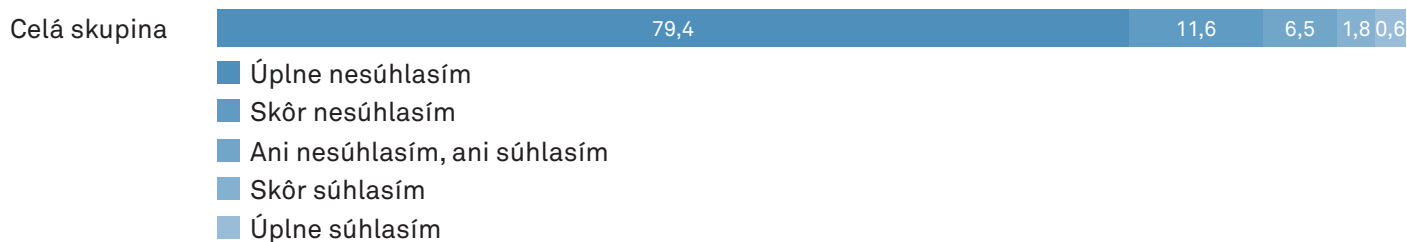
Podľa veku

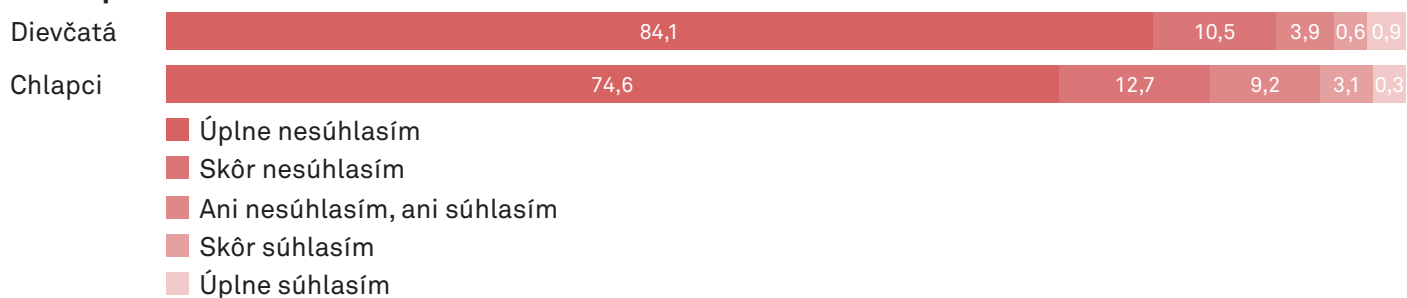
Podľa regiónu

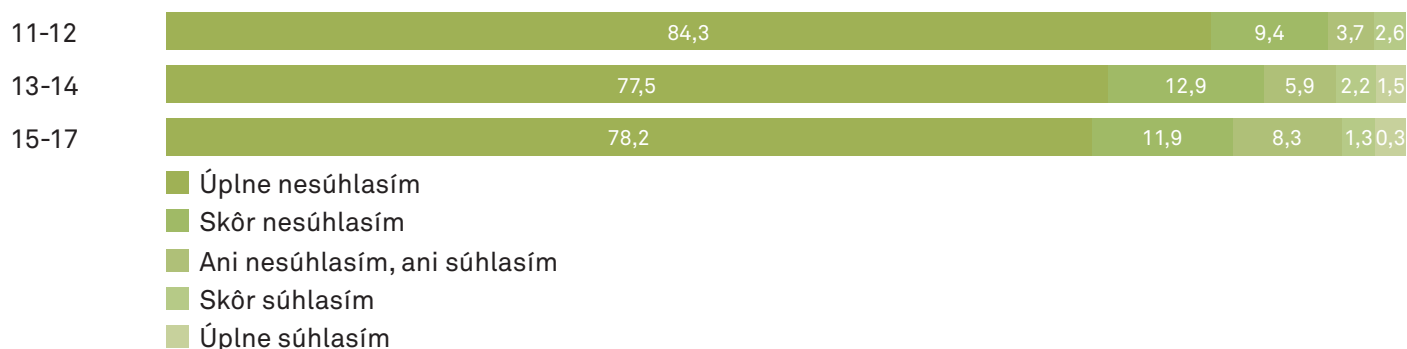
Je v poriadku používať násilie, pretože tak ťa druhí rešpektujú?

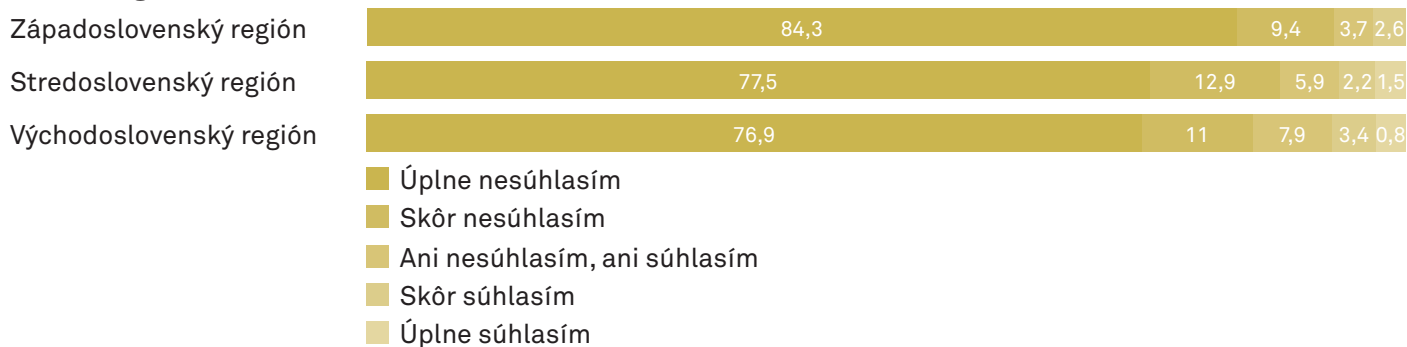
Podľa pohlavia

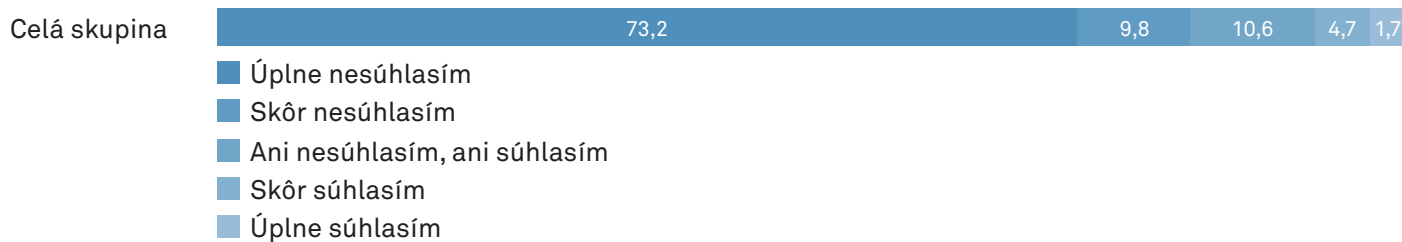
Podľa veku

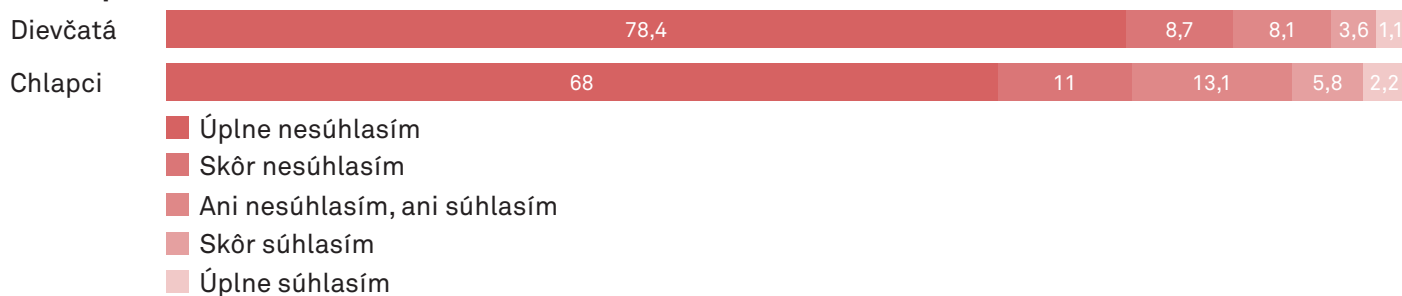
Podľa regiónu

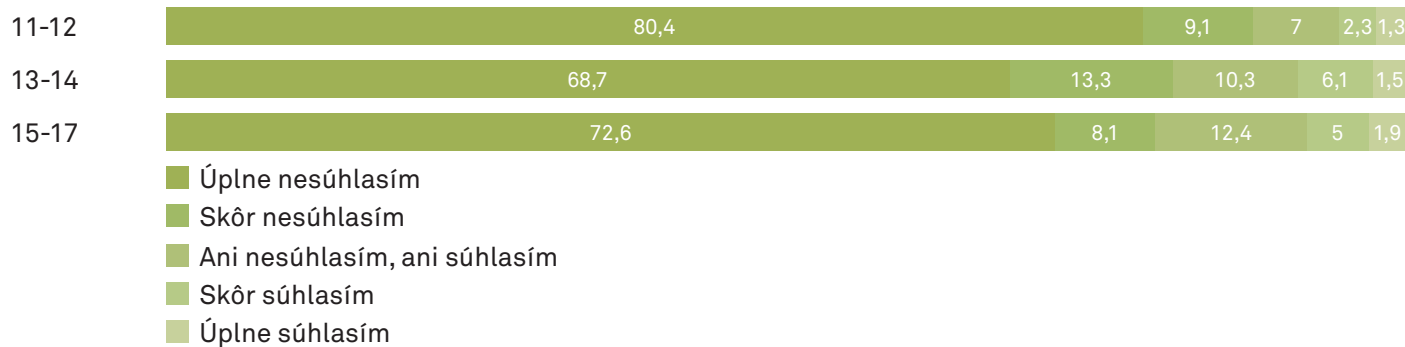
Je v poriadku používať násilie, ak si z teba niekto uťahuje alebo ťa uráža kvôli tvojmu náboženstvu, pôvodu alebo farbe tvojej pleti?

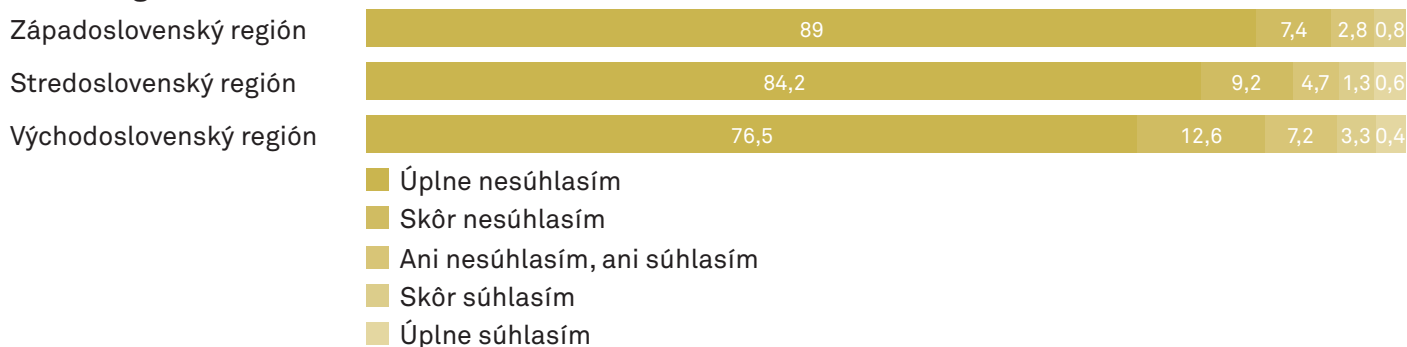
Podľa pohlavia

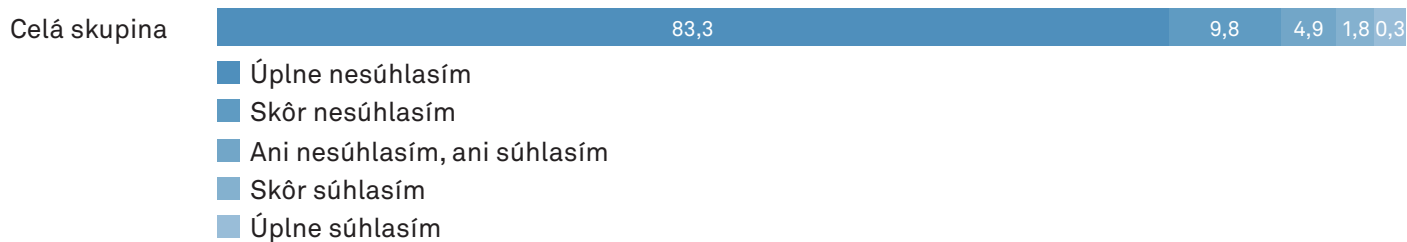
Podľa veku

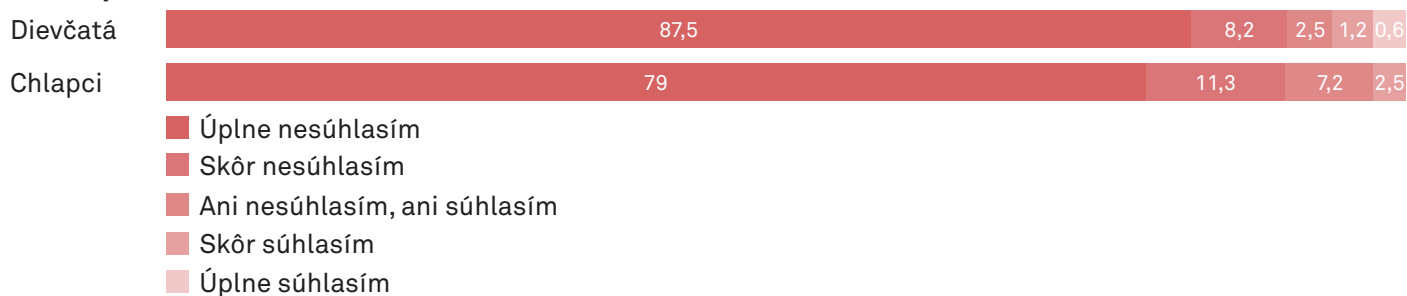
Podľa regiónu

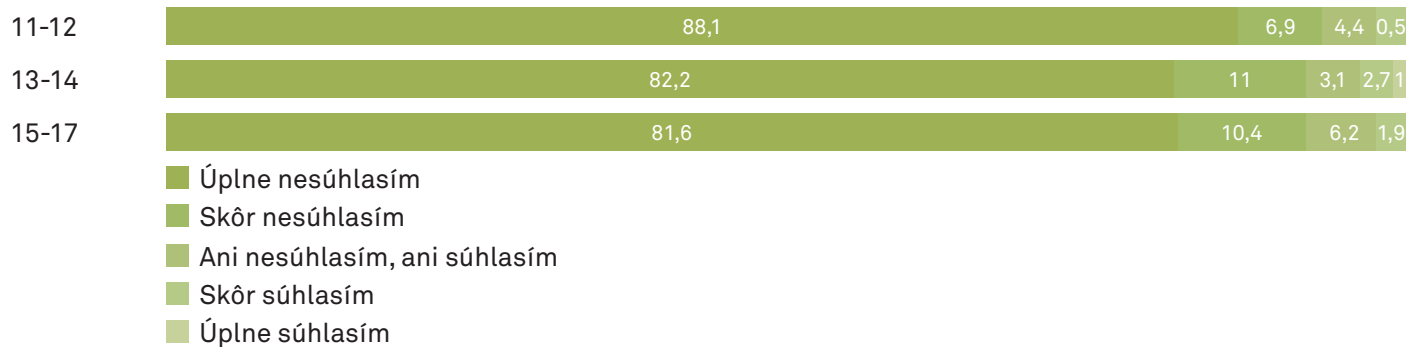
Je v poriadku používať násilie na vyriešenie problémov sveta?

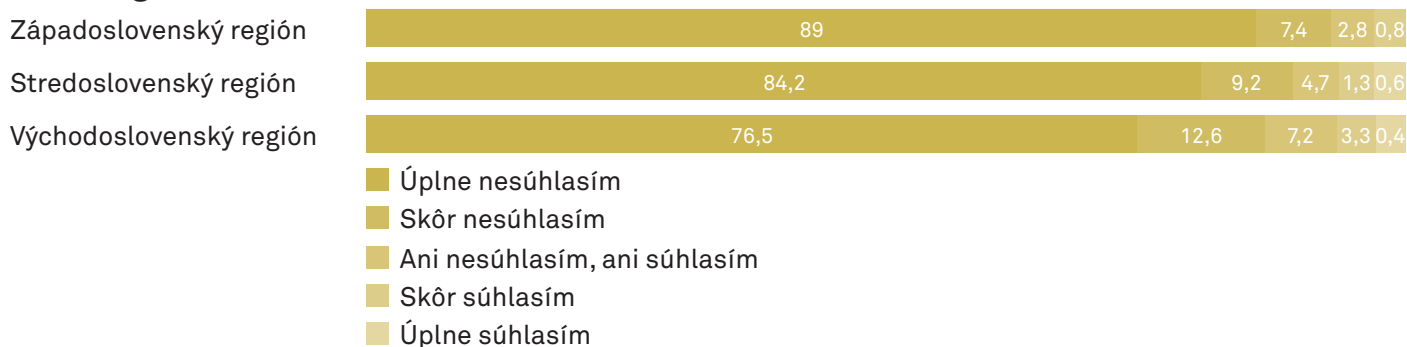
Podľa pohlavia

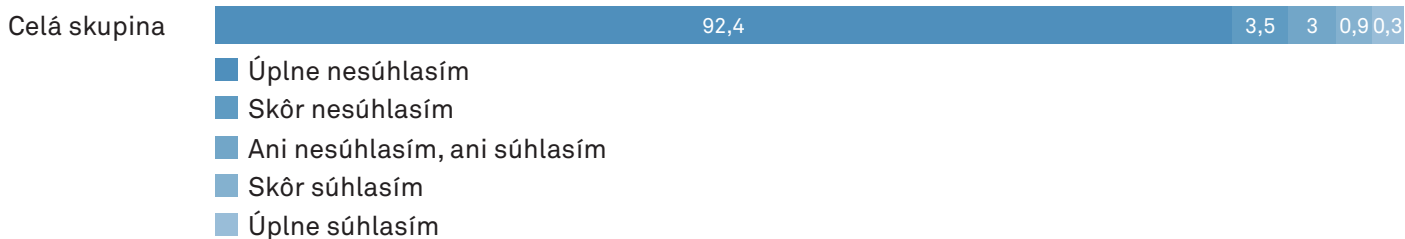
Podľa veku

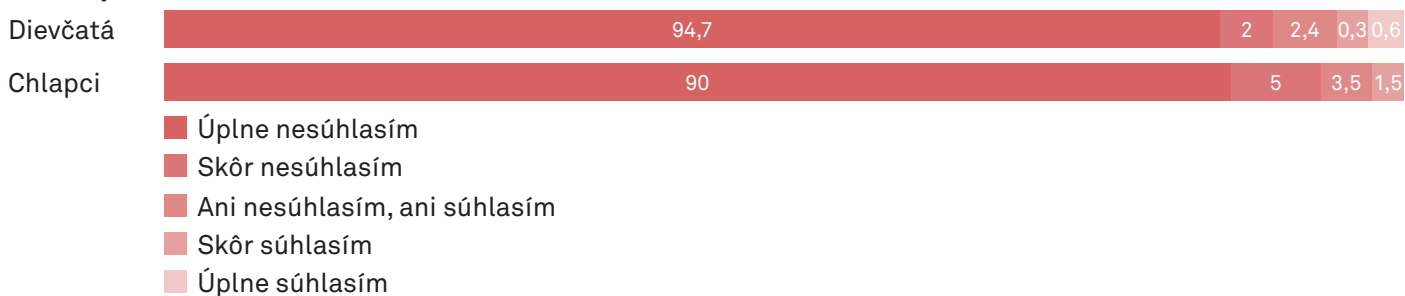
Podľa regiónu

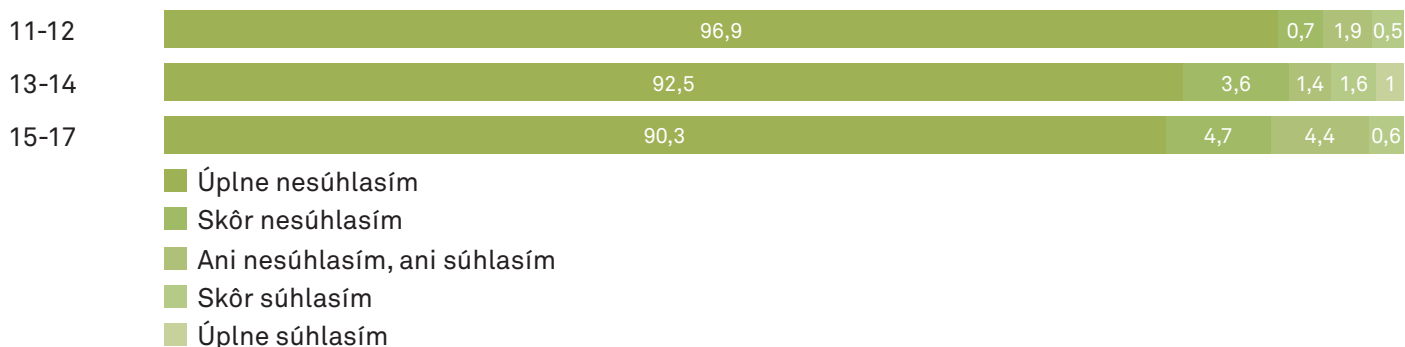
Je v poriadku páchať teroristické činy?

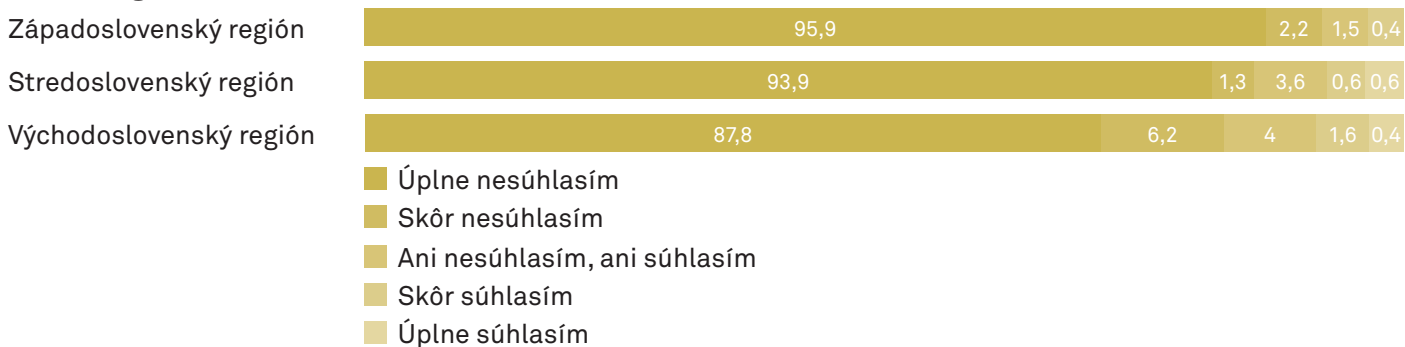
Podľa pohlavia

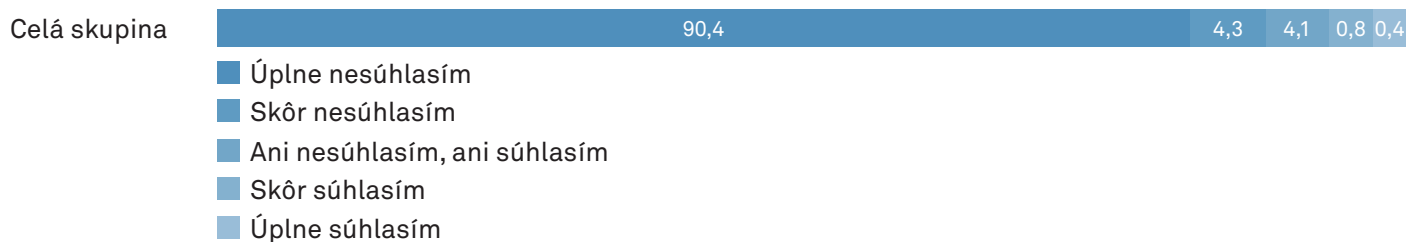
Podľa veku

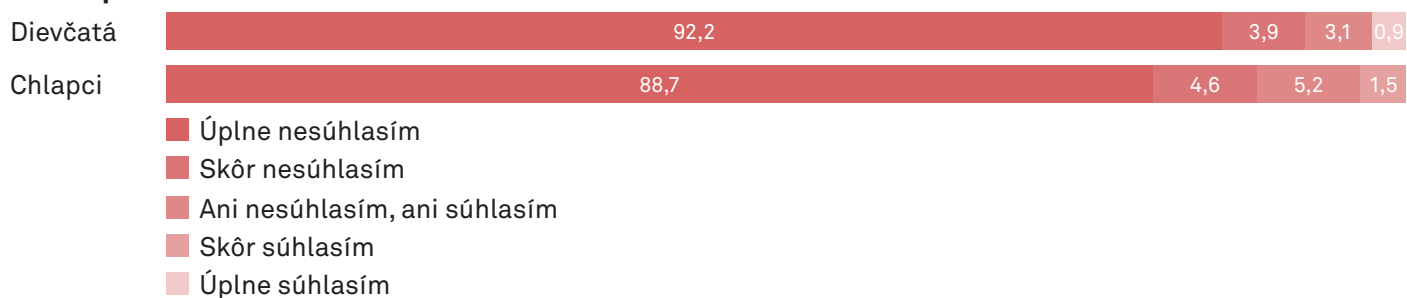
Podľa regiónu

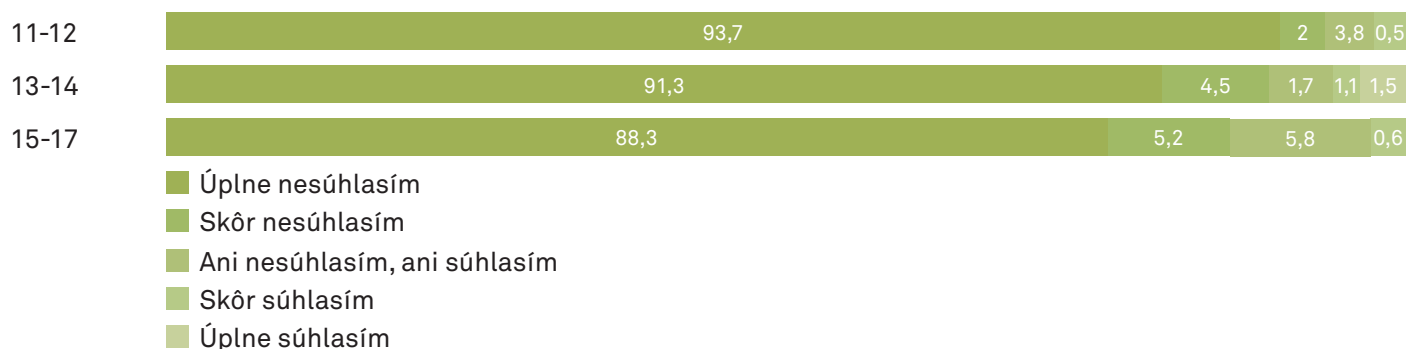
Je v poriadku používať bomby na boj proti nespravodlivosti?

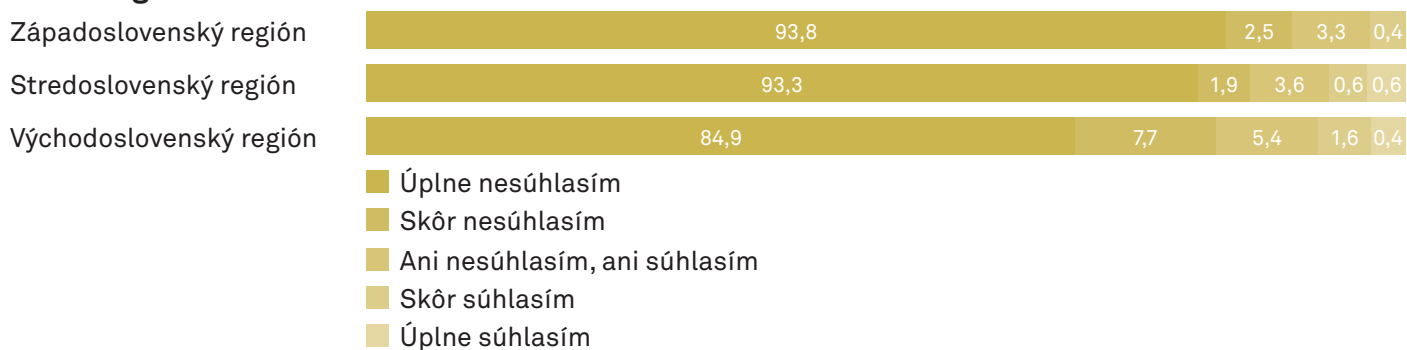
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

Zhrnutie:

V rámci výskumu sme zisťovali názor na a prípadný súhlas s použitím násilia v rozličných kontextoch. Túto časť sme nazvali násilný extrémizmus a pýtali sme sa skupiny vo veku 11 – 17 rokov. Výsledky výskumu ukazujú, že 14,5 % respondentov reprezentatívneho výskumu skôr súhlasí alebo úplne súhlasí s použitím násilia voči niekomu, kto si začal ako prvý. Ďalších skoro 15 % o tom váha (ani nesúhlasí, ani súhlasí). Chlapci sú štatisticky významne ochotnejší použiť násilie ako dievčatá, i keď v možnosti voľby úplne súhlasím s násilím jemne predbehli chlapcov (4,8 % verzus 3,3 %). Čo sa týka vekových skupín, vekom stúpa ochota súhlasiť s použitím násilia. Veľmi podobné výsledky sú pri názore respondentov na použitie násilie voči niekomu, kto uráža ich priateľov alebo rodinu: 14,6 % skôr súhlasí alebo úplne súhlasí s použitím násilia v takomto prípade. Chlapci sú oproti dievčatám ochotnejší použiť násilie a podobne ako v prvej položke ochota použiť násilie stúpa s vekom. Situácia sa mení pri položke, ktorá zisťuje ochotu použiť násilie, pretože násilie je zábava. Iba 1,2% skôr súhlasí alebo úplne súhlasí s použitím násilia pre zábavu. Opäť štatisticky významne prevládajú chlapci nad dievčatami. Vekom sa však ochota použiť násilie pre zábavu výrazne nemení. Súhlas s použitím násilia pre dosiahnutie rešpektu zvolilo 2,4 % (percentá spolu za skôr súhlasím a úplne súhlasím). Znovu chlapci dominovali nad dievčatami a vekom sa ochota významne nemení. S násilím súhlasilo alebo skôr súhlasilo 6,4 % respondentov pri položke používanie násilia, ak si z nich niekto ťahuje alebo uráža kvôli náboženstvu, pôvodu alebo farbe pleti. So zvyšujúcim sa vekom sa ochota jemne ale štatisticky signifikantne zvyšovala a chlapci boli znovu ochotnejší siahnuť ku násiliu v porovnaní s dievčatami. Oproti predchádzajúcej položke súhlas s použitím násilia na vyriešenie problémov sveta klesol. Súhlas vyjadriло iba 2,1% opýtaných. U chlapcov viac ako dievčat a vo vekových skupinách sa súhlas použitím násilia nemenil. Ešte menej respondentov súhlasí s terorizmom, s ktorým súhlasí iba 1,2 %. Vo veku sa líšila iba skupina 11-12 ročných, ktorí boli výrazne proti oproti starším (13 – 14,15 – 17) skupinám. A už štandardne chlapci viac ako dievčatá. Posledná položka zisťovala súhlas s použitím bômb na boj proti nespravodlivosti. Podobne ako pri terorizme s tým súhlasilo 1,2 % opýtaných. V tejto položke sa chlapci a dievčatá významne nelíšili a rozdiel sme nenašli ani s prihliadnutím na vek.

Záver

Výsledky výskumu ukazujú, že takmer jedna tretina detí vo veku 11 – 17 rokov sa za posledný rok stretla s nejakou formou nenávisťného obsahu. V kontakte s takýmto obsahom sú častejšie chlapci ako dievčatá, pričom riziko takejto skúsenosti narastá s vekom. Oproti spomínanej jednej tretine detí a mládeže, každé desiate dieťa alebo mladý človek úmyselne takéto obsahy vyhľadáva a znova sa to týka viac chlapcov ako dievčat. Ide o dosť vysokú prevalenciu správania, ktorého motivácia nie je známa. Nárast agresivity, i tej verbálnej, je zväčša multifaktorovo determinovaný. Jedným z faktorov, ktorý sa ukazuje ako významný pri problematickom správaní sa jednotlivca v prostredí internetu, je známy disinhibičný efekt.

V súlade s predchádzajúcimi výskumami sa potvrdilo, že nenávisťný obsah sa najčastejšie šíri prostredníctvom sociálnych sietí, platforiem na posielanie správ či zdieľanie obsahu, pričom nejde o jeden výhradný spôsob, ale o kombináciu komunikačných kanálov.

Približne jedno dieťa z dvadsiatich malo ako obeť skúsenosť s nenávisťným obsahom. Skutočnosť, že 25 % z nich uviedlo, že proti nim zamerané nenávisťné obsahy sa týkali ich vzhľadu, môže naznačovať dôležitosť fyzickej krásy v období puberty a adolescencie. Odchýlky od toho, čo sa v tejto vekovej kategórii vníma ako krása, sa niekedy stávajú predmetom verbálneho útoku na druhú osobu. Samotný impulz k verbálnej agresii môže byť niečo iné, ale fyzický vzhľad predstavuje zraniteľné miesto druhej osoby. Približne každá siedma obeť uviedla, že ten útok bol zameraný na ich pôvod, čo naznačuje existenciu predsudkov voči sociálnemu statusu. Dáta ukazujú, že otázka národnosti sa tiež stáva témou verbálnej agresie. Takýto útok si zažilo 12 % obetí a o niečo menej (11 %) sa stalo terčom útoku kvôli jazyku. Spomenuté oblasti poukazujú na potrebu prevencie v zmysle výchovy k úcte a rešpektovaniu iných národností a zároveň na potrebu výchovy k vnímaniu hodnoty človeka nezávislej od fyzickej krásy či sociálneho postavenia.

Nepomer medzi počtom obetí (5 %) a počtom agresorov (1,5 %) možno interpretovať dvojakým spôsobom. Na jednej strane to možno vysvetliť tak, že jednotliviec prejavujúci sa verbálnou agresiou voči druhým ľuďom útočí na viac obetí. Druhým možným vysvetlením je, že vzhľadom na spôsob zberu dát sa deti alebo mladí nechceli priznať k takémuto konaniu.

Všeobecne môžeme povedať, že naši respondenti vo veľkej väčšine odmietajú násilie (cca 80 – 90 % zvolilo odpoveď úplne nesúhlasím, skôr nesúhlasím). Ochota použiť násilie rastie pri položkách, ktoré sa na prvý pohľad zdajú „dobrým motívom“, respektíve „spravodlivou obranou“, ako napr. keď niekto začne prvý, alebo niekto uráža rodinu alebo priateľov. A výrazne klesajú pri použití násilia pre zábavu a rešpekt, použitia terorizmu a bômb. Vo všetkých položkách okrem poslednej (používanie bômb na boj proti nespravodlivosti) chlapci boli významne ochotnejší použiť násilie oproti dievčatám. Pri niektorých položkách sa vekom zvyšovala ochota vidieť násilie ako riešenie, u niektorých najmä vyhranených (násilie ako zábava, násilie pre rešpekt) sa táto tendencia neobjavila. Medzi regiónmi neboli zistené konštantné a konzistentné rozdiely. Znepokojivý je výskyt síce malého ale významného percenta našich respondentov, ktorí vnímali násilie ako regulárny spôsob riešenia problémov. Otvára sa tu otázka, či ide o špecifikum vývinového obdobia, rebelstvo a nekonformnosť, alebo ide o výchovu a vzory v rodine, spoločnosti alebo v kultúre, či politike. Z výskumu nemôžeme jasne povedať, že v konkrétnej situácii sa mladí ľudia priklonia ku použitiu násilia ako riešenia, ale fakt, že v testových situáciách násilie schvaľujú, nie je príliš povzbudivý.

Sociálne siete a excesívne používanie internetu a sociálnych médií
(P. Izrael, J. Holdoš, R. Ďurka, M. Hasák)

Úvod

Táto výskumná správa zahŕňa základné zistenia z projektu EU Kids Online IV v Slovenskej republike, ktoré sa týkajú vybraných rizikových aktivít detí a dospelujúcich v online priestore. Zistenia vychádzajú z dotazníkového prieskumu, ktorý sa uskutočnil v domácnostiach od 30. apríla do 12. júna 2018. Respondentmi v prieskume bolo 969 detí a dospelujúcich, ktorí používajú internet.

Správa obsahuje zistenia z oblasti používania sociálnych sietí a excesívneho používania internetu a sociálnych sietí.

Metodológia

Vzorka

Výskum vychádza zo vzorky 969 detí a dospelujúcich vo veku 9 – 17 rokov, ktorí používajú internet. Vo vzorke bolo zastúpených 51 % chlapcov a 49 % dievčat. Jednotlivé vekové kohorty boli zastúpené nasledovne: 9 – 11 rokov (30,5 %), 12 – 14 rokov (32,7 %) a 15 - 17 rokov (36,8 %). Priemerný vek bol 13,2 rokov (SD = 2,6 rokov). V správe sú uvedené výsledky z dát, ktoré boli štatisticky prevážené, aby zodpovedali rozloženiu detí a mladistvých z pohľadu veku a pohlavia v celej populácii Slovenskej republiky.

Dotazník

Vo výskume bol použitý dotazníkový nástroj vytvorený pre potreby projektu EU Kids Online IV, v rámci ktorého sa zbierajú dáta v ďalších európskych krajinách. Hlavnej vlne výskumu predchádzal pilotný výskum na vzorke 290 respondentov vo veku 9 – 18 rokov zo škôl v okrese Ružomberok.

Výber vzorky

Vytvorenie reprezentatívnej vzorky zo základného súboru detí vo veku 9 až 17 rokov, ktoré používajú internet, bolo uskutočnené náhodným výberom z registra obcí a miest SR. Podkladom pre tento výber boli oficiálne štatistiky zo sčítania obyvateľstva z roku 2011. Vzorka mala rozsah 200 územných výberových jednotiek, v ktorých sa náhodnou prechádzkou (podľa vopred stanovených pravidiel) robil výber domácností.

Priebeh zberu dát

Zber dát prebiehal od 30. apríla 2018 do 12. júna 2018 v domácnostiach s dieťaťom alebo dospelujúcim v požadovanom veku. Pri zbere dát bola použitá metóda CAPI (Computer Assisted Personal Interview). Nástroj využívaný pre terénny zber údajov bol online nástroj pre terénne dopytovanie Nfield. Staršie deti vyplňali dotazník bez prítomnosti rodičov.

Etické aspekty výskumu

Nevyhnutnou podmienkou pre realizáciu výskumných rozhovorov bolo získanie písomného súhlasu zákonných zástupcov dieťaťa a ústneho súhlasu dieťaťa alebo dospelujúceho, ktoré prebehlo priamo v domácnosti. Dotazníky boli anonymné a osobné informácie od rodičov boli získané len za účelom možnej kontroly anketárov a boli archivované len po dobu šiestich mesiacov. Pri každej odpovedi si respondent mohol vybrať možnosť Neviem alebo Radšej nechcem odpovedať.

Realizačný tím

Realizačný tím

Pavel Izrael, PhD.

Juraj Holdoš, PhD.

Róbert Ďurka, PhD.

Marek Hasák, PhD.

Doc. Hana Macháčková, Ph.D.

Prof. PhDr. David Šmahel, Ph.D.

Mgr. Lenka Dědková, Ph.D.

Sociálne siete

Fenomén, ktorý si medzi mladou generáciou získal veľkú popularitu, sú sociálne siete. Webové stránky sociálnych sietí (SNS) predstavujú skupinu nástrojov Web 2.0, ktoré sú zamerané na interakciu a zdieľanie rôznych typov obsahu s ostatnými. Aj keď niektorí „digitálni prisťahovalci“, ako Prenskey volá tých, ktorí sa nenarodili do digitálneho sveta, môžu považovať internetové prostredie za opak skutočného života, v skutočnosti je to komplexný, virtuálny, sociálny a fyzický svet, ktorý deti a dospelávajúci spoznávajú a spoločne konštruujú. Keďže médiá sú súčasťou každodenného života ľudí, mladí ľudia prístupujú k sociálnym sieťam ako k prirodzeným platformám svojho spoločenského života. Komunikujú, hľadajú informácie a zábavu, zdieľajú obsah s ostatnými, používajú ich na prezentáciu. Sociálne siete nie sú iba rozšírením fyzického sveta, ale sú jeho súčasťou. Pre mladých ľudí neexistuje jasná hranica medzi digitálnym a nedigitálnym svetom. Tieto dva svety sa prelínajú a vytvárajú tak novú realitu, v ktorej mladí ľudia prechádzajú cez citlivú vývojovú fázu nazývanú dospievanie.

V posledných rokoch sa stránky sociálnych sietí stali fenoménom, v ktorom sú zapojené doslova miliardy používateľov internetu. Údaje zo septembra 2018 ukazujú, že aktívnych používateľov Facebooku, ktorí danú sieť používajú na dennej báze, bolo 1,49 miliardy. Podľa predchádzajúcich zistení z výskumu EU kids online z roku 2010 je 60% detí vo veku 9 - 16 rokov online a 59 % má profil na sociálnych sieťach. Výskum tiež zistil, že 26 % detí vo veku 9 - 10 rokov a 49 % vo veku 11 - 12 rokov má svoj profil na sociálnej sieti. Táto skutočnosť môže vyvolať určité obavy, pretože napríklad Facebook vyžaduje, aby používatelia mali viac ako 13 rokov. Mladšie deti zjavne považujú sociálnu sieť za tak atraktívnu, že sú pri vytváraní svojho profilu ochotné poskytnúť nepravdivé informácie o svojom veku. Treba však povedať, že dáta z roku 2014 ukazujú, že klesá používanie SNS u mladších detí, čo môže byť spôsobené kampaňami na zvýšenie povedomia o vekovom limite alebo o možných rizikách používania sociálnych sietí, ale percento detí vo veku 11 a viac rokov, ktoré denne navštevujú stránky sociálnych sietí, sa zvýšilo zo 44% na 59%.

Pri analýze sociálnych sietí je potrebné si uvedomiť, že sieť ako napr. Facebook dokáže ponúknuť obsah a funkcie, ktoré korešpondujú s bežnými potrebami mladých ľudí. Hoci pôvodne bola primárna komunikačná funkcia, dnes sociálne siete mladí ľudia bežne používajú pri získavaní informácií o dani v spoločnosti, pretože súčasné médiá na šírenie svojich obsahov aktívne využívajú sociálne siete. Popritom sú sociálne siete zdrojom zábavy a môžu byť aj prostriedkom na vzdelávanie. Možnosť získania spätnej väzby na svoje príspevky ponúka mladým ľuďom príležitosť reflektovať svoje názory a správanie na základe reakcií druhých. Sociálne siete sú priestorom, v ktorom mladí môžu experimentovať so sociálnymi rolami a v obmedzenej miere rozvíjať sociálne zručnosti. Tu však treba podotknúť, že sociálne siete by mali byť len doplnkom/rozšírením interakcie z tváre do tváre.

Okrem jasných pozitív sociálnych sietí výskumy poukazujú aj na reálne riziká, ktoré mladým používateľom hrozia pri ich používaní. Fenoménom, ktorý sa spája so sociálnymi sieťami je kyberšikanovanie, keď agresori rozširujú svoje pôsobenie do online priestoru a sociálne siete ponúkajú ľahký, časovo a priestorovo neobmedzený prístup k obeti aj cieľovému publiku. Druhým a nie menej významným rizikom je možný kontakt s neznámou osobou, resp. osobou s falošnou identitou, ktorá predstavuje nebezpečenstvo v závislosti od typu interakcie s dieťaťom či mladým človekom (napr. osobné stretnutie, poskytnutie osobných a intímnych informácií). Sociálne siete môžu byť tiež priestorom, kde sa používateľ stretne s nenávisťnými prejavmi voči určitým skupinám obyvateľstva, so sexuálnymi obsahmi alebo obsahmi propagujúcimi nebezpečné či zdravie ohrozujúce správanie.

Keď sa skúma správanie detí a dospelávajúcích na internete a sociálnych sieťach, musia sa brať do úvahy rodičia ako primárni vychovávateľia. Rodičovská mediácia pri používaní internetu môže mať rôzne formy a na rozdiel od tradičného konceptu televíznej mediácie s inštruktívnou, reštriktívnou stratégiou a spoločným sledovaním aplikujú rodičia aj iné stratégie, ako je napríklad monitorovanie, dohľad, spoločné používanie a podoby reštriktívnej mediácie zamerané buď na obmedzenie času, prístupu k určitým obsahom alebo obmedzenia týkajúce sa online interakcie.

Vo výskume boli použité nasledujúce položky:

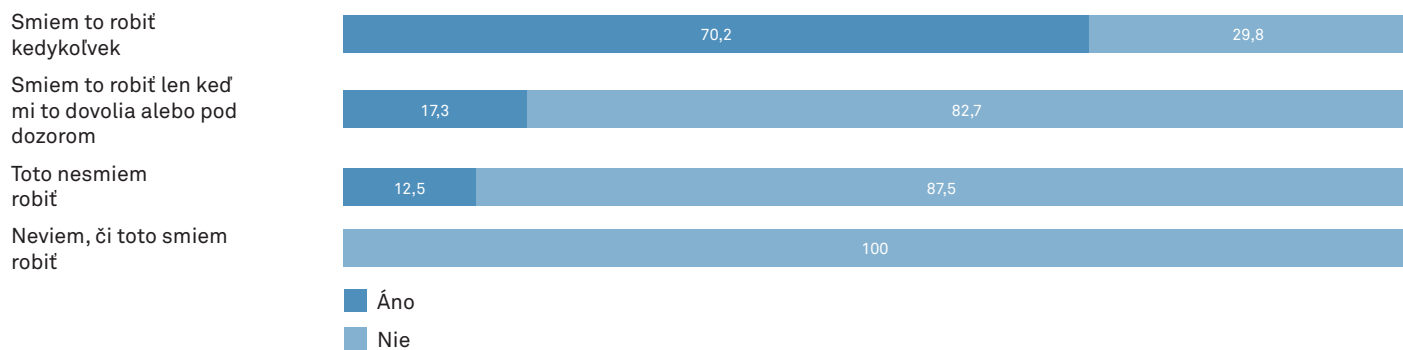
- **Smieš na internete robiť nasledujúce veci? Ak áno, potrebuješ na to povolenie rodiča / človeka, ktorý sa o teba stará?**
Možnosť: Navštevovať sociálne siete (napr. Facebook, Snapchat, Instagram alebo iné)
- **Ako často si za posledný mesiac robil/a tieto činnosti na internete?**
Možnosť: Bol/a som na sociálnych sieťach
- **Máš svoj profil (účet) na sociálnych sieťach alebo hráčskych stránkach, ktorý v súčasnosti používaš?**
- **Ako zvyčajne reaguješ na žiadosti o “priateľstvo” od ľudí na internete?**
 - a) zvyčajne prijímam všetky žiadosti
 - b) Žiadosť prijmem, iba ak máme spoločných priateľov
 - c) Žiadosť prijmem, iba ak ich poznám
 - d) Žiadosť prijmem, iba ak ich poznám veľmi dobre
 - e) Žiadosť prijmem, iba ak moji rodičia/opatrovatel' povedia, že je to v poriadku
- **Keď sa zamyslíš nad tým, ako používaš sociálne siete, sociálne médiá alebo herné stránky videl/ a si tam už niečo z tohto?**
 - a) Blokovacie tlačidlo (na blokovanie kontaktov)
 - b) Oznamovacie tlačidlo (aby si niekomu nahlásil/a, že sa s tebou na internete zaobchádza zle)
 - c) Centrum pomoci alebo odkaz na linku pomoci (aby si mohol/a kontaktovať niekoho, kto ti môže pomôcť)

Analýza položiek

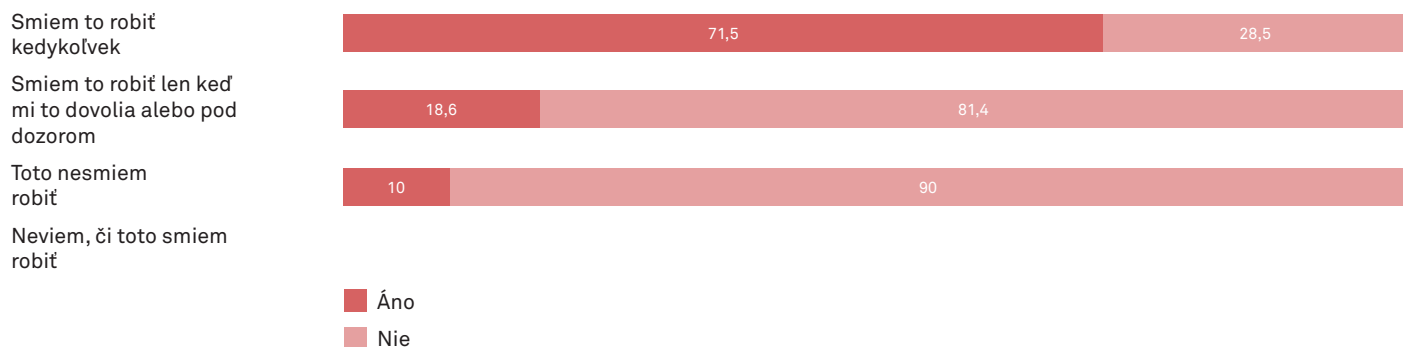
Smieš na internete robiť nasledujúce veci? Ak áno, potrebuješ na to povolenie rodiča / človeka, ktorý sa o teba stará?

(Navštevovať sociálne siete (napr. Facebook, Snapchat, Instagram alebo iné))

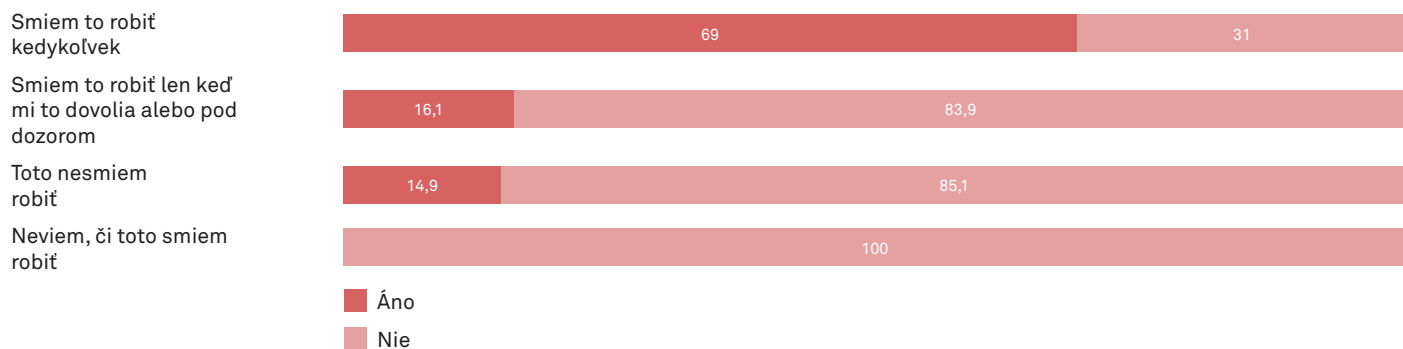
Celá skupina

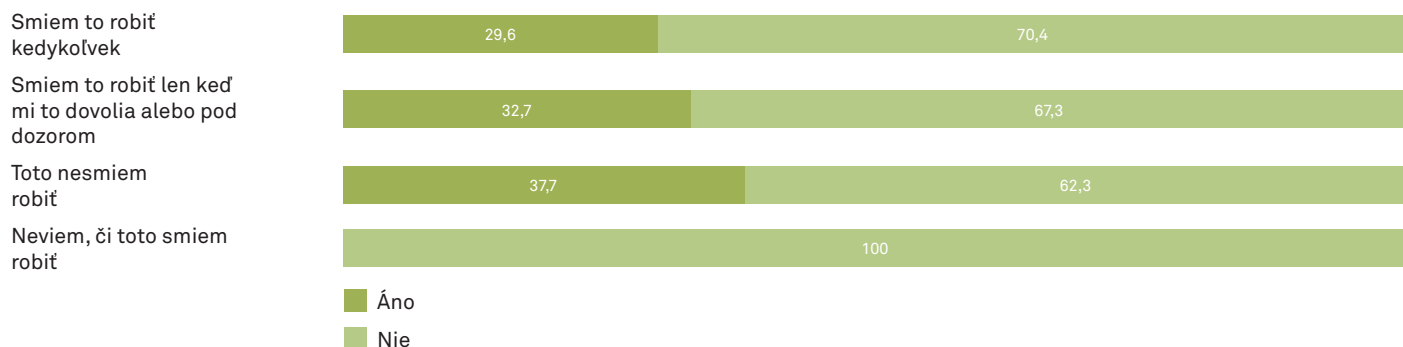
Podľa pohlavia - dievčatá

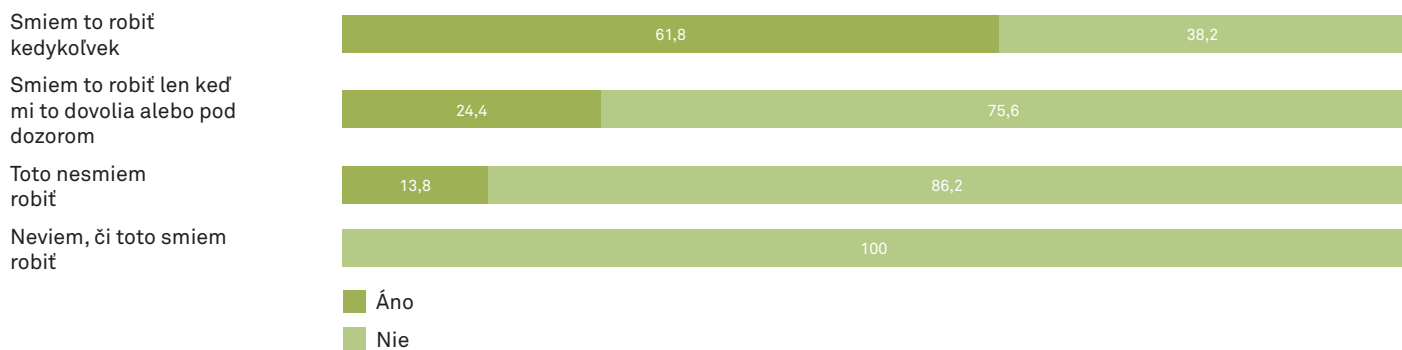
Podľa pohlavia - chlapci

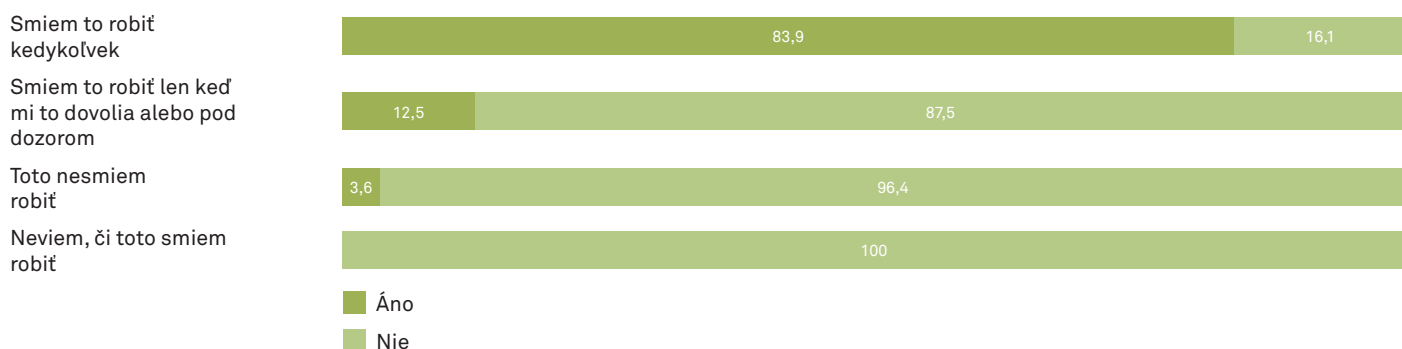
Podľa veku 9-10

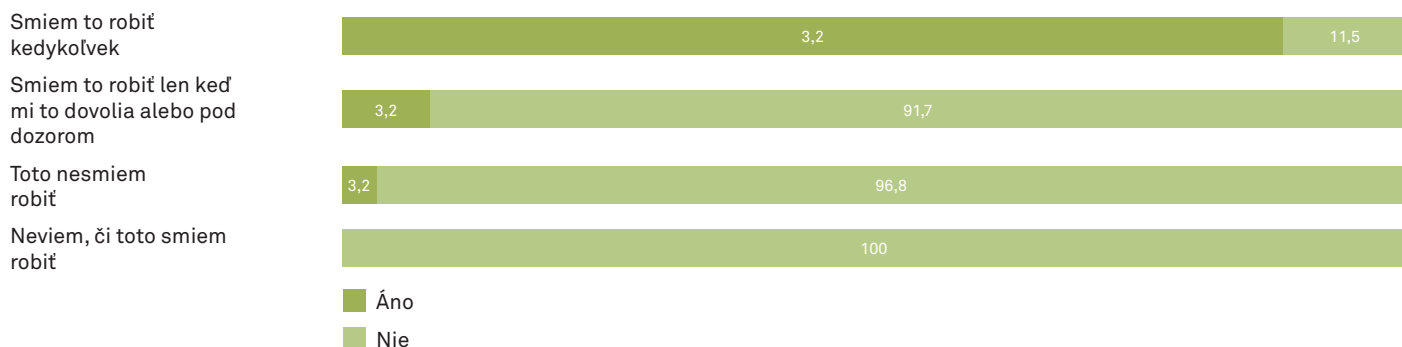
Podľa veku 11-12

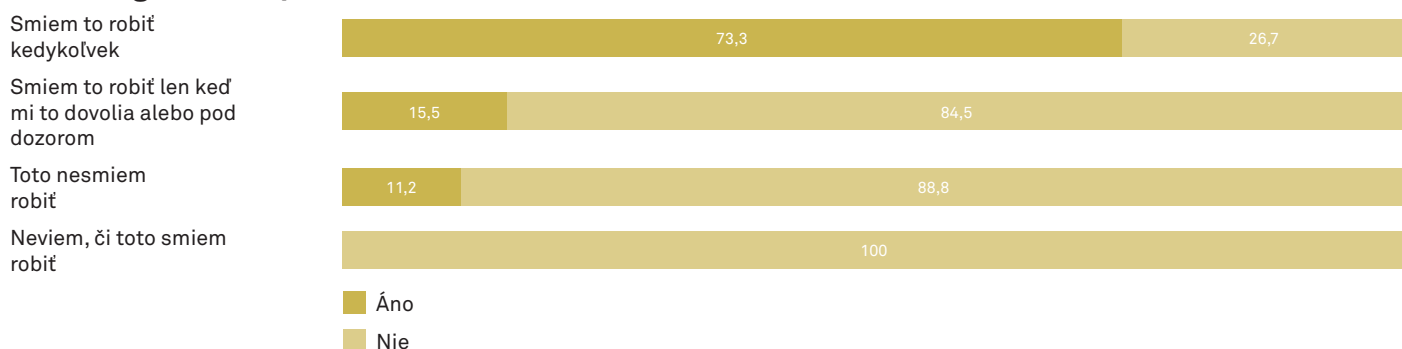
Podľa veku 13-14

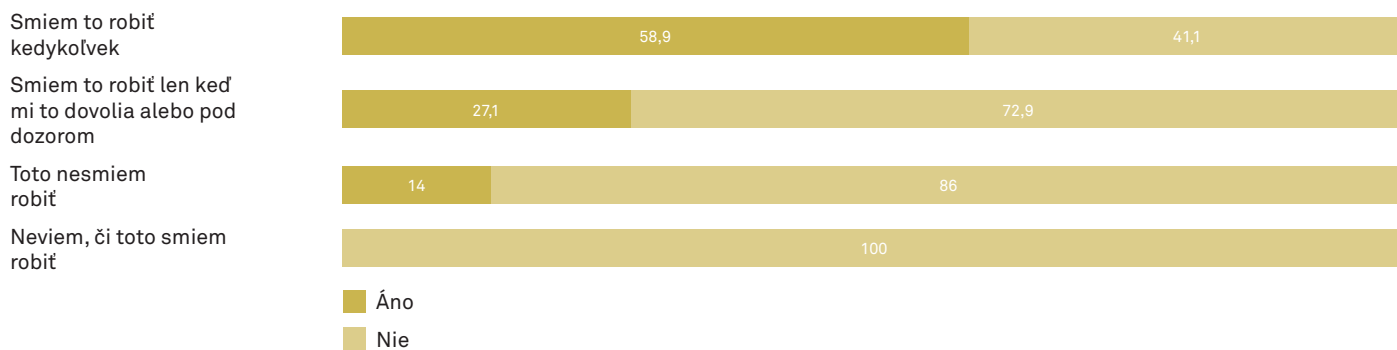
Podľa veku 15-17

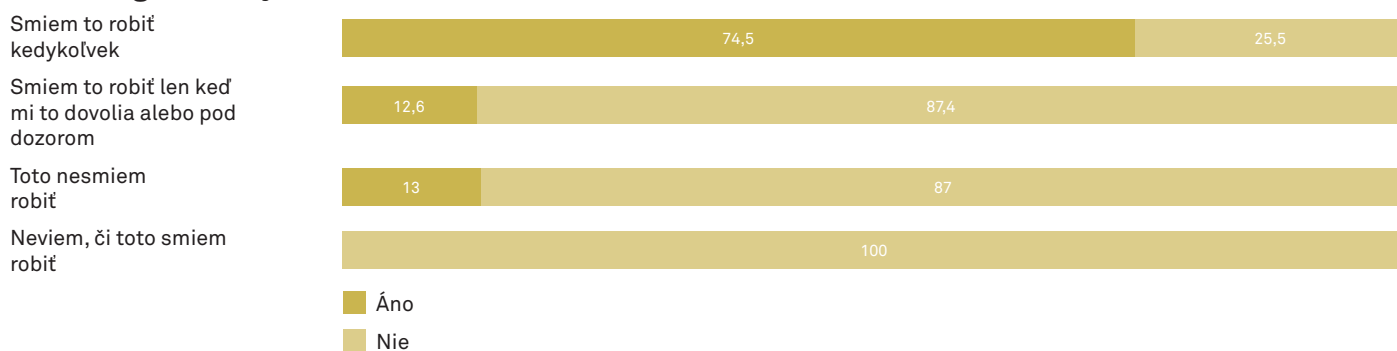
Podľa regiónu - Západné Slovensko

Podľa regiónu - Stredné Slovensko

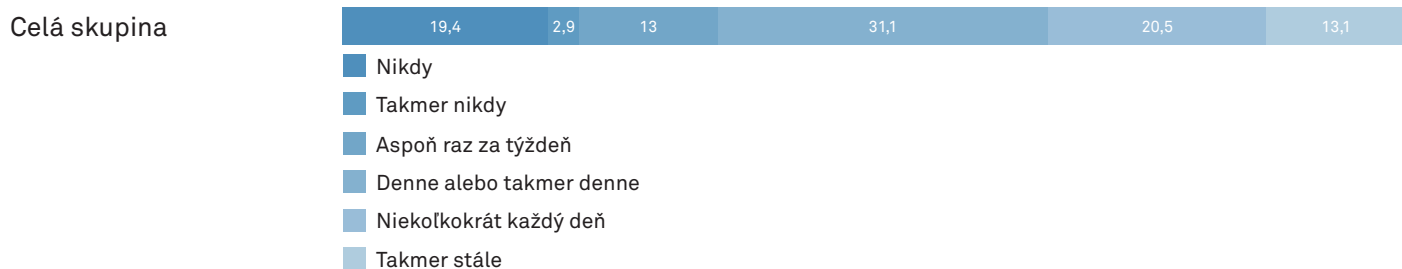

Podľa regiónu - Východné Slovensko

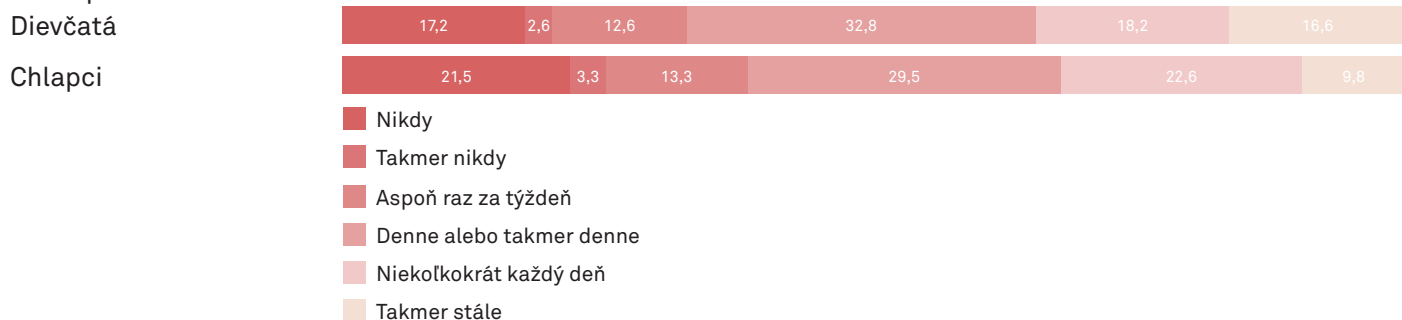

Ako často si za posledný mesiac robil/a tieto činnosti na internete?

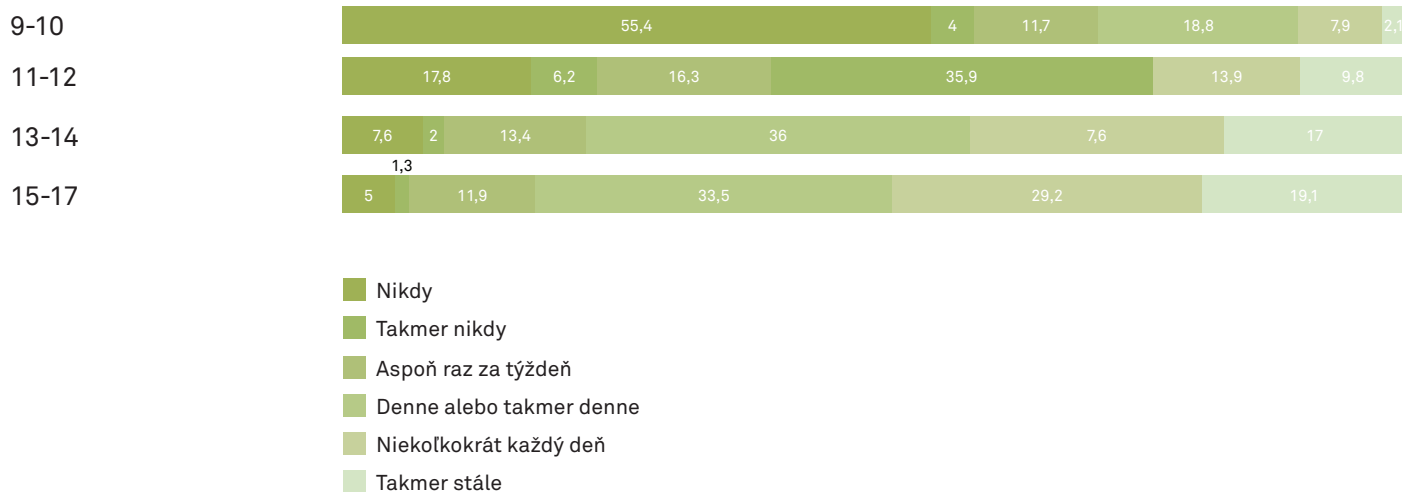
Bol/a som na sociálnych sieťach

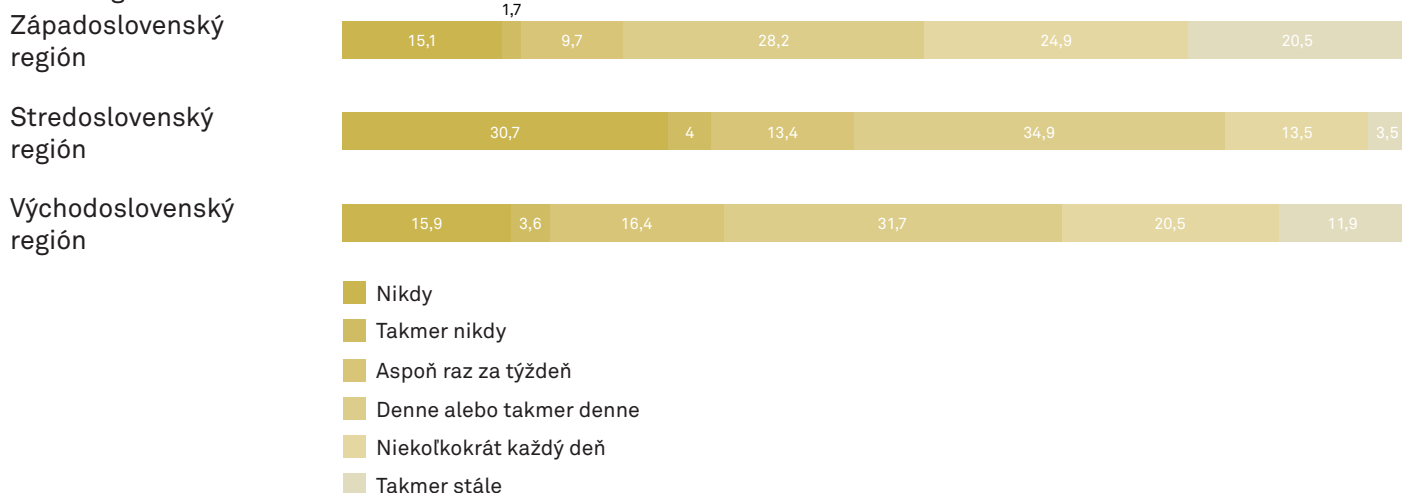
Podľa pohlavia:

Podľa veku:

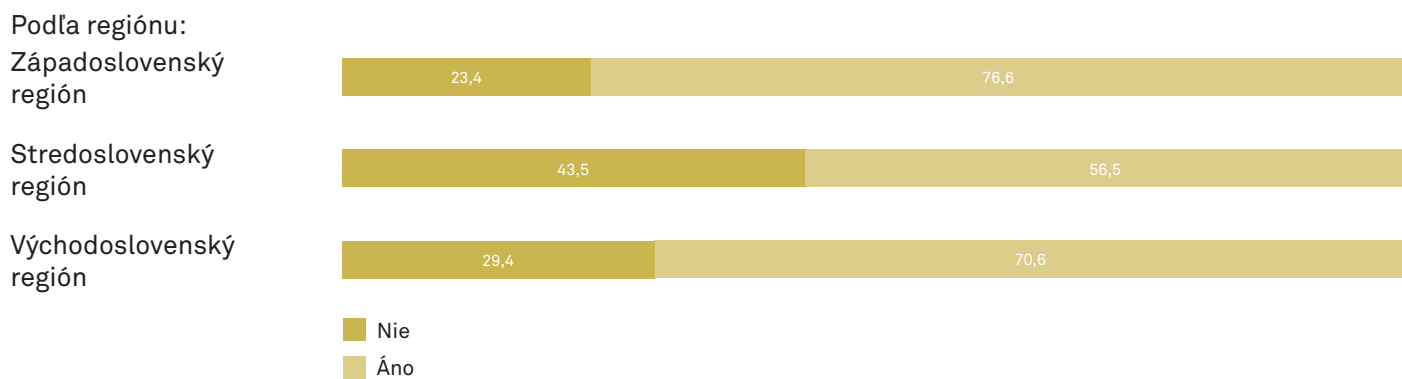
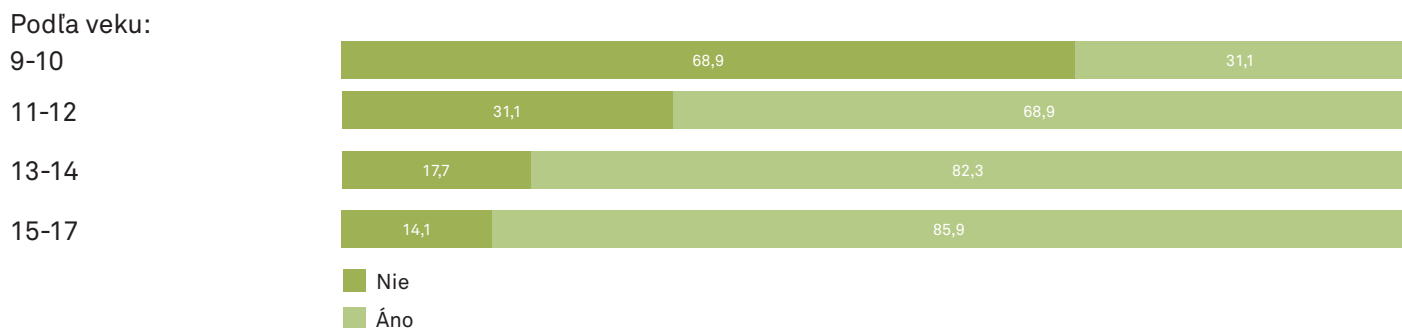
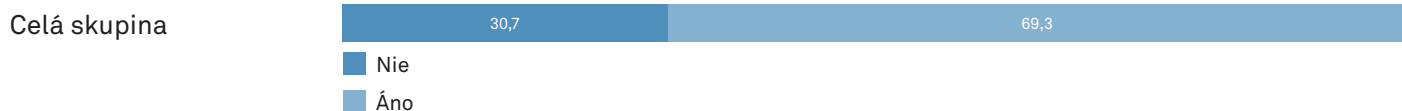

Podľa regiónu:

Ako často si za posledný mesiac robil/a tieto činnosti na internete?

Máš svoj profil (účet) na sociálnych sieťach alebo hráčskych stránkach, ktorý v súčasnosti používaš?

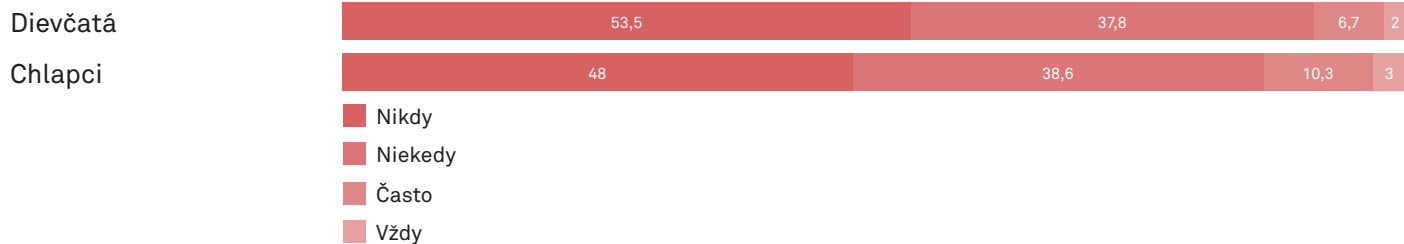

Ako zvyčajne reaguješ na žiadosti o “priateľstvo” od ľudí na internete?

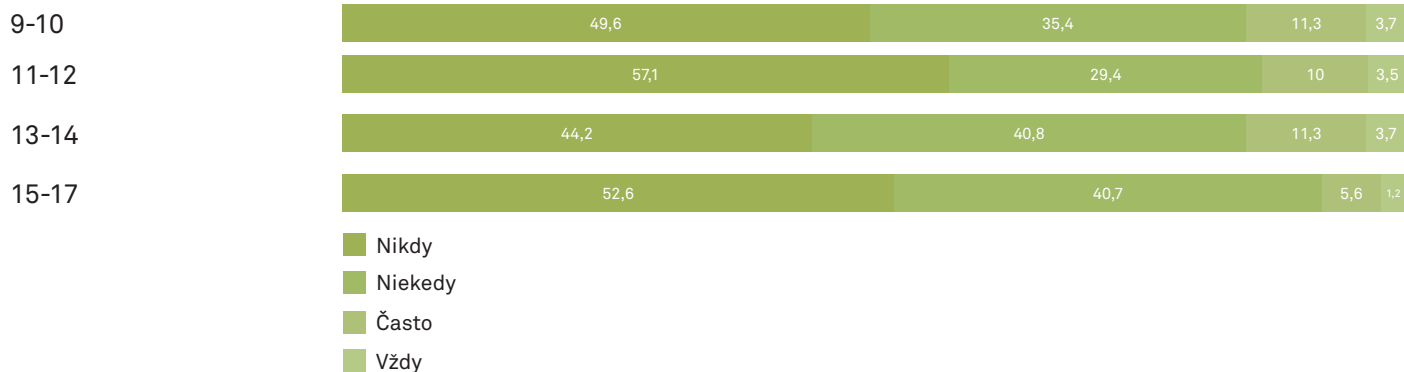
a) zvyčajne prijímam všetky žiadosti

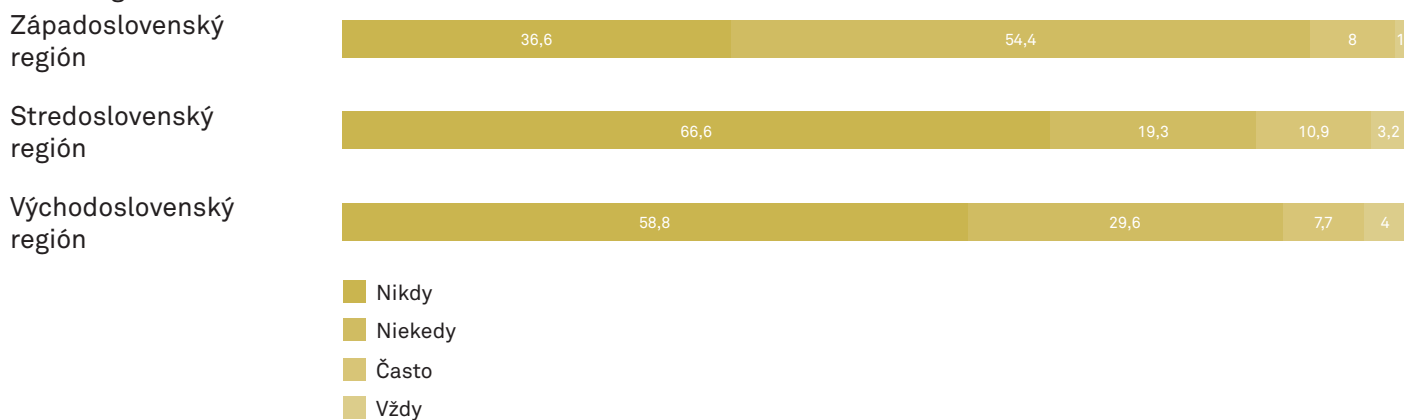
Podľa pohlavia:

Podľa veku:

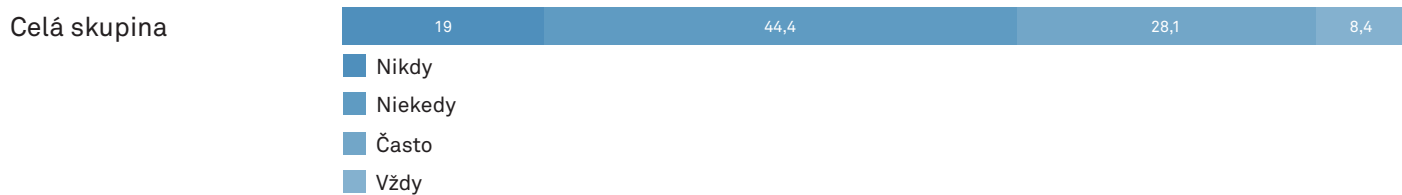

Podľa regiónu:

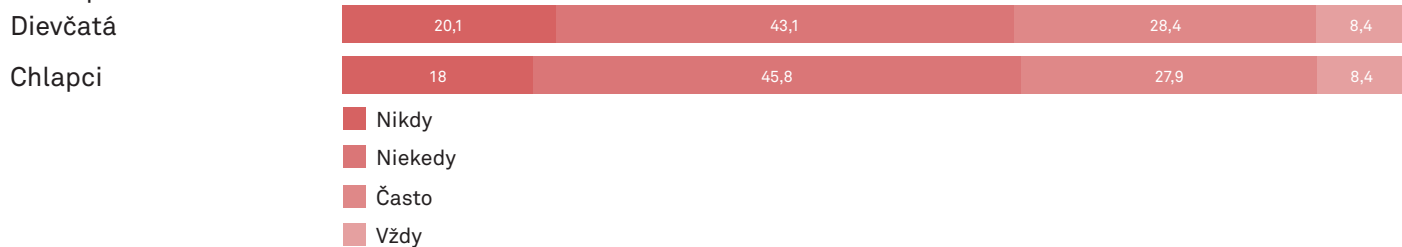

Ako zvyčajne reaguješ na žiadosti o “priateľstvo” od ľudí na internete?

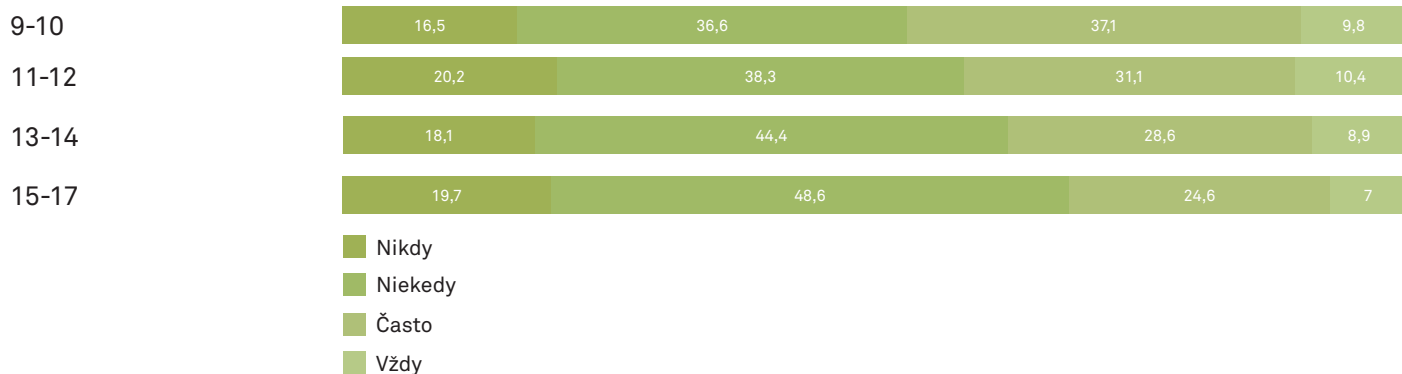
b) Žiadosť prijmem, iba ak máme spoločných priateľov

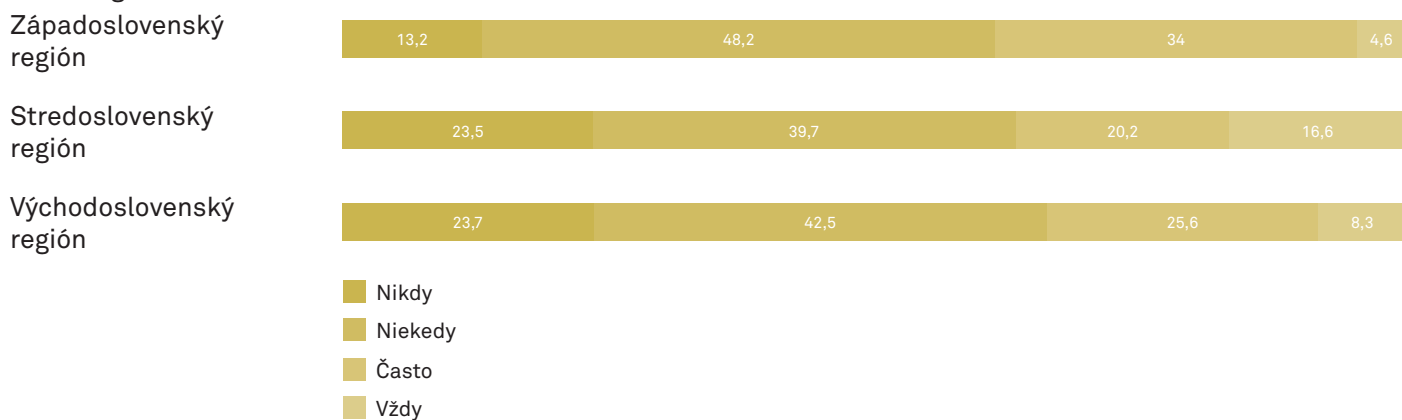
Podľa pohlavia:

Podľa veku:

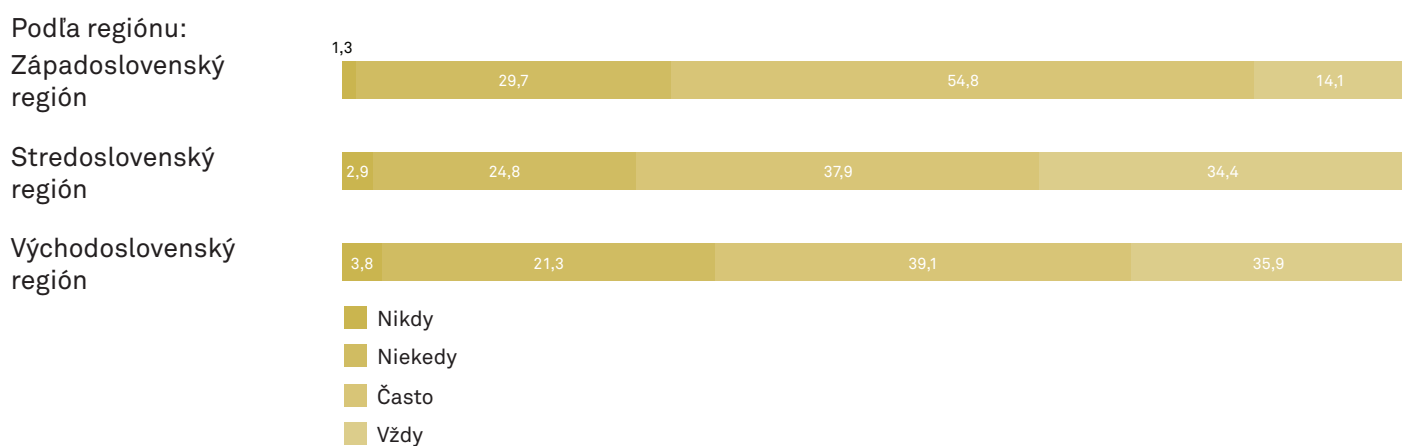
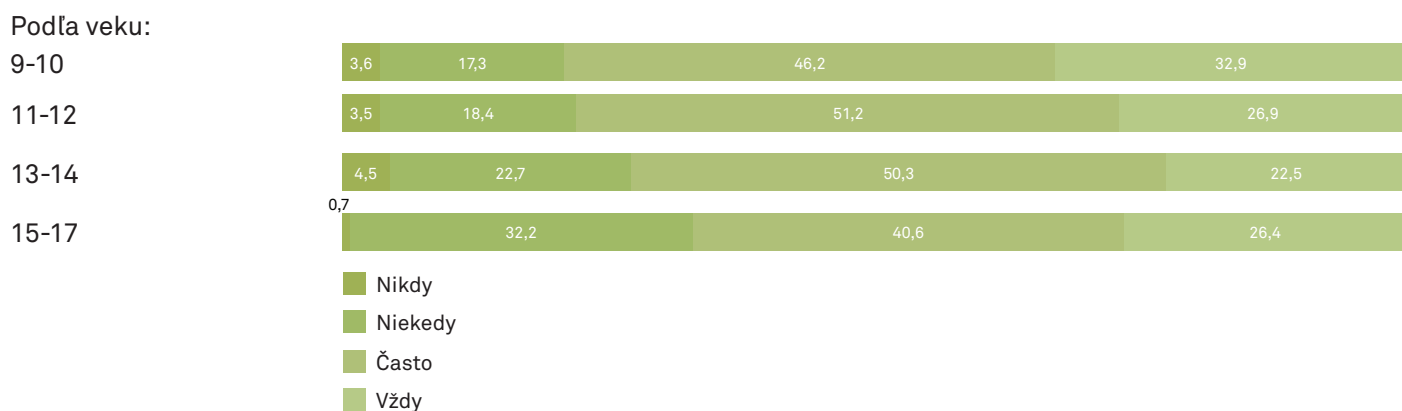

Podľa regiónu:

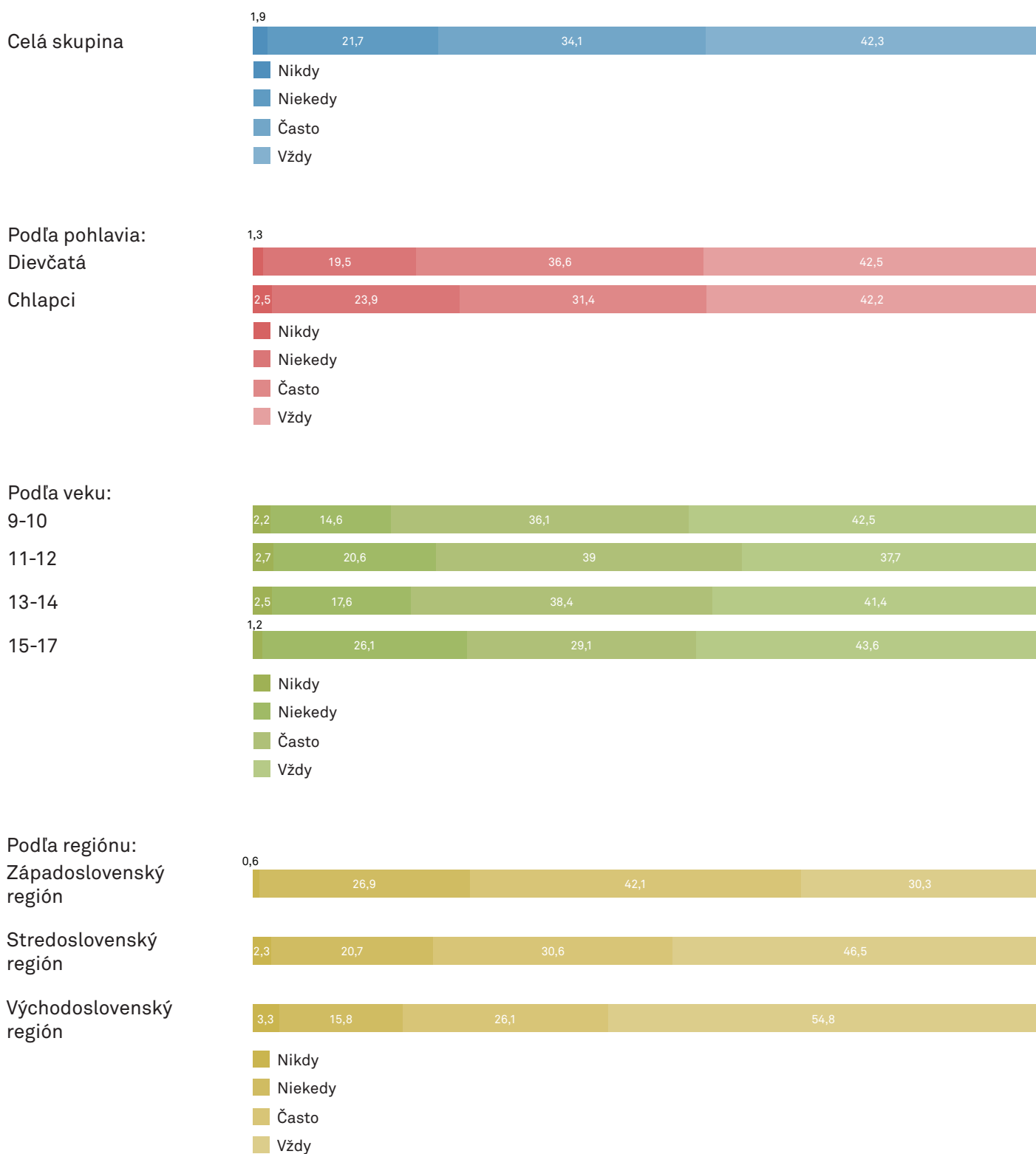
Ako zvyčajne reaguješ na žiadosti o “priateľstvo” od ľudí na internete?

c) Žiadosť prijmem, iba ak ich poznám

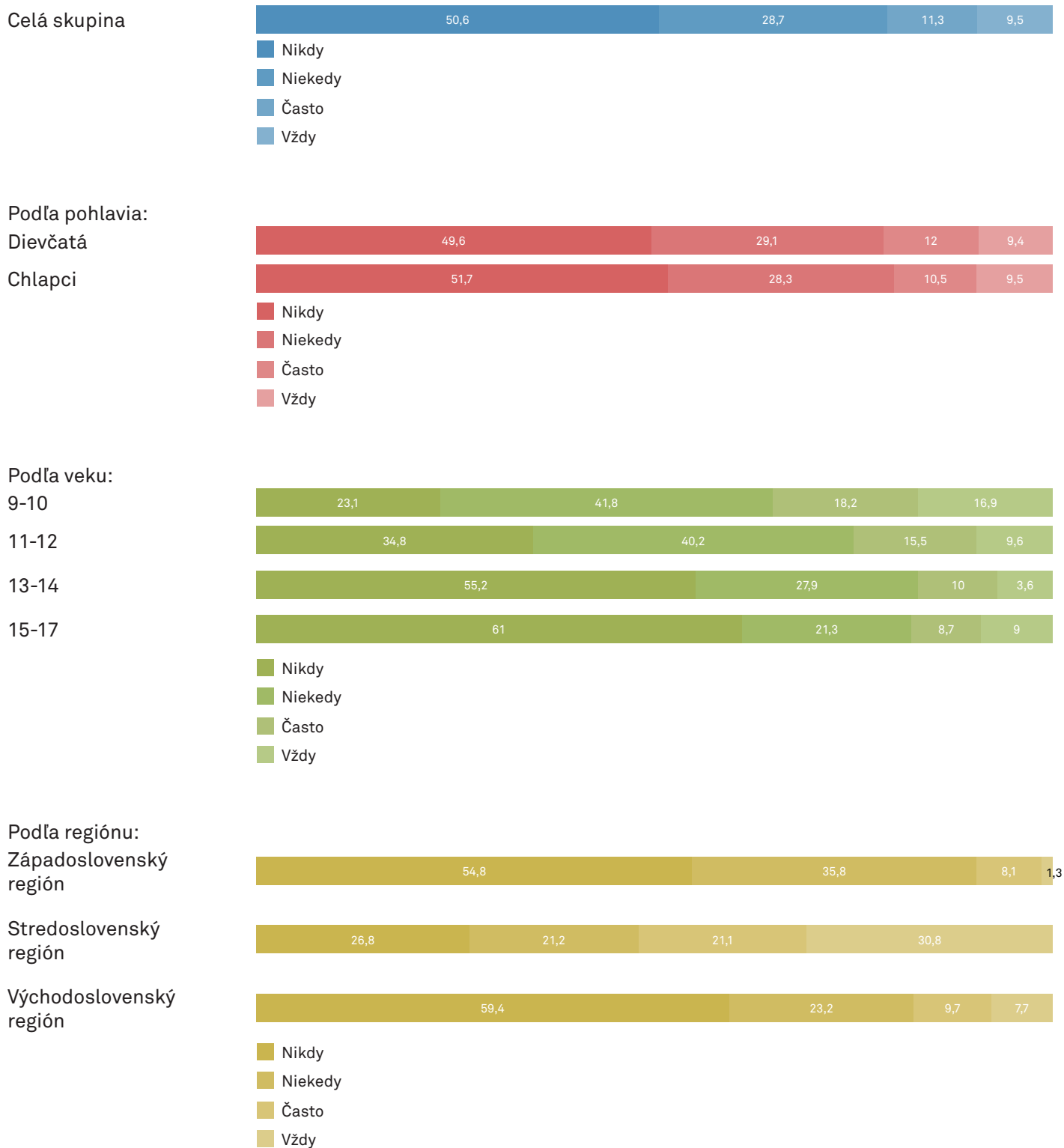
Ako zvyčajne reaguješ na žiadosti o "priateľstvo" od ľudí na internete?

d) Žiadosť prijmem, iba ak ich poznám veľmi dobre

Ako zvyčajne reaguješ na žiadosti o "priateľstvo" od ľudí na internete?

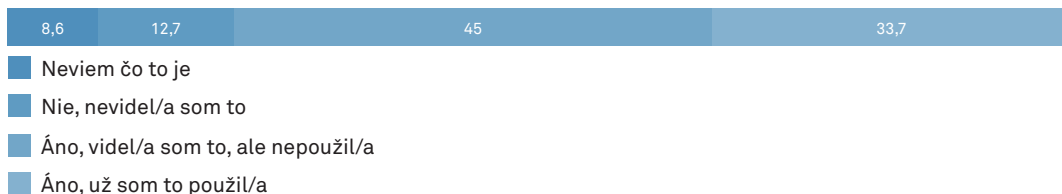
e) Žiadosť prijmem, iba ak moji rodičia/opatrovatel' povedia, že je to v poriadku

Keď sa zamyslíš nad tým, ako používaš sociálne siete, sociálne médiá alebo herné stránky videl/ a si tam už niečo z tohto?

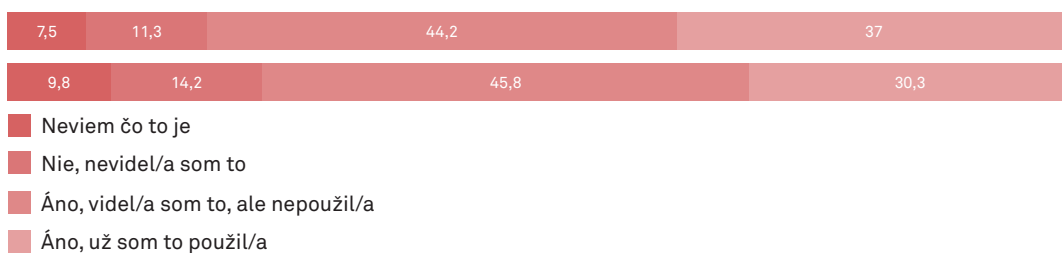
a) Blokovacie tlačidlo (na blokovanie kontaktov)

Celá skupina

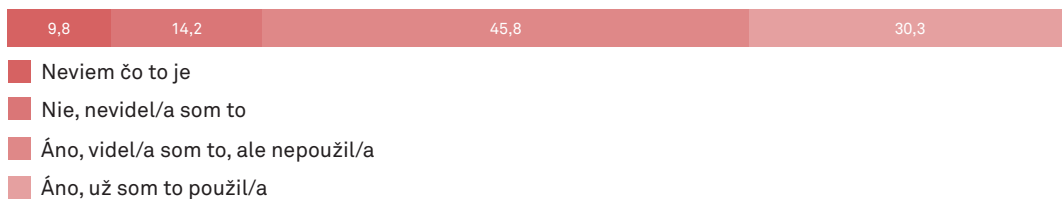

Podľa pohlavia:

Dievčatá

Chlapci

Podľa veku:

9-10

11-12

13-14

15-17

Podľa regiónu:

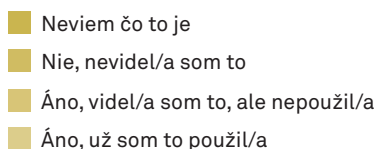
Západoslovenský
región

Stredoslovenský
región

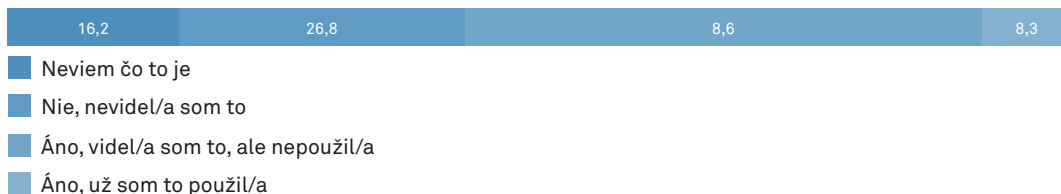
Východoslovenský
región

Keď sa zamyslíš nad tým, ako používaš sociálne siete, sociálne médiá alebo herné stránky videl/ a si tam už niečo z tohto?

b) Oznamovacie tlačidlo (aby si niekomu nahlásil/a, že sa s tebou na internete zaobchádza zle)

Celá skupina

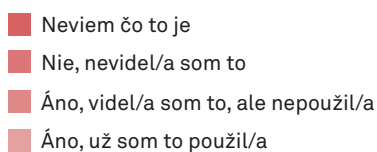

Podľa pohlavia:

Dievčatá

Chlapci

Podľa veku:

9-10

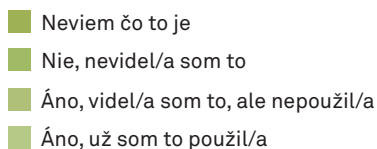
11-12

13-14

15-17

Podľa regiónu:

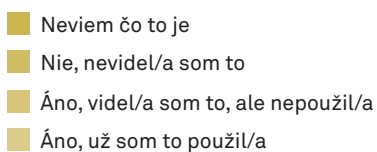
Západoslovenský
región

Stredoslovenský
región

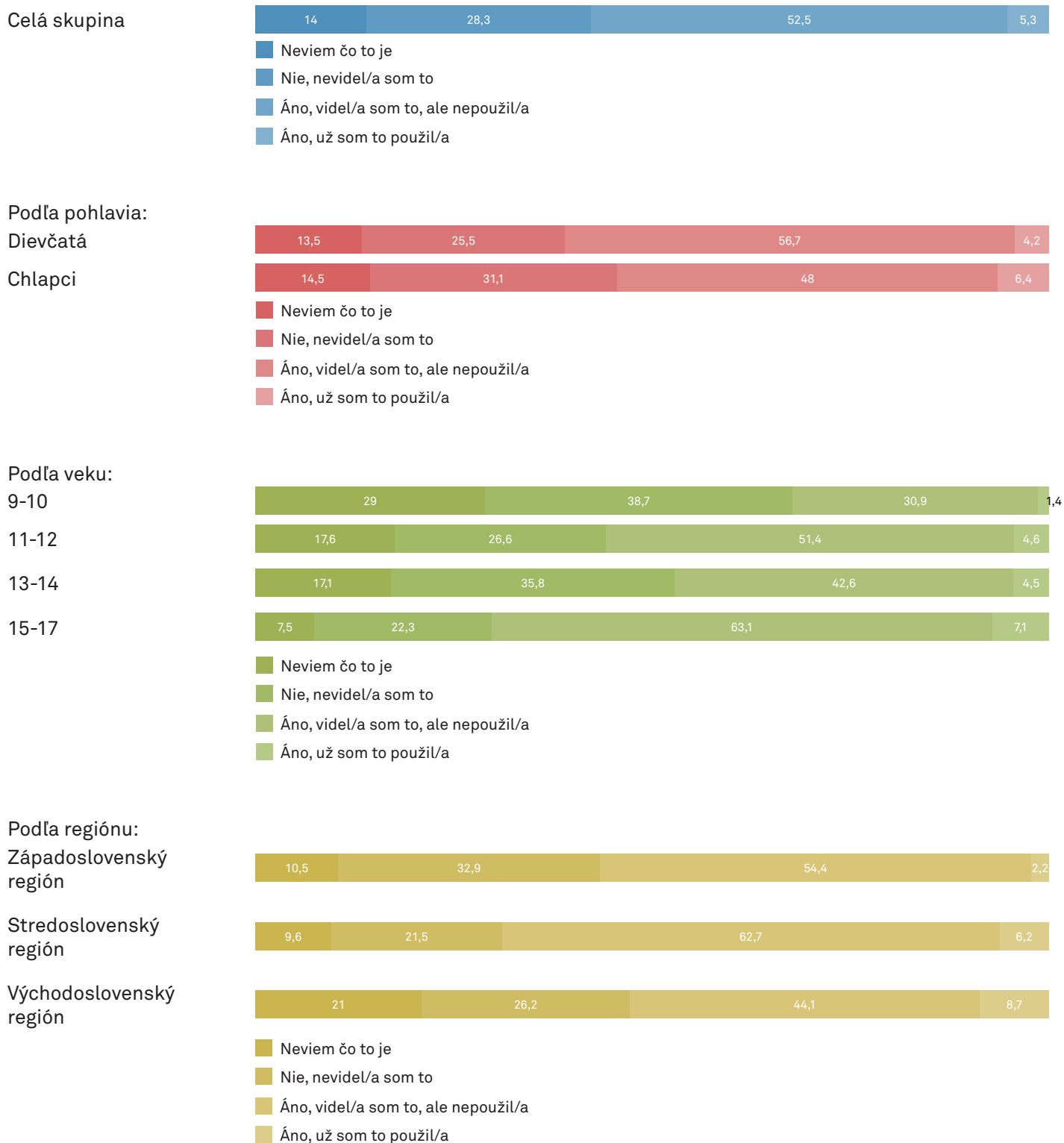

Východoslovenský
región

Keď sa zamyslíš nad tým, ako používaš sociálne siete, sociálne médiá alebo herné stránky videl/ a si tam už niečo z tohto?

c) Centrum pomoci alebo odkaz na linku pomoci (aby si mohol/a kontaktovať niekoho, kto ti môže pomôcť)

Zhrnutie:

Výskumy na Slovensku aj v zahraničí ukazujú, že aktivity na sociálnych sieťach patria medzi kľúčové aktivity mladých ľudí na internete. Dôvodom je, že prostredníctvom nich dokážu naplňať viaceré potreby, spomedzi ktorých do popredia vystupuje sociálna interakcia a komunikácia. Aktuálny výskum neponúka hĺbkovú analýzu fenoménu sociálnych sietí, ale poskytuje základné informácie vychádzajúce z reprezentatívnych dát.

Získané dáta ukazujú, že 69 % mladých ľudí vo veku 9 – 17 rokov má vytvorený profil na sociálnych sieťach alebo hráčskych stránkach, ktorý aktívne používajú, čo platí rovnako pre dievčatá aj chlapcov. Pozornosť však priťahuje zistenie, že takýto profil má a používa takmer tretina detí vo veku 9 – 10 rokov a až 69 % detí vo veku 11 – 12 rokov. Takéto používanie je v rozpore s pravidlami, ktoré najnižší vek pre založenie profilu na sociálnych sieťach stanovujú na 13 rokov. Na Slovensku je súhlas rodiča pre aktiváciu profilu na sociálnych sieťach potrebný až do veku 16 rokov. Hoci otázka zahŕňa aj profily na hráčskych stránkach, z ďalších položiek je zrejmé, že významné množstvo detí do 13 rokov aktívne používa práve sociálne siete. Približne štyri deti z piatich (9 – 17 rokov) používajú sociálne siete aspoň raz za týždeň, pričom jedna tretina ich intenzívne používa viackrát za deň (13 % uviedlo odpoveď, že ich používa takmer stále) a ďalšia tretina denne alebo takmer denne. Z pohľadu rozdielov medzi pohlaviami bolo o 7 % viac dievčat ako chlapcov, ktoré uviedli, že sociálne siete používajú takmer stále. Toto korešponduje s doterajšími zisteniami o tom, že hoci na sociálnych sieťach má profil približne rovnaké množstvo dievčat ako chlapcov, dievčatá sociálne siete používajú intenzívnejšie. Intenzita používania sociálnych na dennej báze sa zvyšuje s vekom, čo súvisí s rozvinutejšími sociálnymi väzbami adolescentov.

Zaujímavé je, že 30,7 % detí a mladých nemá profil na sociálnych sieťach, no len 19,4 % uvádza, že za posledný mesiac vôbec nenavštívili sociálne siete. Z tohto zistenia možno usudzovať, že pravdepodobne deti v nižšom veku (11 – 13), no nie výlučne, používajú sociálne siete sprostredkované – môže to byť spoločné používanie s rodičom, starším súrodencom alebo inou osobou s vytvoreným profilom, resp. umožnenie prístupu nejakou osobou z týchto skupín.

Z pohľadu rozdielov medzi regiónmi púta pozornosť stredoslovenský región, v ktorom až 30 % detí uviedlo, že nikdy nepoužívali sociálne siete. V ďalších dvoch regiónoch to bolo približne rovnaké na úrovni okolo 15 %. Zodpovedajúco tomuto zisteniu sa prejavilo aj menej intenzívne používanie sociálnych sietí na dennej báze (niekoľkokrát denne) v stredoslovenskom regióne – 13,5 % proti 24,9 % a 20,5 %). Zistenia ďalej ukazujú, že v západoslovenskom regióne deti používajú sociálne siete intenzívnejšie, keď 20,5 % si vybralo odpoveď takmer stále, pričom v stredoslovenskom regióne to bolo len 3,5 % a vo východoslovenskom 11,9 %.

Prítomnosť detí a mladých ľudí na sociálnych sieťach je realitou, a preto je legitímne zisťovať, aké sú ich používateľské návyky z pohľadu bezpečnosti. Predkladaný výskum sa sústredil na fenomén priateľov a povedomie o nástrojoch týkajúcich sa bezpečnosti na sociálnych sieťach.

Pri kontaktovaní osobou so žiadosťou o pridanie za priateľa len 2,5 % vždy potvrdí všetky žiadosti; 8,5 % to robí často, 38,2 % niekedy a 50,8 % nikdy. Tieto zistenia naznačujú, že vo všeobecnosti mladí ľudia prejavujú tendenciu vyberať si priateľov na sociálnych sieťach a nepotvrdzujú žiadosti o priateľstvo automaticky. Najmenej často potvrdzujú všetky žiadosti mladí ľudia vo vekovej skupine 15 – 17 rokov, čo môže znamenať vyššiu mieru zodpovednosti v tom, s kým budú zdieľať určité oblasti svojho života. Mladí ľudia najčastejšie potvrdzujú žiadosti o priateľstvo, ak ide o niekoho, koho poznajú veľmi dobre (42 % žiadosti potvrdí vždy), keď ich poznajú (26 % žiadosti potvrdí vždy) alebo, keď majú spoločných známych (8,4 % žiadosti potvrdí vždy). Každý desiaty mladý človek potvrdí žiadosť o priateľstvo vždy vtedy, keď jeho rodičia povedia, že je to v poriadku, a ďalších 11 % často potvrdí žiadosti po schválení rodičmi. Toto zistenie možno interpretovať aj tak, že približne 20 % rodičov má vplyv na to, aké osoby si ich deti pridávajú za priateľov na sociálnych sieťach.

Z pohľadu povedomia o bezpečnosti a praktickej aplikácii určitých praktík dáta ukazujú, že jedna tretina mladých už použila funkciu blokovania kontaktov na sociálnych sieťach, no stále ostáva približne 20 % mladých, ktorí buď o takejto funkcii nevedia alebo si nevšimli, že na stránke je prítomné takéto blokovacie tlačidlo. Staršie deti, dievčatá a mladí zo stredoslovenského regiónu po tejto funkcii siahli častejšie. Rozdiel medzi západoslovenským regiónom (1,3 %), východoslovenským regiónom (7,7 %) na jednej strane a stredoslovenským regiónom (30,8 %) je markantný. Rozdiely medzi pohlaviami z pohľadu povedomia o vyššie uvedených možnostiach nie sú štatisticky významné.

Približne polovica detí vie o možnosti nahlásenia situácie, keď s nimi na internete niekto zle zaobchádza, no doteraz ju použilo len 8,3 % z nich. Približne 42 % respondentov o tejto možnosti nevie alebo ju nevidelo na stránke a rovnaké percento nereflektuje možnosť kontaktovania centra alebo linky pomoci. Povedomie o týchto možnostiach sa evidentne zvyšuje s vekom, keď 29 % 9- až 11-ročných detí o linke pomoci nepočulo, no medzi 15- až 17-ročnými o takejto linke nevie len 7,5 %.

Excesívne používanie internetu a sociálnych médií.

Metodiky

Test excesívneho používania internetu.

Test bol vytvorený medzinárodným výskumným networkom EU Kids Online pre potreby zisťovania nadmerného používania internetu na deťoch a mladých (Smahel a Blinka 2012). Pozostáva z piatich položiek, ktoré reflektujú Griffithsov model závislosti (2000). Základná otázka znela: *Ako často sa ti za POSLEDNÝ ROK stali nasledujúce veci?* Položky testu boli nasledovné:

- a) *Nejedol/a alebo nespál/a som kvôli internetu.*
- b) *Cítil/a som sa nepríjemne, keď som nemohol/a byť na internete.*
- c) *Pristihol/a som sa pri tom, že som na internete, i keď ma to v skutočnosti nezaujíma.*
- d) *Zanedbával som rodinu, priateľov alebo školu kvôli času strávenému na internete.*
- e) *Snažil/a som sa obmedziť čas, ktorý trávim na internete, ale neúspešne.*

Deti a mladí odpovedali na nasledujúcej škále: *„Nikdy, Niekoľkokrát, Aspoň raz za mesiac, Aspoň raz za týždeň, Denne alebo takmer denne“*. Súčasťou škály bola aj možnosť odpovedať na každú položku možnosťami: *„Neviem, Radšej nechcem povedať“*.

O excesívnom používaní internetu v plnom význame môžeme hovoriť iba v prípade, keď človek spĺňa všetky kritériá súčasne. Za naplnenie kritéria v položke považujeme odpoveď: *„aspoň raz za týždeň“*, respektíve *„denne alebo takmer denne“*. Vnútoraná reliabilita testu excesívneho používania testu je 0,87 Cronbachovej α , čo hovorí o dobrej vnútornej reliabilite.

Bergenská škála závislosti od sociálnych médií (BSMAS)

Dotazník BSMAS autorov Andreassena et al. (2016) je modifikáciou pôvodného dotazníka BFAS (Bergenská škála závislosti od Facebooku), ktoré zisťujú nadmerné používanie Facebooku. Modifikovaná škála v podstate kopíruje obsah pôvodnej škály s tým, že slovo „Facebook“ je vymenené za slovo „sociálne médiá“, ktoré sú chápané ako napr. Facebook, Twitter, Instagram, Snapchat, atď. Dotazník obsahuje 6 položiek, pričom každá jedna z nich reprezentuje jeden znak závislosti od internetu podľa Griffithsa (2000). Položky testu boli nasledovné:

- a) *Ako často si za posledný rok rozmýšľal/a o sociálnych médiách alebo plánoval/a ich použitie?*
- b) *Ako často si za posledný rok cítil/a nutkanie čoraz viac používať sociálne médiá?*
- c) *Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá, aby si zabudol/a na osobné problémy?*
- d) *Ako často si sa za posledný rok pokúsil/a obmedziť používanie sociálnych médií, no neúspešne?*
- e) *Ako často si sa za posledný rok cítil/a nepokojný/á alebo napätý/á, keď si mal/a zakázané používať sociálne médiá?*
- f) *Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá tak veľa, že to malo negatívny dopad na štúdium/prácu?*

Položky boli skórované na 5 stupňovej Likertovej škále: *„Veľmi zriedka, Zriedka, Niekedy, Často, Veľmi často“*. Súčasťou škály bola aj možnosť odpovedať na každú položku možnosťami: *„Neviem, Radšej nechcem povedať“*. Za excesívne používanie sociálnych médií považujeme, ak človek spĺňa všetky kritériá súčasne. To znamená vo všetkých šiestich položkách označiť možnosť *„Často“* alebo *„Veľmi často“*. Vnútoraná reliabilita nástroja bola v našom výskume 0,94 Cronbachovej α , čo hovorí o dobrej vnútornej reliabilite.

Výsledky

Výsledky excesívneho používania internetu

V našom výskumnom súbore sa nenachádzali respondenti, ktorí by splnili všetky kritériá pre zaradenie do patologického nadmerného používania internetu. Avšak 1,3% slovenskej populácie detí a mladých ľudí spĺňa 4 kritériá z piatich. 10% reprezentatívneho súboru spĺňa aspoň jedno z štyroch kritérií excesívneho používania internetu. Výsledky sú prezentované v grafe č. 1

Graf č. 1: Koľko detí a dospelujúcich spĺňa 1–4 z piatich kritérií excesívneho používania internetu alebo žiadne.

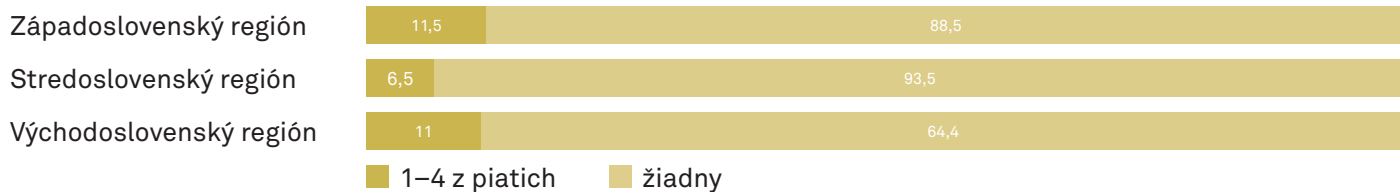
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

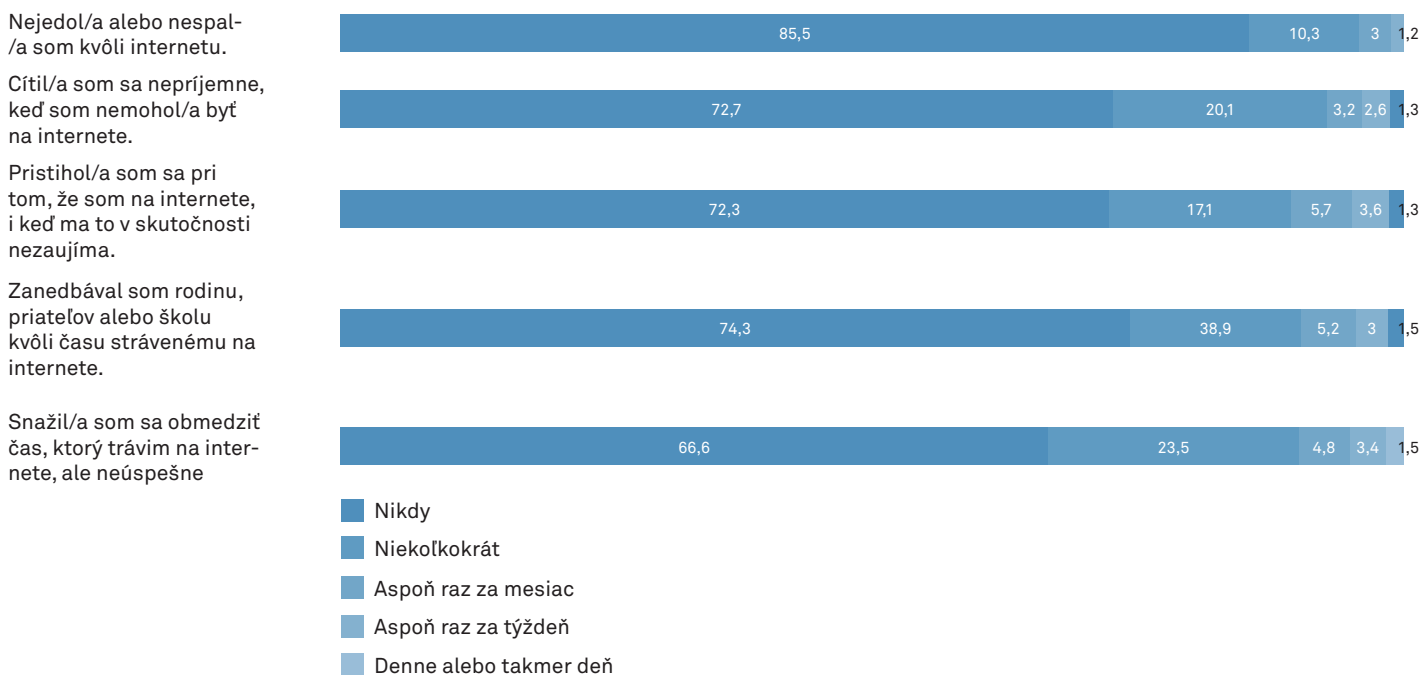

Nezistili sme signifikantný rozdiel medzi dievčatami a chlapcami v excesívnom používaní internetu. Taktiež sme vyhodnocovali jednotlivé položky samostatne. Až 10% respondentov vykazovalo minimálne v jednej položke možnosť „aspoň raz za týždeň“, „denne alebo takmer denne“.

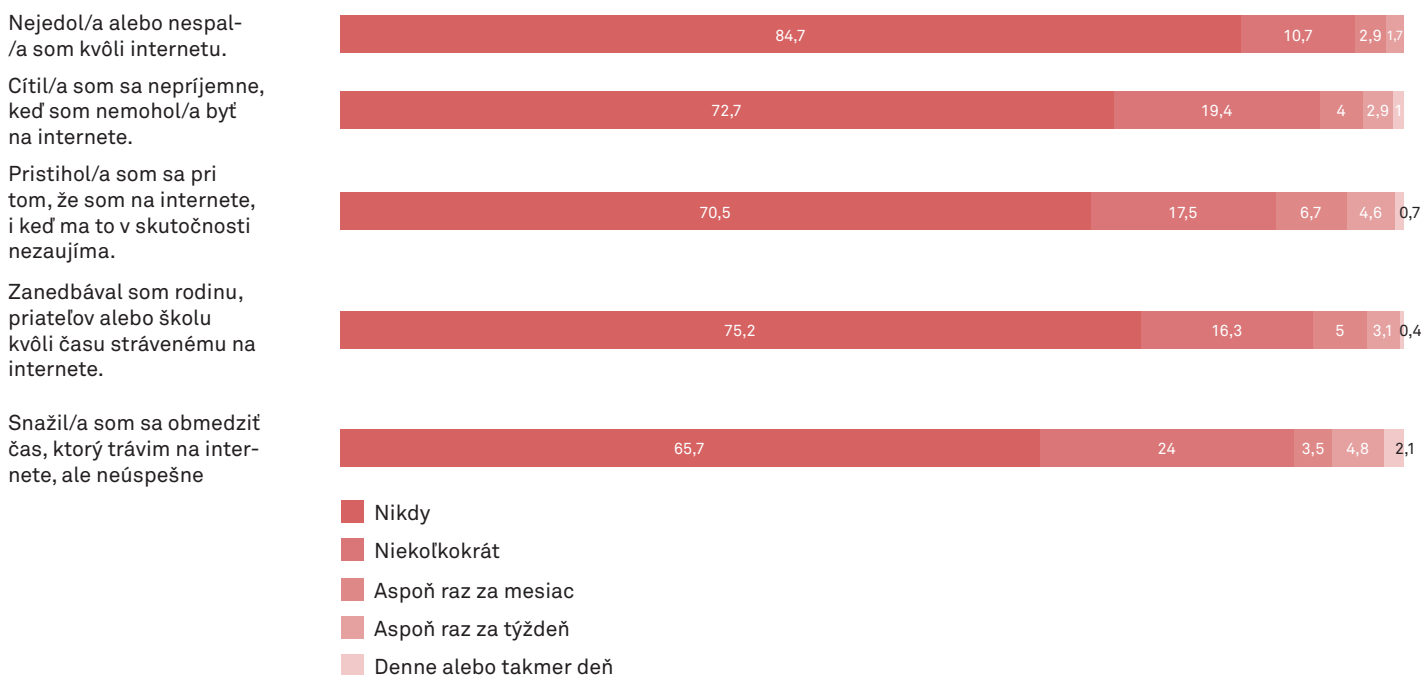
Najviac detí a mladých na Slovensku až 5,1% sa snažilo obmedziť čas na internete ale neúspešne. Najmenej 1,2% označovali položku „Nejedol/a alebo nespál/a som kvôli internetu“. Výsledky sú prezentované v grafe č. 2.

Graf č. 2: Výsledky excesívneho používania internetu po položkách

Celá skupina

Podľa pohlavia - dievčatá

Podľa pohlavia - chlapci

Nejedol/a alebo nespál/a som kvôli internetu.

Cítil/a som sa nepríjemne, keď som nemohol/a byť na internete.

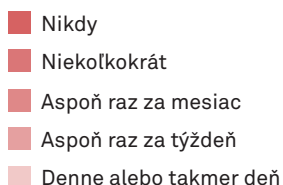
Pristihol/a som sa pri tom, že som na internete, i keď ma to v skutočnosti nezaujíma.

Zanedbával som rodinu, priateľov alebo školu kvôli času strávenému na internete.

Snažil/a som sa obmedziť čas, ktorý trávim na internete, ale neúspešne

Podľa veku: 11-12

Nejedol/a alebo nespál/a som kvôli internetu.

Cítil/a som sa nepríjemne, keď som nemohol/a byť na internete.

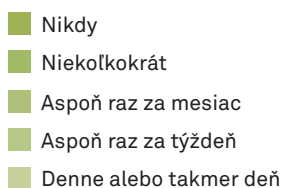
Pristihol/a som sa pri tom, že som na internete, i keď ma to v skutočnosti nezaujíma.

Zanedbával som rodinu, priateľov alebo školu kvôli času strávenému na internete.

Snažil/a som sa obmedziť čas, ktorý trávim na internete, ale neúspešne

Podľa veku: 13-14

Nejedol/a alebo nespál/a som kvôli internetu.

Cítil/a som sa nepríjemne, keď som nemohol/a byť na internete.

Pristihol/a som sa pri tom, že som na internete, i keď ma to v skutočnosti nezaujíma.

Zanedbával som rodinu, priateľov alebo školu kvôli času strávenému na internete.

Snažil/a som sa obmedziť čas, ktorý trávim na internete, ale neúspešne

- Nikdy
- Niekoľkokrát
- Aspoň raz za mesiac
- Aspoň raz za týždeň
- Denne alebo takmer deň

Podľa veku: 15-17

Nejedol/a alebo nespál/a som kvôli internetu.

Cítil/a som sa nepríjemne, keď som nemohol/a byť na internete.

Pristihol/a som sa pri tom, že som na internete, i keď ma to v skutočnosti nezaujíma.

Zanedbával som rodinu, priateľov alebo školu kvôli času strávenému na internete.

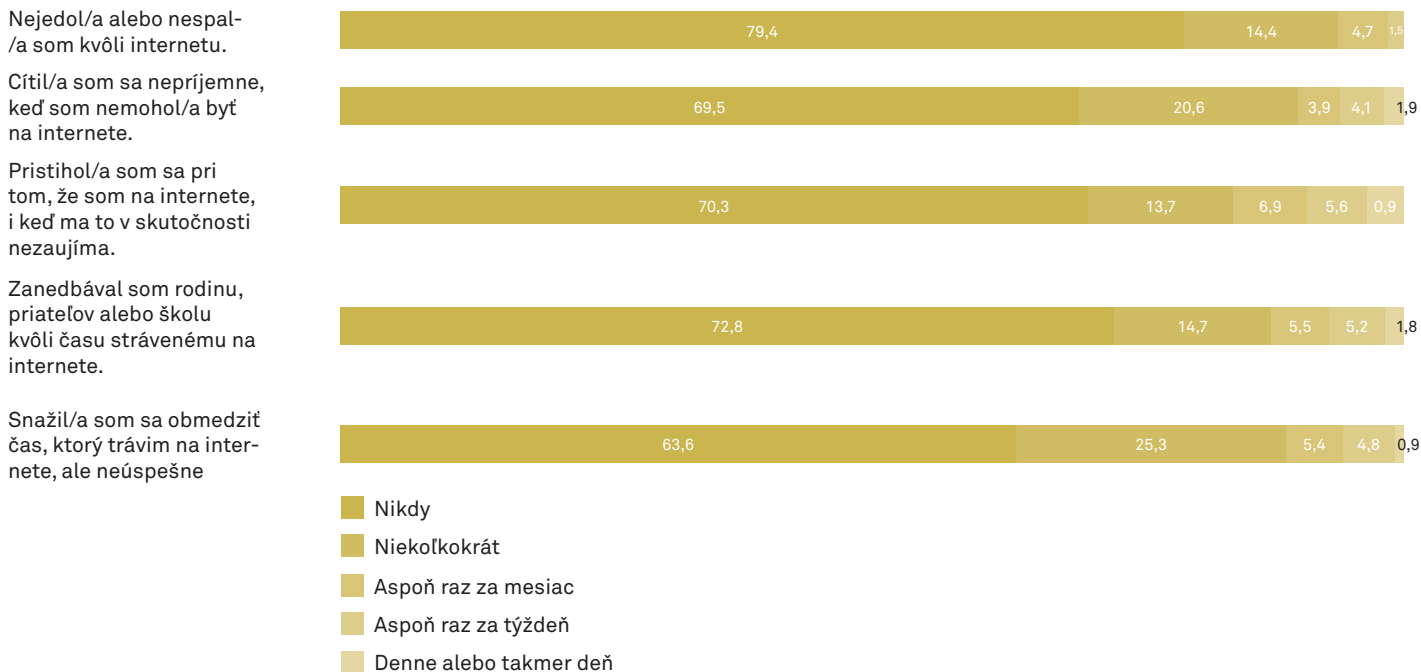

Snažil/a som sa obmedziť čas, ktorý trávim na internete, ale neúspešne

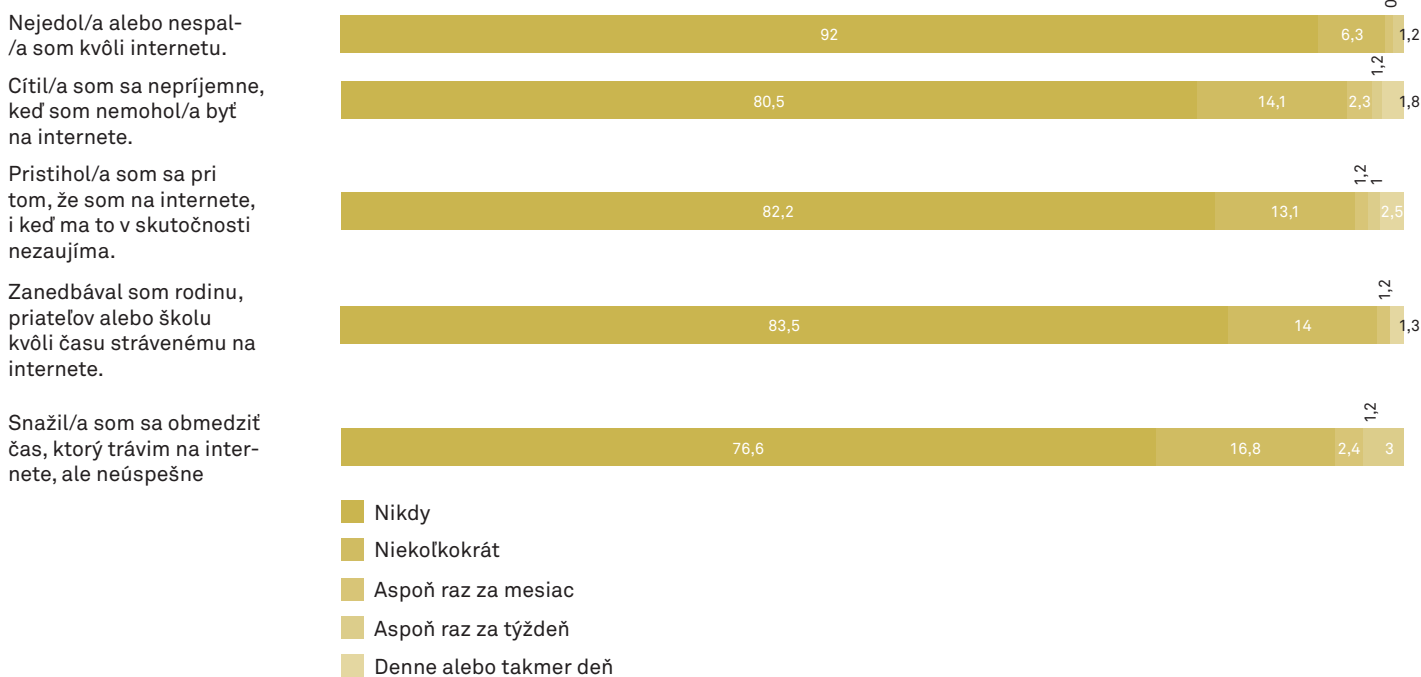

- Nikdy
- Niekoľkokrát
- Aspoň raz za mesiac
- Aspoň raz za týždeň
- Denne alebo takmer deň

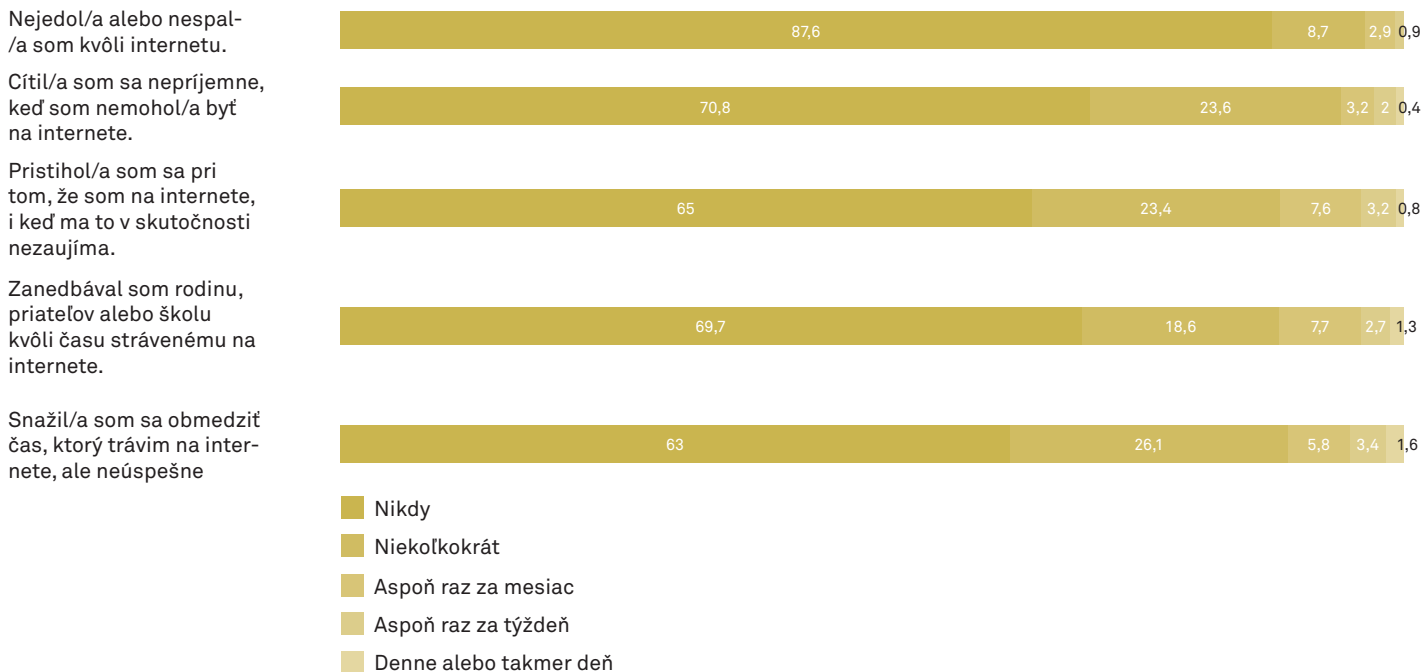
Podľa regiónu: Západoslovenský región

Podľa regiónu: Stredoslovenský región

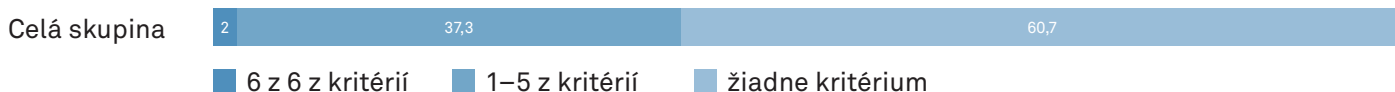
Podľa regiónu: Východoslovenský región

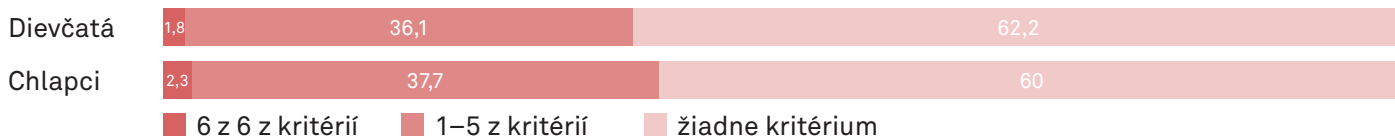
Výsledky excesívneho používania sociálnych médií.

V našom výskume 2% splnili všetkých 6 kritérií na to, aby sme mohli hovoriť nadmernom používaní sociálnych médií. Výsledky sú prezentované v grafe č. 3.

Graf č. 3: Výsledky excesívneho používania sociálnych médií.

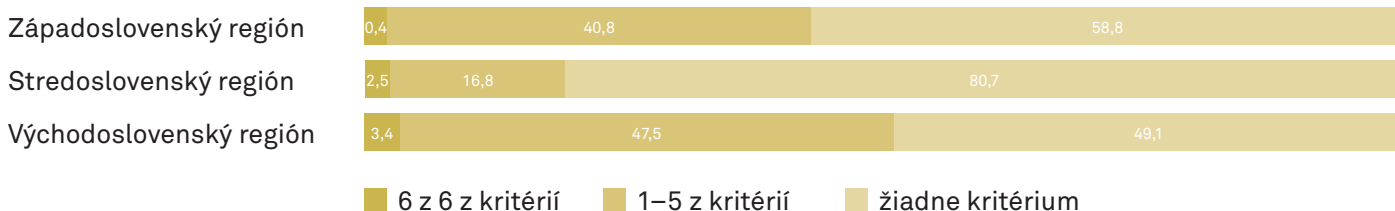
Podľa pohlavia

Podľa veku

Podľa regiónu

Nezistili sme významný rozdiel medzi dievčatami a chlapcami v excesívnom používaní sociálnych sietí. Taktiež sme vyhodnocovali jednotlivé položky samostatne. Až 37,3% označilo jedno až päť kritérií excesívneho používania médií. To znamená, že minimálne v jednej položke zvolili možnosť „Často“ alebo „Veľmi často“. Najmenej (6,4%) uviedlo nadmerné používanie v položke Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá tak veľa, že to malo negatívny dopad na štúdium/prácu? Najčastejšie 33,2% populácie označilo nadmerné používanie: Ako často si za posledný rok rozmýšľal/a o sociálnych médiách alebo plánoval/a ich použitie? Podrobné výsledky po položkách sú prezentované v grafe č.4.

Graf č. 4: Výsledky excesívneho používania sociálnych médií po položkách

Celá skupina

Ako často si za posledný rok rozmýšľal/a o sociálnych médiách alebo plánoval/a ich použitie?

Ako často si za posledný rok cítil/a nutkanie čoraz viac používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá, aby si zabudol/a na osobné problémy?

Ako často si sa za posledný rok pokúsil/a obmedziť používanie sociálnych médií, no neúspešne?

Ako často si sa za posledný rok cítil/a nepokojný/á alebo napätý/á, keď si mal/a zakázané používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá tak veľa, že to malo negatívny dopad na štúdium/prácu?

Podľa pohlavia - dievčatá

Ako často si za posledný rok rozmýšľal/a o sociálnych médiách alebo plánoval/a ich použitie?

Ako často si za posledný rok cítil/a nutkanie čoraz viac používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá, aby si zabudol/a na osobné problémy?

Ako často si sa za posledný rok pokúsil/a obmedziť používanie sociálnych médií, no neúspešne?

Ako často si sa za posledný rok cítil/a nepokojný/á alebo napätý/á, keď si mal/a zakázané používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá tak veľa, že to malo negatívny dopad na štúdium/prácu?

Podľa pohlavia - chlapci

Ako často si za posledný rok rozmýšľal/a o sociálnych médiách alebo plánoval/a ich použitie?

Ako často si za posledný rok cítil/a nutkanie čoraz viac používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá, aby si zabudol/a na osobné problémy?

Ako často si sa za posledný rok pokúsil/a obmedziť používanie sociálnych médií, no neúspešne?

Ako často si sa za posledný rok cítil/a nepokojný/á alebo napätý/á, keď si mal/a zakázané používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá tak veľa, že to malo negatívny dopad na štúdium/prácu?

Podľa veku - 11-12

Ako často si za posledný rok rozmýšľal/a o sociálnych médiách alebo plánoval/a ich použitie?

Ako často si za posledný rok cítil/a nutkanie čoraz viac používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá, aby si zabudol/a na osobné problémy?

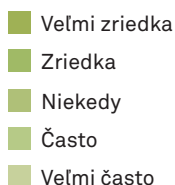
Ako často si sa za posledný rok pokúsil/a obmedziť používanie sociálnych médií, no neúspešne?

Ako často si sa za posledný rok cítil/a nepokojný/á alebo napätý/á, keď si mal/a zakázané používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá tak veľa, že to malo negatívny dopad na štúdium/prácu?

Podľa veku - 11-12

Ako často si za posledný rok rozmýšľal/a o sociálnych médiách alebo plánoval/a ich použitie?

Ako často si za posledný rok cítil/a nutkanie čoraz viac používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá, aby si zabudol/a na osobné problémy?

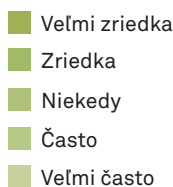
Ako často si sa za posledný rok pokúsil/a obmedziť používanie sociálnych médií, no neúspešne?

Ako často si sa za posledný rok cítil/a nepokojný/á alebo napätý/á, keď si mal/a zakázané používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá tak veľa, že to malo negatívny dopad na štúdium/prácu?

Podľa veku - 15-17

Ako často si za posledný rok rozmýšľal/a o sociálnych médiách alebo plánoval/a ich použitie?

Ako často si za posledný rok cítil/a nutkanie čoraz viac používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá, aby si zabudol/a na osobné problémy?

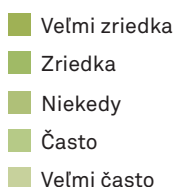
Ako často si sa za posledný rok pokúsil/a obmedziť používanie sociálnych médií, no neúspešne?

Ako často si sa za posledný rok cítil/a nepokojný/á alebo napätý/á, keď si mal/a zakázané používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá tak veľa, že to malo negatívny dopad na štúdium/prácu?

Podľa regiónov - Západoslovenský región

Ako často si za posledný rok rozmýšľal/a o sociálnych médiách alebo plánoval/a ich použitie?

Ako často si za posledný rok cítil/a nutkanie čoraz viac používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá, aby si zabudol/a na osobné problémy?

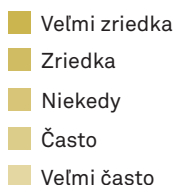
Ako často si sa za posledný rok pokúsil/a obmedziť používanie sociálnych médií, no neúspešne?

Ako často si sa za posledný rok cítil/a nepokojný/á alebo napätý/á, keď si mal/a zakázané používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá tak veľa, že to malo negatívny dopad na štúdium/prácu?

Podľa regiónov - Stredoslovenský región

Ako často si za posledný rok rozmýšľal/a o sociálnych médiách alebo plánoval/a ich použitie?

Ako často si za posledný rok cítil/a nutkanie čoraz viac používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá, aby si zabudol/a na osobné problémy?

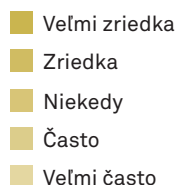
Ako často si sa za posledný rok pokúsil/a obmedziť používanie sociálnych médií, no neúspešne?

Ako často si sa za posledný rok cítil/a nepokojný/á alebo napätý/á, keď si mal/a zakázané používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá tak veľa, že to malo negatívny dopad na štúdium/prácu?

Podľa regiónov - Východoslovenský región

Ako často si za posledný rok rozmýšľal/a o sociálnych médiách alebo plánoval/a ich použitie?

Ako často si za posledný rok cítil/a nutkanie čoraz viac používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá, aby si zabudol/a na osobné problémy?

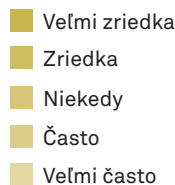
Ako často si sa za posledný rok pokúsil/a obmedziť používanie sociálnych médií, no neúspešne?

Ako často si sa za posledný rok cítil/a nepokojný/á alebo napätý/á, keď si mal/a zakázané používať sociálne médiá?

Ako často si za posledný rok používal/a sociálne médiá tak veľa, že to malo negatívny dopad na štúdium/prácu?

Zistili sme silný pozitívny vzťah medzi excesívnym používaním internetu a excesívnym používaním sociálnych médií $r = 0,64$, $n = 736$, $p = 0,00$.

Zistili sme stredne silný pozitívny vzťah medzi excesívnym používaním internetu, excesívnym používaním sociálnych médií a priemerným časom stráveným na internete počas školského roka $r = 0,37$, $p = 0,00$; $r = 0,36$, $p = 0,00$ a počas víkendu $r = 0,36$, $p = 0,00$; $r = 0,4$, $p = 0,00$.

Nezistili sme žiadny vzťah medzi excesívnym používaním internetu, excesívnym používaním sociálnych médií a vnímaným sociálnym statusom (postavením) v spoločnosti.

Zistili sme významný rozdiel medzi tými, ktorí priznávajú, že sa im za posledný rok stalo niečo na internete, čo ich nejakým spôsobom obťažovalo alebo znepokojilo $M=8,38$, $SD = 3,52$ a deťmi, ktoré nič podobné nezažili $M=6,66$ $SD = 3,06$, v úrovni excesívneho používania internetu medzi deťmi a mladými $t(697) = -4,219$, $p = 0,00$.

Zistili sme významný rozdiel medzi tými, ktorí priznávajú, že sa im za posledný rok stalo niečo na internete, čo ich nejakým spôsobom obťažovalo alebo znepokojilo $M=14,12$, $SD = 5,90$ a deťmi, ktoré nič podobné nezažili $M=11,04$ $SD = 5,31$, v úrovni excesívneho používania sociálnych médií medzi deťmi a mladými $t(668) = -4,311$, $p = 0,00$.

Zhrnutie:

S mnohými benefitmi, ktoré sú spojené s internetom, sa zvlášť u detí a mladých otvára otázka jeho nadmerného používania. Ide o také správanie, pri ktorom dochádza k nadmernému používaniu internetu a u jedinca vedie ku komplikáciám v psychickej, sociálnej, pracovnej alebo školskej oblasti. Je spojené s repetitívnym, kompulzívnym a nekontrolovaným používaním online technológií, ktoré vedú ku závislému správaniu (Smahel & Blinka 2012).

Závislosť od internetu môžeme zaradiť medzi nelátkové závislosti, čo znamená, že závislosť nie je vyvolávaná prijímaním chemickej látky, ale istým typom správania a neschopnosťou kontrolovať impulzy vedúce k takému správaniu. I keď závislý neužíva chemickú látku – drogu, mechanizmus závislosti je veľmi podobný (Weinstein et al. 2014). Na to, aby sme niekoho označili za excesívneho používateľa internetu v patologickej – závislej forme musí naraz splniť 6 kritérií, ktoré definoval Griffiths (2000): 1. Významnosť - internetu v živote človeka – keď sa internet stane najdôležitejšou aktivitou v živote a dominuje v jeho myslení, cítení a správaní. 2. Zmena nálad - dosiahnutá prostredníctvom internetu. Subjektívne zážitky popísané ako dôsledok vystavenia sa internetu, ktoré sa môžu prejavíť ako copingové stratégie. 3. Tolerancia – proces, pri ktorom dochádza k zvýšeniu potreby vykonávať aktivitu na dosiahnutie pôvodného efektu. 4. Abstinenčné (odvykacie) príznaky – nepríjemné pocity alebo fyzické dôsledky pri náhlom znížení alebo prerušení konkrétnej aktivity. V prípade internetu majú zväčša podobu nepokoja, podráždenosti, nervozity, zúrivosti, ale tiež smútku. 5. Konflikt – nadmerné používanie internetových aplikácií a webov po istom čase nevyhnutne vyústí do viacerých konfliktov. 6. Relaps – je to správanie, pri ktorom má človek tendenciu opakovať pôvodné vzorce neželaného správania na rovnakej alebo aj vyššej úrovni.

Pri deťoch a mladých zväčša hovoríme o nadmernom používaní internetu, ktoré môže mať negatívny dopad na psychickú, sociálnu alebo výkonnostnú zložku. Tento negatívny dopad ale nemusí byť vždy prítomný a zvlášť negatívny. Môže ísť o hladisko nadmerného času stráveného na internete alebo o splnenie jedného alebo viacerých symptómov závislosti. Iba veľmi málo detí a mladých splní všetky kritériá pre závislosť od internetu. Takéto správanie chápeme ako negatívne vyústenie nadmerného používania internetu, s tým, že dieťa spĺňa všetkých 6 symptómov (významnosť, zmena nálad, tolerancia, abstinenčné príznaky, konflikty a relaps), nie je schopné ovládať svoje správanie a potrebuje odbornú pomoc. Takýchto prípadov je pomerne málo a sú opísané skôr v kazuistickej forme (Smahel & Blinka 2012). Excesívne používanie internetu nie je jeden celok, prejavuje sa vo viacerých odlišných formách. Poznáme napríklad: excesívne hranie online hier, excesívne používanie sociálnych médií. Zaradiť tam môžeme všetky sociálne siete ako Facebook, Instagram, Twitter, ale aj online platformy na zdieľanie fotiek a videí ako napr. YouTube, Snapchat a iné. Ďalej závislosť od cybersexu, ako napr. online pornografie, erotických chatov a zoznamiek.

V našom výskume žiadne z detí a mladých nespĺnilo všetky kritériá. Čo nemôžeme interpretovať, že závislosť od internetu sa na Slovensku v tejto vekovej skupine nevyskytuje. Svedčí to skôr o veľmi malom výskyte, ktorý sa v tomto prípade nepodarilo zachytiť. V Česku bol tým istým dotazníkom potvrdený výskyt iba 0,4 % (Bedrošová et al. 2018). Treba však dodať, že dáta neboli zbierané v rodinách, ale v školách prostredníctvom počítačov v triedach. Dotazník je veľmi prísny, a to z dvoch dôvodov. Iné typy testov závislosti od internetu vyhodnocujú hrubé skóre – spočítanie bodov za všetky položky. V dotazníku Internet Excessive Use musí probant skórovať vo všetkých piatich položkách. Druhý dôvod je zmena škály. V poslednom zbere dát v EU Kids Online, ktorého sa prvýkrát zúčastnilo aj Slovensko, je škála presnejšia: „Nikdy, Niekoľkokrát, Aspoň raz za mesiac, Aspoň raz za týždeň, Denne, alebo takmer denne“. V starších vlnách zberu bola škála od „nikdy“ po „veľmi často“. Existujú náznaky, že nová škála a stanovenie za excesívne „Aspoň raz za týždeň“, a „Denne alebo takmer denne“ je výrazne prísnejšie ako „Niekedy“ a „Často“. Avšak 1,3 % slovenskej populácie detí a mladých ľudí spĺňa štyri kritériá z piatich, čo by sme mohli interpretovať ako veľmi blízko excesívnemu používaniu internetu smerujúcemu do závislého správania. Ide o deti a mladých, ktorým chýba iba jedno kritérium a mohli by sme ich označiť za excesívnych používateľov v patologickej forme. Tieto deti a mladí svoje používanie internetu a digitálnych médií už nezvládajú a negatívne dôsledky prevažujú nad tými pozitívnymi. Bolo by vhodné im poskytnúť podporu vo forme poradenstva alebo terapie. Celkovo 10 % reprezentatívneho súboru spĺňa aspoň jedno z štyroch kritérií excesívneho používania internetu. Týchto desať percent môžeme považovať za deti a mladých s nábehom na nadmerné

používanie internetu a za vhodných adeptov preventívnych programov v tejto oblasti. Ako najtvrdšie kritérium z nášho výskumu sa javí položka „Nejedol/a alebo nespál/a som kvôli internetu“, tú zvolilo iba 1,2 % našich participantov. Najviac 5,1 % zvolilo „Snažil/a som sa obmedziť čas, ktorý trávim na internete, ale neúspešne“.

V literatúre sa uvádza (Youngová 2017), že viac používajú internet nadmerne chlapci. V našom výskume sme tento rozdiel nezaznamenali. Interpretujeme to výrazným nárastom a popularitou sociálnych médií a sociálnych sietí, ktoré zväčša využívajú dievčatá. Chlapci zvyknú skórovať viac v online hrách. Využívaním sociálnych médií dievčatá chlapcov dorovnali v celkovom nadmernom používaní internetu. V našom výskume sme nenašli významný vzťah ani medzi výskytom excesívneho používania internetu a vekom participantov.

V rámci EU Kids Online sme pridali do testovej batérie aj dotazník zisťujúci excesívne používanie sociálnych médií. BSMAS – Bergenská škála závislosti od sociálnych médií zisťuje nadmerné používanie sociálnych médií ako Facebook, Instagram, YouTube, atď. v šiestich položkách, ktoré znovu vychádzajú z kritérií závislosti od M. Griffithsa (2005). Excesívne používanie sociálnych médií je oblasť, ktorá je relatívne najmenej preskúmaná a stále chýbajú presvedčivé dôkazy o existencii závislosti od sociálnych médií. Na druhej strane nárast používania a negatívne dopady spojené s používaním sociálnych médií nám dovoľuje hovoriť o excesívnom používaní. Škála BSMAS má trochu iné skórovanie ako metodika na zisťovanie excesívneho používania internetu. Skórovanie je: „Veľmi zriedka; Zriedka; Niekedy; Často; Veľmi často“. Výskyt excesívneho používania sociálnych médií je výrazne väčší. Až 2 % detí a mladých splnilo všetky kritériá a môžeme ich považovať za nadmerne používajúcich sociálne siete, s tým, že ich správanie má aj výrazné negatívne dopady. Až 37,5 % populácie vykazuje 1 až 5 kritérií. Nenašli sme rodové rozdiely v úrovni excesívneho používania sociálnych médií. Najmenej 0,6 % excesívneho používania sociálnych médií vykazovala skupina 11 – 12 ročných. Zaujímavé je, že táto veková skupina plnila 1 – 5 kritérií v 29,7 % prípadoch. Keď si zoberieme fakt, že väčšina sociálnych sietí je povolená od 13 rokov, je na zamyslenie, že aj vo veku, keď by oficiálne deti nemali mať prístup k sociálnym sieťam sa už nadmerné používanie vyskytuje. Najviac 3,2 % vykazovala skupina 13 – 14 ročných. A až 38,6 % plnilo 1 – 5 kritérií. Mierny pokles nastal medzi 15 – 17 ročnými, keďže vykazovali iba 1,9 % nadmerného používania sociálnych médií. Zdá sa, že najčastejšie sa nadmerné používanie vyskytuje v veku 13 – 14 rokov. V tomto veku majú deti používanie sociálnych médií už aj oficiálne dovolené a zrejme naplňa potrebu sociálneho kontaktu prostredníctvom sociálnych sietí.

Oba dotazníky spolu silno korelovali, čo dokazuje podobnosť konceptov. Logicky považujeme excesívne používanie internetu za nadradený pojem, ktorého súčasťou sú ďalšie druhy excesívneho používania, ako sociálne siete, hranie atď. Celkove by mal byť výskyt excesívneho používania vyšší ako pri jednotlivých druhoch. V našom prípade je to opačne a interpretujeme to viacerými vplyvmi. Dotazník na zistenie excesívneho používania internetu je výrazne prísnejší, obsahuje aj položky o obmedzení jedla alebo spánku pre internetovanie a taktiež má presnejšie a prísnejšie skórovanie. Dotazník BSMAS mal iné typy položiek, iné skórovanie a je určený skôr adolescentom a dospelým ako deťom.

V každom prípade výskyt excesívneho používania sociálnych médií v našom výskume naznačuje vzrastajúci význam, ktorí deti a mladí ľudia dávajú sociálnym sieťam. Môžeme len súhlasiť s Kussovou a Griffithsom (2017), že pre mladých je byť online spôsob ich bytia. Byť online sa prejavuje najmä masívnym používaním sociálnych sietí a sociálnych médií a logicky dochádza v istej časti populácie aj k excesívnemu použitiu.

Aj keď sme v texte uviedli, že čas strávený online nie je samostatným ukazovateľom nadmerného používania, aj v našom výskume sme dokázali, že vzrastajúcim excesívnym používaním internetu alebo sociálnych médií vzrastá aj čas strávený online.

Excesívne používanie internetu sa týka všetkých sociálnych vrstiev. To potvrdzuje aj naše zistenie neexistencie vzťahu medzi vnímaným sociálnym statusom a excesívnym internetovaním.

Potvrdili sme, že narastajúcim excesívnym internetovaním a používaním sociálnych médií vzrastá riziko stretu detí a mladých ľudí s niekým/niečím, čo ich na internete obťažuje alebo znepokojuje. To potvrdzuje hypotézu o agregovaní a vzájomnom potencovaní rizikových aktivít v prostredí internetu.

Záver

Realizovaný výskum potvrdzuje, akým významným fenoménom sú pre deti a mladých ľudí sociálne siete. Takmer 70 % detí aktívne využíva profil na sociálnych sieťach alebo hráčskych stránkach. Potvrdzuje sa, že dievčatá sú aktívnejšie v používaní sociálnych sietí a to isté platí pre mladých ľudí vo vyššom veku. Je to trend, ktorý podľa všetkého súvisí s rozvinutejšími sociálnymi väzbami adolescentov. Podľa zistení tretina detí vo veku 9 – 10 rokov a až 69 % detí vo veku 11 – 12 rokov používa sociálne siete, hoci by podľa platnej legislatívy na sociálne siete nemali mať prístup. Argumentom pre takéto obmedzenie je, že v porovnaní s deťmi vo vyššom veku, deti do 13 rokov sa v oveľa väčšej miere môžu stať obeťou neetického správania iných osôb na internete a sú zraniteľnejšie vo vzťahu k problematickému obsahu. Vo vyššom veku sa už predpokladá vyššia miera kompetencií pre zvládanie rizikových situácií. Napriek negatívnemu zisteniu, že menšie deti tiež používajú sociálne siete, pozitívne možno hodnotiť zistenie, že vo všeobecnosti mladí ľudia prejavujú tendenciu vyberať si priateľov na sociálnych sieťach a nepotvrdzujú žiadosti o priateľstvo automaticky, ale najčastejšie vtedy, ak ide osobu, ktorú poznajú.

Skutočnosť, že 20 % detí nevie o funkcii blokovania kontaktov na sociálnych sieťach a 40 % nevie o možnosti nahlásenia situácie, keď s nimi na internete niekto zle zaobchádza, svedčí o stálej potrebe zvyšovania povedomia o bezpečnom používaní internetu. Toto povedomie sa zlepšuje so zvyšujúcim sa vekom, čo podporuje argument o potrebe vekového obmedzenia pre používanie sociálnych sietí.

Jedným z výrazných negatívnym dopadov používania internetu u detí a mladých je excesívne používanie internetu, ktoré môže smerovať do závislého správania. S častotou a intenzitou akou používajú internet a napr. sociálne siete a sociálne médiá je prirodzené, že časť populácie detí a mladých vykazuje znaky nadmerného používania internetu. Negatívne dôsledky sa potom prejavujú vo viacerých oblastiach, napr. vo výkone - v zhoršení školského prospechu, alebo v oblasti zdravia - prepojenie nadmerného používania internetu najmä hier a sociálnych sietí s dĺžkou a kvalitou spánku. Je dôležité tiež povedať, že nie každé dieťa alebo mladí, ktorí trávajú v prostredí internetu veľa času musí vykazovať znaky nadmerného používania. Celkovo 10% reprezentatívneho súboru spĺňa aspoň jedno z štyroch kritérií excesívneho používania internetu. Týchto desať percent môžeme považovať za detí a mladých s nábehom na nadmerné používanie internetu a za vhodných adeptov preventívnych programov v tejto oblasti. Nadmerné používanie internetu v našom výskume súvisí napr. s vyšším výskytom emocionálnych problémov, vyhľadávaním nových, vzrušujúcich vecí, ale taktiež s rizikom stretu detí a mladých ľudí s niekým/niečím, čo ich na internete obťažuje alebo znepokojuje. To potvrdzuje hypotézu o agregovaní a vzájomnom potencovaní rizikových aktivít v prostredí internetu. Zistenia ukazujú, že sa strácajú rozdiely medzi chlapcami a dievčatami v súvislosti s excesívnym používaním internetu. Hoci podľa iných výskumov majú chlapci tendenciu k excesívnemu hraniu, dievčatá skôr trávajú viac času na sociálnych sieťach. Na druhej strane, niektoré zistenia možno interpretovať čiastočne pozitívne. Hoci 5,1 % respondentov uviedlo, že sa neúspešne snažili obmedziť čas, ktorý trávajú na internete, svedčí to o prítomnosti reflexie vlastného konania, ktoré jednotlivci vnímajú ako problematické. To je dobrou východiskovou situáciou pre možné preventívne aktivity.

Použitá literatúra

- Andreassen, C. S., Pallesen, S., & Griffiths, M. D. (2017). The relationship between addictive use of social media, narcissism, and self-esteem: Findings from a large national survey. *Addictive behaviors*, 64, 287-293
- Bedrošová, M., Hlavová, R., Macháčková, H., Dědková, L., & Šmahel, D. (2018). České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách. Projekt EU Kids Online IV – Česká republika. Brno: Masarykova univerzita.
- Griffiths, M. (2000). Does Internet and Computer “Addiction” Exist? Some Case Study Evidence. *CyberPsychology & Behavior*, 3(2), 211–218. doi:10.1089/109493100316067
- Kuss, D., & Griffiths, M. (2017). Social Networking Sites and Addiction: Ten Lessons Learned. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(3), 311. doi:10.3390/ijerph14030311
- Smahel, D., & Blinka, L. (2012). Excessive internet use among European children. *Children, Risk and Safety on the Internet*, 191–204. doi:10.1332/policypress/9781847428837.003.0015
- Weinstein, A., Curtiss Feder, L., Rosenberg, K. P., & Dannon, P. (2014). Internet Addiction Disorder. *Behavioral Addictions*, 99–117. doi:10.1016/b978-0-12-407724-9.00005-7
- Young, K. (2017). Assessment Issues with Internet-Addicted Children and Adolescents. *Internet Addiction in Children and Adolescents*. doi:10.1891/9780826133731.0008

VERBUM

2022

